

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

**ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ,
TAHLİYE SONRASI SORUNLARI, GEREKSİNİMLERİ VE
BEKLENTİLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA**

DOKTORA TEZİ

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

İstanbul
Kasım-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ, TAHLİYE
SONRASI SORUNLARI, GEREKSİNİMLERİ VE
BEKLENTİLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

DOKTORA TEZİ

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kadir CANATAN

İstanbul
Kasım-2020

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Kadir CANATAN .....

Üye: Doç. Dr. Emel YURTSEVER .....

Üye: Doç. Dr. Gülşah BOSTANCI BOZBAYINDIR .....

Üye: Doç. Dr. Emin Yaşar DEMİRCİ .....

Üye: Prof. Dr. Fahri ÇAKI .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali Güneş

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

“Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma” adlı doktora çalışmamı hazırlarken bilimsel etik ilkelere ve akademik kurallara itina ile uyduğumu belirtir; elde edilen tüm verilerin bilimsel çerçevede topladığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak tezimi hazırladığımı, doğru ve eksiksiz bir şekilde yaptığım alıntılara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan suç olgusunun çocuk suçluluğu boyutu, günümüzde yeterli düzeyde olmasa da yerel ve yabancı akademik çalışmalara konu olmakta ve özellikle çocuk suçluluğu nedenleri üzerinde durulmaktadır. Önemli sosyal problemlerden biri olan çocuk suçluluğunu, önleyici çalışmaların yanı sıra çocukların tahliye sonrası aynı risk faktörleriyle karşılaşmamaları, toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri ve “normal” bir vatandaş olarak hayatlarına devam edebilmeleri son derece önemlidir. Bu nedenle önleyici çalışmalar kadar iyileştirici-rehabilite edici ve değiştirici-geliştirici çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca ufak da olsa bir katkı sağlamak isteğiyle başlatılan bu tez çalışmamın, çocuğu çevresi içinde değerlendirerek sosyal hizmet perspektifinde hareket ettiği ve böylelikle hangi çocukların hangi suça neden sürüklendiklerini açığa çıkartmaya çalıştığı söylenebilir. Suça neden olan faktörlerin belirlenmesi, olumsuz durumların ortadan kaldırılmasına/düzeltilmesine yönelik sosyal politikaların oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

Doktora sürecine başladığımdan beri birçok kişinin “zor” olacağı uyarılarına rağmen çalışmak istediğim çocuk suçluluğu konusunu rotasyona uğrasa da bitirmenin mutluluğunu yaşamaktayım. Bu süreçte beni hep destekleyen, yanımda olan, engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, beni sosyal hizmetler alanında ilerlemeye teşvik eden rehberim, değerli hocam ve danışmanım sayın Prof. Dr. Kadir CANATAN’a teşekkürlerimi sunarım. Tezin başlangıcından itibaren desteklerini esirgemeyen ve doğru sorular sormamı sağlayarak ilerlememe katkı sağlayan sayın hocam Doç. Dr. Emel YEŞİLKAYALI ile sayın hocam Doç. Dr. Emin Yaşar DEMİRCİ’ye de teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Kuşkusuz sancılı olan bu süreçte, büyük bir sabır örneği gösteren, çalışmamı ilerletmem konusunda beni sürekli motive eden değerli eşim, yol arkadaşım sayın Burak DİNÇER’e, içerik konusunda desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli arkadaşlarım ve meslektaşlarım sayın Dr. Rukiye KARAKÖSE ile uzman sosyolog sayın Mehmet Ş. ASLAN’a yanımda oldukları için minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

İstanbul-2020

ÖZET

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ, TAHLİYE SONRASI SORUNLARI, GEREKSİNİMLERİ VE BEKLENTİLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

Doktora, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kadir CANATAN

Kasım-2020, 244 + xiii Sayfa

Özel bir yaş kategorisi olarak çocuğa yönelik ilgi, Rönesans dönemiyle başlamış ve bu ilgi, 19. yüzyıldan itibaren giderek artmıştır. Eski çağlarda yetişkinlerin minyatürü olarak görülen çocuklar, günümüzde toplumsal sürekliliği sağlamak için önemli bir unsur haline gelmiştir. Sanayi Devrimi'yle birlikte çocuk suçluluğunun 19. yüzyılda yaygınlaşan bir problem haline gelmesi, bu dönemden sonra çocuğun korunması ilkesinin ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Ulusal ve uluslararası mevzuatlar aracılığıyla alınan tedbirlerle çocuğun iyilik halinin sağlanmasına vurgu yapılmıştır. Fakat özellikle günümüzde çocuk suçluluğunun önemli bir toplumsal bir problem haline gelmesi, yapılan bu sözleşmelerin uygulanabilirliğini düşündürmekte ve alternatif önerilerin geliştirilme ihtiyacını açığa çıkarmaktadır. Bu ihtiyaçtan hareketle yürütülen bu çalışma, özellikle çocukların suça sürüklenmeden önce hangi risklerle karşı karşıya olduklarını ve çocuk suçluluğunun nedenlerinin anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın odaklandığı temel problemler, çocuk suçluluğunun nedenlerini öğrenmek, çocuk yaşta suça sürüklenenlerin tahliye sonrası hangi sorunları yaşadığını, hangi ihtiyaçlara sahip olduğunu ve geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunu belirlemektir.

Literatür analiziyle birlikte esas olarak nitel yöntemin kullanıldığı bu çalışmada, çocuk yaşta suça sürüklenen dokuz kişiyle görüşülmüş ve onların yaşam öykülerinden hareketle suça sürüklenme hikâyelerine, cezaevi yaşantılarına, tahliye sonrası dışlanma ve toplumsal uyuma ilişkin deneyimlerine yer verilmiştir. Çocuk yaşta suça sürüklenenlerin; suç, suçlu, suçluluk, cezaevi gibi sapkın davranışları çağrıştıran kavramlara yükledikleri anlamları öğrenebilmek için bu çalışmada kullanılmak üzere sembolik etkileşimcilik yaklaşımı seçilmiştir. Böylelikle çocuk

yaşta suça sürüklenenlerin suç sürecindeki imgelerine ve suçu anlamlandırma girişimlerine yer verilmiştir. Buna ek olarak suça sürüklenen kişiye; ailenin, arkadaşların ve çevrenin verdiği tepkiler sınıflandırılmıştır. Ayrıca suça sürüklenen gençler, yeni bir tipolojilendirme çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Elde edilen bulgulardan bazıları şunlardır: Çocuk yaşta suça sürüklenenlerin belirttikleri ihtiyaçlar arasında fizyolojik ihtiyaçların yanı sıra, aile sevgisi ve şefkati, psikolojik ve ekonomik destek ile istihdam desteği ön plana çıkmaktadır. Tahliye sonrası aileden; sevgi, şefkat ve dayanışma ile toplumdaki dışlanmama, kabul görme ve fırsat eşitliğine yönelik beklentiler ifade edilmiştir. Devletten beklentiler ise iş ve ekonomik destekle, barınma ihtiyacının giderilmesiyle, evlilik/aile kurmayla, eğitimle, sosyal rehabilitasyonla, sicil kaydıyla ve hükümlülük süreciyle ilgilidir. Tahliye sonrası sorunlar, ihtiyaç ve beklentilere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İş bulmada zorluk yaşanması, gelir sıkıntısı, mesleki beceri açısından yeterli donanıma sahip olamama, barınma ihtiyacının karşılanamaması, sicil kaydının damgalamayı kolaylaştırması, aile içi iletişim problemleri, cezaevindeki yemek ücretinin ve dosya masraflarının ödenme zorunluluğu, en önemli problemler içerisinde değerlendirilmiştir. Tahliye sonrası sürecin incelenmesi, dezavantajlı çocukların karşılaşacakları risklerin azaltılmasına, suç ile yeniden ilişki kurmasının engellenmesine ve onlar için ideal bir yaşam alanı oluşturmaya katkı sağlayacak sosyal politikaların geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, suça sürüklenen çocuklar, çocuk suçluluğu, tahliye sonrası sorunlar, gereksinimler ve beklentiler.

ABSTRACT

THE REASONS OF CHILDREN TO BE DRAGGED TO CRIME, POST-EVACUATION PROBLEMS, NEEDS AND EXPECTATIONS: A QUALITATIVE STUDY

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

Ph.D., Social Services

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kadir CANATAN

November-2020, 244+ xiii Pages

The interest towards children as a special age category started with the Renaissance period and this interest gradually increased since the 19th century. Seen as the miniature of adults in ancient times, children have become an important element to ensure social continuity today. The fact that juvenile delinquency became a common problem in the 19th century with the Industrial Revolution, paved the way for the principle of child protection to come to the fore after this period. With the measures taken by national and international legislation, emphasis was placed on ensuring the well-being of the child. However, especially today, the increase in the number of children in relation to crime makes to think about the applicability of these contracts and reveals the need to develop alternative proposals. Based on this need, this study aims to contribute to the understanding of the risks children face before they are dragged into crime and the causes of juvenile delinquency. In addition, it is aimed to reveal what problems the children dragged into crime had after their release, what needs they had and what their expectations for the future are.

Qualitative analysis has been used as a research method in addition to the literature review in this study. Nine person who were driven into crimes in their childhood were interviewed. This study focused on the crime stories, prison life, post-release exclusion and social cohesion based on the participants' life experiences. Therefore, the main problem this study focuses on is learning the causes of juvenile delinquency, what problems those who are dragged into crime at an early age experience after release, what needs they have and what their expectations are for the future.

Symbolic interactionism was chosen as an approach to learn how participants attribute meaning to concepts that evoke deviant behavior such as crime, crime, guilt, and imprisonment. Thus, the crime process images of those who were dragged into crime in childhood and their attempts to make sense of the crime were included. In addition, the reactions of family, friends and the environment to the person driven to crime were classified. Furthermore, young people driven into crime were tried to be understood within the framework of a new typology.

Some of the findings obtained are as follows: In addition to physiological needs, family love and affection, psychological and economic support, and the need for employment support stand out among the needs of those who are driven to crime in childhood. After the release, expectations from the family, love, affection and solidarity, not being excluded from the society, being accepted and equal opportunities were expressed. Expectations from the state are related to job and economic support, meeting the need for housing, marriage / family establishment, education, social rehabilitation, registration and the conviction process. Post-release problems emerged depending on needs and expectations. Difficulty in finding a job, lack of income, not having sufficient equipment in terms of professional skills, inability to meet the need for housing, the registration record making it easier to stigmatize the individual, family communication problems, the obligation to pay the food fee and file expenses in prison were evaluated among the most important problems. Examination of the post-release process will help to develop social policies that will contribute to reducing the risks that disadvantaged children will encounter, preventing them from re-engaging with crime and creating an ideal living space for them.

Key Words: Social service, children dragged into crime, juvenile delinquency, post-evacuation problems, needs and expectations

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Tezin Konusu.....	1
1.2. Tezin Amacı	2
1.3. Tezin Problemi	2
1.4. Tezin Önemi ve Özgün Değeri.....	3
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	5
1.6. Tez Konusuyla İlgili Literatür Analizi.....	9
İKİNCİ BÖLÜM	13
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	13
2.1. Tarihsel Gelişim Sürecinde Çocuk	13
2.2. Hukuki Açıdan Çocuk ve Çocuk Hakları.....	15
2.3. Uluslararası Mevzuatta Çocuk ve Çocuk Hakları	22
2.4. Suç ve Çocuk Suçluluğu	27

2.4.1. Suçun Nedenleri	29
2.4.2. Çocuk Suçluluğu	31
2.4.2.1. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	34
2.4.2.2. Çocuk Suçluluğunun Türleri	46
2.4.2.3. Türkiye’de İstatistiklerle Çocuk Suçluluğu	49
2.5. Çocuk, Suç ve Sosyal Hizmet	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM .....

KURAMSAL ÇERÇEVE .....

3.1. Biyolojik Kuramlar	64
3.2. Psikolojik Kuramlar	68
3.3. Sosyolojik Kuramlar	72
3.3.1. İşlevselci Kuramlar	75
3.3.2. Etkileşimci Kuramlar	78
3.3.2.1. Etiketleme (Sosyal Reaksiyon/Damgalanma) Kuramı:	79
3.3.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	82
3.3.2.3. Sosyal Kontrol Kuramı	85
3.3.2.4. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı	89
3.3.3. Çatışmacı Kuramlar	93
3.4. Çocuk Suçluluğunun Azaltılmasında Alınabilecek Önlemler	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM .....

BULGULAR.....

4.1. Katılımcıların Yaşam Öyküleri.....	102
4.1.1. Katılımcının Yaşam Öyküsü-1	102
4.1.2. Katılımcının Yaşam Öyküsü-2	111
4.1.3. Katılımcının Yaşam Öyküsü-3	120

4.1.4. Katılımcının Yaşam Öyküsü-4	125
4.1.5. Katılımcının Yaşam Öyküsü-5	132
4.1.6. Katılımcının Yaşam Öyküsü-6	141
4.1.7. Katılımcının Yaşam Öyküsü-7	150
4.1.8. Katılımcının Yaşam Öyküsü-8	157
4.1.9. Katılımcının Yaşam Öyküsü-9	169
4.2. Suça Sürüklenen Çocukların Cezaevine Girişleri, Cezaevi Yaşantıları ve Sonraki Süreçte Yaşadıkları.....	183
4.2.1. Suç Davranışının Arka Planı	183
4.2.2. Suça Sürüklenme Nedenleri ve Çocukken Tutuklananların Suç Kavramlarına Yaklaşımları.....	189
4.2.3. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Sürecindeki İmgeleri ve Suçu Anlamlandırma Girişimleri.....	196
4.2.4. Ailenin Tepkisi ve Katılımcıların Aileye Yönelik Hisleri	197
4.2.5. Arkadaş ve Çevrenin Tepkisi.....	199
4.2.6. Dışlanma ve Toplumsal Uyum	200
4.2.7. Cezaevi Etkisi ve Deneyimleri	201
4.2.8. Tahliye Sonrası Sorunlar, İhtiyaçlar ve Beklentiler.....	202
4.2.9. Bir Tipolojileendirme Girişimi.....	210
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	212
KAYNAKÇA.....	224
EKLER.....	239
ÖZGEÇMİŞ	242

TABLolar LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.4.2.3.1: 2011-2018 Arasında Kamu Davası Açılan Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları.....	50
Tablo 2.4.2.3.2: Çocuk Nüfusunda Her 100 Bin Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları, Bölge (2011-2014).....	52
Tablo 2.4.2.3.3: Çocuk Nüfusunda Her 100 Bin Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları, Bölge (2015-2018).....	53
Tablo 2.4.2.3.4: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Bazı İllerdeki Karar Sayıları (2018).....	54
Tablo 2.4.2.3.5: 2011- 2018 Arasında Suça Sürüklenen Çocukların Sayıları ve Toplam Sanıklar İçindeki Oranları, Türkiye	55
Tablo 2.4.2.3.6: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilen Karar Sayıları (2011-2018)	56
Tablo 2.4.2.3.7: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Nitelikleri ve Oranları (2011-2018)	57
Tablo 2.4.2.3.8: Suça Sürüklenen Çocukların Suç İşledikleri Yaşa ve Cinsiyete Göre Suç Sayıları.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 3.3.2.4.1: Sembolik Etkileşimci Teorinin Heimer ve Matsueda Üzerinden Özeti	92
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2.4.2.3.1: 100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Oranları, Bölge (2018) 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.3.2.3.1: Sosyal Bağ Unsurları 86

KISALTMALAR

akt.	:Aktaran
AK	:Avrupa Konseyi
BM	:Birleşmiş Milletler
BMGK	:Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
ÇKK	:Çocuk Koruma Kanunu
m	:Madde
TMK	:Türk Medeni Kanunu
TCK	:Türk Ceza Kanunu
TDK	:Türk Dil Kurumu
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
ILO	:Uluslararası Çalışma Örgütü
yy	:Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çocuk suçluluğu konusu, literatürde genellikle ceza hukuku alanında incelenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikoloji ve sosyoloji biliminin ise suç olgusu ekseninde konuyu gündemine aldığı görülmekte ve sosyal hizmet perspektifi ile konunun yeterince tartışılmadığı literatürden anlaşılmaktadır. Çocuk suçluluğunun nedenleri ve çocuk yaşta suça sürüklenenlerin tahliye sonrası sürecini ele alan bu çalışma, sosyal hizmet disiplini çerçevesinde incelenmiş olup literatür analizi ve yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak araştırılmıştır.

1.1. Tezin Konusu

Bu çalışmada, suç türleri fark etmeksizin suç işlediği yaş itibarıyla 18 yaşından küçük olan tutuklu ya da hükümlü çocukların tahliye sonrası hangi sorunları yaşadığı, refah seviyelerini ve toplumsal yaşama uyumlarını artırabilmek için beklentilerinin ve ihtiyaçlarının neler olduğu araştırılmıştır. Bu amaçla öncelikle suç türleri, suçluluğa ilişkin açıklamalar ve kuramlara değinilmiş; hüküm giyme nedenleri üzerinde durularak ceza sorumluluğu değerlendirilmiştir. Ayrıca suça sürüklenen çocuklara yönelik iyileştirici-rehabilitatif ve değiştirici-geliştirici sosyal hizmetin temel fonksiyonlarına yer verilmiştir.

Suçta sürüklenme nedenleri ile çocuk yaşta suç işleyenlerin tahliye sonrası sorunlarını, ihtiyaçlarını ve beklentilerini açığa çıkarmayı hedefleyen bu çalışmada, sembolik etkileşimcilik yaklaşımından hareket edilmiştir. Özellikle suç sosyolojisi alanında, “etiketleme teorisi”nin zeminini oluşturan ve suça yönelik davranış çalışmalarında etkili olan sembolik etkileşimci bakış açısında, tahliye olan çocukların suç, suçlu, suçluluk ve cezaevi gibi kavramlara hangi anlamları yükledikleri ve bu anlamların yorumlayıcı bir süreç içerisinde değişime uğrayıp uğramadığı incelenmiştir. Bireyi sosyal konumu içerisinde ele alan bu yaklaşım ile

eski tutuklu çocukların kendilerini çevreleyen dünyayı ve kendilerini nasıl tanımladıklarını (Bartollas ve Schmallegger, 2017) anlamak, çocukların etkileşim süreçlerini analiz etmek ve suç ediniminin hangi sosyal sürecin gelişimini etkilediğini araştırmak amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımdan hareket edilmesinin diğer nedeni ise çocuk yaşta suça sürüklenmiş ve tahliye olan kişilerin, hüküm giymelerine neden olan eylemleri nasıl yorumladıklarını ve bu eylemleri bir başkasından taklit yoluyla mı öğrenip öğrenmediğini belirleme isteğidir. Bu istek, araştırma sonucunda açığa çıkacak önerilerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Sembolik etkileşimcilik “toplumsal düzeni, süregelen etkileşim ve iletişim sisteminin sürekli gelişen bir ürünü olan dinamik bir süreç olarak” ele alınmakta ve “suç edimini, dil aracılığıyla sağlanan kendilik gelişimi bakımından açıklamayı” amaçlamaktadır. Rol üstlenme ile birbirleriyle etkileşime giren kişiler birbirlerini etkilemekte ve bu durum sosyal kontrolü sağlamaktadır (Bartollas ve Schmallegger, 2017). Buradan hareketle suç davranışının oluşmasında sosyal etkileşimin önemli olduğu ve uygun metotların kullanılmasıyla suç ediminin kontrol altında tutulabileceği belirtilebilir ve bu istek, çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Tezin Amacı

Bu araştırmanın amacı, çocuk yaşta tutuklanan kişilerin tahliye sonrası yaşadıkları problemlerin çözümüne, yaşam gereksinimlerinin ve beklentilerinin karşılanmasına yönelik politikaların oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Araştırmanın bulguları doğrultusunda, tutuklu çocukların tahliye sonrası ihtiyaçlarının ve beklentilerinin karşılanması ve problemlerinin çözülmesine yönelik hizmet önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Buna ek olarak çocukların suça sürüklenme nedenlerinin anlaşılması ve kendi perspektiflerinden hareketle içinde buldukları durumu nasıl değerlendirdiklerinin açığa çıkartılması, önleyici ve iyileştirici hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1.3. Tezin Problemi

Tahliye olan çocukların toplumsal yaşama katılımları konusunda ne tür sorunlar yaşadıklarına ilişkin beklenti ve taleplerine yönelik kapsamlı bir araştırma ve yayın bulunmamaktadır. Dezavantajlı ve sosyal hizmet gereksinimi yüksek olan, suça

sürüklendiği an itibariyle çocuk olan ve tahliye edilmiş kişilerin toplumsal yaşama katılımları ve yaşadıkları sürecin etkisinden uzaklaşarak gelecek yaşantılarının normalleşmesi amacıyla hükmün infaz edildiği süreç (cezaevi tutukluluğu süreci) ve tahliye sonrasında denetimli serbestlik kapsamında aldığı destekler önem arz etmektedir.

Çocukların suça sürüklenme nedenleri ile tahliye sonrası sorunlarının, gereksinimlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın temel problemi çerçevesinde merak edilen ve cevaplandırılmaya muhtaç diğer sorular şunlardır:

1. Suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre farklılıkları nelerdir?
2. Çocukların suça sürüklenmelerine yol açan temel etmenler nelerdir?
3. Suça sürüklenen çocukların aileleri ve arkadaşları nasıl bir tepki vermiştir?
4. Suça sürüklenen çocukların ebeveyn tutumları ve kişilerin ilk kez suça sürüklendikten sonra ailelerine yönelik hisleri nelerdir?
5. Çocuk yaşta tutuklanan ve tahliye olan bireyler, suç, suçlu, suçluluk ve cezaevi gibi kavramlara nasıl bir anlam yüklemektedir? Diğer bir ifadeyle suçu anlamlandırma girişimleri nelerdir?
6. Cezaevinin suça sürüklenen çocuklar üzerindeki etkisi nedir?
7. Eski tutuklu çocuklar tahliye sonrası yaşantılarında damgalayıcı tutumlara maruz kalmakta mıdır? Evet ise damgalama hangi kavramlar üzerinden gerçekleştirilmektedir?
8. Sosyal hizmet, suça sürüklenen çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi için hangi uygulamalarla bu sürece katkı sağlayabilir?

Bu çalışma kapsamında temel probleme yanıt aranmasının yanı sıra önemli olduğu düşünülen dokuz farklı soru da katılımcıların belirttiklerinden hareketle incelenmeye çalışılmıştır.

1.4. Tezin Önemi ve Özgün Değeri

Suç türü dikkate alınmaksızın 2019 tarihi itibariyle suç işlediği andaki yaş grubuna göre yıl içinde ceza infaz kurumuna giren hükümlü çocuk sayısı 13 bin 15'tir.

(TÜİK, 2019). Suça sürüklenen çocukların suçu işledikleri yaşa ve cinsiyete göre suç sayısı incelendiğinde, 12-15 yaş arası erkek çocuk sayısının 78 bin 911, kız çocuğu sayısının ise 8 bin 26 olduğu görülmektedir. 15-18 yaş arasındaki erkek çocuklarında bu sayı 111 bin 297'ye, kız çocuğu sayısı ise 8 bin 772'ye çıkmaktadır (Adli İstatistikler, 2019). Bu veriler dikkate alındığında suça sürüklenen çocuklar arasında erkeklerin çoğunluğu oluşturduğunu söylemek mümkündür. Suça sürüklenen çocuk sayısının fazla olması, çocuk suçluluğunun toplumun tamamını etkileyen ve giderek önemi artan bir konu olduğunu göstermektedir. Özellikle suç ve ıslah odaklı sosyal hizmet uygulamalarında “çocuğun yüksek yararının gözetilmesi” için cezai işlemlerden ziyade çocuğun dezavantajlılığını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların yapılması, çocukların rehabilite edilerek kişisel olarak kendisini geliştirmesi ve özsaygılarının güçlendirilerek işlevselliklerinin artırılması önemlidir.

Çalışmada katılımcıların verdiği yanıtlardan hareketle yeni bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır. Çocukluk döneminde suç ile ilişkisi olan ve bu ilişkinin resmi makamlara yansımalarıyla suç geçmişleri formel bir boyut kazanan kişilerin, kendi değerlendirmelerinden hareketle ayırt edici bir özelliklerinin olup olmadığı incelenmiştir.

Bu çalışmanın literatürde önemine ilişkin diğer hususlar aşağıda yer almaktadır:

1. Suça sürüklenen çocukların hüküm giydikten sonra toplumsal hayata katılımlarını araştırmak ve hayata tutunmalarını sağlayacak nedenlerin olup olmadığını eğer varsa bu nedenlerin neler olduğunu belirlemektir.
2. Suça sürüklenen çocukların aile yapılarının analiz edilerek benzer yapısal özelliklere sahip ailelerin çocuklarının suça sürüklenmesinin önüne geçmek adına olası tedbirlerin belirlenmesi önem arz etmektedir.
3. Çocukların %68,6'sı tahliye edildikten sonraki bir yıl içerisinde tekrardan ceza almaktadır (Yılmaz, 2011). Bu doğrultuda tahliye edilen çocukların tekrardan cezaevine dönmesini engelleyecek önlemlerin alınması adına sosyal politikaların oluşturulmasına/geliştirilmesine katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Adli İstatistik verilerine göre suça sürüklenen çocuklara en fazla isnad edilen suç türü malvarlığına karşı suçlardır. Malvarlığına karşı işlenen suçların oranı tüm

suçların %42,8'ini oluşturmaktadır. Açılan davalardaki suç sayısı ise en fazla hırsızlık suçuyla ilişkilidir (Adli İstatistikler, 2019). Mala karşı işlenen suçların ve erken yaşta suça karışmanın sonraki yıllarda suçun tekrarlanma riskini arttırdığı görülmektedir (Erkunt, 2011). Bu nedenle çocukların suça sürüklenme nedenlerini anlamak, bu nedenlerle mücadele etmek ve tahliye sonrası hayatlarını iyileştirmek oldukça önemlidir.

Bu çalışmanın özgün değerini ise tahliye olan eski tutuklu çocukların toplumsal yaşama katılımlarını zorlaştıran veya engelleyen sorunları belirlemek, ihtiyaçlarını karşılayarak gelecek beklentilerini olumlu yönde geliştirebilecek bu alandaki yasal düzenlemelere, tahliye sonrası denetimli serbestlik çalışmalarına, sosyal hizmet uygulamalarına ve mesleki çalışmalara bilimsel bir katkı sağlamak oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocukları geleceğe hazırlayacak uygulamaların varlığı, kendilerine duydukları güveni arttıracak, topluma fayda sağlayan sağlıklı bir birey olmalarını kolaylaştırarak tekrar suça yönelme ihtimallerini zayıflatacaktır. Çünkü sorunların giderilerek ihtiyaçlarının karşılanması ve olumlu gelecek beklentileri, çocuğun suça yönelmesini azaltan koruyucu bir faktördür ve bu faktörle birlikte önemli bir sosyal sorun olan çocuk suçluluğunun azaltılması çalışmanın özgün değerini oluşturmaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel bir araştırma olduğundan nicel araştırmalara özgü evren ve örneklem belirlemesi yapılmamıştır. Yaklaşım olarak sembolik etkileşimcilik ve buna uygun bir yöntem olarak derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara ulaşılırken kartopu yönteminden yararlanılmış ve derinlemesine mülakattan elde edilen veriler yaşam öyküleri şeklinde kurgulanmıştır.

Sembolik etkileşimcilik yaklaşımı, çocuk suçluluğuna kavram yanılgıları, etiketleme ve çocuğa yönelik algı gibi bazı mekanizmalar üzerinden yaklaşmaktadır. Çocuklar ikamet ettikleri yer, aile yapıları, ekonomik durumları ve sosyal yaşamları gibi farklılıklara göre etiketlenmektedir. Bu etiketlemeyle toplumun ötekisi haline getirilen çocuklar, suça yönelmektedir (Özalp, 2015). Çocukların sapma davranışından dolayı tekrar etiketlenmelerine yol açan cezalandırma yöntemi aracılığıyla ötekileştirilmesi, suç davranışlarının

yinelenmesine neden olmaktadır. Çocukların bağımsız bir birey olarak toplumsal organizasyon içerisinde yer almasına rağmen yapmış oldukları eylemler neticesinde toplumsal bağlarını zedeleyecek bir muamele olan ötekileştirilmeye maruz kalmaları, ötekileştirilen diğer bireylere aidiyet duymalarına yol açabilmektedir. Bu döngü, çocuğun tekrar suç işlemeye yönelmesini kolaylaştırabilmekte ve toplum, çocuk suçluluğunun bir nevi yeniden üretimine katkı sağlayabilmektedir. Bu yönelimi anlamak ve açıklamak amacıyla kuramsal olarak sembolik etkileşimcilik yaklaşımı benimsenmiştir.

Tahliye edilen çocuklara ilişkin verileri belirli bir sistem içerisinde düzenlemek için suça sürüklendiği andaki yaş ve ceza infaz kurumuna girdiği andaki yaş dikkate alınarak bir ayırım yapılabilir. Çünkü ceza infaz kurumuna hükümlü statüsünde giriş kaydı olanlardan ceza infaz kurumuna girdiği andaki yaşa göre çocuk (12-17 yaş grubu) olanların sayısı 869 iken suç işlediği andaki veya sanık olarak 12-17 yaş arasında yargılanmaya başlayanların sayısı 8 bin 993'tür (TÜİK, 2015). Bu çalışma kapsamında çocukların suça sürüklendiği andaki yaşı dikkate alınmıştır.

Araştırma, tahliye olan eski tutuklu ya da hükümlü kişilerle gerçekleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle suç işlediği tarih itibariyle 12-17 yaş arasında olan ve belirli bir süre işlediği suç nedeniyle cezaevinde kalmış fakat tahliye olmuş eski hükümlüler ya da tutuklular hedef kitleyi oluşturmuştur. Tutuklu kavramı, çalışma içerisinde yer yer hükümlüleri içine alacak şekilde de kullanılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülecek olan ve araştırmanın örnekleme mahiyetindeki tutuklu ya da hükümlü çocukların tahliye oldukları yaş dikkate alınmamıştır. Fakat etik ya da ebeveyn onayına bağlı problemler yaşamamak adına katılımcıların, reşit olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca tahliye sonrasına ilişkin daha detaylı bilgi toplanılabilmesi için belirli bir süre dışarıda vakit geçirmiş kişilerle görüşülmüştür.

Çalışmanın, Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde eğitim alan, 2015 yılı ve sonrası tahliye olan 35 eski hükümlü ile gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Çalışmanın yürütülebilmesi için İstanbul Anadolu Denetimli Serbestlik Müdürlüğü üzerinden Adalet Bakanlığı'na dilekçe yazılmış ve araştırma soruları da paylaşılarak izin talebinde bulunulmuştur. Fakat COVID-19 Pandemisi gerekçesiyle izin talebi uygun bulunmamıştır. Bakanlığa gönderilen ve yanıt olarak gelen yazıya ekte yer verilmiştir.

Çalışmanın temel başlığı ilk etapta “Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Hükümlüler: Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri” şeklinde planlanmıştır. Hatta izin taleplerinde bu başlık kullanılmıştır ve eklerdeki formlarda bu başlık yer almıştır. Fakat sonraki süreçte içeriğe de bağlı olarak başlık “Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri, Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri: Nitel Bir Çalışma” olarak revize edilmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden “kartopu örnekleme (snowball sampling)” tercih edilmiştir. İlk etapta Edirne’de bir kaynağa ulaşılmış; bu kişi ve sosyal çevre yardımıyla toplamda dokuz kişiyle telefon aracılığıyla görüşülmüştür. Görüşmelerin pandemiden kaynaklı olarak telefon aracılığıyla yapılması, katılımcılardan araştırma hakkında yeterli düzeyde bilgilendirilmeleri ve rızalarının alınmalarını içeren aydınlatılmış onam formu alınmamasına neden olmuştur. Fakat her görüşme, katılımcıların sözlü onayı alındıktan sonra ses kaydına alınmıştır ve onay verdikleri ise ses kayıtlarında yer almaktadır. Ses kaydı alınmasını istemeyen kişilerle görüşme gerçekleştirilmemiştir.

Suçta sürüklenen çocukların tahliye sonrası gündelik hayat içerisinde karşılaştıkları problemleri, geleceğe bakış açılarını ve beklentilerini derinlemesine öğrenebilmek, bu hususlara ilişkin herhangi bir bilgiyi gözden kaçırmamak ve öngörülemez durumları göz ardı etmemek için mülakat çeşitlerinden biri olan “görüşme formu yaklaşımı” diğer bir ifadeyle “yarı yapılandırılmış mülakat (derinlemesine görüşme)” tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakatın tercih edilme nedenlerinden bir diğeri ise katılımcıya kısmi bir esneklik tanıyarak algıladığı dünyayı kendi düşüncesiyle anlatmasına olanak sağlamasıdır. Suça sürükledikten sonra belirli bir süre çocuk eğitimevi ya da çocuk kapalı cezaevinde kalıp tahliye olan bireylerin yaşadıkları olaylar neticesinde hassasiyet geliştirebilecekleri göz önünde bulundurulduğunda, bu yöntemin kullanılması yanlış anlaşılmaya mahal vermemesi ve kendilerini daha rahat ifade etmeleri açısından da önem taşımaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakat formu için üniversiteden etik kurul onayı alınmış ve onay metnine ekte yer verilmiştir.

Araştırma tasarımı çerçevesinde hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat kılavuzunun nitelikli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için görüşme süresi sabit

tutulmamıştır. Ama görüşmeler ortalama 70 dakika sürmüştür. Görüşmelerin içeriğiyle ilgili bulguların, araştırmanın amacı dışında kullanılmayacağı ve isim-soyisime yer verilmeyeceği konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir.

Verilen bazı bilgilerin tekrarlanmaya başlaması, nitel yöntemin uygulanabilmesi için dikkate alınan doyum noktasına ulaşıldığını düşündürmektedir. Yaş, aile yapıları, sosyo-ekonomik statüleri, göç deneyimleri gibi literatürde çocukların suça sürüklenmesinde etkili olan değişkenlerin, katılımcılar arasında farklılaşması da her bir alana ilişkin bilgilerin derinlemesine toplanmasını sağlamıştır.

Araştırma deseni olarak ise “yaşam öyküsü” kullanılmıştır. Aynı zamanda veri toplama tekniklerinden biri olan yaşam öyküsü (Sığrı, 2018, s. 218) ile kişilerin olaylar ve durumlar hakkında kişisel deneyimleri kayıt altına alınmakta, bireyin açıklamaları ve yorumları üzerine odaklanılmakta, bu yorumlar gerçeğe ulaşmada deneyime dayandırılarak bir bakış açısı olarak görülmektedir. Bu yöntem ile özellikle kişilerin yaşamları boyunca oluşturduğu sosyal bağlantılık ve bu bağlantılardaki değişimler hakkında bilgi toplanmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2015, s. 397). Tamamen sosyal bilimlere dayanan yaşam öyküleri, belirli bireyler ya da olaylar hakkında kişilerin hatırladıkları biyografik malzemelerden oluşmaktadır (Giddens, 2005, s. 638). Bu çalışmada ise suç olgusuna yaklaşımlar, suça sürüklenme nedenleri, tahliye sonrası sorunlar, ihtiyaçlar ve beklentiler yine kişilerin yaşadıkları ve tanıklık ettikleri olaylar üzerinden tartışılmıştır. Verilen bilgilerden hareketle bazı temalar belirlenmiş ve aynı kriterler bağlamında her bir katılımcının yaşam öyküsüne ayrı ayrı yer verilmiştir. Yine her bir katılımcı için kartvizitler oluşturulmuş ve bu kartvizitler, katılımcıların öyküleri içerisinde tablo olarak belirtilmiştir.

Görüşmelerin sadece erkeklerle gerçekleştirilmesi, çalışmanın sınırlılığının oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocukların, çoğunun erkek olduğu yukarıda da ifade edilmiştir. Bu nedenle kartopu yöntemiyle erkeklere ulaşılması daha mümkün olmuştur. Ayrıca farklı suç türlerine sürüklenen katılımcılara ulaşılmasına rağmen devlete ya da topluma karşı suçlar gibi çocuklar arasında yaygın olmayan bazı suç türlerine sürüklenmiş çocuklara ulaşılammıştır. Son olarak bu çalışmada sembolik etkileşimcilik perspektifinin esas alınmış olması, bu çalışmanın bir sınırlılığı olarak görülmelidir.

Bu çalışma, Covid-19 Pandemi şartlarından etkilenmiş; bu nedenle araştırma yöntemi ve teknikleri revize edilmiştir. Başlangıçta karma bir yöntem olarak hem nicel hem de nitel yönetime yer verilmesi düşünülmüş fakat söz konusu şartlar nedeniyle sadece nitel bir araştırma olacak şekilde tamamlanmıştır.

1.6. Tez Konusuyla İlgili Literatür Analizi

Sosyal hizmetin önemli çalışma ve ilgi alanlarından biri çocuk suçluluğudur. Sosyal hizmet, suça sürüklenen çocukların tekrar suça yönelme olasılıklarını ortadan kaldırarak bu çocukların sosyal işlevselliklerini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu durum, sosyal adaptasyonunu sağlayan çocuğun topluma katılımını arttıracak ve gelecek beklentilerini olumlu bir şekilde geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Çocukların tahliye olduktan sonra sorunları belirlenirse bu problemlerin yaşanmamasına ilişkin koruyucu-önleyici tedbirler alınabilir; mevcut durumunun iyileştirilmesi için çeşitli çalışmalar yapılabilir.

Çocukları suça sürükleyen faktörlere ve suça sürüklenen çocukların profillerine ilişkin bazı çalışmalar mevcuttur. Bu alanda yapılan ilk çalışma bir eğitimci olan Rıdvan Nafiz tarafından 1927'de yapılmıştır. Nafiz, çocukların demografik özellikleri (yaş, memleket, anne-baba mesleği, anne-babanın sağ olma durumu ve eğitim düzeyleri) ile 14 suç türü arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Akyüz, 2002, s. 35-46). 1931 yılında 80 farklı cezaevinde yaşayan 732 çocuğun hangi suçlardan hüküm giydiği (Malik, 1931, s. 3); 1941'de, Ankara'da gecekondularda yaşayan 141 çocuğun suça nasıl sürüklendikleri, demografik özellikleri ve suç türüyle ilişkilendirilerek belirlenmiştir (Boran, 1941, s. 36). 1993 yılında Ok, İzmir Çocuk İslahevi'nde 176 erkek çocuğun hangi suç türüne karıştığına ilişkin bir çalışma yürütmüştür. Benzer bir çalışma 1995 yılında yapılmış; Ankara, İzmir ve Elazığ İslahevleri ile Sinop Cezaevi'ndeki çocukların hangi suç türünü daha fazla işledikleri tespit edilmiştir (Bal, 2004, s. 43-47).

Çocukların suça sürüklenmesinde bazı faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Örneğin; literatüre bakıldığında suça yönelme nedenleri arasında çocuğun yapısal özelliklerinin, çevresel faktörlerin, kendisinin ve ailesinin yaşam koşullarının etkili olduğu (Işıқтаç, 1999; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Danış ve Şahbikan, 2017) ve suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir

(Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007; Gördeles Beşer, Baysan Arabacı ve Uzunoglu, 2016). Yapılan çalışmalar ise çocuklarda en fazla suç işleme yaş aralığının 14-18 olduğunu ortaya koymaktadır (Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Uğur, Türkcan, Geyran, 1994; Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007).

Türkiye’de suça sürüklenen çocuklarla ilgili farklı tarihlerde ailesel faktörleri dikkate alan (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007; Ereş, 2009; Solak 2009; Güngör, 2013; Acar ve Gökçearsan Çiftçi, 2011; Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2015; Şentürk, 2018) ve çocuk ceza adalet sistemi ve cezaevi yaşantılarını içeren çalışmalar mevcuttur (Erbay, 2017; İHOP ve Uluslararası Çocuk Merkezi, 2012; Karataş, 2016). Literatür incelendiğinde çocuk suçluluğu konusunda genel olarak suçun nedenlerini analiz etmeye yönelik farklı çalışmaların da olduğu görülmektedir (Özada, 2011; Öztürk Çopur, Ulutaşdemir ve Balsak, 2015; Şentürk, 2018). Fakat tahliye olan çocukların sorunlarını belirten, ihtiyaç ve beklentilerini saptamaya çalışan ve genel bir konu olarak dikkate alan çalışmalara literatürde pek rastlanmamaktadır.

Çocukların gelecek beklentilerine, gereksinimlerine ve mevcut problemlerine bütünsel bir perspektif ile değinen çalışmaların yetersizliği söz konusu olmakla birlikte özellikle hükümlü çocukların gelecek beklentilerini öğrenmeye çalışan birkaç çalışma vardır. Örneğin; “Hükümlü Çocukların Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Değerlendirme” adıyla yazılan bir yüksek lisans tezi mevcuttur (Bulgurcuoğlu, 2016). Turgut Özal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı’nda yapılan bu tez çalışmasında, hükümlü çocukların geleceğe yönelik beklentileri ve bu beklentileri etkileyen etmenler İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevleri’nde kalan toplam 124 hükümlü çocukla mülakat yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. 12-20 yaş arasında olan hükümlü çocuklarla yapılan bu çalışmada, araştırmaya katılan katılımcıların tamamı erkektir. Katılımcıların tamamının erkek olması ve cezaların infaz edildiği kurumlardan sadece Çocuk Eğitimevleri ile sınırlı kalması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Alan yazınında çok fazla çalışılmayan bu konunun tez çalışması olarak işlenmesi oldukça heyecan vericidir.

Hükümlülerin gelecek beklentilerini araştırmayı hedefleyen bir diğer çalışma, yine yüksek lisans tezi olarak kaleme alınmıştır. Hükümlülerin gelecek beklentileri ve bu beklentilerle psikolojik yakınmaları arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma

özelinde; tahliye kalan sürenin psikolojik sorunlar ve tahliye sonrası gelecek beklentileri üzerine etkisi incelenmiştir (Karaca, 2010). Diğer bir araştırma ise hükümlü ve tutukluların hem cezaevi sürecindeki hem de tahliye sonrası gereksinimlerinin belirlenmesine yöneliktir (Soytürk, 2013). Bu çalışmalar, tüm hükümlülere hitap etmekte ve suçlulukta önemli bir sosyolojik boyuta sahip olan çocuğun yaşadığı problemlere değinmemektedir. Çocuğun, yetişkin bir birey olduğunda hayata tutunmasını sağlayacak ve toplumla olan bağlarını kuvvetlendirecek ihtiyaçları, yetişkinlerin ihtiyaçlarından farklı olduğu için özelde eski tutuklu çocukların, tahliye sonrası süreci araştırmaya değerlidir.

Tahliye sonrası eski tutuklu çocukların sorunlarını belirleyen çalışmalar ve cezaevi sürecindeki sorunları analiz eden çalışmaların da sınırlı olduğu belirtilebilir. Fakat 2018 yılında suça sürüklenmiş çocukların tahliye sonrası süreçlerini Isparta örneği üzerinden inceleyen bir çalışma mevcuttur (Taşkın, 2018). Bu çalışma 15-18 yaş arasında, sadece Isparta il sınırları içerisinde suça yönelmiş çocuklarla gerçekleştirilmiş ve bu çocukların tahliye sonrası toplumsal adaptasyon süreçleri ile sosyal ilişkileri incelenmiştir. Taşkın'ın çalışmasından farklı olarak bu araştırmada ise yaşı fark etmeksizin, çocuk yaşta suça sürüklenen, farklı illerde de ikamet eden eski tutuklu kişilerle birebir görüşme yapmak hedeflenmiştir ve bu kişilerin, toplumsal adaptasyon süreçleri bu çalışmanın sadece bir kısmını oluşturmaktadır.

Yabancı literatür tarandığında durumun Türkiye'den çok da farklı olmadığı görülmektedir. Yabancı literatürde tahliye sonrası sorunlara, ihtiyaçlara ya da beklentilere odaklanmaktan ziyade çocuk adalet sistemine, nedenlerine, çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin çalışmalara ve ergenlik ile suçluluk arasındaki ilişkiye ağırlık verilmektedir. Örneğin; Bartollas, Schmallegger ve Turner "Juvenile Delinquency" adlı kitapta suçluluğa ilişkin nedenleri; bireysel, çevresel ve toplumsal nedenler olarak belirtmiş ve ergenlikle suçluluk arasında bir ilişki kurmuştur (2019).

Amerika'da çocuk suçluluğuna ilişkin 1990'lara kadar genel kanı; çocukların hayatının iyileştirilemeyeceği ve çocuk suçluluğunun engellenemeyeceği yönündedir. Whitehead ve Lab tarafından 1975'ten 1984'e kadar yayımlanan raporlar analiz edilmiş ve suça sürüklenen çocuklara yönelik müdahale yöntemlerinin çok az olumlu etki sağladığı ve problemin çözülemediği görülmüştür. 1990'lara kadar suça sürüklenen çocuklara ilişkin yapılan araştırmaların sonucunda

suçluluğun tekrarlanması engellenemeyeceği iddia edilmektedir (1989). Fakat günümüzde Amerika'da özellikle çocuk çetelerine karşı müdahalelerde bulunularak çocuk suçluluğu engellenmeye çalışılmakta ve tahliye sonrası rehabilite edici hizmetlerin sayısı artırılarak çocukların toplum içerisinde daha kolay bir şekilde var olması sağlanmaktadır.

Suçluluğun giderek artan bir problem haline gelmesi ve toplumsal yapıyı olumsuz olarak etkilemeye devam etmesi, bu alana ilişkin iyileştirici ve dönüştürücü çalışmaların yapılmasını önemli kılmaktadır. Bu doktora çalışması ise bu ihtiyaca binaen spesifik olarak çocuk suçluluğuna yönelmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tarihsel Gelişim Sürecinde Çocuk

Antik dönemde çocuklara yönelik tutumlara ilişkin pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Eski Yunan Edebiyatı'nda çocuklara ne ad verileceğine ilişkin belirsizliklerin olması Eski Yunanlılara ait kesin bir çocukluk kavramı bulunmamasının gerekçesi olarak görülmüştür. Ayrıca Eski Yunanlılar, özel bir yaş kategorisi olan çocukluğa genel olarak sınırlı ilgi göstermişler; bebeklik ile yaşlılık arasında kalan çağların hemen hemen tamamını çocuk ve gençlik çağı olarak nitelendirmişlerdir (Akyüz, 2018, s. 94-95).

Edebiyat ve resim sanatları üzerine incelemeler yapan Ariès, *Çocukluğun Yüzyılları* adlı eserinde Ortaçağ'da Batılı toplumların 12. yüzyıla kadar çocukluk anlayışını bilmediğini ya da Ortaçağ'da çocukluğa yer olmadığını ifade etmektedir. Çocukluğun keşfedildiği 13. yüzyılda modernite kavramına biraz daha yakın görünen birkaç tipte çocuğun bulunduğu, bu tiplerin de melek, sanat tarihinde küçük çocuklar, çıplak çocuk şeklinde birbirinden ayrışarak minyatür ve sanat içerisinde yer aldığı belirtilmektedir (Ariès, 1962). Postman ise Ortaçağ'da çocukluğun yedi yaşında bittiğini ifade etmektedir. Çocukların iyi bir biçimde konuşmaya ancak yedi yaşında başladığını, bu yaştan itibaren yetişkinleri anlayabildikleri için bu yaşın kilise tarafından "akıl yaşı" olarak ifade edildiğini belirten Postman, Ariès gibi çocukların yetişkinler gibi minyatürlerde 13. ve hatta 14. yüzyılda görüldüğünü belirtmektedir (1995, s. 19-53)

17. yüzyılda farklı bir çocukluk algısının ortaya çıkışı ve modern anlamda çocukluk düşüncesinin yaygınlaşması, okulların yaygınlaştırılmasıyla mümkün olmuştur. Okulların yaygınlaşmasıyla da çocuklar, yetişkinler dünyasından koparak kendi başlarına bir varlık olarak kabul edilmiştir. Sanatta, edebiyatta, dilde, oyunlarda, giysilerde ve okulda çocuk kavramının yansımalarından hareketle 19. yüzyılda çocuk merkezli aileye dönüşümü inceleyen Ariès, çocukluğun sadece biyolojik bir

süreçten ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir kategori olan çocukluğun tarihsel bir sürece de tabii olduğunu savunmaktadır (Ariès, 1962).

Postman da yapılan biyolojik ve psikolojik tanımların ötesinde çocukluğun toplumsal bir kurgu olduğunu iddia etmektedir. Çocuklar kelimesinin özel bakım ve koruma gerektirdiğini belirten Postman, çocukluk fikrini hızlı bir şekilde yitirildiğini de vurgulamıştır (1995, s. 1-2). Esasen Postman'ın haklı olduğunu söylemek pek de zor değildir. Çocukların, günümüzde özellikle sosyal medya kullanımıyla ve bazı ürünlerin reklamında yer alması aracılığıyla yetişkinlerin dünyasında yer aldığını, tüketimin bir nesnesi haline getirildiğini, yetişkinlere yüklenen sorumlulukların (ev geçindirme, bakım gibi) dizi ve filmler aracılığıyla çocuklara yüklendiğini ve “olgun çocuk” imajının yaygınlaştırılmasıyla çocukların, çocukluklarını yaşayamadıklarını söylemek mümkündür.

Kültürel ve düşünsel ortamda bir değişimi beraberinde getiren Rönesans'ın etkilerinin 19. yüzyılda da sürmesi, çocukluğun ayrı bir kategori olarak değerlendirilmesini pekiştirmiştir. Çocuk ölüm oranlarının azalmasıyla birlikte Ortaçağ'da “olası bir kayıp” gözüyle bakılan ve bu nedenle fazla bağımlılık ilişkisi kurulmayan çocukların ayrı bir yaşam döngüsü içerisinde değerlendirilmesinde ekonominin sanayi sektörüne kaymasının, aile yapısında meydana gelen değişimlerin, orta sınıfın güç kazanmasının, boş zamanların artmasının ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde meydana gelen değişimlerin de etkisi vardır (Gandiner ve Gander'den aktaran Onur, 1993, s. 30).

Eski çağlarda çocuk algısının olmadığı ve çocukluk çağı diye nitelendirilen bir gelişim döneminin var olmadığı kabul edilse de günümüzde bu anlayışın değiştiği görülmektedir. Biyolojik bir varlık olarak doğan ve süreç içerisinde sosyal bir nitelik kazanan insan, doğduğu andan ölümüne kadar bazı yaşam evrelerinden geçmektedir. Yetişkinlik, yaşlılık gibi evrelerden biri de yaşam zincirinin doğal halkalarından biri olan çocukluk dönemidir. Hacıoğlu'na göre çocukluk dönemi, doğumla başlamakta ve yetişkinlik dönemine kadar sürmektedir. Zihinsel, ruhsal ve fiziksel yönden yeterince olgunluğa erişmemiş kişiler, gelişim ve olgunlaşma süreci olan çocukluk döneminde toplumda rol ve görevlerini öğrenmekte ve bu süreçte eğitim ve bakıma ihtiyaç duymaktadır (1998, s. 1).

Çocukluk dönemi olarak ifade edilen yaş aralıklarına ilişkin de farklı kategoriler söz konusudur. Sağlık çalışanlarının, hukukçuların ve eğitimcilerin farklı çocukluk dönemi tanımları mevcuttur. Diğer bir ifadeyle çocukluk döneminin hangi yaş dönemine tekabül ettiği noktasında evrensel bir kabul yoktur (Çevik, 2019). Buradan hareketle ele alındığı bakış açısına göre çocuk kavramına ilişkin yaş kategorilerinin değiştiğini söylemek mümkündür. Ayrıca çocuk kavramı, Türk Medeni Kanunu'nda kimi zaman “evladı” ifade etmekte fakat genellikle “velayet altındaki kişiyi” belirtmektedir (Yücel, 2011, s. 3).

Çocukluğun sonlanmasında 18 yaş yasal olarak kabul edilse de gelişim psikolojisi açısından çocukluk 14 yaşına kadar olan süreyi kapsamakta ve psikolojik açıdan çocukluk ergenliğin başladığı bu yaşla sonlanmaktadır (Polat, 2000, s. 400). Bir başka tanıma göre çocuk, “tam ve sağ doğduğu andan itibaren reşit (ergen) olduğu ana kadarki devrede bulunan gerçek kişidir (insan yavrusudur)” (İnan, 1980, s. 247). Çocukluğun, yasal olarak 18 yaşa kadar kabul edilmesi, bireyin kişiliğinin bu yaşa kadar oluşmasıyla ilgilidir. Hem iç hem de dış çevre ile kurulan ilişki, bireyi diğerlerinden ayırt etmekte ve yaşamın sonuna kadar bir oluşum içinde olan insan, dıştan gelen uyarıcıların etkisini azaltarak kişiliğini oluşturmaktadır (Balcı, 2011, s. 4).

Çocuğa yönelik tanımlamaların çoğu biyolojik ve psikolojik boyut dikkate alınarak yapılmaktadır. Fakat ceza adalet sistemi içerisinde çocuğun konumlandırılabilmesi için çocuğun hukuki boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir. Yavuzer (2001), hukuki olarak çocukluğun 11-18 yaş arasını kapsadığını belirtmektedir. Çocuğa yönelik hukuki tanımlama ve uygulamalara, ayrı bir başlık altında yer verilmesi konunun detaylı olarak işlenebilmesi açısından daha faydalı olacaktır.

2.2. Hukuki Açıdan Çocuk ve Çocuk Hakları

Modern devletlerde çocuk, toplumsal sürekliliği sağlamak açısından önemli bir unsur haline gelmiştir ve bu dönemde, eskiden yetişkinlerin minyatürü olarak görülen çocuğun, farklı bir gelişim evresine sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu gelişim dönemindeki çocuğun yetişmesi, zihinsel, duygusal, fiziksel ve sosyal önlemlerin alınmasıyla birlikte hem aile hem de toplum içerisindeki çocuğun yerini düzenleyen hukuk kurallarının oluşturulmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu hukuk

kurallarıyla fiziki anlamda doğal güçsüzlüğü olan çocuğun, aile ve toplum içerisinde korunması, sağlıklı bir birey olarak yetişmesi amaçlanmaktadır.

“Küçük yaştaki erkek veya kız” ve “bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” (TDK, 2018) olarak tanımlanan çocuk, ulusal yasalarda “18 yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanmaktadır (Türk Medeni Kanunu (TMK), m. 11; Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), m. 3/a; Türk Ceza Kanunu (TCK), m. 6/b). Uluslararası alana bakıldığında ise çocuk, “daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç 18 yaşının altındaki her insan” olarak nitelendirilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989, m. 1; Havana Kuralları, 1990, m. 11/a; En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanmasına İlişkin Sözleşme, 1999, m. 2). Bir uluslararası sözleşme olan Pekin Kuralları’nda da çocuk, yürürlükte olan hukuk sistemi sınırları içinde kendisine, işlediği suçtan dolayı yetişkin insanlardan daha farklı davranılması gereken kişi olarak ifade edilmektedir (1985, m. 2.2/a). Hem ulusal hem de uluslararası mevzuatta çocuk tanımının biyolojik anlamda ortaklaştığı, hukuki açıdan çocukluğun 18 yaşının doldurulmasıyla sonlandığı ve çocuklara yetişkinlerden farklı davranılması gerektiği belirtilmektedir.

Çocukların hukuk sistemine dâhil olmaları, sorumluluk altına girecek davranışlar sergilemeleri ile mümkündür. Çoğan’a göre sorumluluğun hukuki ve cezai olmak üzere iki çeşidi vardır. Hukuki sorumluluk, fiil ve hak ehliyeti şeklinde görülmektedir. Hak ehliyetinde, yaş ve cinsiyet gibi değişkenler önem taşımamaktadır ve sağ olan herkesin hak ehliyeti vardır. Fakat hak ehliyetine sahip olan her kişi, fiil ehliyetine (bizzat kendi başına hareket edebilme yeteneği) sahip olmayabilir (2006). Fiil ehliyeti de bir kişinin kendi fiilleriyle hak edebilmesi ve borç altına girebilmesini kapsamaktadır. Çocuk, fiil ehliyetine doğuştan sahip değildir. Kişinin kendi yapacağı eylem ve işlemlerin önemli olduğu fiil ehliyetinin koşulları, “ergin olmak”, “kısıtlı olmamak” ve “ayırt etme gücüne sahip olmak”tır. Akıl hastalığı, akıl zayıflığı, yaş küçüklüğü, sarhoşluk ile ateşli hastalıklar, uyuşturucu maddeler, uyurgezerlik, aşırı etkileyici ve tahrik edici maddeler gibi diğer nedenler, ayırt etme gücünü ortadan kaldıran nedenler arasında sayılmaktadır (Akyüz, 2018, s. 109-112).

Ulusal mevzuat içerisinde çocuk ve çocuk haklarını korumaya ilişkin farklı kanunlar olmakla birlikte çalışmanın içerik ve kapsamı düşünüldüğünde önemli olarak değerlendirilen belirli başlı kanunlara burada yer verilecektir.

Ayrım gözetilmeksizin herkesin kanun önünde eşit kabul edildiği (m. 10) 1982 Anayasası'nda "çocuk" kavramı yedi kere geçmekte, bazı maddelerinde (10, 41, 61 ve 62) bu kavram bizatihi olarak kullanılmakta ve çocuk ile hakları direkt olarak koruma altına alınmaktadır. Örneğin devlet, her türlü istismar ve şiddet karşısında çocukları korumak (m. 41/Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 m., m. 61) ve yabancı ülkelerde çalışan Türkiye vatandaşı çocukların eğitimine yardımcı olunmasına (m. 62) yönelik tedbirleri almakla yükümlüdür. Türkiye Anayasası'nın bazı maddelerinde ise (42, 50, 56 ve 58) çocukları da kapsayacak daha genel hükümlere yer verilmektedir. Kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı (m. 42), kimsenin yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmayacağı (m. 50) ve herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu (m. 56) gibi hükümler, tüm vatandaşlar nezdinde çocukları da kapsamaktadır.

Anayasanın 41. maddesi de çocuklar için oldukça önemlidir. Çünkü bu maddenin kenar başlığı "Ailenin korunması" iken 2010 yılında "Ailenin korunması ve çocuk hakları" olarak değiştirilmiştir. Ayrıca bu başlığa her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanma ve kendi yüksek yararına aykırı olmadığı sürece ebeveynleriyle kişisel ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu (m. 41/Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 m.) ve "devletin her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler" alacağı fıkraları da eklenmiştir. Anayasa dikkate alındığında çocukların topluma kazandırılması için devlet tarafından tedbirlerin alınacağına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Medeni Kanun (2001) ile birlikte aile birliğinin dağılması durumunda çocukların yüksek yararının sağlanması, korunması ve bakım ihtiyacının karşılanması için önlemler alınmıştır (m. 166; m. 169; m. 327). Ayrıca Medeni Kanun ile birlikte boşanma sonrası çocuğun velayetinin kime verileceği hususlarına çocuğun eğitim, sağlık ve ahlak bakımından yararları dikkate alınarak yer verilmiştir (m. 182). Bu kanunla çocuğun ailenin bir bireyi olduğuna ve doğduğu aileye aidiyet kazanması adına anne-babanın önemli konularda çocuğun düşüncesini göz önünde tutması gerekliliğine, çocuğun ise anne babasının sözünü dinlemekle yükümlü olduğuna ve evi terk edemeyeceğine vurgu yapılmıştır (m. 339).

En geniş kapsamıyla çocuk hakları, “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”nde yer almaktadır. Bu haklar şunlardır (1989):

- Yaşama hakkı,
- Gelişme hakkı,
- Koruma hakkı,
- Katılma hakkı.

Bu haklarla birlikte insan haklarıyla bağlantılı olan tüm haklar çocuklar için de tanınmış ve kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyle taraf devletler, çocuğun yaşam hakkının olduğunu, çocuğun hayatta kalması ve gelişebilmesi için azami ölçüde çaba göstereceklerini (m. 6/1-2) kabul etmektedir. Ayrıca bu sözleşmeyi imzalayan devletler, çocuğun kimliğine, ismine, aile bağları da dâhil olmak üzere koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konularda kanundışı müdahalelerde bulunmamayı ve çocuğun kimliğinden kanuna aykırı olarak yoksun bırakılması durumunda çocuğun kimliğine kavuşmasında gerekli yardımda ve korumada bulunacağını taahhüt etmektedir (m. 8/1-2). Taraf devletler, çocuğun sanatsal ile kültürel hayata katılımına saygı duyarak bu hakkı tanırlar; boş zamanlarını değerlendirme, sanat, kültürel etkinlikler ile dinlenme konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasına destek olurlar (m. 31/1-2).

Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda çocuğa yönelik uygulamalar çeşitli maddeler altında geçse de (m. 31, m. 38, m. 56, m. 90, m. 103, vb.) özellikle 6. ve 31. madde incelenmeye değerdir. TCK’nın 6/1-b maddesinde çocuğun tanımı yapılmakta ve “çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi”nin anlaşılacağı belirtilmektedir. 31. maddesinde yaş küçüklüğüne ilişkin ceza sorumluluğu 12 yaş altı, 12 yaşını doldurmuş fakat 15 yaşını doldurmamış, 15 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını doldurmamış olacak şekilde üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. Bu kategorizasyonun içeriğine çocuğun yargılanma süreci başlığı altında yer verilmiştir.

Türkiye’de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ile suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınmasına ilişkin usuller düzenlenmiş ve bu kanun ile korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hangi tedbirlerin alınacağına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Türkiye’de çocuğa yönelik benimsenen belirli başlı temel ilkeler şunlardır (ÇKK):

- “Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması” (m. 4/a)
- “Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi” (m. 4/b)
- “Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması” (m. 4/c)
- “Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi” (m. 4/g)
- “Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi” (m. 4/h)
- “Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması” (m. 4/i)
- “Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması” (m. 4/j)
- “Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları” (m. 4/k)
- “Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması” (m. 4/l).

Bu ilkelere ek olarak çocuğun korunmasına yönelik toplam beş temel koruyucu ve destekleyici tedbir bulunmaktadır. Bunlar; barınma, eğitim, sağlık, danışmanlık ve bakım tedbirleridir. *Danışmanlık tedbiri*; çocuğun bakımından sorumlu olan kişilere çocuk yetiştirme konusunda, çocuklara da bizatihi olarak gelişim ve eğitim gibi sorunlarını çözmelerinde yardımcı olmak için destekleyici hizmetlerin verilmesini ve bu hizmetlerin yürütülmesini içermektedir. *Eğitim tedbiri*; çocuğun bir eğitim kurumuna devamına ya da bir iş yerine yerleştirilmesine yardımcı olmaktır. *Bakım tedbiri*; çocuğun bakım yurduna yerleştirilmesi ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasıdır. *Sağlık tedbiri*; çocuğun fiziki ve ruhsal bütünlüğünün korunmasına, gerekli tedavilerin yapılmasına ve son olarak *barınma tedbiri* ise barınma yeri olmayan çocuklu kişilere ya da hayati tehlikesi olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlanmasına yönelik verilmektedir (ÇKK, m. 5). Uygun görüldüğünde ise birden fazla tedbir kararı verilebilmektedir (m. 3). Koruyucu ve

destekleyici tedbirin uygulanması, çocuğun 18 yaşını doldurmasıyla sona ermektedir. Fakat eğitim ve öğrenime devam eden çocukların rızası alındıktan sonra tedbirin uygulanması belirli bir süre daha devam edebilmektedir (ÇKK, m. 7/6). Zihinsel sağlık durumu da güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına bir gerekçe oluşturmaktadır.

Koruma ihtiyacı olan çocuğun kuruma bildirilmesi çocuk, çocuğun bakımını üstlenen kimseler, sivil toplum kuruluşları ya da resmi makamlar aracılığıyla yapılabilmektedir. Korunma kararının derhal alınması gerektiğinde ise çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine başvurulur; hâkim üç gün içinde karar verir ve karar en fazla otuz gün süre ile sınırlıdır (ÇKK, m. 9/1-2)

Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuğun suç ile ilişkisinin değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlar önemlidir:

- *Akıl hastalığı*: 5237 sayılı TCK'nın 32. maddesi kapsamına giren, akıl hastalığı nedeniyle işlediği suçun hukuki anlam ve sonuçlarını fark edemeyip algılayamayan kişiye ceza verilmez ve bu kişiler hakkında güvenlik tedbirleri uygulanır.
- *Tutuklama yasağı*: “Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez” (ÇKK, m. 21).
- *Hükmün açıklanmasının geri bırakılması*: Çocuğa yüklenen suça yönelik yapılan yargılama sonucunda denetim süresi üç yılı geçmemek koşuluyla mahkeme tarafından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir (ÇKK, m. 23).

2004 tarihinde 5271 kanun numarası ile kabul edilen *Ceza Muhakemesi Kanunu* ile çocuklar, tanık sıfatına sahip mağdur çocuklar (m. 52/3-a; m. 236/2), şüpheli veya sanık çocuklar (m. 150/2) korunmaktadır.

4857 numaralı İş Kanunu ile çalışma yaşamında çocuğun istismar edilme ihtimalinin önlenmesine ilişkin çalışma koşullarını, yaş kademelerini ve saatlerini belirleyen kurallara yer verilmiştir. İş Kanunu'na göre 14 yaşını doldurarak zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış çocuklar hafif işlerde çalıştırılabilir. 14 yaşını doldurmamış çocuklar ise eğitimlerine engel olmayacak şekilde sanat, kültür ve

reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir etkinlik için ayrı izin almak koşuluyla çalıştırılabilirler (m. 71). Ayrıca yine 71. madde başlığı altında 18 yaşından küçüklerin çalışma koşulları ve hangi işlerde çalıştırılabilecekleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın altı ayda bir çıkaracağı yönetmeliğe bağlanmıştır. 18 yaş altındaki küçüklerin, yer ve su altında, sanayiye ait işlerde çalıştırılmayacağı da belirtilmiştir (m. 72 ve m. 73).

Milli Eğitim Temel Kanunu ile özel eğitime ihtiyacı olan ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek adına özel tedbirlerin alınacağı belirtilmiş (m. 8), *İlköğretim ve Eğitim Kanunu* ile *Mesleki Eğitim Kanunu*'yla çocuğun eğitim hakkı korunmuştur.

Türkiye hukuku açısından bakıldığında çocuklara yönelik çeşitli alanlardaki koruyucu tedbirlerin Anayasa, Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, İş Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanun ile Mesleki Eğitim Kanunu gibi yasalarla güvence altına alındığı görülmektedir.

Çocukların yargılanma süreci

Çocukların yargılanması, 2253 numaralı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”a uygun olarak yapılmaktadır. 21 Kasım 1979 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan bu kanun ile mahkemelerin kuruluşu, çocuk mahkemesi hâkiminin nitelikleri, çocuk mahkemelerinin görevi, çocuklara uygulanacak tedbirler, soruşturma ve kovuşturma usulleri gibi konulara yer verilmektedir. Bu kanun ile “her il ve asliye mahkemesi teşkilatı bulunan her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulacağı (m. 1) belirtilmektedir. Ayrıca çocukların durumunu daha iyi anlayabilmek adına çocuk mahkemelerinin başkan ve üyeleri “30 yaşını doldurma”, “çocuk sahibi olma” (m. 2/1-b) ve “illerdeki çocuk mahkemelerinde görev yapacak başkan ve üyelerinin kadro imkânları elverdiği oranda ayrı cinsiyetten olma” (m. 2/3) koşullarına sahiptir.

“Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”un üçüncü bölümünde küçüklere uygulanacak tedbirlere de yer verilmektedir. Bu tedbirler, 11 yaşını doldurmamış çocuklar ve 15 yaşını doldurmamış çocuklar için ayrı ayrı ele alınmaktadır.

11 yaşını doldurmamış küçükler hakkındaki tedbir uygulaması: 11 yaşını bitirmemiş küçükler hakkında kovuşturma yapılamayacağı ve ceza verilemeyeceği fakat haklarında tedbir kararları uygulanabileceği belirtilmektedir (m. 11).

15 yaşını doldurmamış küçükler hakkındaki tedbir ve cezalar: Suç olarak görülen davranışın işlendiği tarihte 11 yaşını bitirmiş fakat 15 yaşını doldurmamış küçükler hakkında ceza tertibi gerekmiyorsa yazılı tedbir kararlarından biri uygulanır (m. 12). Ceza tertibi gerekli durumlarda ise idam cezası yerine 15 sene, müebbet ağır hapis cezası yerine ise 10 seneden aşağı olmamak koşuluyla hapis cezası verilir (m. 12/1). Alınan diğer cezalar ise yarı oranında indirilir; ağır hapis cezaları ise hapse çevrilir (m. 12/2). Bu çocuklara ise “kamu hizmetlerinden yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınma cezaları uygulanmaz” (m. 12/3). Son olarak ise 15 yaşını bitirmeyen sağır ve dilsizler hakkında herhangi bir kovuşturma yapılamayacağı fakat tedbir kararlarından birinin uygulanacağı belirtilmektedir (m. 12).

Ulusal mevzuat, çocuğun korunması ilkesini ön plana çıkarmakta, çocukları yetişkinlerden ayırmakta ve tedbir kararlarıyla çocuğun iyilik halini sağlanmasına vurgu yapmaktadır.

2.3. Uluslararası Mevzuatta Çocuk ve Çocuk Hakları

Tarihsel süreçte çocuk hakları ve bu hakları konu alan çocuk hukuku, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği yılları izleyen süreçte toplumsal sorunların artmasına paralel olarak kimsesiz ve yoksul çocukların sayısının artması ve evlilik dışı çocukların da yaygınlaşması ile gelişmiştir (Akyüz, 2000, s. 43).

Çocuk hakları alanında ilk adım 1924 tarihinde Milletler Cemiyeti döneminde Cenevre'de beş ilkeden oluşan bir bildirge ile atılmıştır. Bu bildirge daha sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından benimsenerek 20.11.1959 tarih ve 1386 sayılı karara dönüştürülmüştür. 1978 yılı “Uluslararası Çocuk Yılı” olarak kabul edilmiş, 1959 yılı kararına dayanarak Polonya, Birleşmiş Milletlere çocuk hakları üzerine bir taslak sunmuş ve bu sözleşme taslağının 1987 yılına kadar Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından üzerinde çalışılmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 30. yıldönümü olan 1989'da, bu taslak genel kurula sunulmuş ve 20.11.1989'da kabul edilmiştir (Saldırım, 1999).

Barışa yönelik olası tehditleri ve savaşları önleme, ülkeler arası ilişkileri geliştirme ve uluslararası sosyal ve ekonomik işbirliği sağlama amacı olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, 1945'te New York'ta kurulmuştur. Türkiye'nin kurucu üye olduğu Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın toplam 193 üyesi vardır (Dışişleri Bakanlığı, 2019). Birleşmiş Milletler, uluslararası arenada barışın sağlanması, güvenlik ve istikrar gibi konuların yanı sıra refahı arttırmak, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerinin yerleşmesinde de önemli bir çaba göstermektedir. Bu değer ve ilkelerin güçlendirilmesi için farklı alanların yanı sıra çocuk ve çocuk haklarına ilişkin bazı sözleşmeler de yayımlanmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından çocuğa ve çocuk haklarına ilişkin kabul edilen başlıca uluslararası metinler şunlardır:

- “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”¹
- “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol”²
- “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmamları ile İlgili İhtiyari Protokol”³
- “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme”⁴
- “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)”⁵

---

¹ Kabul Tarihi: 20 Kasım 1989, Türkiye’de Kabul Tarihi: 14 Eylül 1990, R.G. Yayımlanma Tarihi ve Sayısı: 27 Ocak

1995/22184,(<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf>Erişim Tarihi: 22.08.2019).

² Kabul Tarihi: 25 Mayıs 2000, R.G. Yayımlanma Tarihi ve Sayısı: 28 Haziran 2006/24799,(https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/CocukSatisiFahiseligiPornografisi_Protokol.pdf Erişim Tarihi: 22.08.2019).

³ Kabul Tarihi: 8 Eylül 2000, Türkiye’de Kabul Tarihi: 16 Ekim 2003, R.G. Yayımlanma Tarihi ve Sayısı: 18 Mart

2004/25406,(<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/03/20040318.htm#11> Erişim Tarihi: 22.08.2019).

⁴ Kabul Tarihi: 19 Aralık 1979, R.G. Yayımlanma Tarihi ve Sayısı: 14 Ekim 1985/18898 (<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/122-kadnlara-kars-her-turlu-ayrmlcn-onlenmesi-sozlesmesi/> Erişim Tarihi: 23.08.2019).

⁵ Kabul Tarihi: 14 Aralık 1990. 45/112 sayılı kararla kabul ve ilan edilmiştir. (<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/CocukSuclulugununOnlenmesineIliskinYonlendiriciIlkeler.pdf> Erişim Tarihi: 06.11.2019).

- “Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sistemi Hakkındaki Standart Minimum Kurallar [Pekin (Beijing) Kuralları]”⁶
- “Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)”⁷

Türkiye, Çocuk Hakları Komitesi tarafından denetlenen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin sırasıyla çocukların ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesi, çocuk eğitimi ve azınlıkların kendi kültürlerinden yararlanması ve kendi dinine inanarak dilini kullanmasıyla ilgili 17., 29., ve 30. maddelerine çekince koymuştur (İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2019).

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme’de “kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kız çocukları ve kadınlar için eğitim programları düzenlenmesi” (m. 10/f) ve çocukların çıkarlarının ön planda tutulması (m. 16/d-f) gibi çocuğun yüksek yararını koruyan ve okullaşma oranını artırmaya yönelik maddeler yer almaktadır.

Pekin Kuralları (1985), suça sürüklenen çocuklara yönelik temel görüşlere yer vermekte, kuralların uygulama alanı ve kapsamı hakkında bilgi vermekte ve çocuk haklarına değinerek çocuk adalet sisteminin amaçlarına vurgu yapmaktadır. Suça sürüklenen çocuklarda incelemenin ve kovuşturmanın nasıl olması gerektiği, yargılama ile hükmün açıklanma süreci ve sosyal araştırma raporunun önemine değinilmektedir. *Havana Kuralları* (1990) ise çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları kurumları, çocukların tutulu kaldıkları her kurumu ve gözaltına alınan ya da tutuklanan tüm çocukları kapsamaktadır.

5 Mayıs 1949 yılında Strazburg merkezli kurulan *Avrupa Konseyi* (AK)’nin kurucu üyelerinden biri Türkiye’dir. Toplam 47 üyeye sahip AK’nin amacı, insan hakları ile çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek, yabancı düşmanlığı, ötekileştirilme, çevresel sorunlar, uyuşturucu madde kullanımı, çocuk ticareti ya da

---

6 Kabul Tarihi: 29 Kasım 1985. 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. (<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/CocukAdaletininYoneti mineDairAsgariStandartlar.pdf> Erişim Tarihi: 06.11.2019).

7 Kabul Tarihi: 14 Aralık 1990. 45/113 sayılı kararla kabul edilmiştir. (<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/OzgurlugundenYoksun BirakilmisCocuklarınKorunması.pdf> Erişim Tarihi: 06.11.2019).

pornografisi gibi problemlere çözümler üretmektir (Dışişleri Bakanlığı Avrupa Konseyi, 2019). İnsan haklarının ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelerin korunması, dezavantajlı grup olarak değerlendirilen çocukların ve çocuğa ilişkin hakların korunması ve uygulanmasıyla mümkün olmaktadır. AK'nin de çocukları ve çocuk haklarını korumaya yönelik oluşturduğu anlaşmalar şunlardır:

- “Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”⁸
- “Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismarına Karşı Korunması Avrupa Sözleşmesi”⁹.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Sözleşme, çocukların özellikle adli merci önündeki kendilerini ilgilendiren tüm davalar hakkında bilgilendirmelerini ve çocukların haklarını kullanılmasını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çocukların, “özel bir temsilci atanmasını isteme hakkı” (m. 4), “davalarda bilgilendirilme ve dava sırasında görüşünü ifade etme hakkı”nı (m. 3) kullanmaya ilişkin farkındalık oluşturma ve çocuğun yüksek yararını korumak adına dava sürecinde adli mercilerin “acil hareket etme mecburiyeti” (m. 7) ön plana çıkmaktadır. Çocukların cinsel sömürüye ve istismara karşı korunmasına ilişkin sözleşmede ise çocukların cinsel sömürsünü ve istismar edilmesini engellemek (m. 1/a), mağdur çocukların haklarını korumak (m. 1/b), cinsel sömürü ve istismara karşı hem ulusal hem de uluslararası işbirliği geliştirmek (m. 1/c) amaçlanmıştır.

1919 yılında kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün hedefi çalışma yaşamında belirli standart ve ilkelerin yaygınlaştırılması, sosyal korumanın kapsamının genişletilerek etkililiğinin artırılması, sosyal diyalogun güçlendirilmesi, kadın ile erkeklerin insan onuruna yaraşır düzeydeki işlerde çalıştırılması ve kazanç sağlamasıdır (Uluslararası Çalışma Örgütü, 2019). ILO, insana yakışır istihdam olanaklarına teşvik edilmesinin yanı sıra çalışma hayatını düzenleyen yaş ya da

---

⁸ Kabul tarihi: 25 Ocak 1996, Türkiye’de Kabul Tarihi: 9 Haziran 1999, R.G. Yayım Tarihi ve Sayısı: 1 Şubat 2001/24305, (<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/539a9--Cocuk-Haklarinin-Kullanilmasina-Iliskin-Avrupa-Sozlesmesi.pdf> Erişim Tarihi: 22.08.2019).

⁹ Kabul tarihi: 2007, Türkiye’de Kabul Tarihi: 25 Ekim 2010, R.G. Yayım Tarihi ve Sayısı: 10 Eylül 2011/28050, (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110910-4-1.pdf>Erişim Tarihi: 22.08.2019).

fiziki ortam gibi konularda da çalışmalar yürütmektedir. Bu doğrultuda özellikle çalışan çocukların haklarının korunmasına ilişkin bazı sözleşmeler aşağıda yer almaktadır:

- “138 No’lu Asgari Yaş Sözleşmesi”¹⁰,
- “182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi”¹¹

Çalışmada yaşa ilişkin *138 No’lu Sözleşme* ile de çocuk işçiliği ortadan kaldırılmak ve istihdam açısından da çocukların fiziki ve zihinsel yönden gelişimlerine fırsat verecek bir düzeye yükseltilmesi (m. 1) amaçlanmıştır. Sözleşmeyi onaylayan her bir üyenin asgari yaş sınırı belirlemesi ve bu yaşın altındaki kişilerin çalışmaya kabul edilmemeleri, ayrıca asgari yaş sınırının zorunlu eğitim yaşının bittiği yaşın altında ya da 15 yaşından küçük olamayacağı (m. 2) ifade edilmiştir. *182 No’lu Sözleşme*de de en kötü biçimdeki çocuk işçiliği ile çocuğun alım-satımı ve ticareti, çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretimi ve gösterimi ile uyuşturucu madde üretim ve tüketiminde kullanımı, çocuğun sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işleri (m. 3) kapsamaktadır. Ayrıca bu sözleşme ile çocuk işçiliğinin yasaklanmasına ve ortadan kaldırılmasına ilişkin etkin önlemlerin alınmasının (m. 1) gerekliliğine vurgu yapılmış; çocuk işçiliğinin genellikle yoksulluktan kaynaklandığı ve giderilmesinin yoksulluğun azaltılmasıyla ve evrensel eğitime imkân tanınmasıyla mümkün olacağı üzerinde durulmuştur.

Uluslararası mevzuat sistemine bakıldığında, çocukların haklarını çeşitli yönleriyle koruyan ve birçok devletin dâhil edilerek farklı sözleşmelerin yapıldığı görülmektedir. Yukarıda yer alan sözleşmelerin yanı sıra örneğin, *Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı*’nda evlat edinme, evlenme, çocukların velayeti, çocuklara karşı nafaka yükümlülüğü ve çocuk kaçırmanın hukuki yönlerine ilişkin yapılan

---

¹⁰ ILO kabul tarihi: 6 Haziran 1973, R.G. Yayın Tarihi ve Sayısı: 21 Haziran 1998/23379, Türkiye’de Yürürlüğe Girdiği Tarih: 30 Ekim 1998
(https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377287/lang--tr/index.htm Erişim Tarihi: 22.08.2019).

¹¹ ILO Kabul Tarihi: 17 Haziran 1999, R.G. Yayın Tarihi ve Sayısı: 27 Haziran 2001/24445, Türkiye’de Yürürlüğe Girdiği Tarih: 2 Ağustos 2001
(https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm Erişim tarihi: 22.08.2019)

sözleşmeler mevcuttur. *Afrika Birliği Örgütü* de “Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartı”nı oluşturarak çocuk haklarını, özgürlüklerini ve ödevlerini tanımıştır. Fakat bu sözleşmeler farklı bir çalışmanın konusu olabilecek nitelikte olduğundan bu sözleşmelere burada detaylı olarak yer verilmemiştir.

Akyüz, ulusal kararların uluslararası hukuk tarafından geliştirilen evrensel kriterlere uygun olarak geliştirilmesi gerekliliğinden dolayı ulusal alanda korumanın uluslararası koruma ile desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. *Avrupa Konseyi* ile *Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK)*, hem çocukların hem de çocuk haklarının korunması konularının üzerinde önemle durmaktadır. BMGK, çocuklara yönelik hakların tüm dünya üzerinde korunması adına bildireler, sözleşmeler ve genel kuralları düzenlemekte, Avrupa Konseyi de belirlenen ilkelere uygun sözleşmeler ile tavsiye kararlarını kaleme alarak bu konudaki hassasiyeti pekiştirmektedir (2012, s. 6).

2.4. Suç ve Çocuk Suçluluğu

Suç ve suçluluğun nedenlerinin sistematik bir şekilde araştırılması 18. yy’dan sonra gerçekleşmiş; Aydınlanma Çağı’nda meydana gelen bilimsel ve felsefi gelişmeler, ceza adalet sisteminin eleştirilmesine neden olmuş ve devlet ile kiliseye karşı tanımlanan suçlara ek olarak yazılı bir ceza kanununu içeren daha rasyonel bir yaklaşım üzerinde durulmuştur (Dolu, 2012)

Yüzyıllardır suçluluk davranışı hem bireyleri hem de toplumları etkilemiştir. Platon, “Kanunlar” adlı kitabında suçu, ruhun bir hastalığı olarak düşünmüş ve tutkuların, haz arama alışkanlığının ve bilgisizliğin suça neden olduğunu belirtmiştir. Aristoteles, suçluları toplumun düşmanı olarak görmüş; fakirlik ve devrim gibi dış etkenlerin suç işlemeye neden olduğunu ifade etmiştir. Hippocrate ise sosyal koşullarla birlikte beden şekilleriyle karakterin suç için itici faktör olabileceğini vurgulamıştır (Yavuzer, 1981, s. 6).

Suç (toplumsal sapma), hukuki ve sosyolojik olmak üzere iki boyutuyla değerlendirilmektedir. Hukuki bakımdan suç, kanun tarafından cezai yaptırım olan ve yasa tarafından yasaklanan hareketler bütünüdür (Yavuzer, 1981, s. 5; Demirbaş, 2016, s. 44; İçli, 2007, s. 23). Sosyolojik bağlamda ise toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlamak adına kontrol altına alınması gereken anti sosyal davranıştır

(Yağbasan, 2010, s. 20; Sargın ve Temurçin, 2011, s. 16; İçli, 2017, s. 19). Sosyolojik bağlamda suç, yerleşik normlardan sapma davranışıdır (Bal, 2013, s. 15). Genel olarak *toplumsal kuralların ihlal edilmesi* olarak tanımlanmakta olan ve evrensel bir kabul gören toplumsal sapma, toplumsal kontrol aracılığıyla önlenmek istenmektedir (Bozkurt, 2018, s. 177-178).

Çağdaş krimonolojide bu iki boyuta ek olarak siyasal ve psikolojik bakış açısı da suç tanımlamalarında kullanılmaktadır. Siyasal boyutuyla suç, kanuna güçlü kişi ya da kişilerce yerleştirilen ve daha sonra istenmedik davranışın seçilmiş biçimlerini yasa dışı olarak damgalayan bir ölçütün sonucudur (Sargın ve Temurçin, 2011, s. 16). Psikolojik bakış açısında ise suç, bir davranış problemi olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle psikolojik bakış açısında suç “sosyal olarak kötü uyumun bir şeklidir (Yağbasan, 2010, s. 20),”

Genel olarak suç kavramını “mevcut hukuk sistemi içinde ceza verilmesini gerektirecek her türlü eylem ve ihmal” şeklinde tanımlamak mümkündür (Birleşmiş Milletler, Pekin Kuralları, 1985, 2.2/b).

Türkiye’de suç ile ilgili çalışmalar Cumhuriyet’in ilk yıllarında görülmeye başlanmıştır. Farklı dönemlerde hem ceza hukukçuları hem de istatistikçiler tarafından resmi kurum ve kuruluşlar ile üniversitelerin katkılarıyla suçlar üzerine araştırmalar yapılmıştır. Sosyolojik bağlamda değerlendirildiğinde ise “Türkiye’de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler” adıyla yayınlanan çalışma, Türkiye’de suçlu profillerini ortaya koymak için yapılan ilk çalışmadır (İçli, 1992; İçli, Altay, Başpınar ve Bahtiyar, 2011, s. 17).

Suç algısı toplumdan topluma göre değişebileceği gibi aynı toplumda da zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilmektedir. Örneğin; Türkiye’de 1983 yılına kadar gebeliğin durdurulması suç olarak kabul edilirken bu tarihten sonra ilk on hafta gebeliğin sonlandırılması suç olmaktan çıkmıştır (Sargın ve Temurçin, 2011, s. 18). Sargın ve Temurçin, gebeliğin durdurulması ile kürtajı kast etmektedir. Ayrıca 1990’ların sonunda yapılan değişiklikle Türk Ceza Kanunu’ndan zina fiilinin suç olmaktan çıkarılması da bu duruma örnektir.

Farklı toplumlarda aynı zaman dilimindeki uygulamalar da farklılaşabilmektedir. Örneğin; belirli ölçüde uyuşturucu madde bulundurulması ya da kullanılması Hollanda gibi ülkelerde suç olarak algılanmazken Türkiye’de suç olarak kabul

edilmektedir. Bazı ülkelerde içki yasağının olması ya da kadınların başörtüsü olmadan dışarı çıkamaması gibi farklı örnekler aslında suçun toplumdaki topluma ya da zamana göre farklılaştığını göstermektedir. Zamana ve topluma göre değişmeyen suçlar da mevcuttur. İnsan öldürmek, başkasının malına ya da canına zarar vermek gibi. Fakat istisnai durumlar da söz konusu olabilmektedir. Bozkurt'un belirttiği üzere bir durumda suç sayılan eylemin başka bir durumda suç kapsamında olmaması da söz konusu olabilmektedir. Örneğin normal dönemlerde insan öldürme evrensel bir suç iken savaş halinde bu durum daha farklı yorumlanmaktadır (2018, s. 179).

2.4.1. Suçun Nedenleri

Suçta sürüklenmenin birçok nedeni olmakla birlikte şüphesiz ki en genel neden ekonomik yetersizliktir. Ailenin ekonomik yetersizliği denilince beslenme, sağlık koşulları, eğitim yetersizliği ve ikamet şartları akla gelmektedir. Bu koşullara bağlı olarak yetişen çocuklar, birçok problem ve engellerle karşı karşıya kaldıkları için güçlü bir kişilik özelliği geliştirememekte ve aile içindeki disiplin ve ihtilaf yoksunluğu yaşamaktadır. Farklı varyasyonlarıyla birlikte ortaya çıkan ekonomik güçlükler, suçluluğu artmasında etken olmakta ve suçun teşvik edilmesinde önemli bir itici güç oluşturmaktadır (Kunt, 2003, Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Akbaba, 2011).

Ailenin ekonomik durumu, suçlulukta önemli bir faktör olarak karşımıza çıksa da ekonomik açıdan iyi bir düzeye sahip olan ailelerin çocukları da daha çok uyuşturucu kullanmak gibi suçlara yönelmektedir (Akbaba, 2011). Buradan hareketle suçluluğun oluşmasında ekonomik gerekçelerin tek başına geçerli etken olarak sayılamayacağı görülmektedir. Suça yönelmenin her zaman tek bir nedeni bulunmamakta, çoğu zaman birçok neden birlikte görülmektedir.

Çocuğun, okuldan ayrılarak ya da okuldan geriye kalan zamanlarda aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla genelde sokakta çalışması da söz konusudur. Çalışma hayatına erken dönemde atılmaya neden olan bu durum, çocukların çeşitli olumsuz olaylarla daha erken karşılaşmasına ve zaman içerisinde bu olayların parçası olmalarına yol açmaktadır. Ayrıca okuldan arda kalan zamanlarda çalışmayı tercih eden çocuğun akademik başarısı düşmekte ya da çocuğun okula ve arkadaşlarına alışması zorlaşmaktadır. Sokakta çalışan çocuklarla

yapılan bir araştırmada da fiziksel, duygusal ve cinsel şiddete maruz bırakılan çocukların zaman içerisinde daha fazla suça eğilimli hale geldiği görülmüştür (Bilgin, 2009).

Suçun yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerle de ilişkisi vardır. İngiltere gibi bazı Avrupa lkeleri ile Türkiye’de en fazla suç işlenen yaş, 14 olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 2001). Suçun cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında, birçok ülkede hapishanelerin erkeklerle dolu olduğu görülmektedir. Kayıtlı kadın suçluların erkek suçlulara oranla daha az olması, bazı yazarlarca biyolojik gerekçelerle açıklanmakta, kadınların sorunlarını daha diplomata çözdüğü belirtilmektedir. Bazı yazarlar ise kadınların daha çok fark edilmesi zor olan suçlar işlediğini belirtmektedir (Bozkurt, 2018, s. 192). Suç türlerine ve suça sürüklenen kadınların özelliklerine bakıldığında kadınların sırasıyla en fazla hırsızlık, uyuşturucuyla ilgili suçlar ile adam öldürme suçunu işlediği, en fazla suç işledikleri yaşın ise 26-35 olduğu ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu kadınların çoğu cezaevine girmeden önce çalışmamaktadır ya da niteliksiz işlerde çalışmaktadır. Sosyal güvenceye sahip olan kadınların oranları ise düşüktür (Saruç, 2013, s. 80-83). İstatistikler başlığı altında yer verildiği üzere, 18 yaş altında suça sürüklenen kız çocuklarının oranının düşük olması, kadınların toplumsal hayata katılımının sınırlı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, erkeğin evin geçimini üstlenmesi, toplumsal görünümlerinin yüksek olması; özetle ataerkil toplum yapısının erkeklerin suç ile ilişkisini artırıcı bir özelliğe sahip olduğu düşünülebilir.

Suçun bireysel, ekonomik, siyasal ve toplumsal değişkenleri içeren mahiyeti yüksek, çok boyutlu bir sosyal problem olduğu aşıkârdır. Bu nedendir ki günümüz kriminolojisinde suçun nedenlerinin ortaya konmasında sübjektif ve objektif nitelikte bazı yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu yaklaşımlara, kuramsal ereve başlığı altında yer verilmiştir. Ayrıca suçu etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerden çocukla ilişkili olanlar da “ocuk suçluluğunun nedenleri” başlığı altında belirtilmiştir.

2.4.2. Çocuk Suçluluğu

Yabancı literatürde “reşit olmayanın suçluluğu” olarak karşılık bulan “Juvenile Delinquency” terimi, Türkiye’de “Çocuk Suçluluğu” şeklinde kullanılmaktadır. Bu tanım, çocukluk ve ergenlik döneminin büyük bir bölümüne tekabül etmektedir (Dönmezer, 1994; Öztürk Çopur, Ulutaşdemir ve Balsak, 2015, s. 120). Yaşamın belirli bir evresini kapsayan bu süreç dikkate alındığında, çocuk suçluluğunun yetişkinlerden farklı olarak değerlendirilmesi ve hukuksal boyutunun yanı sıra psiko-sosyal ve pedagojik yönünün dikkate alınması gerekmektedir.

Çocuk suçlu, suç işlediği ortaya çıkan ya da suç işlediği iddia edilen çocuk veya genç insandır (Pekin Kuralları, 1985, s. 2.2./c). Türkiye’de “suça sürüklenen çocuk” ifadesi “suçlu çocuk” ya da “çocuk suçlu” yerine tercih edilmektedir. Bu kavramsal hassasiyetinin nedeni, suça sürüklenen çocukların, aynı zamanda mağdur olduğu yaklaşımından hareket edilmesidir. Kendi içerisinde bir önyargı barındıran “çocuk suçlu” da bir irade durumu söz konusudur. Oysaki korunması gereken çocukların, genellikle yetişkinlerden kaynaklı suçlu konumuna düşürüldüğü, istismar edildiği ve aynı zamanda suç olayının çoğu zaman çocuğun iradesi dışında gerçekleştiği bilinmektedir (Öztürk Çopur, Ulutaşdemir ve Balsak, 2015, s. 120-121). Bu yaklaşım, Çocuk Koruma Kanunu’nun getirdiği anlayışla birlikte çocuğun, suç işleyen bir suçlu olarak görülmeyip suça bir başkası tarafından sürüklendiğini, masum olan ve bilinçli olarak suç işlemeyen çocuklar için de “suça itilmiş/sürüklenmiş çocuk” kavramının kullanımının desteklenmesini açığa çıkarmaktadır. Fakat çocuk suçluluğu kavramı, damgalamaya yol açan “suçlu çocuk” gibi bir çağrışım uyandırmadığından ve çocuğun suç ile ilgili sürecini ifade etmesine yaptığı vurgu bakımından bu çalışma kapsamında da kullanılmıştır.

Çocuk suçluluğu, 19. yy’da toplumsal hayatta daha da yaygınlaşan bir problem haline gelmiş, Sanayi Devrimi ile birlikte merkez bölgelere yapılan göç, bu illerdeki işçi mahallelerinin oluşumuyla birlikte hayat koşullarının da kötüleşmesine neden olmuştur. Sanayi Devrimi, anne ve babanın fabrikalarda çalışması sonucu aile yaşantısından mahrum kalan çocuğun, sokakta ya da ağır fabrika koşullarında çalışmasını zorunlu kılmış ve çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olmuştur (Çoğan, 2006, s. 36).

2018 nüfus sayım istatistiklerine göre Türkiye’de 82 milyon 3 bin 882 kişi yaşamaktadır. Nüfusun %23,4’ü, 0-14 yaş arası çocuklardan oluşurken 10-19 yaş arasındaki adolesan grubun oranı %15,6’dır (TÜİK, 2018). Türkiye’de çocuk sayısının nüfus içerisindeki payının fazla olması, suça sürüklenen çocuk sayısının fazla olacağı sonucunu paralelinde getirmese de bu durum daha fazla çocuğun suça sürüklenme riskine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Suçluluğa ilişkin yapılan tüm tanımlamaların çocukları da kapsadığı fakat yetişkinlerden farklı olarak belirli bir yaş ile sınırlandırıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca çocuk suçluluğunun sınırları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin Ceylan ve Yiğitalp’ın belirttiği üzere bazı Avrupa ülkelerinde ve ABD’de ebeveynlere itaatsizlik, sigara ve içki alma, toplum içinde sarhoşluk ve okuldan kaçma gibi davranışlar, çocuk suçluluğunun kapsamına girmektedir (2018, s. 230). Bu durumlar yetişkinler için suç sayılmadığı için suçluluğun belirlenmesinde yaşın da önemli bir faktör olduğunu söylemek mümkündür.

Suçun ciddiyeti ve davranış şekillerini dikkate alan Leober ve Farrington, suç işleyen çocukları toplam üç kategoride değerlendirmiştir (2001, s. 7):

1. *Ciddi suç işleyen çocuklar:* Bu suçlar; cinayet, şiddet içerikli saldırılar, cinsel suçlar, önemli kundaklama olayları ve soygundur.
2. *Ciddi olmayan suçları işleyen çocuklar:* Cinayet, cinsel suçlar gibi ciddi olmayan suçlardır. Yangın çıkarma, hayvanlara eziyet gibi suçları içeren bu kategori, ciddi suçlar için bir geçiş basamağı olmaktadır.
3. *Yıkıcı ya da bozucu davranışa sahip çocuklar:* Suç işleme riski altında olan çocukları kapsamaktadır. Suça sürüklenmiş çocukların önemli bir oranı, bu davranışlarına çocukluk döneminde sahip olmaktadır. Agresif davranışlar, ufak çaplı hırsızlıklar, ebeveyne ya da otoriteye ciddi anlamdaki itaatsizlik, okuldan kaçma, sürekli yalan söyleme ya da madde kullanmak gibi davranışlara sahip olan çocuklarda, düşük akademik başarı, dikkat dağınıklığı ve öğrenme bozukluğu gibi problemlerin görülme olasılığı fazladır.

Yıkıcı ya da bozucu davranışların gözükmesi çocukların sonraki süreçte toplumsal norm ve kurallara uymalarını zorlaştırmakta ve suçluluğa yönelten diğer faktörlerin

etkisiyle de çocuğun davranışlarının suçlu davranışlarına dönüşme olasılığı artmaktadır.

Çocuklar suç olarak kabul edilen davranışlara aileye, çevreye ve okula karşı kabahat işlemeye başlayarak yönelmekte, sonraki süreçte suçun niteliği değişerek yasaların suç olarak kabul ettiği eylem ya da davranışları benimsemektedirler. Aileye, çevreye ya da okuldaki kişilere yalan söylemek; evden, okuldan kaçmak ya da eve geç saatlerde gidip okula düzenli vakitlerde gitmemek; okula ve işe yönelik tembellik, okuldaki ya da evdeki disipline uymamak, hırsızlık, araba hırsızlığı, uyarıcı maddeler kullanmak, alkole bağlı işlenen suçlar, kavga, yaralama, tabancılı taşıma, öldürme, vb (Dinç, 2013, s. 20).

Yeni doğan bir çocuk iyilik ya da kötülük gibi soyut kavramlardan habersizdir ve çevresinin etkisiyle gelişip değişmektedir. Çocuğun yaşantılarını aile, çevre, eğitim, ekonomik yapı ve eğitim gibi değişkenler belirlemektedir. Çocuğun suç ile tanışması ise bu nedenlere bağlı olarak toplumsal bağlamda gerçekleşmektedir. Bu nedenle çocuk suçluluğunu kavramının kökeni, hukuksal olmaktan çok psikolojik ve sosyolojiktir (Güngör, 2008, s. 27). Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu ele alındığında Işıktaç'a göre kişi ve kişiliğe bağlı nedenler ile zekâ seviyesi ve çevresel etkiler, çocuğu suça sürükleyen nedenler arasında sayılmaktadır (1999, s. 199-201). Bu sebeplere, çocuk suçluluğunun nedenleri başlığı altında değinilmektedir.

Çocuk suçluluğunu ele alırken aile yapısının (parçalanmış aile gibi) çocuk suçluluğunu kolaylaştıran temel faktör olduğunu vurgulayanların yanı sıra (Bushong, 1926; İçli, 2009); çocuğun yaşadığı bölgenin ve akran gruplarının çocuğu suça iten önemli bir etken olduğunu belirtenler de vardır (Öntaş, 2004, s. 163). Ebeveyn tutumu da çocuğun suça sürüklenmesinde etkilidir. Örneğin; Sheldon ve Eleanor Glueck'in yaptığı araştırmada, düşmanlık, denetim yetersizliği, disiplinde adaletsiz bir tutuma sahip olan ailelerin çocuklarının ailelerinden şefkat görmedikleri için suça daha fazla sürüklendikleri görülmüştür (1950).

Çocuk suçluluğunun, katı fiziki ceza ve aile ilgisi ile bağıntısı da incelenmiştir. ABD'de yapılan bir araştırmada fiziki ceza kullanmanın yaygınlığı ile anne ve baba arasında herhangi bir fark bulunamamıştır. Hem anne hem de babanın erkek çocuklarını kız çocuklarına oranla daha fazla dövdüğü ve tutarlı bir fiziki cezanın suçun daha az işlenmesine neden olduğu belirtilmiştir. Ebeveyn ilgisiyle çocuğun

agresifliği arasında ise ters orantıya dayanan bir ilişki olduğu açığa çıkmıştır (Simons ve Johnson, 1994, s. 600-602). Genel nedenler bu ifade edilenler olsa da bu nedenlere bir alt başlıkta detaylı olarak yer verilmiştir.

2.4.2.1. ocuk Suçluluğunun Nedenleri

Çocuğun sosyalleştiği ilk ortam ailedir. Aile, ocuğun kişiliğini oluşturmada da en önemli etkenlerden birisi olmakla birlikte ebeveyn tutumları, çocuğun suça bakışını etkilemektedir. Beyazova ve şahin, çocuğun otoriter bir ailede kuralcı olarak yetişeceğini ve çocukluğunu yaşamayacağını; ihmalkâr bir aile ortamında ise oldukça serbest yetişeceği için topluma uyum problemleri yaşayacağını belirtmektedir (2001, s. 90-91). Ailedeki ihmal, istismar ya da şiddet, çocuğu da şiddete yönlendirmektedir (Dönmezer, 1999, s. 320-324).

Suç davranışının oluşmasında olumsuz ailesel faktörlerin yanı sıra sosyo-ekonomik koşulların, kültürel ve yaşanılan çevresel alanın, çocuğun psiko-sosyal ve biyolojik özelliklerinin etkisi vardır (Cevher, 2007, s. 19; Acar, Demir, Görmez ve Keser, 2015). Suç, her toplumun sosyo-ekonomik ve manevi koşullarına bağlı olarak şekillenmekte ve ilk topluluklardan itibaren tarihsel sürecin her aşamasında görülmektedir. Bu nedenle çok yönlü bir bakış aışıyla ele alınması gereken ocuk suçluluğu iki temel başlık altında incelenmektedir. *Bireysel nedenler*; zihinsel ya da kişilik bozuklukları, madde bağımlılığı olarak değerlendirilirken *evresel nedenler* içinde ise arkadaş, okul, aile ve iş vb. evresi yer almaktadır (Balcı, 2011; Avcı, 2011). Her ne kadar madde bağımlılığı bireysel neden olarak gözükse de çevresel faktör içerisinde de değerlendirilebilir. Bu çalışmada ikili bir ayırım yapılmasından ziyade çocukların suça sürüklenmesine neden olan etkenler ue ayrılarak bireysel, ailesel ve çevresel (akran/arkadaş, okulun, gn, vb. etkisi) olarak ele alınmıştır.

Bireysel faktörler:

Bireysel faktörler olarak çocuğun cinsiyeti, yaşı, eğitimi, psikolojik (benlik tasarımı, stresle baş edebilme gibi) ve ahlaki düzeyi ile suç geçmişleri gibi faktörler dikkate alınmıştır.

Suçta sürüklenen çocukların çoğunluğu erkek (Tittle, Ward ve Grasmick, 2003; Kara, 2018, s. 46) ve ergendir (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 157). Literatürde yer alan çalışmalarda ise en çok suç işlenen yaş aralığı 14-18'dir (Uğur, Türkcan, Geyran, 1994; Tüzün, Elmas ve Akkay, 1996; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007; Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007). 4-10 yaş arası çocukların %1,8'inin, 11-14 yaş arası çocukların %19,4'ünün, 15-18 yaş arası çocukların %72,9'unun suçta sürüklendiği belirlenmiştir (Ada, 2007, s. 314). Çocukların eğitim düzeyleri artıkça suçta sürüklenme olasılığı da azalmaktadır (Kara, 2018, s. 57).

Fizyolojik nedenler, çevresel nedenlere bağlı olarak suçta zemin hazırlamaktadır. Örneğin fizyolojik ya da görme yetersizliği olan çocuk, çevresindeki bireylerin bu yetersizlik karşısında sahip olduğu tavra da bağlı olarak düşük benlik saygısı geliştirebilmekte ve suç işlemeye daha eğilimli hale gelebilmektedir (Bıyıklı'dan aktaran Ereş, 2009, s. 90).

Suçta sürüklenen çocukların daha yüksek stres belirtileri gösterdiği, olaylarla baş edebilme sürecini iyi yürütemediği, diğer bir ifadeyle stresle başa çıkma örüntülerini daha sık kullanmadıkları ve ahlaki açıdan daha düşük bir seviyeye sahip olduğu tespit edilmiştir (Basut ve Erden, 2005; Eryılmaz, 2009). Türkiye'de yapılan bir çalışmada ise suç geçmişini olan çocukların, ahlaki yargılama düzeylerinin, suçta sürüklenmemiş çocuklara oranla daha alt düzeyde olduğu bulunmuştur (Çeliköz, Seçer ve Durak, 2008).

Suçta sürüklenmemiş ve riskli davranışlar sergilemeyen çocuklar akademik hedeflerle daha çok ilgilenirken suç işleyen ve risk davranışları gösteren çocuklar sosyal görünümle daha çok ilgilenmektedir. Toplumsal kabulü olmayan riskli davranışlarda bulunan ergenler ise başkalarının kendilerini uyumsuz olarak gördüğünü ifade etmektedir (Carroll, Hattie, Durkin ve Houghton, 2001).

Daha önce suçta sürüklenmiş çocukların, tekrar suç işleme olasılıkları daha yüksektir. Suçta sürüklendiği iddiasıyla Cumhuriyet Savcılığı'na getirilen 114 ergen ile yapılan bir araştırmaya göre daha önce birden fazla suçta karıştığını ifade edenlerin oranı %71,9'dur. Bu oran içerisinde altıdan fazla suçta bulaştığını ifade edenlerin oranı %36,8'dir (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 158).

Ailesel faktörler:

Bu faktörler, aile ilişkileri, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne-babanın eğitim düzeyi, aile yapısı, konut yapısı, aile bireylerinin suç ile ilişkileri ve aile içi şiddet kavramları üzerinden ele alınmıştır.

Çocuklar, bazı kuralların sebeplerini yaşlarından dolayı kavrayamamaktadır. Çocuğun benliği, ailedeki ilişkilerle şekillenmekte ve ailedeki davranış kalıpları, çocuğun kuracağı sonraki ilişkiler için hem yönlendirici hem de belirleyici olmaktadır. Aile içerisindeki olumsuz deneyimler, çocuğun sosyalleşme sürecini tehlikeye sokarak çocuğun yanlış roller edinmesine ve suç olarak kabul edilen davranışlara yönelmesine sebebiyet vermektedir (Cevher, 2007, s. 19).

Ailede, sağlıklı bir iletişimin sürekli kurulması, aile içi uyumu ve dayanışmayı artırmaktadır. Aile içindeki uyumsuzluk, negatif yönlü tartışma ve sürekli kavga ortamının varlığı, çocukların ruhsal dengesini bozmakta ve kişilik problemleri yaşayarak suçlu ya da sapkın davranışlar sergilemelerine yol açmaktadır (Avcı, 2008, s. 60).

Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip olan ailelerin çocuklarının ise suça sürüklenme oranı diğer ailelerin çocuklarına oranla daha fazladır (Ferggusson, Swain-Campbell ve Horwood, 2004; Çakıcı, Paşa ve Görkem, 2012). Bu ailelerin çocuklarının gelir getiren uyuşturucu satıcılığı, kaçakçılık ya da hırsızlık gibi suçları işlediği öngörülebilir. Çünkü maddi açıdan yaşanan yoksullukta öncelik gelir kapısı aralayarak ekonomik refahı artırmaktır.

Anne-babanın eğitim düzeyi de çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olmaktadır. Anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin suça sürüklenme oranı azalmaktadır (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 158; Avcı, 2008, s. 58; Seyhan ve Zincir, 2009, s. 7). Çünkü yapılan çalışmalarda, suça sürüklenmiş çocukların anne-babalarının ağırlıklı olarak okur-yazar olmadığı, okulu bitirmediği ya da ilkokul mezunu olduğu gibi sonuçlar edinilmiştir (Yörükoğlu, 2000; Bal, 2004).

Parçalanmış ailelerde çocuğun suça sürüklenme oranı daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle suça sürüklenmiş çocukların aileleri genelde parçalanmış ailelere sahiptir (Kunt, 2003; Bal, 2004; Akbaba, 2011; Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 158). Parçalanmış aile dahi olsa suça sürüklenen çocukların büyük bir çoğunluğu

(%77) aileleri ile birlikte yaşamaktadır. Bu durum da aileleri tarafından çocuğun istismar edilme ya da çocukların ailelerinden yeterli düzeyde sosyal eğitimi alamadıkları ihtimalini akla getirmektedir (Bayındır, Özel ve Köksal, 2007, s. 105). Parçalanmış aile ile anne ya da babası vefat eden ya da ayrılan, tek ebeveynli ya da eşlerin her ikisinin bulunmadığı yapılar kast edilmektedir.

Sadece baba ile yaşayan çocukların suça sürüklenme riski daha fazlayken (Eitle, 2006) kalabalık ailelerde yaşayan çocukların da suça daha kolay sürüklenme olasılıkları vardır (Seyhan ve Zincir, 2009, s. 12; Eyilik, 2012, s. 20, Bağış, 2019, s. 216). Suça sürüklenen çocukların üç ve daha fazla kardeşe sahip olduğu ve çok çocuklu ailelerden geldiği belirlenmiştir (Aksoy ve Ögel, 2004, s. 4). Yavuzer'in çalışmasında ise suça sürüklenen çocukların %62,5'i dört veya daha fazla kardeşe sahiptir (1996, s. 157). Suça sürüklenen çocukların kardeş sayılarının fazla olması, fazla kardeşe sahip olan çocukların tamamında sapkın davranışların açığa çıkacağı anlamına gelmemektedir. Ayrıca bu durum ailelerin, fazla çocuğa sahip olmamasını da salık vermemektedir. Bu durum, aile yapısında meydana gelen demografik artışın, ekonomik durumu zorlayabileceği, ebeveyn ilgisinin azalmasına neden olabileceği ve evdeki kişi başına düşen alanı azaltabileceği gibi hususlar üzerinden okunabilir. Nitekim Avcı'nın belirttiği üzere suça sürüklenen çocukların çoğunun evde kendisine ait bir odaya sahip olmadığı ve bu çocukların ailelerinin küçük bir konuta sahip olduğu görülmektedir (2008, s. 62). Ailede, anne-baba arasında yaşanan tartışma ya da cinsellik gibi belirli bir gizlilik içerisinde olması gereken davranışlara, fiziki alan yetersizliğinden dolayı çocukların tanık olması, çocukların psiko-sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir (Akbaba, 2011). Genel olarak konuttaki bireysel ortamın azalması, çocuğun evde ders çalışma olanağını azaltmakta ve akademik başarısını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca fiziki koşulların yetersizliğiyle psiko-sosyal gereksinimleri yeterli düzeyde karşılanamayan çocuk, ev dışı ortamlara yönelerek sapkın davranışlar gösterebilmektedir.

Ebeveyn davranışı ve aile değişkenleri, riskli davranışların önlenmesinde önemlidir (Gorman-Smith, Tolan, Zelli ve Huesmann, 1996, s. 127). Ailede suç deneyimi olan birinin bulunması da sosyalleşme sürecinde ailenin etkisinde kalan çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olan önemli bir diğer faktördür (Zimmerman, 2006, Bağış, 2019, s. 208). Ebeveynlerden her ikisinin de suça sürüklenmesi çocuğun suça

sürüklenme riskini artırmaktadır (Nijhof, Kemp ve Engels, 2009). Ayrıca suçta sürüklenen çocukların aile çevresinde suç işleyen akrabalar arasında amca, dayı ağırlıklı olarak ikinci sırayı ağabey, abla ve üçüncü sırayı baba almaktadır (Aksoy ve Ögel, 2004, s. 9)

Kimi durumlarda aileler tarafından bir iletişim biçimi ya da bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılan şiddet de, çocukların suçta sürüklenmesinde önemli bir etkidir. Hükümlü çocuklarla yapılan bir araştırma, gençlerin %93,2'sinin aile içi şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Ayrıca araştırmaya katılan gençlerin yarısı herhangi bir kabahat işlediklerinde aileleri tarafından dövülerek cezalandırıldığını belirtmektedir (Seyhan ve Zincir, 2009, s. 7). Şiddet uygulayan aileler, daha kötü bir disipline sahiptir ve topluma uyum problemi yaşamaktadır (Gorman-Smith, Tolan, Zelli ve Huesmann, 1996, s. 115).

Yapılan bir diğer araştırmada, şiddete maruz kalan çocukların hemen hemen hepsine ailesindeki bireyler tarafından şiddet uygulandığı ve şiddete maruz kalan bu çocukların ise kendi faydaları için şiddet gördüklerini düşünerek durumu meşrulaştırdığı görülmektedir (Aladağ, 2016, s. 131). Şiddet ediniminde cinsiyet değişkeni dikkate alındığında erkekler ciddi şiddet paylarında daha fazlasını oluşturmakta ve kızlar ise agresif suçlara giderek daha fazla karışmaktadır (Kelley, Huizinga, Thornberry ve Loeber, 1997, s. 734). Aynı zamanda şiddet, sadece çocuğa yönelik uygulanmamakta, ebeveynler arasında da yaşanmaktadır. Ebeveynlerin birbirine uyguladığı şiddete tanık olan çocuklar, korkma, içine kapanma, ağlama gibi davranışlar göstermenin yanı sıra saldırganlaşmakta, ani öfke patlamaları yaşamakta, yalan söylemek gibi edimler kazanmaktadır. Şiddete yönelik öğrenilen bu davranışları çocuk, ailesine ya da yakın çevresine uygulayarak suçta karışmaktadır (Bayındır, 2010; Topçuoğlu, 2014). Şiddete tanıklık, çocukları güvenli, öngörülebilir ve tutarlı bir yaşam ortamından mahrum bırakmakta, sağlıklı gelişimleri için ihtiyaç duydukları güven duygusunu sarsarak çocukları travmatize etmektedir.

Ailenin yapısı, yaşadığı sosyal çevre ve aile içi iletişimin, çocukların suçta sürüklenmesinde etkili olmasının yanı sıra genetik kodların (kalıtımın) da suçta sürüklenmede etkisi bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmiştir. Genetik kodların suçta sürüklenmedeki etkisi, çalışmanın ilerleyen kısımlarında biyolojik kuram başlığı altında tartışılmıştır.

Çevresel faktörler:

Akran/arkadaş, okul, madde kullanımı, yoksulluk, kentleşme, göç, ikamet edilen mekân gibi faktörler bu başlık altında ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Akran/Arkadaş Etkisi:

Dışarıdaki hayatla yoğun temasların yaşandığı ergenlik döneminde çocuk, ilk deneyimlerini genelde akran grubu içerisinde edinmektedir. Bu dönemde kendi kimliklerini yeniden inşa eden çocuklar, ebeveyn denetiminden uzaklaşmak istemekte ve arkadaş çevresine daha fazla önem atfetmektedir. Çocuklar, bir yandan arkadaş çevresinden gördükleri kabul ile özsaygısını kazanmaya çalışırken diğer yandan bu kendini ispatlama durumu çocuğu uyum davranışlarına yöneltebilmektedir. Suça sürüklenen akranlarının olduğu bir arkadaş çevresinde ise çocuk, suçlu davranışlar göstererek grupsal aidiyet kazanmak isteyebilmektedir.

Akran suçluluğuna ilişkin yapılan bir araştırmada çocukların suçluluk düzeyleri ile akran suçluluğu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmaya göre suça sürüklenmiş akranları bulunduğunu belirten çocukların %68,9'u suça sürüklenmiştir. Akran suçluluğu bildirmeyen çocuklarda ise bu oran %3,4'tür. (Paetsch ve Bertrand, 1997, s. 28). Arkadaş çevresinin, olumsuz davranışlara yönelmede etkili olduğu düşünülse de yapılan bir diğer araştırmada “çocukların üyesi olduğu arkadaş grubu içerisinde daha önce hüküm giymiş olanların oranı hüküm giymemiş olanlara göre daha az olduğu” bulunmuştur. Bu araştırmaya göre suça sürüklenen çocukların %38,9'u arkadaş çevresinde tutuklu ya da hükümlü birinin olduğunu belirtirken arkadaş çevresinde böyle birinin olmadığını söyleyenlerin oranı %61,1'dir (Avcı, 2008, s. 63). Burada suça sürüklenme ve “tutuklu”-“hükümlü” kavramlarının ayırımına vurgu yapılması önemlidir. Çünkü çocuk suça sürüklenirse de hakkında herhangi bir işlem yapılmamış ya da suç, adli mercilere yansımamış olabilir.

Bir diğer çalışmada ise suç işlemede ailenin etkisinin, akran etkisinden daha az olduğu bulunmuştur. Bu çalışmaya göre suçu arkadaşlarıyla birlikte işleyenlerin oranı %81,6 iken aile bireyleriyle birlikte suça karışanların oranı %7'dir (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 158). Fakat burada aileye ilişkin genel bir etkiden

bahsetmek mümkün değildir zira bu sonuç, suçun kiminle birlikte işlendiğini açıklamaktadır.

Çocukların suç işleme tarzları arasında da farklılık olduğu belirlenmiştir. Suçun, plansız birden fazla kişiyle işlenme oranı, suçun planlı bir kişi ile ya da tek başına işlenme oranından daha fazladır ve planlanan suçların arkasında suç işlemiş aile bireyleri, yakın akrabalar ile yakın arkadaşlar yer alabilmektedir (Ada, 2007, s. 315; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007, s. 101).

Son olarak akran zorbalığının da suç ile ilişkisi olduğu söylenebilir. Zorbalık gösteren çocukların, şiddet araçlarını daha fazla kullandıkları ve şiddete eğilimli oldukları bilinmektedir. Fiziksel zorbalık, vurma, can yakacak davranışlarda bulunma ve itme gibi davranışları; sözel zorbalık, lakap takma, dışlama, görmezlikten gelme ve söz atma gibi davranışları kapsamaktadır. En yoğun görüldüğü yer okul olan akran zorbalığı, ilköğretim çağında okuyan erkek çocuklar arasında daha yaygındır. Bu zorbalık okul dışında, sanal zorbalık olarak devam etmektedir (Gönültaş, 2016a, s. 151-152). Zorbalık içeren bu davranışlar, suçluluk için risk faktörü oluşturmaktadır. Bu davranışlar özellikle çocukluk döneminde şaka ile rasyonelleştirilmekte, suçlu davranışların öğrenilme sürecini hızlandırmakta ve suç işlenmesinde doğrudan ya da dolaylı etkiye sahip olmaktadır.

Okulun Etkisi:

Toplumsal bir kurum olan okul, çocuğun sosyalleşme sürecinde sorumluluklar olarak toplumsal değerlerin benimsenmesine yardımcı olmakta, kimi durumlarda ailenin ya da yakın çevrenin veremediği etkileşim ortamını çocuğa vermekte ve çocuğa aidiyet duygusu kazandırarak olumlu davranış özelliklerine sahip olmasına yardımcı olmaktadır.

Çocukların okullaşma oranı, suç ile ilişkilerini anlamada ipucu vermektedir. Türkiye’de yapılan çalışmaların çoğunda, suça sürüklenen çocukların ilkokul ya da daha alt düzey eğitim seviyesine sahip olduğu hatta bazı çocukların okuma-yazma bilmedikleri görülmektedir (Tüzün, Elmas ve Akkay, 1996, s. 81; Aksoy ve Ögel, 2004, s. 161-162; Erkan ve Erdoğan, 2006, s. 85; Bayındır, Özel ve Köksal, 2007, s. 105). Çocukların çalışması da okullaşma oranlarını etkilemekte ve çocuğu suç işleme riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Sokak işçiliği ile suç arasındaki ilişkinin

incelendiği bir araştırmada suça sürüklenen çocukların okula yönelik ortak özelliklerinin çocuğun okulda kavga olaylarına karışarak disiplin cezası alması, sürekli devamsızlık yapması ve okula yönelik ilgisizlik olduğu tespit edilmiştir (Aladağ, 2016, s. 131). Bu özellikler ise çocuğun okula devam etmesini etkilemektedir. Okuldan kaçma davranışını açığa çıkaran etkenler arasında ilk sırada arkadaş çevresi yer alırken ikinci sırayı okul başarısızlığı almaktadır (Aksoy ve Ögel, 2004, s. 11). Okul başarısı ise tek bir nedenle açıklanamamaktadır (Yeşilkayalı ve Meydan, 2017, s. 218).

Okul başarısızlığı çocukların suç ile ilişkisini anlamada etkili olabilmektedir. Siegel ve Welsh, okulu bıraksalar da bırakmasalar da, okulda başarısız olan çocukların suçlu davranışlara daha eğilimli olduklarını ve okulda kronik başarısızlık gösteren öğrencilerin suçlu olma riskini daha fazla taşıdıklarını ifade etmektedir. Ayrıca okulu sevmediklerini ve okulda başarısız olduklarını bildiren çocukların suç eylemlerini bildirmeleri de daha muhtemeldir (2017, s. 388). Bu kabulün, okul başarısı düşük olan çocuklara yönelik bir ötekileştirmeye ve ayrımcılığa neden olabileceğini söylemek mümkündür.

Kanada’da akran, sosyal faktörler ve okul faktörleri ile gençler arasındaki suçluluğu konu alan bir araştırmada okul verileri ile suç seviyeleri 962 öğrenci dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. %90-%100 arasında yüksek not alan çocukların düşük suç düzeyine (%16,7) sahip olduğu görülmüştür. Ancak ortalaması %50’nin altında olan öğrencilerin %40’ı orta düzeyde ve %33,3’ü düşük düzeyde suçluluk bildirmiştir (Paetsch ve Bertrand, 1997, s. 29).

Çocukların suç ile ilişkisini anlamada okula yaklaşımları dikkate alınsa da güvenli bir okul ikliminin de suçu, zorbalığı, baskıyı, madde kullanımı ve bağımlılık gibi davranışları en aza indirerek çocukların duygusal, psikolojik ve fiziksel olarak kendilerini özgür ve güçlü hissettireceği aşikârdır. Gürkan’a göre güvenli okul, şiddet olaylarında kullanılan araçları ortadan kaldırmakta, sağladığı danışma ve rehberlik hizmetleriyle koruyucu bir özelliğe sahip olmakta, öğrencilerin gelişim özellikleri, ihtiyaçlarını ve davranışlarını takip ederek olası kriz durumları ve bu durumlarla nasıl baş edileceği hakkında ebeveynlere ya da öğretmenlere bilgi vermektedir (2017, s. 102).

Madde Kullanımı:

Suçta sürüklenmiş çocuğun bizatihi olarak kendisinin kullandığı madde suçta sürüklenmesinde etkili olabileceği gibi aileden ya da yakın çevresinden birisinin de kullandığı madde, çocuğun suçlu davranışlar sergilemesine yol açabilir. Buradaki madde kullanımıyla alkol, afyon, eroin, esrar, morfin gibi çeşitli uyuşturucu ve uyarıcı maddeler ifade edilmektedir.

Uyuşturucu madde kullanan gençlerin aile yapıları incelendiğinde büyük çoğunluğunun ailesinde uyuşturucu madde ya da alkol kullanan kişiler olduğu görülmektedir (Dönmezer, 1994; Cottle, Ria ve Kirk, 2001; Bal, 2004; Zimmerman, 2006; Akbaba, 2011, Siegel ve Welsh, 430). Genel bir kural olarak uyuşturucu kullanımı, suçluluğun bir nedeni değil, bir türlü suçlu davranış gibi de görülebilmektedir. Gençlerin çoğu uyuşturucuya başlamadan önce suç işlemektedir ve bu nedenle uyuşturucu davranışının her zaman suçta neden olduğu sonucuna da varılamamaktadır (Siegel ve Welsh, 2017, s. 437). Fakat ailede ya da yakın çevrede uyuşturucu madde kullanan birinin olması, çocuğun bu maddeyi temin etmesini kolaylaştırmakta ve bu maddeyle tanışıklığını hızlandırmaktadır. Ayrıca bağımlılık yapan maddelerden en az biri, cezaevine girmeden önce hükümlüler tarafından kullanılmıştır (UNODC, 2007, s. 10). Bu çocukların çoğu alkol ve birden çok bağımlılık yaratan madde kullanmaktadır (Kara, 2018, s. 48). Fakat Kütahya şehri üzerinden çocuk suçluluğunun demografisi analizine ilişkin yapılan bir çalışmada meydana gelen suç türlerinde hırsızlık, yağma ve gaspa karışanların %52'si uçucu madde, alkol ve sigara gibi maddeleri hiç kullanmadığı belirlenmiştir (Bayındır, Özel ve Köksal, 2007, s. 101). Bu durum, madde kullanımının da diğer faktörlerle birlikte değerlendirilmesi gerekliliğini açığa çıkarmaktadır.

Madde kullanımı, bilincin kontrol mekanizmasını yavaşlattığı, yoğun enerji haliyle saldırganlık ve şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu için çocuğun suçta sürüklenmesinde etkili olduğu düşünülmekte fakat çocuk, kullandığı maddenin temini için de suç işleyebilmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalar uyuşturucu kullanan kişilerin suç işleme ihtimallerinin kullanmayanlara oranla 3 ile 4 kat oranında daha yüksek olduğunu göstermektedir (Dinç, 2013, s. 54-55).

Madde kullanımının suçta neden olduğu üç farklı modelle açıklanmaktadır. *Psikofarmakolojik modele* göre kullanılan uyarıcı madde, bilincin kontrol

mekanizmasını zayıflatarak heyecana ve irrasyonel davranışa neden olmakta, bu maddenin psikoaktif etkisi ile kişi suça sürüklenmektedir. *Ekonomik gereksinim modelinde* maddenin temininde yasal olmayan yollara müracaat edilerek parasal kaynak elde etmek için suç işlendiği; *sistemsel modelde ise uyarıcı maddenin üretimi* ve ticaretinden kaynaklanan acımasız kuralların kişiyi suça ittiği vurgulanmaktadır (Altuner, Engin, Gürer, Akyay ve Akgül, 2009).

Kitle İletişim Araçları:

Esasen bu başlık, sadece televizyon gibi görsel ya da işitsel basın, dergi, kitap gibi yazınsal basın olarak değerlendirilen iletişim araçlarına ek olarak internet (e-posta, sosyal medya mercileri) kullanımını da içermektedir. Günümüzde sosyal medya platformları üzerinden gençler örgütlenebilmekte, duygu ve düşüncülerini paylaşabilmekte, eğlenebilmekte, güncel haberleri takip edebilmekte ve boş zamanlarını etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Fakat sosyal medyanın gençleri daha da özgürleştirmesinin yanı sıra kötü alışkanlar için teşvik ettiği ve gençleri bir tüketim nesnesi haline getirdiği de görülmektedir. Zira kısa yoldan popüler olmanın en hızlı yolu, sosyal medyayı aktif kullanmaktan geçmektedir. Bağış, suçun öğrenilmesinde sosyal öğrenme teorisine atıfta bulunarak televizyon ve internette görülenlerin taklit edilmesinin etkisini incelemiştir. Suç içerikli dizilerin ve programların kaldırılması ve çocuğa güvenlik internet ortamı sağlanmasının suç ile mücadelede etkili olacağını belirtmektedir (2019, s. 218). Fakat bu yasaklayıcı tutumun, ilgi ve merakı daha da artırması da söz konusu olduğundan bir çözüm sağlamaması kuvvetle muhtemeldir. Çocukların tercih ettiği programlarda olumlu davranışlara vurgu yapılarak ve genel olarak kitle iletişim araçlarıyla vurgulanan tüketiciliğin teşviki azaltılarak çocukların sapkın davranışlardan korunması sağlanabilir.

Saldırganlık, ailede maruz kalınarak ya da televizyon gibi sembolik iletişim araçları vasıtasıyla öğrenilmektedir. İnternetin, medya ve bilgisayar/video oyunu gibi ürünlerin şiddet içermesi ve bunların kullanım süresinin fazlalığı saldırganlık davranışını veya eğilimini artırmaktadır (Akçay ve Akçay, 2017, s. 148; Gökalp, Gökalp ve Durmaz, 2017, s. 275-276). Ayrıca televizyon, “önceden öğrenilmiş saldırgan huyların yeniden canlanmasına” ve şiddete yönelik duyarsızlaşmaya da

sebepler olmakta, okul ile ebeveyn otoritesine karşı çıkmayı artırmakta ve çocukların kişilik yapılarını olumsuz etkilemektedir. Türkiye’deki televizyonlarda en yoğun ve dikkat çekilen olgunun şiddet (%62) ve suç (%48) olduğu düşünüldüğünde (Karakurt, Durmaz ve Ay, 2017, s. 272) sadece çocukların değil, yetişkinlerin de risk altında olduğu söylenebilir. İnternetin olumsuz etkisini pasifize etmek için kullanılan “güvenli internet aile profili” de yeterli olmamaktadır. Suça ve şiddete yönlendiren tüm içeriklerin internet ortamında paylaşılmasının ve sosyal medyada yayılmasının daha katı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Göç, Yoksulluk, Kentleşme, İkamet Edilen Mekân Gibi Değişkenler:

Çocuk, bireysel ya da ailesel faktörlerin yanı sıra göç, yoksulluk ve çarpık kentleşme gibi diğer çevresel olgulardan da etkilenmektedir. Örneğin göçün etkisini ölçmeye çalışan bir araştırmada suça sürüklenen ergenlerin %94,7’sinin Türkiye’nin farklı bölgelerinden Ankara’ya gelen çocuklar olduğu belirlenmiştir (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007, s. 158). Bir diğer araştırmaya göre ise son yıllarda önemli bir sosyal problem haline gelen göçün, özellikle büyük kentlerde, hırsızlık, kap-kaç ve gasp gibi suçların artmasına neden olduğu, göç ile suç arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve göç eden ailelerinin çocuklarının bu suçlara daha çok sürüklendiği belirtilmiştir (Erkan ve Erdoğan, 2006, s. 82-85). Yıldırım’ın yapmış olduğu çalışmada ise kente göçen çocukların sosyal uyumsuzluktan dolayı yaralama suçunu işledikleri, ekonomik gerekçelerden ötürü ise hırsızlık suçuna sürüklendikleri görülmüş; örnekleme dâhil edilen davası görülmüş çocukların tamamına yakınının gecekonduda oturduğu belirlenmiştir (2004, s. 86).

Genel olarak göç eden ailelerin çocuklarının suç işleme oranları yüksektir (Avcı, 2008, s. 49; Gönültaş ve Kelebek, 2017, s. 150). Çünkü göç ile değişen toplumsal çevreye adaptasyon çocuk açısından zor olabilmekte ve çocuk, toplumsal çevre tarafından dışlanabilmektedir. Psiko-sosyal sıkıntılarla birlikte çocuğun aynı zamanda ekonomik açıdan yetersiz gelire sahip olması da suça yönelmesinde etkili olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle göç eden ailelere ve çocuklarına sosyal ve ekonomik altyapının sunulmaması suça itilmeyi artırabilmektedir.

1980’lerden önce “gecekondularda geleneksel değer ve normlar ile ailenin varlığını sürdürdüğü, kente göçenlerin özellikle de ilk nesillerinin göreceli olarak yaşam

koşullarından memnun oldukları, gecekonduya yaşayanların kentle bütünleşme, umut ve çabalarının devam ettiği ve bu nedenlere bağlı olarak kentleşmenin bir suçluluk sorunu yaratmadığı görüşü” hâkimdir. 1980’lerden sonra ise suç istatistiklerinin sınırlı olması kesin yargılara varmayı güçleştirmekte fakat sınırlı bu veriler dikkate alındığında suç oranının arttığı ve mala karşı işlenen suçların büyük şehirlerde yoğun olduğu görülmektedir (Gölbaşı, 2008, s. 177-212). Bu durum, kentlerde suç oranlarının daha fazla olduğu gerçeğine bizi götürmektedir.

İkamet edilen mekân ile çocukların suça sürüklenmesinde anlamlı bir ilişki olduğu aşikârdır. Sosyo-ekonomik bakımdan alt düzeyde yer alan mahallelerde oturan çocuklar, hırsızlık, kap-kaç ya da gasp gibi suçlara daha fazla karışmakta ve daha yaygın olarak madde kullanmaktadır (Aladağ, 2016, s. 90). Bu durum, kırdan kente göç sonucu ailelerin, ekonomik yetersizlik bakımından gecekonduya oturan mahallelere ya da düşük kirali mahallelere yerleşmesi ve bu mahallelerdeki sosyal kontrolün az olmasıyla da ilişkili olabilir. Fakat kente göç eden bireyleri potansiyel suçlu olarak görmek de doğru değildir. Göç eden bu bireyler, kentte yeni dayanışma mekanizmaları oluşturarak hemşeri dernekleri kurmakta ya da bu derneklere üye olarak geldikleri coğrafi bölgeyi unutmadan bir kent kimliği oluşturmaya çalışmaktadır.

Çocuğun suça sürüklenmesinde dikkate alınması gereken diğer bir etken ekonomik koşullardır. Yoksulluğun neden olduğu baskılar ve zengin-yoksul arasındaki toplumsal farklılık suça hizmet edici bir yapıyı açığa çıkarmaktadır (Dönmezer, 1994; Eyilik, 2012, s. 20, Bağış, 2019, s. 216). Yapılan bir araştırmaya göre tutuklu bulunan çocukların büyük çoğunluğunun ailesi, asgari geçim standardının altında gelire sahiptir (Avcı, 2008, s. 59). Çocuk işçiliği ile suç ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada ise çocukların suça sürüklenmesinde temel nedenin yoksulluktan ziyade olumsuz çevre koşullarının olduğu belirlenmiştir. Çocukların bağımlılık yapan maddeler kullanmalarından ve kıyafetlerinin pahalı olmasından dolayı çalışsalar bile ihtiyaçlarını karşılayamadıkları ve kısa sürede daha fazla getirisi olan hırsızlık ve gasp gibi suçlara yöneldikleri açığa çıkmıştır (Aladağ, 2016, s. 79). Yapılan bir diğer çalışmaya göre ise şüpheli çocukların %85’inin muhtelif hırsızlıktan gözaltına alındığı ve erkeklerin kız çocuklarından daha fazla hırsızlık suçu işlediği görülmektedir (erkeklerde oran %79 iken kız çocuklarında bu oran %9). (Bayındır, Özel ve Köksal, 2007, s. 101). Genelde yoksulluk, özelde ise aile yoksulluğu

üzerinden okuyabileceğimiz çocuk yoksulluğu, sadece çocukların “çocukluğu”nu çalmakla kalmamakta, kronik hale gelmesi durumunda sosyal dışlanma gibi sorunları da beraberinde getirerek çocukların, hayatlarının her aşamasını etkilemeye zemin hazırlamaktadır.

Çocuğun suça yönelmesinde birçok farklı değişken etkin bir şekilde rol oynasa da kimi durumlarda çocuğun yüksek yararının korunması için ceza adalet sistemi içerisinde fazla yaptırıma maruz kalmaması, yetişkinler tarafından çocukların kullanılmasına neden olabilmektedir. Ada, çocukların eskiden insan öldürme gibi töre cinayetlerinde kullanıldığını belirtmektedir. Günümüzde ise çocukların hırsızlıktan terör olaylarına kadar birçok suça teşvik edildiği görülmektedir (2007, s. 315). Buradan hareketle suça teşvik edilmenin de suç işlemek için bir neden olduğunu söylemek mümkündür.

Göç, gecekondulaşma, kentleşme gibi toplumsal yapıyı değiştiren etkiye sahip olguların, çocukların suça sürüklenmesinde bireysel nedenler kadar önemli olduğu görülmekte; suç ile mücadelede psikolojik etkenlerin iyileştirilmesinin yanı sıra sosyal-çevresel olumsuz etkilerin de minimize edilmesi gerekmektedir.

Sosyal hizmet bağlamında suç ile ilişkisini anlamada çocuk, mikro bir sistem olarak ele alınırken aileyi, okulu, arkadaş grubunu mezzo sistemler ve göç, kitle iletişim araçlarını makro sistemler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu nedenlerin sistemsel bazda ayrıştırılması çocuk suçluluğunu önlemede amaca uygun müdahale programlarının oluşturulmasını kolaylaştıracaktır.

2.4.2.2. Çocuk Suçluluğunun Türleri

Yaş ve eğitim değişkenine bağlı olarak işlenen suç türü değişmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre 12 yaş altındaki çocukların suç oranının, diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu bulunmuştur ve hiç eğitim almayan çocuklar hırsızlık suçuna daha çok bulaşırken ilköğretim öğrencileri devlet idaresi aleyhine, mala karşı işlenen diğer suçlara, hırsızlık ve gasp-yağma suçlarına daha fazla sürüklenmektedir. Lise öğrencilerinin ise daha çok müessir fiil suçunu işledikleri görülmektedir (Odacı, 2007, s. 67-70).

Topluma göre de çocuk suçları birbirinden farklılaşabilmektedir. Örneğin, ABD’de çocuklar arasında “çete suçları” son yıllarda oldukça yaygınken (Zastrow, 2013, s.

435) Türkiye’de çocuklar arasında en fazla işlenen suç türü “malvarlığına yönelik suçlar”dır (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

Genel olarak dikkate alındığında Türkiye’de suçlar; mala yönelik suçlar, şahsa yönelik suçlar, devlete karşı işlenen suçlar ve intihar gibi suçları kapsayan diğer suçlar olarak ele alınabilir. Bu çalışma kapsamında ise çocuklara isnat edilen suç türlerinden toplam değeri en yüksek olan 6 suç türü bu başlık altında açıklanmıştır.

Malvarlığına Yönelik Suçlar:

Malvarlığına karşı işlenen suçlar şunlardır: Hırsızlık, yağma, mala zarar verme, ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme, hakkı olmayan yere tecavüz, güveni kötüye kullanma, bedelsiz senedi kullanma, dolandırıcılık, hileli ve taksirli iflas, karşılıksız yararlanma, şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi, suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi, bilgi vermeme (TCK, 2004). 12-18 yaş arasındaki çocuklara en fazla isnad edilen suç türü malvarlığına karşı suçlardır. Diğer suç türleri toplamı içinde %42,6’lık bir orana denk gelen bu suç türünü işleyen erkek çocukların sayısı 75 bin 305 iken bu sayı kız çocuklarında 4 bin 622’dir. İzmir, Ankara ve İstanbul gibi metropollerde ise malvarlığına karşı işlenen suçlar arasında en yaygını “hırsızlık”tır (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018). Bu durum, çocukların suça yönelmesinde ekonomik nedenlerin etkisinin ağır bastığını göstermektedir.

Hürriyete Karşı Suçlar:

TCK’ya göre hürriyete yönelik işlenen suçlar şunlardır: tehdit, şantaj, cebir, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi, kamu hizmetlerinden yararlanma hakkının engellenmesi, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasının engellenmesi, konut dokunulmazlığının ihlali, iş ve çalışma hürriyetinin ihlali, sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi, haksız arama, dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi, nefret ve ayrımcılık, kişilerin huzur ve sükûnunu bozma, haberleşmenin engellenmesi. Malvarlığına karşı işlenen suçlardan sonra çocukların en fazla sürüklendiği suç türü hürriyete karşı suçlardır. 2 bin 359 kız, 31 bin 801 erkek toplam 34 bin 115 çocuk, bu suç türüne bulaşmıştır ve toplam suç sayıları

içinde bu suç türünün oranı %18,2'dir. Hürriyete karşı işlenen suçlar içerisinde en yaygını ise “konut dokunulmazlığını ihlal”dir (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar:

Vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar içinde kasten yaralama, taksirle yaralama, insan üzerinde deney, organ ve doku ticareti yer almaktadır (TCK, 2004). Adli İstatistikler'e göre çocuklar arasındaki işlenen suç sayıları dikkate alındığında 25 bin 587 çocuğun vücut dokunulmazlığına karşı bir suç işlediği görülmektedir. Açılan davalardaki suç sayıları dikkate alındığında, İstanbul ilinde bu suç türüne sürüklenen çocukların %96,5'i “kastem yaralama” ve %3,5'i ise “taksirle yaralama” suçuna karışmıştır. İzmir ve Ankara gibi metropollerde de bu suç türü içerisinde en yaygın suç türünün “kastem yaralama” olduğu görülmektedir (2018).

Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar:

TCK'ya göre bu suçlar şunlardır: zehirli madde katma, bozulmuş veya değiştirilmiş gıda ve ilaçların ticareti, kişinin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma ve satma, uyuşturucu veya uyarıcı madde imali ve ticareti, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, zehirli madde imal ve ticareti, sağlık için tehlikeli madde temini, bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma, usulsüz ölü gömülmesi. Çocuklara isnad edilen suç türlerinin yaygınlığı içerisinde dördüncü sırada kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar yer almaktadır. Toplam suç sayıları içerisinde bu suç türünü işleyen çocukların oranı %4,9'dur. İstanbul ve İzmir'de bu suç türü içerisinde en yaygın olan “kullanmak için uyuşturucu madde satın alma, kabul etmek ve bulundurmak” iken Ankara'da “uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile kullanımını kolaylaştırmak” daha yaygındır (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

Şerefe Karşı Suçlar:

Şerefe karşı işlenen suçlar içerisinde hakaret suçu yer almaktadır. Hakaret, haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret ile kişinin hatırasına hakaret şeklinde

değerlendirmeye alınmaktadır (TCK, 2004). TCK'nın 125. ve 131. maddeleri arasında değerlendirilen bu suç türüne, diğer tüm suç türlerinde olduğu gibi erkekler kız çocuklarından daha fazla sürüklenmiştir. Fakat bu suç türü, kız çocukları arasında "kamunun sağlığına karşı işlenen suçlar"dan daha yaygındır. Diğer suçlar içerisinde bu suçun işlenme oranı %3,6'dır. Şerefe karşı işlenen suçlar içerisinde en yaygın olan ise "hakaret"tir (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar:

Cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz suçları cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu suçu işleyen kişinin yakınlık/akrabalık düzeyi, suçu işlerken sair bir cismin bedene sokulması ya da silahın kullanılması, cebir, tehdit ve hileye başvurulması, suçu birden fazla kişiyle işleyip işlemediği, mağdurun yaşı ve mağdurun ölümü, bitkisel hayata girmesi ya da suçlunun eşi olması gibi değişkenler, bu suçu işleyen kişinin alacağı cezayı etkilemektedir (TCK, 2004).

Türk Ceza Kanunu'na göre çocuğu cinsel yönden istismar eden kişiye, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilmektedir. Mağdur olan çocuğun oniki yaşını tamamlamamış olması halinde ceza istismar durumunda on yıldan ve sarkıntılık durumunda ise beş yıldan daha az olmamaktadır (m. 103/1). Vücuda organ ve sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilen cinsel istismarda ise onaltı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası verilmektedir. Eğer mağdur 12 yaşını tamamlamamışsa verilecek ceza 18 yıldan az olmamaktadır (m. 103/2). TCK'da 102 ile 105. maddeler arasında yer alan bu suç türü, yukarıda bahsedilen suç türleri arasında en az işlenen suç türüdür. 112 kız, 5 bin 219 erkek çocuğuna bu suç türü isnad edilmiştir. Bu suç türü içerisinde en yaygını ise "çocukların cinsel istismarı"dır (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

2.4.2.3. Türkiye'de İstatistiklerle Çocuk Suçluluğu

Bu başlık altında, 2018 yılı, Adalet Bakanlığı, Adli İstatistiklerin'den elde edilen veriler ışığında 2011-2018 yılı arasında kamu davası açılan dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayıları, bölgesel dağılımları, toplam sanıklar içindeki oranları,

çocuklar hakkında verilen karar sayıları, türüne ve niteliklerine göre mahkûmiyet karar sayıları ve oranları, yaşa ve cinsiyete göre suç dağılımları verilmiştir.

Tablo 2.4.2.3.1: 2011-2018 Arasında Kamu Davası Açılan Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları¹²

Yıllar	Gelen dosyalardaki suça sürüklenen Çocuk Sayısı (Toplam) ¹³	Karara bağlanan dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısı	Karara bağlanan dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısının Gelen Dosyalardaki Çocuk Sayısına Oranı (%)
2011	263.905	135.732	51,4
2012	290.879	156.322	53,7
2013	319.734	184.507	57,7
2014	318.915	194.438	61,0
2015	300.818	184.318	61,3
2016	256.159	144.214	56,3
2017	235.269	128.801	54,7
2018	228.616	127.649	55,8

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018.

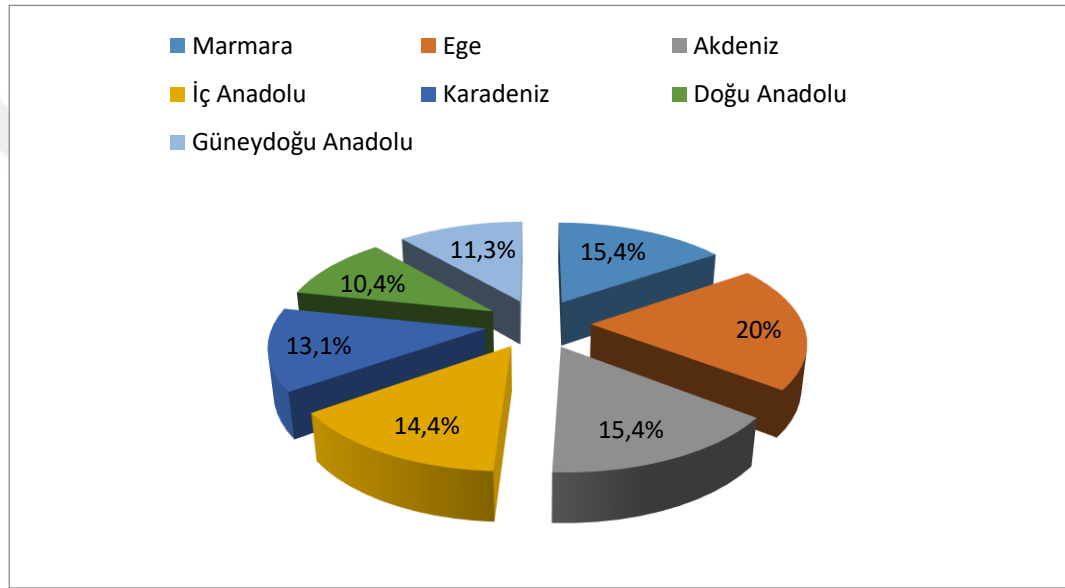
Türkiye’de “kamu davası açılan dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayıları” incelendiğinde, 2011 yılında gelen dosyalarda suça sürüklenen çocuk sayısı 263 bin 905 iken 2013 yılına kadar bu sayının artarak 319 bin 734’e çıktığı ve 2013’ten sonra sayının düşmeye başladığı ve 2018 yılında 228 bin 616’a kadar gerilediği görülmektedir. Karara bağlanan dosyalardaki çocuk sayısı ise 2011 yılında 135 bin 732 iken 2013 yılında 184 bin 507, 2015 yılında 184 bin 318 ve 2018 yılında ise 127 bin 649’dur. Karara bağlanan dosyalardaki çocuk sayıları 2014 yılına kadar artış göstermiş; bu tarihten itibaren sayılarda her yıl bir düşüş yaşanmış ve hatta 2017 ile 2018 yılındaki bu sayıların 2011 yılının da gerisine düştüğü görülmüştür. Karara bağlanan dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısının gelen dosyalardaki çocuk sayısına oranı ise 2011-2018 tarihleri arasında her yıl, %50’den fazla olmuştur.

¹² Suça sürüklenen dosyadaki taraf rolü ve suç yaşı (12-18 yaş arası) dikkate alınmıştır. Birden fazla suç dosyası olan çocuklarda, aynı kişi birden fazla sayılmış olabilir. Veriler değerlendirilirken bu hususun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

¹³ Gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısı, geçen yıldan devren gelen, yıl içinde açılan ve bozularak gelen dosyaları kapsamaktadır.

Kamu davası açılan dosyalardaki suçta sürüklenen çocuk sayıları iller kapsamında değerlendirildiğinde gelen dosyalardaki suçta sürüklenen çocuk sayısının en fazla olduğu il, 39 bin 89 ile İstanbul'dur. İstanbul'u 13 bin 216 ile İzmir; 12 bin 784 ile Ankara ve 8 bin 832 çocuk ile Bursa takip etmektedir (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018). Buradan hareketle suçta sürüklenen çocuk sayılarının metropollerde daha fazla olduğu söylenebilir. Metropollerdeki nüfus yoğunluğunun da bu sürece etkisi vardır.

Şekil 2.4.2.3.1: 100 Bin Çocuk Nüfustaki Suçta Sürüklenen Çocuk Oranları, Bölge (2018)

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

Suçta sürüklenen çocukların 2018 yılı bölgesel dağılımına bakıldığında her 100 bin çocuk nüfustaki suçta sürüklenen çocuk sayısı Marmara'da bin 702, Ege'de 2 bin 216, Akdeniz'de bin 700, İç Anadolu'da bin 595, Karadeniz'de bin 450, Doğu Anadolu'da bin 146 ve Güneydoğu'da bin 253'tür. 100 bin çocuk nüfustaki suçta sürüklenen çocuk sayısının en fazla (%20) Ege Bölgesi'nde en düşük oranın ise Doğu Anadolu Bölgesi'nde (%10,4) olduğu görülmektedir.

Tablo 2.4.2.3.2. ve 2.4.2.3.3'te ise yıl içinde gelen dosyalardaki suçta sürüklenen çocuk sayıları ile 100 bin çocuk nüfustaki suçta sürüklenen çocuk sayılarının yıllara göre bölgesel dağılımı verilmiştir.

Tablo 2.4.2.3.2: Çocuk Nüfusunda Her 100 Bin Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları, Bölge (2011-2014)

	2011		2012		2013		2014	
	Yıl İçinde Gelen Dosyalar daki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalar daki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı
Bölgeler								
Marmara	40 335	1 913	43 657	2 089	49 107	2 314	51 376	2 425
Ege	22 303	2 548	25 922	2 988	29 260	3 368	28 187	3 299
Akdeniz	20 400	1 959	23 724	2 299	26 100	2 505	24 837	2 395
İç Anadolu	19 931	1 643	21 860	1 818	26 151	2 162	26 020	2 171
Karadeniz	11 036	1 479	13 506	1 826	14 343	1 967	14 330	2 017
Doğu Anadolu	11 383	1 454	12 612	1 625	14 800	1 914	14 569	1 907
Güneydoğu Anadolu	16 024	1 426	17 799	1 598	22 547	1 996	20 488	1 806
TÜRKİYE	141 412	1 792	159 080	2 034	182 308	2 315	179 807	2 300

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

Türkiye’de yıl içinde gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayıları, 2011’den 2013’e kadar 141 bin 412’den 182 bin 308’e yükselmiş, 2014 yılında ise 179 bin 807’ye gerilemiştir. 100 bin çocuk nüfustaki suça sürüklenen çocuk sayısına ilişkin en düşük oran 2011, 2012 ve 2014 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ne aitken 2013 yılında en düşük oranın bin 914 ile Doğu Anadolu Bölgesi’ne ait olduğu görülmektedir. Fakat her yıl bu sayıların Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yakınlık göstermesi de dikkat çekmektedir.

Tablo 2.4.2.3.3: Çocuk Nüfusunda Her 100 Bin Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları, Bölge (2015-2018)

Bölgeler	2015		2016		2017		2018	
	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	100 Bin Çocuk Nüfustaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı
Marmara	51 604	2 462	39 443	1 902	37 885	1 849	34 441	1 702
Ege	25 430	3 049	20 559	2 508	19 194	2 370	17 729	2 216
Akdeniz	24 751	2 419	21 113	2 088	16 799	1 682	16 779	1 700
İç Anadolu	25 243	2 140	21 217	1 822	17 443	1 517	18 119	1 595
Karadeniz	14 054	2 037	10 655	1 569	8 760	1 305	9 615	1 450
Doğu Anadolu	12 907	1 723	9 203	1 255	7 796	1 076	8 201	1 146
Güneydoğu Anadolu	19 308	1 711	13 327	1 190	12 909	1 167	13 694	1 253
TÜRKİYE	173 297	2 251	135 517	1 783	120 786	1 608	118 578	1 598

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

2013 tarihinden itibaren düşüşe başlayan yıl içinde gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısının 2018 tarihine kadar 118 bin 578'e gerilediği görülmektedir. Bu sayılardaki düşüşe bağlı olarak 100 bin çocuk nüfustaki suça sürüklenen çocuk sayısının oranı 2013 yılından itibaren düşmüştür. Türkiye geneli dikkate alındığında ise 2011 yılından 2013 yılına kadar 100 bin çocuk nüfustaki suça sürüklenen çocuk sayısının arttığı, 2013 yılından 2018 yılına kadar bu sayının her yıl bir önceki yıla göre düşüş yaşadığını söylemek mümkündür. 2018 yılında bu rakam bin 598 olarak kayıtlara geçmiştir.

2011'den 2018 yılına kadar her yıl, gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayılarının en fazla Marmara Bölgesi'nde olduğu görülmektedir. Marmara Bölgesi'nde yıl içinde gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuk sayısı 2011 yılında 40 bin 335 iken bu sayı 2015'e kadar her yıl artarak 51 bin 604'e çıkmıştır. 2016 yılında bu rakam 39 bin 443'e gerilemiş ve 2018 yılında 34 bin 441'e düşmüştür.

Tablo 2.4.2.3.4: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Bazı İllerdeki Karar Sayıları (2018)¹⁴

Türüne Göre Karar Sayıları										
İller	Beraat	Mahkûmiyet (*)	Davanın Düşmesi			Toplam	Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması	Yetkisizlik, Görevsizlik Birleştirme	Diğer	
			Uzlaşma Nedenleriyle	Zamansız Nedenlerle	Diğer Nedenlerle				Diğer	Toplam
İstanbul	6 734	13 247	1 262	825	1 074	3 161	5 002	4 299	2 234	34 677
İzmir	2 074	5 621	601	249	398	1 248	2 016	1 745	1 128	13 832
Ankara	1 936	4 175	402	92	556	1 050	1 884	1 576	633	11 254
Adana	1 971	3 032	310	208	262	780	1 445	1 186	673	9 087
Bursa	1 493	3 599	337	49	279	665	1 420	1 005	664	8 846
Antalya	1 246	2 357	366	63	297	726	1 333	1 814	528	8 004
Mersin	1 277	2 499	223	82	212	517	1 078	892	698	6 961
Diyarbakır	1 051	2 581	223	147	134	504	1 075	634	875	6 720
Şanlıurfa	803	2 418	177	120	206	503	853	917	503	5 997
Gaziantep	1 196	2 790	243	59	155	457	795	410	332	5 980
Konya	769	1 816	269	76	258	603	882	647	415	5 132
Manisa	751	2 079	250	55	191	496	687	576	386	4 975
Hatay	652	1 556	191	68	139	398	673	585	295	4 159
Aydın	617	1 914	201	63	119	383	551	407	261	4 133
Kayseri	612	1 253	131	19	232	382	865	536	472	4 120
Kocaeli	493	1 869	167	50	120	337	596	434	297	4 026
Eskişehir	862	1 591	222	20	119	361	476	295	294	3 879
Bahçeşehir	465	1 618	227	42	197	466	555	466	221	3 791
Samsun	409	1 418	163	12	145	320	685	325	352	3 509
Tekirdağ	336	1 224	160	27	98	285	444	553	153	2 995
Van	547	861	190	107	79	376	624	314	272	2 994
Sakarya	491	1 163	165	20	97	282	456	300	259	2 951
Ağrı	536	675	117	56	61	234	684	367	293	2 789
Şırnak	743	444	70	42	126	238	323	412	621	2 781
Denizli	425	1 081	135	3	71	209	455	318	180	2 668
Mardin	496	926	75	20	68	163	386	354	309	2 634
Afyonkarahisar	371	681	99	41	116	256	356	527	209	2 400
Kahramanmaraş	268	844	153	33	72	258	491	170	310	2 341
Batman	311	868	67	44	29	140	383	152	193	2 047
Muğla	288	804	79	25	77	181	360	215	180	2 028
Siirt	308	793	76	34	62	172	326	248	176	2 023
Diğer İller	5 927	16 043	2 717	657	1 988	5 362	7 938	7 481	3 985	46 736
Toplam	36 458	83 840	10 068	3 408	8 037	21 513	36 097	30 160	18 401	226 469
%	16,1	37	4,4	1,5	3,5	9,5	15,9	13,3	8,1	100

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

¹⁴ Diğer kararlar, “davranın reddi”, “özel yasalar gereğince erteleme”, “TCK’nın 32 maddesi gereğince verilen kararlar”, “hüküm verilmesine yer olmadığı”, “ceza verilmesine yer olmadığı”dır.

*Mahkûmiyet kararları, hürriyeti bağlayıcı cezayı, ertelemeyi, adli para cezasını, güvenlik tedbirlerini ve diğer mahkûmiyet kararlarını kapsamaktadır.

Türüne göre karar sayıları, özellikle büyük şehirlerde mahkûmiyet, beraat, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi verilen tüm kararların özellikle metropollerde yaygın olduğunu göstermektedir. Bu durum, kent yoksulluğu, göç, kentleşme problemleri gibi metropollere özgü sorunları akla getirirse de bu illerde çocuk nüfus oranının fazla olmasını göz önünde bulundurmamak gerekir. Zira daha doğru bir veri elde etmek için bin çocuk nüfusundaki oranlara bakmak gerekmektedir.

Tablo 2.4.2.3.5: 2011- 2018 Arasında Suça Sürüklenen Çocukların Sayıları ve Toplam Sanıklar İçindeki Oranları, Türkiye¹⁵

Yıllar	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı	%	Yıl İçinde Gelen Dosyalardaki Toplam Sanık Sayısı
2011	141 412	6,1	2 305 073
2012	159 080	6,3	2 524 011
2013	182 308	7,8	2 335 897
2014	179 807	8,1	2 219 870
2015	173 297	8,1	2 140 307
2016	135 517	7,1	1 902 460
2017	120 786	6	2 023 902
2018	118 578	5,5	2 173 964

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

Toplam sanıklar içerisinde suça sürüklenen çocukların oranı yıl içinde gelen dosyalar dikkate alınarak hesaplandığında 2011 yılından 2014 yılına kadar bu oranın arttığı ve 2015 yılında ise 2014 yılındaki %8,1 oran ile sabit kaldığı görülmektedir. 2015 yılından itibaren bu oran düşmüş ve 2018 yılında 2011 yılından da daha fazla gerilemiştir.

¹⁵ Adli İstatistiklere göre yıl içinde açılan ve bozularak gelen dosyalardaki suça sürüklenen çocuklar, dosyalardaki taraf rolü ve yaşı (12-18 yaş) dikkate alınarak hesaplanmıştır ve birden fazla suç dosyası olan çocukların birden fazla sayılma ihtimali vardır.

Tablo 2.4.2.3.6: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilen Karar Sayıları (2011-2018)

Türüne Göre Karar Sayıları ve Oranları									
Yıllar	Mahkûmiyet ¹⁶	%	Beraat	%	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	%	Diğer Kararlar ¹⁷	%	Toplam
2011	50 781	23	38 130	17,3	61 448	27,9	70 225	31,8	220 584
2012	63 252	23,8	46 270	17,4	71 639	26,9	84 727	31,9	265 888
2013	85 415	26,7	53 463	16,7	79 573	24,9	100 937	31,6	319 388
2014	104 124	31,2	55 164	16,5	71 379	21,4	102 701	30,8	333 368
2015	105 677	33	53 776	16,8	63 792	19,9	96 982	30,3	320 227
2016	87 335	34,6	44 123	17,5	45 608	18,1	75 277	29,8	252 343
2017	75 237	34,8	33 591	15,5	32 756	15,1	74 744	34,6	216 328
2018	83 840	37	36 458	16,1	36 097	15,9	70 074	30,9	226 469

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında verilen karar sayıları dikkate alındığında mahkûmiyet sayılarının 2011 yılından 2015 yılına kadar artarak 105 bin 677'ye çıktığı 2018 yılına kadar da dalgalanmalar yaşayarak 83 bin 840'a düştüğü görülmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının ise türüne göre karar sayıları içerisinde oranının 2011 yılından 2017 yılına kadar düzenli olarak düşerek %15,1'e gerilediği 2018 yılında ise %15,9'a çıktığı görülmektedir.

¹⁶ “Mahkûmiyet kararları sanıklar hakkında verilen hürriyeti bağlayıcı ceza, erteleme, adli para cezası, güvenlik tedbirleri ve diğer mahkûmiyet kararlarını içermektedir. Ayrıca bir sanık hakkında bir suçtan dolayı aynı mahkûmiyet kararı içerisinde hürriyeti bağlayıcı ceza, para cezası ve güvenlik tedbirine hükmedilmesi halinde mahkûmiyet karar sayısı UYAP yazılımı nedeniyle üç olarak değerlendirilmektedir” (Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018).

¹⁷ Diğer kararlar şunlardır: “Davanın düşmesi, hükmün verilmesine yer olmadığı, ceza verilmesine yer olmadığı, özel yasalar gereğince erteleme, davanın reddi, yetkisizlik, görevsizlik, TCK 32. madde gereğince verilen kararlar ve birleştirme kararlarıdır”.

Tablo 2.4.2.3.7: Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Kararlarının Nitelikleri ve Oranları (2011-2018)

Niteliklerine Göre Çocuklar Hakkında Verilen Mahkûmiyet Karar Sayıları ve Oranları ¹⁸											
Yıllar	Hapis Cezası	%	Adli ve İdarî Para Cezası	%	Hapis Cezası Ertelenen	%	Güvenlik Tedbiri	%	Diğer Mahkûmiyet		
										%	Toplam
2011	13 016	25,6	21 273	41,9	4 358	8,6	1 451	2,9	10 683	21	50 781
2012	16 518	26,1	26 372	41,7	5 768	9,1	2 216	3,5	12 378	19,6	63 252
2013	21 644	25,3	37 841	44,3	7 386	8,6	3 027	3,5	15 517	18,2	85 415
2014	26 745	25,7	49 060	47,1	7 779	7,5	2 477	2,4	18 063	17,3	104 124
2015	30 996	29,3	50 175	47,5	9 323	8,8	2 768	2,6	12 415	11,7	105 677
2016	27 057	31	39 594	45,3	7 470	8,6	2 122	2,4	11 092	12,7	87 335
2017	24 374	32,4	30 416	40,4	7 138	9,5	1 694	2,3	11 615	15,4	75 237
2018	28 309	33,8	33 268	39,7	7 876	9,4	1 708	2	12 679	15,1	83 840

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

Veriler incelendiğinde, 2011'den 2018'e kadar olan süreçte çocuklar için verilen mahkûmiyet kararlarından biri olan hapis cezası oranında artış olduğu görülürken ertelenen hapis cezası oranında da artış olduğu görülmektedir. Çocuklar hakkında verilen adli ve idari para cezası ile güvenlik tedbiri kararlarında yıllar içinde bir dalgalanma gözükse de 2018 yılında 2011 yılına oranla düşüşe geçtiği belirtilebilir. Türkiye çocuk adalet sistemi dikkate alındığında ağırlıklı olarak çocuklara, hapis cezası ile adli ve para cezasının verilmesinin önleyici ve iyileştirici bir etkisinin olmadığı söylenebilir ki keza 100 bin çocuk nüfus içerisinde suça sürüklenen çocukların sayısındaki artış da bu durumu doğrular niteliktedir. İlgili literatürde de belirtildiği ve bu tabloda görüldüğü üzere tedbir kararlarının artırılması gerekmektedir.

¹⁸ Mahkûmiyet kararları, sanıklar hakkında verilen adli para cezasını, hürriyeti bağlayıcı cezaları, güvenlik tedbirlerini, ertelemeyi ve diğer mahkûmiyet kararlarını kapsamaktadır.

Tablo 2.4.2.3.8: Suça Sürüklenen Çocukların Suç İşledikleri Yaşa ve Cinsiyete Göre Suç Sayıları¹⁹

İsnad Edilen Suç Türü	12-15 yaş		15-18 Yaş		Toplam	%
	E	K	E	K		
Malvarlığına Karşı Suçlar (TCK 141-169)	34.823	2.484	40.482	2.138	79.927	42,6
Hürriyete Karşı Suçlar (TCK 106-124)	13.738	1.056	18.018	1.303	34.115	18,2
Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar (TCK 86-93)	7.663	1.242	15.111	1.571	25.587	13,6
Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar (TCK 185-196)	1.836	301	6.703	435	9.275	4,9
Şerefe Karşı Suçlar (TCK 125-131)	1.674	605	3.672	845	6.796	3,6
Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar (TCK 102-105)	2.693	61	2.526	51	5.331	2,8
Diğer Suçlar	7.593	937	16.785	1.255	25.570	14,3
Toplam	70.020	6.686	103.297	7.598	187.601	100,0

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler, 2018

12-15 yaş arasındaki erkek çocukların 34 bin 823'ünün malvarlığına karşı suçları işlediği, benzer şekilde 15-18 yaş arasındaki erkek çocukların da 40 bin 482 ile en fazla aynı suç türünü işledikleri görülmektedir. 12-18 yaş arasındaki kız çocukları arasında da en yaygın suç türü erkek çocuklarla aynıdır.

Diğer suç türleri içerisinde adliyeye karşı suçlar, genel tehlike yaratan suçlar, bilişim alanındaki suçlar, hayata karşı suçlar, kaçakçılıkla ve terörle mücadele kanunu kapsamındaki suçlar, genel ahlaka karşı suçlar, kamu barışına karşı suçlar, özel hayata ve hayatın gizliliğine karşı suçlar gibi suçlar yer almaktadır.

2.5. Çocuk, Suç ve Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet, eklektik bir disiplin olup sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji ve hatta kültürel antropoloji gibi disiplinlerden yararlanmaktadır. Özellikle genelci sosyal hizmet, holistik bir yaklaşıma sahiptir. Bir olayı ya da sorunu ele alırken farklı disiplinlerin bakış açılarıyla teşhis, tedavi ve iyileştirme işlemlerini devreye

¹⁹ İsnad edilen suç türlerinden toplam değeri en yüksek olan ilk altı suç türü belirtilmiştir.

sokmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada da bahsedilen bu disiplinlerde de yer alan görüş ve kuramlara yer verilmiştir.

Ceza adalet sistemi içerisinde sosyal hizmetin odak noktası, ıslah unsurlarıdır (Zastrow, 2013, s. 454) ve sosyal hizmet, risk altındaki bireylerin güçlendirilmesini hedefleyerek önleyici çalışmalara ağırlık vermektedir. Bu çalışmalarda amaç, çocukların olumlu toplumsal davranışlarını geliştirmek ve ileri süreçteki kariyerli ve kronik suçluların oluşmasını engellemektir. Bu hedefin gerçekleşmesinde çocuk suçluluğuna yol açan etkenlerin bulunması ve suçluluğun gelişim aşamaları dikkate alınarak çocuğun her gelişimsel aşamasına uygun farklı yaklaşımlarda bulunulması gerekmektedir. Ayrıca yıkıcı ya da bozucu davranışlar sergileyen çocukların bu davranışlarını ortadan kaldıracak önlemler alınmalı, kapsamlı ve aktif önleyici programlar uygulanmalıdır. Bu durum, risk altında bulunan çocukların ciddi suçları işleme potansiyelini azaltacaktır (Gönültaş, 2016a, s. 153). Ayrıca sosyal hizmetin amacına uygun şekilde suç mağduru çocuğun toplumsal hayata katılımını kolaylaştıracak mikro, mezzo ve makro boyutlarda uygulamaların da geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuk suçluluğunun çok boyutlu toplumsal bir sorun olması, bu sorunu çözmeye yönelik sistemli ve kapsamlı bir politikanın üretimini de gerekli kılmaktadır.

Sosyal hizmet, birey ve çevre arasındaki etkileşimi artırmakta ve sosyal adaletin sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Temel ilgi bağlamında, toplumda risk grubunda değerlendirilen kişilerin sosyal refahının iyileştirilmesini amaçlayan sosyal hizmet, özellikle kendilerini mağdur ve/veya kurban olarak gören kişilerin haklarını korumalarına ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine odaklanır. Bu yönüyle bireyi ve dolayısıyla toplumu güçlendirmekte; toplumsal yapıyı oluşturan kurum ve ilişkilerin sürdürülebilirliğine ve işlevselliğine katkı sağlamaktadır. Nitekim suç gibi toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir olgunun muhatabı olanların mağduriyetlerinin nasıl giderileceğinde sosyal hizmet ciddi bir kaynak sağlamakta ve yol gösterici olmaktadır.

Sosyal hizmette farklı konuları bünyesinde barındıran bazı alanlar mevcuttur. Çocuk suçluluğu ise bu alanlardan biri olan adli sosyal hizmet başlığı altında değerlendirilmektedir. Adli sosyal hizmet, başta mağdur ve suçlu gibi avantajlı olmayan bir konumda olan gruplara yönelik sunulan bilgi ve becerileri içeren hizmetler, uygulamalar, politikalar ve sosyal çalışmalardır (Wormer, Springer ve

Brownell, 2008, s. 315). “Ulusal Adli Sosyal Hizmet Organizasyonu (NOFSW, 2015)” da adli sosyal hizmeti, hem kanun hem de adli sistemlerdeki her türlü konu ve sorunlara ilişkin gerçekleştirilen bir sosyal hizmet uygulaması olarak tanımlamaktadır. Psikiyatrik kliniklerden hastanelere kadar ceza ehliyeti ya da sorumluluğu açısından değerlendiren birçok uygulama alanına sahip olan adli sosyal hizmet mesleği, adli mekanizmayla alakalı mahkeme, savcılık-avukatlık gibi farklı birimlere yönelik rehabilitasyon çalışmalarının yanı sıra eğitim ve danışma hizmetlerini de içermektedir.

Suç ve ceza siyasetinde genel uygulama, “ceza” ile sağlanmakta, diğer bir ifadeyle bu uygulama ceza adalet sistemiyle somutlaşmaktadır. Bu durum suçluluğun önlenmesi olarak ifade edilen sistem öncesini önemli kıldığı kadar tahliye edilen hükümlüleri kapsayan sistem ötesinin de önemini vurgulamaktadır. Önleyici çalışmaların gerekliliği, toplam suç sayıları içerisinde suça sürüklenen çocuk sayısının ve eski hükümlülerin tekrardan suç işlenen suçlardaki payının yüksek olmasından anlaşılmaktadır. Ayrıca 100 bin nüfus içerisindeki hükümlü sayısında Avrupa birinciliğine sahip olmamıza rağmen hapis cezasının inşaat sektörüne yararı dışında herhangi bir işe yaramadığı suça sürüklenen kişi sayılarından da anlaşılmaktadır (Yücel, 2016, s. 3733). Gerçi son yıllarda ceza adalet sistemi, hürriyeti bağlayıcı cezai yaptırımlar uygulamaktan ziyade alternatif ıslah yöntemlerine başvurmaktadır. Örneğin, cezanın çağdaş amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılan Denetimli Serbestlik, 2005 yılında adalet sistemi içerisinde yerini almıştır. Ayrıca ıslah yönteminin amacı, suç işleyen kişilerin bir nevi iyileştirmesini sağlayarak topluma kazandırmaktır (Yavuz, 2012, s. 317-340). Bu iyileştirme sürecinde, suçluya salt “suç işleyen birey” olarak bakan biyolojik yaklaşımdan ziyade diğer koşulları da göz önünde bulunduran sosyolojik yaklaşımlar gibi kuramlara ağırlık verilmesinin de etkisi vardır. Toplum içerisinde ele alınan suçlunun mağduriyeti de göz önünde tutulmuş ve ceza adalet sisteminin insancillaştırılması sağlanmıştır.

Lombroso da cezaevi ortamının özellikle çocuklar için hiç elverişli bir ortama sahip olmadığını vurgulamaktadır. Suça sürüklenen çocuklara iyi bir terbiye verilmesi ve bu çocukları iyi aileler nezdine yerleştirerek ziraat gibi meşguliyet alanlarda uğraş kazandırarak ıslah edilmesini vurgulamaktadır (1918). Buradan hareketle çocuğun yargılanma sürecinde ceza anlayışından ziyade eğitim anlayışının ön plana çıkması

ve çocukların temel haklarının korunarak gereksinimlerinin karşılanması için sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapılabilir. Çocukların sosyal işlevselliklerini kazandıkları hayatlarının bu önemli döneminde, mağdurun ve failin de haklarının korunup adalet ortamının tesis edilmesi de dikkate alınarak çocuğun rehabilitasyonunun sağlanması gerekmektedir ve bu gereklilik sosyal hizmetin önemli hedeflerinden biridir.

Mahkemelerde artan dava oranları, ceza adalet anlayışının değişmesi, terapi, önleme, topluma kazandırma ve mağdur hakları gibi bazı kavramların sıklıkla telaffuz edilmeye başlanması, bireyi merkeze almak ve toplumun yararını gözeterek bireyin toplumla bütünleşmesini sağlayabilmek adına adli sosyal hizmetin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle gelişen ve ihtiyaç duyulan önemli alanlarından biri olan adli sosyal hizmet anlayışının daha fazla etkinleştirilmesi için aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir (Gönültaş, 2016b, s. 12-13).

- Adli sosyal hizmet uzmanlarının mevzuat bilgi ve becerisinin artırılması,
- Adalet mekanizması içerisinde çalışan uzmanların, yeni atanan sosyal hizmet uzmanlarına süpervizyonluk yapması,
- Alana özgü lisansüstü eğitimlerinin artırılması,
- Uygulama standartlarını ve etik kurallarının geliştirilmesi,
- Adli mekanizmalar içerisinde sorumluluğun paylaşılması ve belirli bir standardın yakalanması için etik kurulların oluşturulması,
- İyi uygulamaların, olgu sunumları haline getirilmesi ve bu alandaki her uzmanın erişim sağlayabildiği bültenlerin oluşturulması.

Yukarıdaki hususlara dikkat edilerek adli sosyal hizmetin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülebilir. Bu çalışmalar, sadece kamu düzeninin sağlanmasında değil, aynı zamanda çocuk ve kadınlar gibi yüksek riske sahip kesimlerin toplumsal yararını sağlamak adına da önemlidir.

“Genelci sosyal hizmet yaklaşımı”, adından da anlaşılacağı üzere güçler, ekolojik ve sistem teorisi gibi sosyal hizmette yer alan kuramsal yaklaşımları içinde barındıran ve bu görüşleri ortak bir paydada birleştiren genel bir sistem yaklaşımıdır. Diğer tüm kuramlardan faydalanılması, örneğin suç gibi bir olgunun incelenmesinde sadece bireyin deneyimleri, fizyolojik ya da psikolojik özellikleri gibi mikro düzeyde değil; toplumsal, siyasal, ekonomik yapıyı içeren makro

düzeydeki koşulları da hesaba katmayı gerektirmektedir. Bu çalışmada da genelci sosyal hizmet perspektifinden hareketle çocuğun suça sürüklenmesine neden olan tüm boyutlar ele alınmaya çalışılmış, bu nedenlerin birbirine bağlı olduğu, birbirini tetikleyebildiği ve çözümün de bütünsel bir perspektifle mümkün olabileceği üzerinde durulmuştur. Diğer bir ifadeyle bu çalışma kapsamında birey, çevresi içerisinde de ele alınmakla birlikte, aktif bir özne olarak kabul edilmiş ve kavramlara, olaylara yüklediği anlamlar sorgulanmaya çalışılmıştır. Sosyal hizmet, sosyoloji ve psikoloji gibi diğer disiplinlerden hareketle teorik alt yapısını güçlendirerek uygulamaya dönük yüzünü güçlendirmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada bu farklı disiplinlerde de yer alan kuramlara yer verilmiştir.

Son olarak genelci sosyal hizmet uygulamaları, var olan problemlerin çözümlenmesinde çevrenin özelliklerini göz önünde bulundurur ve kentleşme, aile gibi çevresel özellikleri de içinde barındıran sosyolojik yaklaşımlarla örtüşür. Dolayısıyla bu çalışmada genelci sosyal hizmet kuramı holistik ve çok yönlü bir bakış açısı sağlamıştır ve çalışmada suça ilişkin farklı kuramların yer almasına bir neden oluşturmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Klasik ekol ve pozitivist ekol olmak üzere kriminoloji alanına iki ana düşünce egemen olmuştur. Klasik ekol, 18 yy'da, pozitivist ekol ise 19. yy'da ortaya çıkmış ve modern kriminoloji bu iki düşünce okuluna yaslanmıştır. Bu ekollerden önce ise kriminolojiyle boş zamanları değerlendirmek amacıyla farklı meslek gruplarından insanlar ilgilenmektedir (Walsh ve Ellis, 2007, s. 54). Klasik ekol, Jeremy Bentham ve Cessaria Beccaria; pozitivist ekol ise Lombroso, Garafola ve Ferri gibi düşünürler tarafından temsil edilmektedir. Klasik ekol (İçli, 2007, s. 66) suç işlemede rasyonelliğin olduğunu iddia ederken pozitivist ekol, suç davranışında psikolojik, biyolojik ve sosyal etkenlerin önemini vurgulamaktadır.

18. yy'a kadar birçok fenomen dinsel ve ruhsal nedenlere bağlı olarak açıklanmış ve suç davranışında şeytanın etkisi aranmıştır. Aydınlanma dönemiyle birlikte özellikle dini dogmalar, yerini rasyonelliğe ve bilime bırakmış ve gelenekler ile din yerine hümanizm akımı ağırlık kazanmaya başlamıştır (Walsh ve Ellis, 2007, s. 54). 21. yüzyıl kriminolojisinde ise farklı araştırma bulgularına dayanan ve bilimsel kanıtlarla desteklenen araştırmalar sonucunda suç, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla birlikte incelenmektedir.

Suç, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Çeşitli suçların olması, suça yönelik farklı bakış açılarının gelişmesine de neden olmuştur. Suça ilişkin yaklaşımların bazıları, bireyi doğuştan suçlu kabul etmekteyken bazı yaklaşımlarda ise suçun sosyolojik boyutuna değinilmiş ve suça neden olan etkenlerin toplumsal kaynakları üzerinde durulmuştur. Bu araştırmaları birbirinden farklı kılan temel unsur, suça ilişkin nedenlerin analiz edilirken bireyin psikolojik, biyolojik, sosyal ya da ekonomik boyutu gibi hangi özelliği ile dikkate alındığıdır. Bu başlık altında suçu açıklamaya çalışan belli başlı kuramlardan olan biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kuramlar üzerinde durulmuş ve çalışmanın teorik çıkış noktası olan sembolik etkileşimciliğe yer verilmiştir.

3.1. Biyolojik Kuramlar

İlk kriminolojik araştırmaların çoğunun cezaevi ve akıl hastaneleri gibi kurumlarda gerçekleşmesi ve aynı zamanda psikiyatri düşüncülerinin bu alanlarda etkili olması, olağan olmayan zihinsel durumların oluşmasında kalıtımın etkili olduğunu düşündürmekte ve bu durumun da kişinin toplumsal normlara uyumunu zorlaştıracacağı ve kişiyi suça yöneltebileceği düşünülmektedir (Giddens, 2005, s. 206).

19. yy'da Darwin'in evrim teorisinin etkisiyle birlikte insan davranışları biyolojik etkenlere bağlı olarak açıklanmaya başlanmış, İtalyan ve ilk pozitivist kriminologlardan Lombroso'nun 1876 yılında mahkûmlar üzerinde yaptığı bir araştırmayla suçlunun biyolojik açıdan anormal ve ilkelliğe dönüş yaşadığı iddia edilmiştir. Saçlarda azalma, kafatası hacminin küçüklüğü, kafa kemikliğinin kalınlığı, basık ve dar bir alın, çene ve elmacık kemiklerinin gelişmiş olması, büyük ve yelken kulaklar, deri renginin koyulaşması, erkeklerde kadınlama, acıda azalma, kendini beğenmişlik, cinsel hayatın erken başlaması, oyuna ve alkole meyil, batıl inançlara sahip olma, kendine has bir ahlak anlayışı gibi vahşilerde ve renkli ırklarda bulunan özelliklerin suçlularda da bulunduğu ifade edilmiştir (Lombroso, 1918; Sokullu Akıncı, 2016, s. 135-136). Kriminal antropolojinin içinde yer alan Lombroso'nun bu görüşünün şiddet davranışı ile insanın fizyolojik yapısı arasındaki ilişkiye odaklandığı söylenebilir.

832 hükümlü ve 65 infaz edilmiş suçlu üzerinde araştırma yapan Lombroso, büyük dişler, uzun başparmak ve uzun kollar gibi gözlemlenebilir fiziksel özelliklerin suçlu bireylerde daha yaygın olduğunu tespit etmiştir. "Atavizm" kavramını da kriminoloji literatürüne kazandıran Lombroso, "gelişmemiş beyin" olarak belirttiğı "atavistik adam"ın sahip olduğu atavistik özellikler nedeniyle suç davranışını gerçekleştirdiğini ileri sürerek bu bireylerin suçluluğunun doğuştan geldiğini vurgulamıştır (Ellwood, 1912). Aslında bu bedensel görünüşün çoğunun aileden kalıtım yoluyla aktarıldığı dikkate alındığında biyolojik kuramların, suça yönelmede ailesel faktörlerin etkililiğini vurguladığı söylenebilir. Özetle Lombroso, suçlunun temel olarak kısmen patolojik ve atavistik, organik bir anomali olduğuna inanmakta (Ellwood, 1912, s. 717) daha sonraki çalışmaları neticesinde toplumsal

öğrenmenin de suç davranışını ortaya çıkaracağını kabul etmektedir (Giddens, 2005, s. 205).

Bu kabul, sonradan yapılan eleştiriler neticesindedir. Çünkü Lombroso, “Suçlu İnsan (Criminal Man)” kitabında suçluluğu sadece biyolojik temellere dayandırmıştır. Suçluluğa neden olan diğer sebepleri incelemediği için eleştirildiği için “Suç Nedenleri ve Tedavisi (Crime, Its Causes and Remedies)” kitabında coğrafi ve çevresel etkenler ile beslenme, medeniyet, kültür, alkolizm ve uyuşturucu kullanımı gibi diğer faktörleri de göz önünde bulundurmuştur. Örneğin, yaz aylarında cinayet gibi şahsa karşı işlenen suçlar gibi suçlarda bir artış olmakta, hırsızlık ve sahtekârlık gibi suçlar ise Ocak ayında daha fazla işlenmektedir. Diğer bir örnek de beslenmeden hareketle verilebilir. Lombroso’ya göre beslenme, iklim ve nüfustan daha etkili bir nedendir ve ekmek fiyatının düşmesine bağlı olarak mala karşı olan suçlar azalır; şahsa karşı olanlar ve bilhassa zina artar (Lombroso, 1918).

Lombroso suçluları; doğuştan suçlular, ihtirasi suçlular, akıl hastası suçluları ve tesadüfi suçlular olarak dört sınıfa ayırarak incelemektedir ve her suçlu kategorisinde, o sınıfa özgü yaptırımların uygulanmasını savunmaktadır (Artuk ve Alşahin, 20147, s. 215). Lombroso'ya göre heyecan verdiği için suçun sosyal nedenlerinin ortadan kaldırılması kriminolojistlerin önündeki pratik problemi oluşturmaktadır. Asıl suç kökleri, suçluların yozlaşmış genlerindedir ve ancak bu asıl suçluluk kaynaklarının ortadan kaldırılmasıyla suç sorunu nihai olarak çözülebilir (Ellwood, 1912, s. 717).

Lombroso’nun öğrencilerinden biri olan Enrico Ferri de suçun nedenleri üzerinde durmuş ve antropolojik öğelere ağırlık verse de sosyal faktörleri de dikkate almıştır. Ferri her suçun, suç işleyen kişinin özgür iradesi dışında doğal nedenlere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Suçun nedenlerini organik ve psikolojik olmak üzere antropolojik nedenler ve çevre ile fiziki çevre olmak üzere çevresel ve sosyal koşullar başlıkları altında kategorize etmiştir. Suçu anlamada bu nedenlerin tamamı üzerinde durulması gerektiğini savunan Ferri, suçun niteliğine göre bu nedenlerden bir ya da birkaçının ağırlık kazanabileceğini de belirtmiştir (Ferri, 1913, s. 74-75). Ayrıca Ferri, Lombroso’nun suçlu tasnifini kabul etmekte fakat dört sınıflandırmaya “itiyadi suçluları” ekleyerek beşli bir sınıflandırma yapmaktadır (Demirbaş, 2001, s. 241-242; Artuk ve Alşahin, 2017, s. 216).

Biyolojik kuram, kişileri bedensel yapılarına göre gruplandırmaktadır. Kalıtsallık etkilidir ve farklı bedensel yapıya sahip bireyler, çevresel değişkenlere farklı derecede tepki vermektedir (Kıyak, 2012, s. 22). Psikolog William Sheldon, suçlu beden yapısı, “kaslı, etken tip (mesomorphs/mezomorflar)”, “daha ince yapıllılar (ectomorphs/ektomorflar)” ve “daha kanlı, canlı olanlar (endomorphs/endemorflar)” olmak üzere üç farklı tip üzerinden analiz etmiştir. “Kaslı, etken tipin” suç ile diğerlerine oranla daha fazla doğrudan ilişkisi olduğu savunulmuştur (Sheldon’dan aktaran Giddens, 2005, s. 205). Kuvvetli, göğsü geniş, iri kemikli, el ve ayakları büyük olan mezomorflar, kendini zoraki olarak kabul ettiren aktif insanlardır. Ektomorflar, ince ve uzun, küçük kemiklere ve küçük bir buruna ve ince bir vücut yapısına sahiptir. İçe dönük olan ektomorflar, kronik yorgunluktan, alerjiden, deri rahatsızlıklarından şikayet ederler ve gürültüye karşı hassasiyetleri vardır. Endemorflar, şişmandır, fiziksel etkinlikler ilgi duymazlar, ince kol ve bacakları vardır. Rahata düşkünlüdürler, lüks eşyayı severler ve dışa dönüktürler (Kara, 2018, s. 50). Sheldon’un bu kuramıyla mizaç ile fiziksel özellikler arasında bir ilişki kurduğu ve bu ilişkiyi davranışın öncülü diğer bir ifadeyle belirleyicisi olarak nitelediği görülmektedir.

Suçta yatkınlığı belirlemede kişinin kafatasının dış yapısı, diğer bir ifadeyle dış biçiminin de etkili olduğu savunulmuştur. Frenoloji olarak adlandırılan bu teori Franz Joseph Gall tarafından geliştirilmiştir. Hatta ünlü dedektif Sherlock Holmes (Özaşçılar, 2016, s. 17) karakterinde de frenolojinin, suçluların çözümlenmesinde kullanıldığı görülmektedir.

Biyolojik kuram, şu temel özellikler üzerinden şekillenmektedir (Özaşçılar, 2016, s. 17):

- Aklın organı ve kişiliğin merkezi olan beyin aynı zamanda insan davranışının da merkezidir.
- Suç tipi yaygınlığı ile suç istatistikleri incelendiğinde hem ırk hem de cinsiyet temelli farklılıklar biyolojik temele dayanmaktadır.
- Suç olarak addedilen bazı davranışların temel belirleyicileri, nesilden nesile aktarılmaktadır ve suçta yatkınlık kalıtımsaldır.
- Kalıtımın yanı sıra sosyal çevre ve biyolojinin de karşılıklı etkileşimleri suçta ve nedenlerini açığa çıkarmada önemli bir etkiye sahiptir.

Bazı ikiz çalışmalarında suçun işlenmesinde genetik temellere destek olabilecek bulgulara rastlanılmıştır. Karl O. Christiansen ve S. A. Mednick, 3 bin 586 ikiz çift ile Danimarka'da bir çalışma yürütmüş; bu ikizleri 1870-1920 yılları arasında takip etmiştir. 1955'te yayımlanan bu çalışmada, elli yıllık süre içerisinde adli ceza istatistikleri incelenmiş, 926 suçun örneklemedeki 7 bin 172 ikiz arasında 799 ikiz çift tarafından işlendiği görülmüştür. Bu durum da suçun işlenmesinde genetik katkıyı anlamlı olarak ortaya çıkarmıştır (Christiansen'den aktaran Bartollas ve Schmallegger, 2017, s. 58-59). Toplumsal sapma ve genetik arasındaki ilişki uzun yıllardır tartışılmakta fakat tek yumurta ikizleri üzerinde yapılan son araştırmalar, bu iki değişken arasında yeterli düzeyde ikna edici bir ilişki ortaya koyamamaktadır. Günümüzde hem sosyal bilimciler hem de genetik bilimciler toplumsal yaşam koşullarının önemine vurgu yapmaktadır (Bozkurt, 2018, s. 183).

Biyolojik kuramlar içerisinde kromozom sayısının da suç ile ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. 1965'de Patricia Jacobs ve arkadaşlarının akıl hastanelerinde bulunan ve suç işleme eğilimi olanlar üzerinde yaptıkları araştırmada, normal kromozom sayısından bir fazla Y kromozomun olduğu ve bu kromozomun da sınır zekâyâ, saldırganlığa ve uzun boya neden olduğu iddia edilmiştir (Sokullu Akıncı, 2016, s. 169).

Biyolojik kuram içerisinde yer alan görüşleri, suçun beden yapılarındaki farklılıklarla ilişkilendiren görüşler ile aileler, ikizler ve kromozomlar üzerinde yapılan çalışmalarla oluşturulan genetik görüşler olmak üzere iki alt başlıkta toplayarak sınıflandırmak mümkündür.

Biyolojik yaklaşım ırka ve genetiğe yaptığı vurgudan ve diğer etkenleri pasifize etmesinden ötürü, 20. yüzyılda benzer çalışmalar yapılsa dahi eleştirilmektedir. Determinist yapıya sahip bu teoriye ilişkin çalışmalarda ortak yönler ve bu yönlerin içerdiği sorunları şu şekilde toparlamak mümkündür (Gölbaşı, 2008, s. 55-56):

- Bu kurama ilişkin yaklaşımlarda genellikle hükümlüler incelenmiştir. Hükümlüler, suçluların tamamını temsil etmemekle birlikte her suç işleyen de cezaevinde olma durumu söz konusu değildir.
- Fizyolojik ve ruhsal anomaliler, sadece kalıtıma değil, beslenme yetersizliği, yoksulluk ya da ailevi sorunlar gibi koşullara da bağlı olabilmektedir.

- Suçun kişinin doğasından kaynaklandığına ilişkin vurgu, suçun toplumdaki aksaklıklara neden olduğunu görmeyi engellemekte, suçlu toplumsallaşmayı beceremeyen biri olarak atomize edilmekte ve toplumsal yapı için bir tehdit olduğu gerçeği bertaraf edilmektedir.
- Bu kuram, ırkçı görüşleri desteklemek amaçlı kullanılabilir.

Genel olarak biyolojik kuramların, suç davranışını bireylerin fizyolojik özelliklerine dayandırarak temellendirdiği görülmektedir ve son yıllarda “doğuştan suçlu” kavramına eleştiriler getirilmesine karşın suçu önlemeye ilişkin politikaların geliştirilmesinde biyolojik faktörlerin de etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

1945’li yıllardan sonra Amerika’da Edwin Sutherland başta olmak üzere birçok sosyolog, biyolojik yaklaşımları eleştirmiş ve sosyoloji temelli bir kriminolojiye yönelmişlerdir (Schmallegger, 2011). Fakat insan DNA’sına yönelik yeni yapılan çalışmalar, biyolojik temelli suç analizlerinin kriminoloji çalışmalarının ilgi odağına yerleşmesine neden olmuştur (Wright, 1998). Bu yaklaşımın her ne kadar uzun bir süre suçun neden işlendiği sorusuna açıklık getirdiği düşünülse de indirgemeci bir niteliğe sahip olduğu ve bazı kişilerin fizyolojik özelliklerinin ya da genetik anormalliklerinin suç ile ilişkilendirilmesinden kaynaklı “damgalama” problemini de beraberinde getirdiği söylenebilir. Sosyal adaletsizlikle mücadele eden bir disiplin olan sosyal hizmetle bu yaklaşım, belirli bir önyargıyı barındırdığı, kişileri etiketlediği ve böylelikle sosyal dışlanmaya neden olabileceği için özdeşleşmemektedir.

3.2. Psikolojik Kuramlar

20. yüzyılın başlarından itibaren suçun nedenlerini inceleyen bilim insanları, bedenden ruha yönelmiş; zekâ, ahlaki gelişim ve ruhi çatışma ile suç arasında bağlantı kurmaya çalışmışlardır (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 157). Bu fikirden hareket eden psikolojik kuramlar, suç eylemini kişilik ile ilişkilendirmekte ve suçu kişiliğin bir parçası olarak görmektedir. Psikozy içinde olduklarını düşündükleri suçluları psikopat olarak tanımlayan psikologlar, birçok suçlunun psikolojik yapısını birbirine benzetmekte; bireyin içinde bulunduğu duruma ve gelişim dönemine göre suç işlediğini ve bu davranışın tamamen bireye özgü olduğunu

düşünmektedir. Dolayısıyla suç davranışının anlaşılmasında suça sürüklenen bireyin incelenmesi gerekmektedir (Gürler, 2018, s. 88). Diğer bir ifadeyle bu kurama göre suç, kişilikteki problemlerden kaynaklanmakta ve bir tepki biçimi olarak ortaya çıkmaktadır (Çoğan, 2006, s. 34). Psikopat kişilik biçimine sahip kişiler de fevri davranan, içekapanık, duygusal yönü zayıf olan, davranışlarından dolayı çok nadir suçluluk duyan ve şiddetten zevk alan kişilerdir. Fakat bu kişilik uzantıları, bireyin kaçınılmaz olarak suça yöneleceği anlamına da gelmemektedir. Yapılan araştırmalarının çoğunun hapisanedeki mahkûmlar üzerinde yapılması bu davranışların olumsuz olarak sunulmasına neden olmuştur (Giddens, 2005, s. 206). Psikolojik görüş, akıl sağlığı ile suç arasındaki ilişkiye de odaklanmaktadır. Zekâ yoksunluğunun suç işlemede önemli bir etkiye sahip olduğunu savunan bu görüş, uygulanan zekâ testlerinin bu durumu ispat ettiğini savunmaktadır (Dönmezer, 1984, s. 108). Goddard, çocuk suçlular üzerinde psikometrik testler uygulanmasıyla elde edilen tahmini sonuçların ortalamalarını dikkate alarak suçluların en az %50'sinde zekâ geriliği olduğunu öne sürmüştür (1926, s. 9). Fakat Goddard, akıl hastanesinde kalanların aileleriyle yaptığı görüşmeler neticesinde geçmişini incelenen 300 ailenin %54'ünde daha önceden zekâ geriliği olan bireylerin var olduğunu tespit etmesinden ötürü bu durumu, kalıtımla ilişkilendirmiştir (1926, s. 437). Zekâ geriliğinin kalıttan kaynaklı olduğunu düşünmesi, Goddard'ın görüşünde belirleyici olanın biyoloji olduğunu göstermektedir.

Suçta sürüklenen çocuklardaki zekâ düzeyi farklılıklarının gerek suç öncesi gerekse suç sonrasında bu çocukların cezaevlerinde bulunmasından kaynaklı eğitim eksikliğiyle ilişkili olabileceği gibi beslenme, aileden görülen ilgi ve sosyal çevre gibi faktörlere bağlı da değişebilmektedir. Bu nedenle zekâ düzeyinden çok, zekâyı belirleyen etkenlere odaklanılmalıdır (Gölbaşı, 2008, s. 59).

Akıl hastalığı ve zekâ geriliği, suçlu davranışları açıklamada psikolojik kuramları benimseyenler tarafından savunulsa da günümüz hukuk sistemi içerisinde akıl sağlığının cezai süreci etkilediği bilinmektedir. Modern hukuk sisteminde ceza gerektirecek bir eylemi gerçekleştiren bir kişinin akıl sağlığının yerinde olmaması, başkasına ve kendisine zarar verme eylemi ortadan kalkana kadar tedavi görmesini gerektirmektedir. Bu nedenledir ki akıl hastalıkları veya kişilik bozuklukları dikkate alındığında psikozlardan ziyade nevrozlar üzerinde durmak gerekmektedir.

Psikolojik suç teorileri üzerine çalışanlar, genellikle üç varsayım üzerinde uzlaşmaktadır. Bu varsayımlar şunlardır (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 158):

- “Suç, bireyin içinde bulunduğu çatışmalar ve çalkantıların dışa yansımalarıdır.
- Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan bu çatışmalar, bireyin yaşı ilerledikçe, karakterinin bir parçası haline gelmektedir.
- Sorunun kaynağı birey olduğundan suçlu davranışın engellenmesi, birey ve sorunlarına yoğunlaşılmasına bağlıdır.”

Kriminal davranışların şekillenmesinde farklı görüşler olmakla birlikte psikolojik kuramlar içerisinde Freud’a ayrı bir önem atfedilmektedir. Suç davranışının şekillenmesinde bilinç dışı faktörler üzerine yoğunlaşan Freud, suçun sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanması için işlenmediğini, örneğin yetersiz sevgi durumunda da suç işlenebileceğini vurgulamaktadır (Yavuzer, 1981, s. 47). Çünkü suça sürüklenmiş çocukların Freud’a göre gelişmemiş süperegoları vardır, bu çocuklar engellenmişlikle başa çıkmada zorlanmakta, kültürel norm ve değerlerle olumlu şekilde kendini özdeşleştirememektedir (Bozkurt, 2018, s. 184). Tam da bu noktada Freud’un id, ego ve süpereo kavramlarına bir atıfta bulunmak yerinde olacaktır.

“Sosyalleşme sürecinden geçmemiş bireyleri, potansiyel suçlular olarak gören” (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 158) ve zihnin yapısını inceleyen Freud’a göre zihnin orijinal bölümü bilinçli ve bilinçsiz olarak iki taraflıdır. Kuramında bazı eksiklikler fark eden Freud, 1920’lerde bu modelini üçlü bir yapı olarak genişletmiştir. Bu üçlü yapıyı ise ego, süpereo ve id olarak isimlendirmiştir (Freud, 1989). Freud, aklın en eski ve en ilkel kısmını id olarak tanımlamıştır. Zihnin rasyonel, dış dünyaya tepki veren ve bireyin gerçeğe uyum sağlamasına izin veren kısmını ise ego olarak adlandırmıştır. Süper egoyu ise bireye birincil narsisizmin ötesine geçtiğinde rehberlik eden kural ve düzenlemeleri sağlayan ebeveynlerin, bakıcıların ve toplumun içselleştirilmiş sesi olarak açıklamıştır (Rennison, 2001, s. 38).

Psikoanalitik kuramda suç, değişik kişilik unsurları göz önünde tutularak ödünleme tarzında izah edilmekte, ikame edilmiş bir tavır ve hareket olarak görülmektedir. Suç, kimi durumlarda Oedipus-Electra kompleksinin bir belirtisi iken kimi durumlarda aşağılık duygusunun bir şekilde telafi edilmesidir. Örneğin, bir kişinin

hırsızlık eylemi, yasaklanmış cinsel davranışının yerine ikame edilen bir harekettir (Dönmezer, 1984, s. 187). Diğer bir ifadeyle bu teoriye göre suça neden olabilecek güçlü bir “id”e, güçlü bir “süperego”ya ve güçlü bir “ego”ya sahip olmak üzere toplam da üç durum vardır. İd’in insan davranışlarının hâkimi olması, süperego’dan gelen utandırıcı ya da ayıplayıcı baskılar nedeniyle bireyin içine kapanması, id ile süperego arasında denge sağlayıcı bir egoya sahip olunamaması suça neden olmaktadır (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 160).

Psikoanalitik kurama göre “suç, içe atılmış arzu ve isteklerin meydana çıkış tarzıdır” (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 158). Psikoanalitik görüş içerisinde suçlu, suç teşkil eden eylemlere ve bir meslek olarak suça, bilinçaltı bazı kuvvetler ve güdülenmeler tarafından itilmektedir. Bu nedenle de suç davranışı ancak psikoanaliz metodunun uygulanması ile anlaşılabilir ve mümkünse değiştirilebilir (Alexander ve Healy’dan aktaran Dönmezer, 1984, s. 184).

“Psikoanalitik kurama” bu denli önem atfedilmesi, psikolojik suç teorilerinin bu başlık altında incelenmesine bağlıdır. Artuk ve Alşahin’e göre psikonalitik kurama ek olarak “genel kişilik özellikleri ve suç”, “zekâ ve suç” ve “ahlaki gelişim ve suç” da psikolojik suç teorileri içerisinde ele alınmaktadır (2017, s. 158). Psikolojik kuramlar, psikoanalitik kuramlar, suçu psikopatiye dayandıran görüşler ve özel düşünme modeli görüşü olarak da sınıflandırılmaktadır (Sokullu Akıncı, 2016, s. 172-178). Suçu psikopatiye dayandıran görüşlerde ise psikopat kişilik üzerinde durulmaktadır. Ancak psikopatların suçluların küçük bir bölümünü oluşturduğu belirtilmektedir (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 162).

Biyolojik açıklamalar, bireyin suça yönelmesinin nedeni olarak fiziksel özellikleri ön plana çıkarırken psikolojik kurama dayalı açıklamalar daha çok kişilik tiplerine yoğunlaşmaktadır. Biyolojik ve psikolojik etkenler, suçu bireyin kendisiyle sınırlandırmakta, diğer bir ifadeyle bireyin suça sürüklenmesinde bireysel faktörlerin üzerinde durmaktadır. Bu kuramlar, “normal” kişilerin de suç işleme nedenlerini açıklayamamaktadır. Bu nedenle suçun, toplumsal boyutu üzerinde de ivedilikle durulması gerekmektedir.

3.3. Sosyolojik Kuramlar

İçinde yaşanılan sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisi kaçınılmaz derecede büyük ve önemlidir. Kişi, çevresi ile sürekli etkileşim halindedir ve bu karmaşık etkileşim sonucu birey olarak toplumdaki yerini almaktadır.

Çeşitli kriminoloji okulları arasında en geniş ve değişik fikirleri kapsayan sosyolojik görüşler, suç sebeplerini sosyolojik tarzda kartografik okulla incelemeye başlamış, sosyalist okulla devam eden süreç 20. yüzyılda yerini suçu sosyal çevrenin bir işlevi olarak izah eden görüşlere bırakmıştır (Sutherland-Cressey'den aktaran Dönmezer, 1984, s. 100-101). Manouvrier, Bournet, Lacassagne, Labord gibi yazarlar, doğuştan suçlu görüşünün muhalifleridir ve suçu, sosyolojik olarak açıklamaya çalışmışlardır. Örneğin Manouvrier, "insan bir alettir; bu aleti sosyal çevre kullanır" derken Lacassagne bakışını daha da genişleterek suça sürüklenmede kişisel bir etkinin de söz konusu olduğunu fakat bu etkinin, ikinci derecede önemsiz bir etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Ona göre suçlu, bir mikroba benzetilebilir ve suçlu da mikrop gibi uygun koşullarda ve ortamda gelişip kuvvet bulur. Suçlu, toplumsal etkenler tarafından yaratılmakta ve her toplum, layık olduğu suçlulara malik olmaktadır (Dönmezer, 1984, s. 101).

Sosyolojik okullar, sosyal faktörlerin suç davranışındaki sürece ilişkin görüşler bağlamında birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin Tarde'ye göre suç süreci taklide bağlıken (Dönmezer, 1984, s. 101), Zastrow'a göre kişinin suçlu olarak etiketlenmesi kişiyi suça teşvik etmektedir.

Sosyolojik suç açıklamaları, suç ve cezalandırmayla ilgili yaptığı araştırmalar ve yazılar nedeniyle Emile Durkheim (1858-1917)'a dayanmaktadır. Durkheim, suçun her toplumda var olduğunu ve sadece biçim değiştirdiğini, suç olarak değerlendirilen davranışların zamana ve topluma göre farklılaştığını ifade etmiştir (Durkheim, 1986, aktaran Gürler, 2018, s. 91). Ayrıca Durkheim'a göre suç normal, toplumsal bir olgudur, kaçınılmaz ve yararlıdır. Çünkü suç, toplumsal gelişmeye zemin hazırlayarak toplu duyguların yeni bir biçim almasına öncülük etmektedir (Durkheim, 1995, s. 81).

Suçun sebebi hususunda sosyolojik teoriler, üç unsura atıf yapmaktadır: "Sosyal değerler", "sosyal normlar" ve "sosyal yapılar". Sosyal değerler, kişinin amaç ve hedeflerini seçmesinde kullandığı ideal ve ölçüler; sosyal normlar insanların ve

grupların tavır ve hareketlerini örgütleyen ve otoritesi olan kural ile standartlardır. Sosyal sistemlerin yapılarını oluşturan sosyal statüler gereği ise kişi toplumda belirli rolleri oynamakta ve amaçlarını gerçekleştirecek araçlara hukuki olmayan şekilde ulaşması da suç davranışını ortaya çıkarmaktadır (Dönmezer, 1984, s. 426-427).

Şikago (Chicago) Okulu da sosyolojik kuramlar içerisinde değerlendirilmektedir. Kriminolojinin entelektüel temeli olarak sosyolojik pozitivizmin önceliği, Şikago Üniversitesi'ndeki sosyoloji bölümünde yer alan Albion W. Small (1854-1926) tarafından başlatılan araştırmalarla güvence altına alınmıştır. W. I. Thomas (1863-1947), Robert Ezra Park (1864-1944), Ernest W. Burgess (1886-1966) ve Louis Wirth (1897-1952) gibi araştırmacılar kentin sosyolojik ekolojisi üzerine araştırmalara öncülük etmişlerdir (Siegel, 2010, s. 8-9). Örneğin Robert Ezra Park, Mart 1915'de şehir ortamında insan davranışının incelenmesine ilişkin öneriler geliştirmiş ve gözlem yöntemini kent hayatına uygulanmasını istemiştir. Şehir planlaması ve yerel organizasyon, endüstriyel organizasyon ve ahlaki düzen, ikincil ilişkiler ve sosyal kontrol, kilise, okul ve aile yapısı, sıcaklık ve kentsel çevre gibi konularda açıklama yapan Park, kentsel problemlerin azaltılması için hangi sosyal politikaların kullanılabileceği üzerinde durmuştur (s. 577-610). Bu çalışmaya bir yanıt olarak Şikago Okulu sosyologları, cezai davranış kalıpları da dâhil olmak üzere kenti ilgilendiren konularda iddialı araştırmalar ve burs programları yürütmüşlerdir. Harvey Zorbaugh'un Altın Sahil ve Gecekondu Bölgesi, Frederick Thrasher'ın Çetesi ve Louis Wirth'in Gettosu, kentsel yaşamın nesnel açıklamalarını içeren klasik örneklerdendir. Ernest Burgess ile Park, şehrin sosyal ekolojisini inceleyerek bazı mahallelerin yoksul bazılarının zengin olduğunu, bu mahallelerdeki günlük davranışların sosyal ve ekolojik iklim tarafından kontrol edildiğini vurgulamışlardır. Yoksul bölgelerde mahalleler, okul ve aile gibi kritik sosyal kontrol kurumları bozulmakta ve mahalle sosyal olarak düzensizleştikçe suç oranları artmaktadır. Buradan hareketle suçun, kişisel özelliklerden ziyade insanlara uygun insani ilişkiler ve gelişim için elverişli olmayan çevresel koşullarla bağlantılı olduğu, diğer bir ifadeyle bireysel patolojilerin değil; mahalle koşullarının, suç oranlarının yönünü etkilediği ve şekillendirdiği Şikago Okulu sosyologları tarafından vurgulanmıştır (Siegel, 2010, s. 9). Bu açıklamalar, Şikago Okulu mensuplarının suçun nedenini bireysel ve psikolojik açıklamalarla meşrulaştıranlara karşıt olarak suçun toplumsallığına vurgu yapması ve yoksulluk gibi toplumsal ve

ekonomik koşulların iyileştirilmesiyle suçun azaltılacağına ilişkin öngöründe bulunması bakımından önemlidir.

Şikago okulu mensupları şehircilik, demografi, meslekler, kurumsal gelişim, toplum örgütlenmesi, kriminoloji ve sapma gibi kenti ilgilendiren birçok konuda çalışmalar yapmışlar ve sosyal düzensizlik ve insan ekolojisi gibi alanlara katkılar sağlamışlardır (Short, 2002, s. 107). Sembolik etkileşim özelinde temellendirilen ve özellikle kent sosyolojine odaklanarak kent yaşamı üzerine etnografik çalışmalar yapan Şikago Okulu, yapılan çalışmalardan da anlaşıldığı üzere aktif bir aktör olan insanın eylemine vurgu yapmıştır ve sosyal değişimi anlamlandırmaya çalışmıştır.

Özetle Şikago Okulu üyeleri, bireyin davranışlarını çevrenin şekillendirdiğini ve kentlerin gelişmesiyle kentsel çevrenin bireyin davranışlarını yönlendirdiğini savunmaktadır. Özellikle katılımcı gözlem ve örnek olay çalışmalarıyla bireylerin sosyal çevrelerini inceleyen bu okulun temsilcileri, birçok sapma ve suç çalışmasını gerçekleştirerek bu iddialarını desteklemiştir. (Haralambos ve Holborn, 1991, s. 594-595). Yapılan bu çalışmalarla kent bir laboratuvar olarak kullanılmıştır. Alt sınıf kesimlerinin ve özellikle göçmenlerin yer aldığı mahallelerde yapılan çalışmalarda, toplumsal düzensizliğin ve olumsuz toplumsal koşulların yaygın olduğu bölgelerde yaşayanların daha fazla suç riskiyle karşı karşıya kaldığı görülmüştür (Marsh, Melville, Morgan, Norris ve Walkington, 2006, s. 70). Kent ve kentsel yaşantının yol açtığı değişimin suç ile ilişkisini kuran Şikago Okulu mensupları, kırsal bölgelerin suçluluk üzerinde etkisine değinmemekte ve yoksullukla ilişkilendirdikleri suçların aksine yüksek ekonomik gelire sahip olan üst sınıfların işledikleri suçlara yönelik bir açıklama getirmemektedir.

Sosyolojik kuramlar özetle toplumsal baskının suçun nedeni olarak ele alınmasında, aile, komşu, arkadaş gibi grupların etki-tepki ilişkisinde bulunduğu parametrelerle dikkat etmekte ve toplumsal kültür, norm, statü ve değerler üzerinde durmaktadır. Ayrıca sosyolojik suç kuramları (Giddens, 2005, s. 215), suç davranışı ile “saygıdeğer” davranışlar arasında sürekliliğe ve suç etkinliklerinde bağlama yaptığı vurgudan dolayı önemlidir.

Suç kuramı, sosyolojik kuramlar bağlamında açıklandığında yoksulluk, ekonomik eşitsizlik, göç, şiddet, kentleşme, kültürel yapı gibi makro faktörlerin yanı sıra aile yapısı ile aile ilişkileri, akran çevresi ve bireyi etkileyecek benzeri mikro faktörler

üzerinde durmaktadır (Ünal, 2008, s. 51; Soytürk, 2013, s. 10). Sosyolojik suç kuramları; sosyal yapı, sosyal süreç ve sosyal çatışma kuramları olarak ayrıştırılarak incelenebilir. Fakat bu çalışmada sosyolojik kuramlar, işlevselci kuramlar, etkileşimci ve çatışmacı kuramlar olarak ele alınmış; etiketleme, sosyal öğrenme, sosyal kontrol kuramına etkileşimci kuramlar başlığı altında yer verilmiştir.

3.3.1. İşlevselci Kuramlar

Suçun yapısal gerilimlerden ve toplumsal ahlakın bozulmasından kaynaklandığını ileri süren işlevselci kuramlar, istenilen ile gerçekleşenler arasındaki uyumsuzluğun sapkın davranışlar için kişiyi güdüleyeceğini savunmaktadır (Giddens, 2005, s. 207). “Gerilim teorisi” olarak da literatürde yer edinen bu kuramın açıklamasında suçun nedenini bireysel faktörlerden ziyade toplumsal güçlere yönelten Durkheim, önemli bir referans noktasıdır.

Durkheim, suç ve sapkınlığı, çağcıl toplumlarda kaçınılmaz ve gerekli bir toplumsal olgu olarak görmekte ve geleneksel norm ile standartların, yerine yenisi konmadan aşındığını (anomi), bu durumun da toplumsal düzeni bozarak intihar eğilimlerini arttırdığını ileri sürmektedir (Giddens, 2005, s. 2017). Suç, sadece kentlerdeki alt sınıflar arasında değil, genel olarak alt sınıflar ve etnik azınlıklar içerisinde de yaygındır ve Amerika’daki suç oranlarının yüksekliği anomie kavramından hareketle açıklanmaktadır (Akers, 2012, s. 119). Toplumlar, değişim sırasında bir toplumsal dayanışma esasından diğerine geçerken anomie (düzensizlik) ve bencillik (bireyin toplumdan uzaklaşması) söz konusu olabilmektedir. Bu durum ise toplumsal düzenin devamını olumsuz etkilemekte ve yüksek sapma oranlarına neden olmaktadır (Turner, Beeghley ve Powers, 2010, s. 374). Ayrıca Durkheim’a göre sapkınlığın, “uyarlayıcı” ve “iyi ile kötü davranışlar arasında sınır koruma”yı amaçlayan iki farklı işlevi vardır. “Uyarlayıcı işlev”, sapkınlığın toplumda yeni düşünceler oluşturup yenilikçi bir güç haline gelerek değişim yaratması; “sınır koruma” işlevi ise bir suç olayının toplumsal normları ve grup dayanışmasını açığa çıkararak toplumsal tepki oluşturması bakımından önemlidir (Giddens, 2005, s. 2017).

Durkheim intihar ile sapma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Durkheim, belirli bir tipte toplumun ister intihar biçiminde ister başka biçimde “tipik” ve

“ortalama” bir sapma düzeyi sergileyeceğini ifade etmektedir. Sosyal sistemlerde sapmaya, uyumu sağlayan güçlerin yol açtığını belirten Durkheim, uyum ve sapmayı anlamak için “gruba bağlılık derecesi” ve “değer ve normatif düzenlemenin derecesi” olmak üzere iki değişkenden bahsetmektedir. Bir sistem daha ılımlı düzenlemelere yapıp bağlılık biçimleri sergiledikçe bireylerin sistemle bütünleşmesi artacak ve patolojik sapma oranları düşecektir (Turner, Beeghley ve Powers, 2010, s. 373-374). Durkheim, intiharı bencil (egoist), altruist (elcil), anomik (kuralsızlık) ve fatalist (kaderci) intihar şeklinde kategorize etmektedir (1995, s. 296-297) ve egoist intihar gibi bazı intihar türleri suç oranlarını artırmaktadır.

Önemli yapısal işlevselci kuramcılardan biri olan Talcott Parsons’un öğrencisi Robert Merton (Ritzer, 2011, s. 236) ise Durkheim’in çalışmalarına katkıda bulunmuş ve kişilerin suça yönelmesini ekonomik krizle ilişkilendirmiştir. Merton’a göre ekonomik buhranların yaşandığı dönemlerde toplumlar, toplumsal araç ve imkânlar dâhilinde belirledikleri kültürel hedeflere ulaşamadıkları için suça yönelmektedir. Çünkü toplumda önemli bir fonksiyona sahip olan kapitalin (paranın) yokluğu, toplumsal bütünlüğü sağlamak için konulan normlara bu dönemlerde uyumu zorlaştırmaktadır (Tolan, 1981, s. 69).

Merton, sapmanın kaynağını kültür ve toplumsal yapı olarak görmektedir. Merton, toplumdaki bireylerin ortak değerlere sahip olduğunu fakat her kişinin toplumda farklı bir pozisyona sahip olduğunu, aynı fırsatı kullanamadıkları için ortak değerlerin ise farklı algılandığını vurgulamaktadır. Bu farklı algılamalar, sapmayı açığa çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle kurumlar ve normlar, bireylerin davranışlarını ve eylemlerini şekillendirmekte, bir yanda kişinin hedef ve amaçları, diğer yanda ise eyleme yön veren norm ve değerler arasında bir çatışma yaşanmaktadır (Haralambos ve Halborn, 1991, s. 587).

Merton’a göre Amerikan toplumu içerisinde öne çıkan değerler ve bu değerlere ulaşabilmek için kullanılan araçların sınırlı olması da gerilime neden olmaktadır ve bu gerilime karşı olası tepkiler beşe ayrılmaktadır (Oktik, 2013, s. 13). Diğer bir ifadeyle bireyler, beş farklı kişisel uyum modeli çerçevesinde hareket ettiklerinden sapma, herkeste aynı şekilde cereyan etmemektedir. Merton’un gerilime karşı beş uyum şekli şunlardır (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 194-195).

1. *Uyumluluk (Conformisme)*: Kişiler kültürel hedefleri ve bu hedeflere varabilmek için toplumun kabul ettiği kurumsal yol ve araçları kabul etmekte; bu grup sayesinde sosyal düzen devam etmektedir.
2. *Yenilikçilik (Innovation)*: Kültürel hedeflere kurumsal yollar ve araçlarla ulaşılmaz. Bu hedeflere ulaşmada illegal yollara başvurulduğu için suç işlenir. Beyaz yaka suçları bu grup tarafından işlenmektedir.
3. *Şekilcilik (Ritualisme)*: Birinci gruptakilerle ayırt edilmeleri zordur. Kültürel hedefe ulaşamayacaklarını düşündüklerinden yasal yollardan uzaklaşmazlar. Amaçlar reddedilse dahi kurallara bağlı kalırlar.
4. *Kaçma (Evasion)*: Hem kültürel hedefler hem de yasal yollar reddedilmektedir. Madde bağımlıları, dilenciler, alkolikler, sokak serserileri bu grupta yer almaktadır.
5. *İsyan (Rebellion)*: Hem kültürel hedefler hem de kurumsal vasıtalar reddedilerek bunların yerine yenileri ikame edilmekte ve böylelikle yeni sosyal düzen kurulmak istenmektedir.

Suçü özetle bireysel, psikolojik ya da biyolojik faktörler dışında toplumsal yapıyı dikkate alarak ölçmeye çalışan Durkheim, karmaşık sanayi toplumlarındaki intiharın bir biçimini anomi ile kavramsallaştırmış, Merton da bu anominin sonucunda sapıcı eylemlerin açığa çıktığını savunmuştur. Merton; suç, akıl bozukluğu, intihar ya da alkolizm gibi sapıcı eylemleri, toplumsal yapıdaki uygunsuzluklara dayandırmakta; şan, şöhret, servet ya da iktidar gibi toplumun tahrik ettiği başarı amaçlarına ulaşmak için suçun açığa çıkabileceğini vurgulamaktadır (Dönmezer, 1984, s. 446-447).

Albert Cohen gibi bazı araştırmacılar da suçü, suç davranışını özendirilen ya da ödüllendiren normlardan hareket eden **altkültür grupları** üzerinden ele almaktadır. Cohen, “Suçlu Çocuklar (Delinquent Boys, 1995)” kitabında işçi sınıfının aşağı tabakasından gelen erkek çocukların, konumlarından rahatsızlık duydukları için çeteler gibi suç altkültürlerine katıldıklarını belirtmektedir (Giddens, 2005, s. 208). Bu görüşü Richard A. Cloward ve Lloyd E. Ohlin de savunmaktadır (1960).

Cloward ve Ohlin, sapmada gayri resmi fırsatlarını yapısını dışlayarak meşru fırsatların yapısına odaklanmışlardır. Özellikle sapkın altkültür gençlerini incelemişler, işçi sınıfının alt kesimlerinde yer alan çocukların, orta sınıf hedeflerini benimsemelerine rağmen bu hedeflere ulaşmak için meşru fırsatlara sahip

olmadıklarından suç işlediklerini vurgulamışlardır (Oktik, 2013, s. 15-16). Bu araştırmacılar, erkek çocuklarının kurdukları çeteler üzerinde yaptıkları araştırmalarda, durumları kötü olan azınlık grupları gibi suçlu çetelerinin de başarıya erişiminin düşük olduğu altkültür topluluklarında ortaya çıktıklarını iddia etmektedir (Giddens, 2005, s. 209).

İşlevselci kuramcılar, toplumsal değişim sürecini ve çatışmayı etkin şekilde inceleyemedikleri için eleştirilmektedir (Abrahamson'dan akt. Ritzer, 2011, s. 259). Bir diğer eleştiri noktası ise bu kuramcıların, orta sınıf değerlerinin toplumun bütünü tarafından benimsediklerini kabul etmeleridir. Ayrıca hedefler ve fırsatlar arasındaki uyumsuzluğun sadece daha az ayrıcalıklı olanlar için geçerli olduğunu varsaymak da eleştirilen bir husustur (Giddens, 2005, s. 209).

3.3.2. Etkileşimci Kuramlar

Bu kuramı benimseyenler, bir davranışın ilk kez neden sapkın olarak tanımlandığı ve belirli grupların sapkın olarak belirtilirken diğer grupların neden bu şekilde yaftalanmadığı üzerinde durmaktadır. Sapkınlığın öğrenilmiş bir davranış olduğunu ifade eden ilk yazarlardan biri Edwin H. Sutherland'dır ve suçu "farklılaşmış birlik"²⁰ kavramıyla açıklamaktadır. Bu kavram, çeşitli altkültürlerin bulunduğu bir toplumda bazı çevreleri yasadışı etkinliklere özendirme eğilimi gösterirken diğerlerinde ise bu eğilimin gözükmemesi üzerine inşa edilmiştir. Sutherland'a göre suç genellikle birincil gruplardan öğrenilmekte ve suç normlarını benimseyen insanlarla birlikte olmak kişiyi suça yöneltmektedir (Giddens, 2005, s. 209).

Bireyin sosyalleşme sürecinin suçluluk olasılığını belirlediğine inanan kuramcılar, "sosyal süreç yaklaşımı"nı benimsemektedir. Bu yaklaşım, üç alt başlık altında dikkate alınmaktadır (Siegel, 2010, s. 218):

- 1. Etiketleme (sosyal reaksiyon, damgalama) kuramı:** Toplumun önemli üyeleri tarafından bazı insanlar etiketlenmekte ve suç ile ilişkisi olan insanlar, etiketlemeyi kişisel kimlik olarak kabul etmektedir.

---

²⁰ Sutherland'ın bu kavramına "aykırıların birleşmesi" olarak "sosyal öğrenme kuramı" başlığı altında da yer verilmiştir.

2. **Sosyal öğrenme kuramı:** Bireylerin suça ilişkin tepki ve tutumlarını akranlarından ya da diğer kişilerden öğrendiğini, suçun öğrenilmiş bir davranış olduğunu savunmaktadır. İnsanlar, iyi doğmakta ve kötü olmayı öğrenmektedir.
3. **Sosyal kontrol kuramı:** Herkes suç işleme potansiyeline sahiptir fakat çoğu insanın toplumsal bağlar aracılığıyla davranışları kontrol altında tutulmaktadır. Suçun meydana gelmesi, insanların toplumsal bağlarının zayıflamasına bağlıdır.

Bu üç kurama aşağıda daha detaylı olarak yer verilmiştir.

3.3.2.1. Etiketleme (Sosyal Reaksiyon/Damgalanma) Kuramı:

Sosyal reaksiyon ya da damgalama teorisi olarak da adlandırılan bu kuram, suç kariyerlerinin yıkıcı sosyal etkileşimlere ve karşılaşmalara göre nasıl oluştuğunu açıklamaktadır. Kökleri Charles Horton Cooley, George Herbert Mead ve sonraki süreçte Herbert Blumer'in sembolik etkileşim teorisiyle atılmıştır (Siegel, 2010, s. 230; Brown, Esbensen and Geis, 2012, s. 321; Gilbert Triplett ve Upton, 2016, s. 273;).

Etkileşimci ve sembolik etkileşimci bazı sosyologlar, sapma yaklaşımıyla etiketleme kuramını oluşturmuşlardır (Oktik, 2013, s. 22). Diğer bir ifadeyle bu yaklaşımın, toplumsal sapma kavramına en önemli katkısı etiketleme teorisidir. Toplumsal sapmanın insanların ne yaptıklarından ziyade diğer insanların eylemi gerçekleştiren kişilerin davranışlarına atfettikleri anlam ile açıklama iddiasında olan etiketleme teorisinin temsilcilerine göre gerçeklik diğer bir ifadeyle sapma, mekâna ve zamana göre değişen göreceli bir olgudur. Sapma, bir davranışın etiketlenmesidir ve sapkınlık toplum tarafından yaratılmaktadır (Machionis ve Plummer'den aktaran Bozkurt, 2018, s. 189).

Giddens da bu kuramı, sapkınlığı, sapkın olanlar ile sapkın olmayanlar arasındaki bir etkileşim süreci olarak yorumlamaktadır. Etiketlemenin büyük bölümü, geleneksel ahlak anlayışı üzerine tanımlamalarda bulunabilen ve yasa ile düzen güçlerini temsil eden kişilerce gerçekleştirilmekte ve bu nedenle sapkınlığı tanımlayan yaftalar, toplumsal güç yapısını dile getirmektedir (Giddens, 2005, s. 209). Varlıklılar yoksulları, erkekler kadınları, yaşlılar gençleri ya da gençler

yaşlıları etiketlemektedir. Örneğin, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarının okuduğu bir okulda, bir çocuğun arkadaşının silgisini alması ve vermemesi, çocuğun şımarık olduğuna yorumlanabilir. Fakat aynı durum yoksul ailelerin çocuklarının okuduğu bir okulda gerçekleşmesinde, bu durum şımarıklıktan ziyade çocuğun küçük yaşta hırsızlık eğilimi göstermesi olarak adledilebilir. Bu iki durumda da edimler aynı olsa bile edimlere yüklenen anlamlar farklıdır. Anlamlardaki bu farklılık, edimin yapısı gereği suç taşımadığı sonucuna bizi ulaştırmaktadır.

Tüm sosyal gruplar, bazı zamanlarda ve bazı durumlarda uygulamak için kurallar koymaktadır. Sosyal kurallar, bazı eylemleri "doğru" olarak belirten ve diğerlerini "yanlış" olarak yasaklayan durumları ve kendilerine uygun davranış türlerini tanımlamaktadır. Bir kural uygulandığında, onu çiğneyen kişi, grup tarafından üzerinde anlaşılan kurallara göre yaşamasına güvenilmeyen "özel bir kişi (diğeri)" olarak görülebilir. Bir yabancı olarak kabul edilebilir. Ancak bu şekilde yabancı olarak etiketlenen kişi, konuyla ilgili farklı bir görüşe sahip olabilir. Yargılandığı kuralı ve onu yargılayanların meşru bir şekilde bu hakka sahip olduğunu kabul etmeyebilir. Bu nedenle terimin ikinci bir anlamı ortaya çıkar: kuralı yıkan, kendisini yargılayanların yabancı olduğunu hissedebilir. Diğeri bir ifade ve özetle Becker, sapmayı bakan kişiden hareketle yorumlamaktadır (1963, s. 1-2). Becker, insanların belirli davranış türlerine verdikleri yanıtlardan sapmanın oluşturulduğunu vurgulamasına rağmen bu tür etiketlemeler sonucu oluşturulan ve sürdürülen kuralların evrensel olarak kabul edilmediğini de belirtmektedir (Becker, 1963, s. 18).

Aynı toplum içerisindeki doğru ve yanlış konusundaki görüş ve değerlendirmeler farklıdır ve onaylanmayan davranış sapma olarak ifade edilmektedir. Onaylanmamanın yasalarca yapılması ve ceza ile sonuçlanması da sapmanın suç olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Diğeri bir ifadeyle davranışın kendisi sapma olmamakta ve sapma, sapmayı oluşturan davranışa karşı oluşan tepkiyi ifade etmektedir. Sapıcı davranışlarda bulunanlar da iki farklı şekilde seçilip damgalanır: (a) "damga, damgalayan seyircilerin dikkatini çeker, bireyi devamlı izlerler ve damgalamaya devam ederler" veya (b) "birey damgayı benimser, kendisini sapıcı olarak görür ve sapıcı davranışları sürdürür" (Sokullu Akıncı, 2016, s. 203).

Zastrow'a göre bir kişinin suçlu olarak etiketlenmesi, suç davranıştan caydırmaktan ziyade suça teşvik etmektedir. Cooley'in "ayna benlik" kavramıyla geliştirilen bu kuram, insanların diğer insanlarla nasıl iletişim kurduklarını, aynada kendilerine bakıyorlarmış gibi benlik kavramını geliştirdiklerini ifade etmektedir. Örneğin, birinin "baş belası" ve "kabahatli" olarak tanınması, o kişiyle iletişimde karşı tarafın güvenilmez olduğundan hareket edilmesini sağlamaktadır. Bu etiketleme akranları tarafından bir statü ve prestijin de getirisi olacaktır (2013, s. 420). Aslında hem pozitif hem de negatif etiketler, davranışın öznel yorumunu içermektedir. Bir baş belası, yalnızca insanların etiketlediği bir kişidir. Kişinin aslında bir baş belası olduğunu gösteren nesnel bir kanıt ya da ölçü gerekli değildir. Bir etiket söylenti, ima ya da asılsız şüphenin bir işlevi olsa da olumsuz etkisi çok büyük olabilir (Siegel, 2010, s. 231).

Negatif etiketler, kariyerli suçluları oluşturmaktadır. Becker, çoğu sapkın kişinin ilk kariyer adımını, bir takım kurallara aykırı bir davranış olan uygunsuz bir eylemi gerçekleştirmesi olarak yorumlamaktadır. Birçok sapma eylemi, kişinin gerçekleştirdiği hareketin uygunsuz olduğunu bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Herhangi bir dini ya da etnik altkültüre derinlemesine dâhil olan kişiler, herkesin aynı şekilde hareket etmediğini ve dolayısıyla davranışının uygunsuz bir davranış olmadığını düşünebilir. Toplumdaki insanların normal gelişimi, geleneksel normlara ve kurumlara giderek artan bir dizi taahhüt olarak görülebilir. "Normal" kişi, kendi içinde sapkın bir dürtü keşfettiğinde, ona etki eden çeşitli sonuçları düşünerek bu dürtüleri kontrol edebilir. Sürdürülebilir bir üne sahip olmayan ya da geleneksel bir işi olmayan kişi dürtülerini takip edebilir ve suç işleyebilir (1963, s. 25-28)

Negatif etiketleme, öğretmen, ebeveyn ya da polis gibi önemli kişiler tarafından gerçekleştirilmişse kalıcı zarara da neden olabilmektedir. Uyuşturucu bağımlısı olarak etiketlenen bir kişinin istihdamı kısıtlanabilir; okul görevlileri tarafından davranış sorunları yüzünden etiketlenen bir öğrenci bu sorunları olan çocuklar için ayrıştırılmış sınıflarla sınırlandırılabilir ya da herhangi bir suça bağlı bir kişinin ceza almasında cezai yaptırım süresi uzatılabilir (Siegel, 2010, s. 231).

Bu teori, suça sürüklenmiş ve ceza almış kişilerin, tahliye olduktan sonra neden suç işlemeyi bıraktıklarına değinmemektedir.

3.3.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcıları, suçun suç faaliyetiyle ilişkili normları, değerleri ve davranışları öğrenmenin bir ürünü olduğuna inanmaktadır (Siegel, 2010, s. 219).

Yirminci yüzyılın en önemli kriminologlarından biri olarak değerlendirilen ve profesyonel hırsızlık ve beyaz yakalı suçlarla ilişkili çalışmalara öncülük eden Sutherland (Akers, 2012, s. 59) ve Ronald Akers tarafından geliştirilen bu kurama göre sapma öğrenilen bir eylemdir. Suçu öğrenme süreci içerisinde izah eden teorileri, teorisyenlerden hareketle iki başlık altında toplamak mümkündür. Bazı kuramcıları, öğrenme sürecinde suçluyu çevreleyen toplumun temel neden olduğunu ileri sürmekteyken Sutherland tarafından ifade edilen diğer görüş “aykırılıkların birleşmesi” teorisidir. “Kişi, kanuna uymayan yatkın tariflere (örneklere) nazaran, konunun ihlaline yatkın (örneklerin) tariflerin abartılmış derece çok olmasıyla suçlu olur. Bu, aykırılıkların birleşmesi ilkesidir” (Dönmezer, 1984, s. 431-432).

Sutherland’ın bu teorisi²¹ aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Siegel, 2010, s. 219-220; Sutherland’dan aktaran Akers, 2012, s. 60-61):

1. Suç davranışı öğrenilir.
2. Suç davranışı, bir iletişim sürecinde diğer kişilerle etkileşim halinde öğrenilir.
3. Suçlu davranışları öğrenmenin temel kısmı, samimi kişisel gruplar içinde gerçekleşir.
4. Suçlu davranışı öğrenildiğinde, öğrenme (a) bazen çok karmaşık, bazen çok basit olan suç işleme tekniklerini, (b) güdülerin, dürtülerin, rasyonalizasyonların ve tutumların spesifik yönünü de içerir.
5. Yasal kod algıları, güdüyü etkiler. Güdülerin ve dürtülerin spesifik yönü, kabul edilebilir veya edilemez nitelikteki yasal tanımlardan öğrenilir.
6. Bir kişi, hukukun ihlali için elverişsiz tanımlar üzerinden yasanın ihlal edilmesine elverişli tanımların fazla olması nedeniyle suçlanır. Diğer bir ifadeyle, kişi uygun tanımlara kıyasla, uygun olmayan tanımların fazla olması nedeniyle suç işler.

---

²¹ Diferansiyel ilişki teorisi (differential association theory) olarak da geçmektedir. Bkz: Ronald L. Akers’in *Criminological Theories* adlı kitabı.

7. Diferansiyel ilişkilendirmeler (aykırılıarın birleşmesi), sıklık, süre, öncelik ve yoğunluk bakımından değişebilir.
8. Suçlu davranışı öğrenme süreci, suçlu ve suçlu karşıtı kalıplarla ilişkilendirilerek başka herhangi bir öğrenmeye dâhil olan tüm mekanizmaları içerir. Suçlu davranışları öğrenme, diğer öğrenme mekanizmaları gibidir.
9. Suçlu davranışı, genel ihtiyaç ve değerlerin bir ifadesi olmasına rağmen bu genel ihtiyaç ve değerlerle açıklanamaz, bu genel ihtiyaçlar ve değerler tarafından mazur görülmez. Çünkü suç olmayan diğer davranışlar da aynı ihtiyaç ve değerlerin ifadesidir.

Özetle bu teori, ergenlik döneminde yakın ve güvenilir arkadaş ya da akrabaların insanların cezai tutum ve davranışları öğrendiklerini savunmaktadır. Öğrenilen antisosyal değerler ve davranışlar, geleneksel tutum ve davranışlarla eleştirilmez ya da aşılmazsa, bir suç kariyeri gelişir (Siegel, 2010, s. 221). Özellikle ergenlik döneminde akran etkisi, ailenin etkisi geri plana düşürmekte ve sosyal grup suçluluk konusunda etkili olmaktadır. Ayrıca kişinin akran grubu ile etkileşimi konusunda din önem taşımaktadır (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 311).

Bu dokuz maddenin tamamı teoriyi tanımlasa da Sutherland'ın "diferansiyel birliktelik" olarak tanımladığı altıncı maddedir. Bu ilke, kişinin cezai işlemlerde bulunma ilkesidir. Çünkü hukukun ihlaline elverişsiz tanımların aşılması durumunda hukukun ihlaline elverişli tanımlar (rasyonalizasyonlar ve tutumlar) öğrenilmiştir. Sutherland'ın teorisinin en kapsamlı test edilmiş revizyonu Akers'in teorisinde bulunmaktadır (Akers, 2012, s. 61-62).

Sutherland'ın teorisi bireyi esas almakta, bireyin suçu öğrenmesi için suçlularla bir araya gelmesini, "birleşmesi"ni gerekli görmektedir. Bu durum, "orta sınıf suçluluğunu" ve "beyaz yaka suçluluğunu" açıklayamamaktadır. Bir diğer husus bu teorinin, insanların neden bazı "aykırı birleşmelerde" bulduklarına değinmemesidir. Örneğin, aynı ailedeki bazı bireyler suçlu davranışı öğrenip suç işlerken diğer bireyler suç işlememektedir. Suçu öğrenen bireyler için suç işleme, şans eseri mi yoksa bilinçli bir tercih mi olduğuna değinilmemiştir (Sokullu- Akıncı, 2016, s. 201-202).

Akers, sosyal öğrenme teorisini dört temel kavramla özetlemektedir: (1) ayırıcı birliktelik²², (2) ayırıcı pekiştirme²³, (3) tanımlar (tutumlar) ve (4) taklit. Öğrenme teorisinde geçen kavramlarla ilgili ölçüm metotları geliştiren Akers, sosyal öğrenme değişkenlerinin suç üzerindeki etkisini anlamaya çalışmıştır (Akers, 2012, s. 64; Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 76).

Sosyal öğrenme teorisi özellikle hem resmi olmayan sosyal ödüller ve cezaların yanı sıra "norm ihlallerini kontrol etmek için yasal ve düzeltici sistem tarafından yaptırımların resmi olarak uygulanması"ni içermektedir (Akers, 1990, s. 659). Diğer bir ifadeyle Akers, sosyal öğrenmede, araçsal ya da edimsel öğrenme, "davranışın, kişinin çevresi üzerindeki etkileri, sonuçları ya da sonuçları tarafından edinildiği ya da koşullandırıldığı" temel süreç olarak ifade etmektedir (1990, s. 669-670).

Sosyal öğrenme teorisyenleri, özellikle Albert Bandura, şiddet eyleminin doğumla kazanılan bir yetenek olmadığını ve yaşam deneyimlerine dayalı olarak insanların agresif olmayı öğrendiklerini iddia etmektedir. Bu deneyimler, gözleme dayanmakta ve filmler gibi televizyon yayınlarında şiddet eylemlerinin ödüllendirilmesiyle yaygınlaşmaktadır. Bu şiddet içeren davranış kalıpları, özellikle yaşamın ilerleyen dönemlerindeki sosyal ilişkilerde devam etmektedir. Örneğin, babasının annesini dövdüğünü gören bir erkek çocuk, çocuğunu döven bir ebeveyn ve koca olmak üzere yetişmektedir. Fakat bu kuramı benimseyen teorisyenler sadece çevresel faktörlerin değil, zihinsel ve fiziksel özelliklerin de suç işlemedeki önemini yadsımamaktadırlar (Siegel, 2010, s. 153). Ayrıca sosyalleşme sürecinde insanlar emirlere uymak için eğitilmektedir. Uyumu ödüllendirerek ve itaatsizliği cezalandırarak yetkili komutlar şeklinde yayınlanan direktifler, itaatkâr saldırganlığı ortaya çıkarmaktadır (Bandura, 1978, s. 20)

---

²² Diferansiyel ilişkilendirme olarak da geçmektedir. Bkz. Bkz: Ronald L. Akers'in Criminological Theories adlı kitabı.

²³ Diferansiyel takviye olarak da geçmektedir. Bkz: Ronald L. Akers'in Criminological Theories adlı kitabı.

3.3.2.3. Sosyal Kontrol Kuramı

Kontrol teorileri, insanların neden suç işledikleri yerine insanların neden suç işlemediklerini ve kanunlara neden uyduklarını ana problem olarak ele almaktadır (Siegel, 2010, s. 224; Akers, 2012, s. 79; Artuk ve Alşahin, 2017, s. 187). 19. yüzyılda Batı'daki ekonomik, siyasal ve toplumsal değişimlere bağlı olarak gelişen kontrol teorileri, kişilerin normlara uymasında birtakım kontrol edicilerin belirleyici olduklarını ve kişilerde suç işleme motivasyonlarının kontrol edicilerin engellenmesiyle pratiğe dönüşmediğini savunmaktadır. Kontrol faktörlerinin zayıflaması ve/veya etkisini kaybetmesiyle kişiler, normlardan uzaklaşmakta ve suç işlemeye başlamaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 95). Diğer bir ifadeyle, yapısal kuramcılar itaat etmenin meşru fırsatlara erişimin bir işlevi olduğunu; öğrenme kuramcıları, itaatın yasalara uyan ebeveynler ve akranları ile temas yoluyla edinildiğini söylerken sosyal kontrol teorisyenleri, insanların iç ve dış güçler tarafından davranış ve tutkularının kontrol edildiğini savunmaktadır (Siegel, 2010, s. 226).

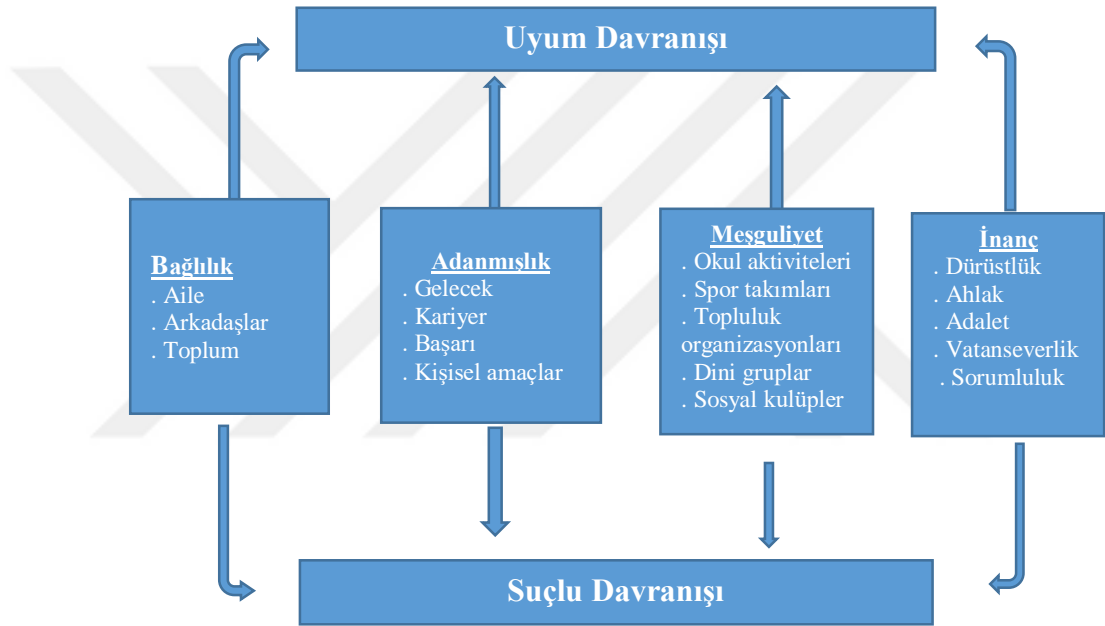
Şikago Okulu tarafından geliştirilen sosyal düzensizlik perspektifi de sosyal kontrol teorilerinin gelişimini sağlamıştır. Şikago şehrinin suç ile ilişkisinin incelendiği çalışmalarda, suçun şehirde tesadüfi olarak dağılmadığı, sanayi ve işyeri bölgelerinde, kötü sosyal ve ekonomik şartların olduğu merkezi bölgelerde yoğunlaştığı; nüfus hareketliliğinin, parçalanmış ailenin ve heterojen nüfus dağılımının fazla olduğu yerlerde suçun fazla olduğu saptanmıştır. Bu durum, sosyal düzensizlikten ziyade toplumdaki geleneksel ve sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasından kaynaklıdır. Sampson ve Groves'e göre sosyal kontrol mekanizmaların zayıflığını gösteren kriterler üç başlık altında değerlendirilmektedir: (1) gözetimsiz ve denetimsiz gençlik, (2) yerel seviyedeki zayıf arkadaşlık ve dostluk ilişkileri ve (3) kurumsal ve toplumsal faaliyetlere yetersiz katılım (Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 96).

Travis Hirschi'nin "**sosyal bağ teorisi**" de sosyal kontrol teorileri bağlamında ele alınmaktadır. Hirschi (Siegel, 2010), insanların topluma olan bağlarının zayıflamasıyla suçluluğun oluşacağını, yasadışı davranışların, arkadaş, aile, öğretmen ya da işveren gibi kişilere zarar verme ihtimaline ilişkin korkunun, kişileri kontrol altında tuttuğunu, toplumsal bağların zayıflamasıyla birlikte kişilerin kriminojenik davranış kalıplarının ağına düşeceğini vurgulamaktadır (s. 226).

Hirschi'ye göre “suç bir meslek, tam zamanlı bir rol veya bir yaşam biçimi”dir (2017, s. XVI).

Hirschi, “Causes of Delinquency (Suçun Nedenleri)” adlı eserinde de birey ve toplum arasındaki bağa vurgu yapmakta ve bireyi topluma “bağlılık”, “adanmışlık”, “faydalı işlerle meşguliyet” ve “inanç” olmak üzere dört farklı unsurun bağladığını ve bu unsurların suç işlenmeyi engelleyeceğini ifade etmektedir (1969). Siegel ise bu öğeleri aşağıdaki şekilde yer aldığı gibi vurgulamaktadır.

Şekil 3.3.2.3.1: Sosyal Bağ Unsurları

Kaynak: Siegel, Criminology: Theories, Patterns and Typologies, 2010.

Bağlılık, adanmışlık, meşguliyet ve inanç bileşenleri, suçu engelleyen toplumsal bağlardır. Kişi; ailesine, arkadaşlarına ya da topluma bağlanırsa, kendini kariyerine ya da başarısına adarsa, sürekli meşgul olacağı faydalı aktivitelere katılmayı uğraşarak edinirse topluma yarar sağlar, insanlara faydalı olan işler yapıp toplumsal kuralları ihmal etmez ve toplumsal ahlak kurallarının geçerliliğini kabul ederse suç ile ilişki kurmaz. Kişinin bu koşullarda suç işleme ihtimali de azalır.

Hirschi, bağlanmada başkalarının görüşüne duyarlılığı vurgulamaktadır: “Eğer bir kişi diğer insanların istek ve beklentilerini umursamıyorsa ... o ölçüde normlara bağlı değildir” (1969, s. 18).

Bağlılık, kişinin önemseydiği kişilerle duygusal bağlara karşılık gelmektedir ve aile, bağlanma kaynağıdır. Çünkü ebeveynler rol model olarak hareket eder ve sosyal olarak kabul edilir davranışların öğretilmesinde etkin role sahiptir. Adanmışlık ise üniversiteye gitme ve yüksek statüde bir işe girme arzusuyla ilgilidir. İyi tanımlanmış hedefleri olan gençlerin aksine, alkol ve sigara içmek, flörtleşme ve geleceğe yönelik olmayan diğer hedeflerle uğraşan ergenlerin suçlu davranışlara katılma olasılığı yüksektir (Wiatrowski, Griswold ve Robert, 1981, s. 525). Kişi, meşgul olabilecek geleneksel faaliyetlere ne kadar fazla karışır, suç işlemeye yönelik daha az zamana ve enerjiye sahip olur (Wiatrowski, Griswold ve Robert, 1981, s. 525; Taylor, 2001, s. 373; Dolu, 2012, s. 307). İnanç ise merkezi toplumsal değer sisteminin ahlaki geçerliliğinin kabulüdür (Hirschi, 1969, s. 203). İnsanlar, toplumsal kurallara uymaları gerektiğine inandıkları ölçüde değişirler (Taylor, 2001, s. 373) ve "... bir kişi kurallara uyması gerektiğine ne kadar az inanırsa, kuralları çiğneme olasılığı o kadar artmaktadır (Hirschi, 1969, s. 26). Hirschi'nin olumlu inançlara sahip olmakla suçluluk arasında ters orantı olduğu görüşü bazı çalışmalarla desteklenmiştir. Örneğin Regnerus, yaptığı araştırmada dini etkilerin güçlü olmasının (her hafta kiliseye katılım) hırsızlık gibi suçları azalttığı sonucuna varmıştır. Güçlü dini değerlere sahip alanlarda yaşayan gençler ise bu tür inançlara ve dindar topluluklara sahip olmayan ergenlere göre daha az suçlu faaliyetlerde bulunmuşlardır (2003, s. 535-537).

Hirschi'nin bu teorisi bazı noktaları bakımından eleştirilmiş ve zayıf bulunmuştur (Siegel, 2010, s. 229-230). Hirschinin belirttiği gibi her suçlunun aileleriyle ya da akranlarıyla bağı kopmamıştır. Sapkın aile üyelerinden ya da akranlarından etkilenen bireylerin de suç işlediği görülmektedir. Sosyal bağın her ögesinin önemi arasında çok az ayırım yapmaktadır. Çocuklar ev dışındaki davranışlara karışıkça, ebeveyn kontrolü zayıflayabilir ve gençler, suç işlemek için daha çok fırsata sahip olur. Her türlü sosyal bağlılığın, sapkın akranlara ve ebeveynlere bile faydalı olduğunu savunan Hirschi'nin aksine, sapkın akranlar antisosyal davranışı destekleyebilir, besleyebilir ve suç için kişiyi motive edebilir. Sosyal bağların da değişim göstermesi diğer bir eleştiridir. Çünkü bir yaş seviyesinde ebeveyne ilişkin zayıf bağlar suça yol açarken bir diğerinde akranlarla güçlü bağların suça yola açmaması mümkündür.

Walter C. Reckless'in “**koruma (sınırlama) teorisi**” de sosyal kontrol teorileri içerisinde değerlendirilmektedir. Bu teoriye göre bireyleri suça iten ve çeken iki temel faktör bulunmakta; bireyler ya agresiflikleri, sabırsızlıkları, fakirlikleri gibi içsel gelişimleri nedeniyle suça itilmekte ya da baskının suçu cazip göstermesi, aile ya da arkadaş etkisiyle suça çekilmektedir. Suça sürüklenmenin engellenmesi, bu itme ve çekmelere karşı koyabilecek kontrol mekanizmalarının bulunmasıyla mümkündür. Bu mekanizmalar ise Reckless'e göre güçlü iç koruyucular ve dış koruyuculardır. Dış koruyucular, bireyin uyumlu davranışını teşvik etmekte ve kişiyi hatalı davranışlardan vazgeçirmektedir (Artuk ve Alşahin, 2017, s. 191). İç koruyucular ise pozitif benlik, hedef odaklı yaşam, sıkıntılı koşullara tahammül ve normlara uymak üzere dört temel kavramı içermektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 100).

Kötü koşullarda yaşayan bazı gençler suç işlerken diğerlerinin neden suç işlemediği sorusuna yanıt arayan Reckless (Dolu, 2012), esasen 12 yaşına kadar oluşan benliğin ya güçlü bir vicdanı olan iyi bir çocuk ya da zayıf öz kontrolü olan kötü bir çocuk olarak aile içindeki sosyalleşmenin ürünü olduğuna inanmaktadır. Zayıf iç kontrole sahip bir kişi, suçlu eylemlerde bulunmak için güçlü bir motivasyonla karşı karşıya kalmaktadır. Kişi güçlü bir dış koruyucu tarafından muhafaza edilemiyorsa kontrol, iyi bir benlik kavramı tarafından sağlanan iç muhafazadan gelmelidir (Akers, 2012, s. 83).

Sınırlama teorisi olarak da literatürde yer alan bu teori, düzensiz bölgelerde yaşayan birçok insanın neden suç işlemediğine vurgu yapması bakımından önemlidir. Fakat kavramların tanımlanmasının yeterli düzeyde yapılmaması (örneğin pozitif benlik kavramının ne olduğu ve nasıl ölçülebileceği), iç koruyucuların (sınırlayıcıların) yeterli araştırma yapılmadan dış koruyuculara oranla suçu engellemede daha etkili olduğunun savunulması gibi durumlar dikkate alındığında eleştirilmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 102-103).

Sosyal kontrol teorileri içerisinde Hagan'ın “**güç kontrol teorisi**”, Gottfredson ve Hirschi'nin “**genel suç teorisi**” ve Colvin'in “**zorlama ve sosyal destek teorisi**” de yer almaktadır. Fakat çalışmanın kapsamı ve sınırlılığını düşünülürken Hirschi ve Reckless'in teorileri haricindeki bu diğer teorilere yer verilmemiştir.

3.3.2.4. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı

Sosyal inşa ve etnometedoloji gibi sembolik etkileşimcilik de yorumlayıcı paradigma içerisinde değerlendirilmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 131). Diğer temel sosyolojik kuramlar gibi sembolik etkileşimcilik de son derece geniş bir perspektife sahiptir. George Herbert Mead ve daha az da olsa Charles Horton Cooley ile W. I. Thomas'ın görüşleri, bu teori için ilk çekirdeği oluşturmakta ve sonraki yıllarda çeşitli bakış açılarının yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Geleneksel sembolik etkileşimcilik, Herbert Blumer tarafından temsil edilmektedir ve diğer tarafta Manford Kuhn'un bilimsel görüşleri, Erving Goffman's dramaturjik görüşü ve hatta fenomenoloji vardır (Ritzer, 1992, s. 326).

Bu kuram, insanların sembolik hareketleri, işaretleri, kelimeleri veya görüntüler gibi başka bir şeyleri temsil eden şeyleri ifade etmektedir. Bireyler, başkaları tarafından gelen sembolik hareketleri yorumlamakta ve onları kendi imgelerine dâhil etmektedir. Semboller, başkaları tarafından kişilerin ne kadar iyi olduklarını, beğenilip beğenilmediklerini veya takdir edildiklerini bildirmek için kullanılmakta ve insanların gerçeği nasıl gördükleri, karşılaştıkları mesajların ve durumların içeriğine, bu etkileşimlerin öznel yorumuna ve gelecekteki davranışları nasıl şekillendirdiklerine bağlı olarak değişmektedir. Diğer bir deyişle mesajlar nesnel bir gerçekliğe sahip değildir ve insanların başkalarının tepkilerini yorumlamasına bağlı olarak değişmektedir. Yorumlama zaman içinde değişmekte, buna bağlı olarak kavramların ve sembollerin de anlamları değişmektedir (Siegel, 2010, s. 230; Güçlü ve Akbaş, 2016, s. 132). Özetle anlamlar eylem öncesinde kişilerin yorumlama süzgecinden geçmektedir ve anlamların dinamik bir yapısı vardır. Dolayısıyla da anlamlar, etkileşim sürecinde değişkenlik gösterebilmektedir ve sosyal gerçeklik, sosyal sürecin bir ürünüdür. Bu nedenle ki sosyal olgular hakkında evrensel, genel geçer teorilerden bahsedilemez.

Sembolik etkileşimcilik, aşağıda yer alan üç basit öncülün tahliline dayanmaktadır (Blumer, 1986, s. 2):

- i. İnsanların şeylere kendileri için sahip oldukları anlamlar temelinde hareket etmeleridir.
- ii. Bu tür şeylerin anlamlarının kişinin arkadaşlarıyla olan sosyal etkileşiminden türetilmesi ya da bundan doğmasıdır.

- iii. Bu anlamların, kişinin karşılaştığı şeylerle başa çıkmak için kullandığı yorumlayıcı işlemlerle ele alınması ve değiştirilmesidir.

Akıl ve kişilik, doğuştan sahip olunan özellikler değildir, aksine sosyal çevrenin ürünleridir. Sembolleştirme sürecinde insanlar kendileriyle birlikte başkalarını da tanımlamaktadır. Her bir sembolün anlamı vardır ve bu durum, bizim dünyayı görüşümüzü etkilemektedir. Kendi kimliğimiz de başkalarından aldığımız yansımalarla oluşturulmaktadır. Örneğin bir kişi okulda öğrenci, evde baba, iş yerinde işçi, ebeveynlerinin yanında çocuktur ve bu durumların hepsi kendi rolünü, davranışlarını ve kimliğini gerektirir (Sokullu Akıncı, 2016, s. 146). Dolayısıyla bir kişi için sapma olarak değerlendirilen bir eylem, bir diğeri için normal olarak görülebilmektedir.

Sembolik etkileşimciliğin konumu, şeylerin insanlar için sahip olduğu anlamların kendi başlarına merkezî olmasıdır. İnsanların harekete geçtiği şeylerin anlamlarını göz ardı etmek, incelenen davranışı tahrif etmek olarak görülür. Davranışı ürettiği iddia edilen faktörler lehine anlamı atlamak, davranış oluşumunda anlamın rolünün açık bir ihmali olarak görülür (Blumer, 1986, s. 3)

Etkileşimi analiz etmek için sembolik etkileşimciler, analiz birimini, iki veya daha fazla birey arasındaki etkileşimden oluşan süreç olarak tanımlar. Süreçler içinde, etkileşimcilerin birbirlerini etkilemelerinin önemli mekanizması, kendini başkalarının rolüne yansıtmak ve bakış açıları, durum, durumdaki kendini ve olası eylem çizgilerini değerlendirmekten oluşan rol almadır. Suçluluk ile ilgili olarak olası bir davranış çizgisi olarak suçlu davranışla karşı karşıya kalan bireyler, sözlü ve sözsüz iletişim yoluyla birbirlerinin rollerini alırlar, eylem çizgilerini birleştirerek ortak suçlu davranışlar gerçekleştirirler (Matsueda, 1992, s. 1580). Bu suç davranışı gibi tüm edimlerde, davranışın öznel ve yorumlayıcı yönü ağır basmakta ve sosyolojik çözümlemesinde, bireyin yapılar tarafından belirlenmesinden ziyade kısmen özgür seçimler yaptığı üzerinde durulmaktadır. Bu davranışlar, Matsueda'nın da yukarıda belirttiği şekilde karşılıklı bir etkileşimsel süreçtir ve bu süreç, dış dünyanın algılanmasında bazı içsel süreçler tarafından yönetilmektedir.

Sembolik etkileşimciliğin temel ilkeleri şunlardır (Ritzer, 2011, s. 390):

1. İnsanlar, hayvanlardan farklı olarak düşünme kapasitesine sahiptirler.
2. Bu düşünme kapasitesi, toplumsal etkileşimin sonucunda şekillenir.
3. İnsana özgü düşünme kapasitelerinin kullanımını sağlayan anlamlar ve semboller, toplumsal etkileşim içinde öğrenilir.
4. Öğrenilen semboller ve anlamlar ise insanların kendilerine özgü eylem ya da etkileşimlerini yürütmeye olanak verir.
5. İnsanlar, kendi yorumlamaları temelinde kullandıkları anlamlarda ve sembollerde değişiklik yapabilirler ya da onları değiştirebilirler.
6. Bu değişiklikler, insanların eylemlerinin olası yönlerini incelemelerini, olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerine ve bir eylemi seçmelerine imkân tanıyan kendileriyle etkileşimde bulunma yetenekleri nedeniyle yapılabilir.
7. Eylem ile etkileşim sonucunda oluşan birbirine geçmiş kalıplar, grup ve toplumların oluşmasına olanak verir.

Ross L. Matsueda ve Karen Heimer, sembolik etkileşimci teorisine katkı sağlamışlardır. Rol üstlenme, cinsiyet ve ırkın etkileşimci perspektifle ilişkisi vardır. Matsueda, rol üstlenme tartışmasının kendilik ve suç edimi teorilerinin dört özelliği ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Bunlar (akt. Bartollas ve Scmalleger, 2017, s. 136):

1. “Kendilik ötekilerin onu nasıl gördüğüne yönelik bireyin sahip olduğu kavrayış üzerinden şekillenir ve bu şekliyle sembolik etkileşimde temelini bulur.
2. Kendilik kısmen durumsal olan şeylere içsel olarak kısmen de daha önceki tecrübelerden getirilen sabık durumsal kendilik halinden dışsal olarak ortaya çıkan bir nesnedir.
3. Bir nesne olarak kendilik zamanda önceki bir andaki kendilik ile problematik durumların önceki çözümleri tarafından belirlenen bir süreç haline gelir.
4. Kısmen alışkanlıklar yapı tarafından belirlendiğinden ve kısmen kişinin kendisine yönelik sabit algısı ötekilerin bakış açısıyla şekillendiğinden suç edimi gerçekleşir.”

Güçlü ve Akbaş'ın Masueda'dan aktardığı üzere Mead'in "benlik kavramı" sembolik etkileşimcilik ile etiketleme arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bir rol alma süreci olarak tanımlanan benlik, kişinin başkalarının rolünü alması, kendisini bir diğersinin gözünden görebilmesi, davranışlarını kendisine yönelik yapılan yorumlar ve anlamlandırmalar neticesinde ayarlamasıdır. "Bir kişiye kırk gün deli dersen deli, kırk gün akıllı dersen akıllı olur" atasözü bu yaklaşıma örnektir. Kişiye "kötü" denildiğinde bu etiketi kabul ederek bu kimliğe uygun davranışlar sergiler ve benlik oluşumu diğerslerinin kişi hakkındaki değerlendirmeleri sonucudur (2016, s. 132-133).

Sembolik etkileşimciliğin özeti, Heimer ve Matsueda'nın görüşlerinden hareketle aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.3.2.4.1: Sembolik Etkileşimci Teorinin Heimer ve Matsueda Üzerinden Özeti (Bartollas ve Scmalleger, 2017, s. 139).

Destekçiler	Sembolik Etkileşimin Tanımı	Rol Üstlenme ve Suç	Cinsiyet ve Irk	Güçlü Yanları	Eleştiriler
Heimer ve Matsueda	Süregelen bir sosyal etkileşim ve iletişim sisteminin daima gelişen türünü olan dinamik süreç	Bir kişi yasadışı bir edimi başlatır ve ikinci kişi öteki rolünü üstlenir ve bu yasa dışı edinme bir tepki geliştirir.	Yapısal çatışma, cinsiyete dayalı ve ırksal farklılıkların yasaların çiğnenmesinde bir motivasyon olmasına neden olur	Etiketleme teorisinin güçlü yanlarını geliştirir ve ona eklemeler yapar.	Sadece birkaç açıdan sınırlanmıştır.

Toplumsal söylemler de suç türü üzerinde etkilidir. Örneğin "vurgunu vurmak", "köşeyi dönmek" gibi toplumsal alanda yaygınlığı olan sözler, kişileri etkiler (Gökpınar, 2007, s. 210). Alfieri'nin "Suçu cemiyet hazırlar, fert işler" (Saldırım, 2001) sözü, suçun toplumsal nedenlerine gönderme yapma açısından oldukça önemlidir.

Suç ve suça neden olan davranışları açıklayan teoriler içinde, bireyin biyolojik ve fizyolojik özelliklerinin suçlu davranışında etkili olduğunu ifade eden görüş, 20. yy'a kadar etkisini sürdürmüştür. 20. yy'da sembolik etkileşimcilik ile birlikte suç işlemeye yol açan nedenler, bireyin dışında aranmaya başlanmış ve suçun bireysel

olarak değerlendirilmesi yeni bir paradigmayı da beraberinde getirmiştir (Macit, 2017, s. 179).

3.3.3. Çatışmacı Kuramlar

Demonoloji olarak nitelendirilen bir inanca göre suçun ilk nedeni şeytani ruhlar olarak görülmüş, şeytanın etkisiyle sapkın davranışlar gerçekleştirenlere işkence edilerek şeytani ruhtan uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Dua ederek suç eylemini düzeltmeyi hedefleyen okur-yazar olmayan bu toplumların benimsedikleri bu eylem, bilimsel çalışmalara ağırlık verilmesiyle birlikte kendini hedonist psikoloji üzerinde temellenen ve zevk ile acı dengesinin suça karışma kararını etkileyeceğini savunan klasik kurama bırakmıştır. Klasik kuramın suçun başka nedenlerine yer vermemesi ve savunulan cezalandırıcı yaklaşımın suç etkinliğini dizginlemede yeterince başarılı olmaması gibi nedenler, her türlü suçun çalışanların işlerine yabancılamasından ve insanlar arasından yoğun rekabetten kaynaklandığını savunan “Marksist-Leninist Kuram”ın benimsenmesine neden olmuştur (Zastrow, 2013, s. 412-413). Bu teori, toplumların “sınıfsız” bir statüye sahip olmasıyla suçun ortadan kalkacağı fikri üzerine inşa edilmiştir.

Toplumdaki belli güçlerin ve grupların çatışmasına odaklanan bu teori, her toplumda değişimin kaçınılmaz olduğunu ve buna bağlı olarak bir uyumsuzluğun olduğunu savunmaktadır. Toplumdaki bu çatışmanın suça eğilimi arttıracığını ifade eden çatışmacı kuramlar, suçun oluşumunda ekonomik ve sosyal şartları dikkate almakta ve bazı kişi ya da grupların diğer kişiler ve gruplar üzerindeki baskı durumunu incelemektedir. Bu teorinin öncüleri her ne kadar Marx, Dahrendorf, Vold ve Bongor olsa da 1960’lı yıllardan sonra R. Quinney ve A. Turk gibi kriminologlarca bu görüş geliştirilmiştir (Sokullu Akıncı, 2016, s. 187-189). Çatışmacı kuramların, özellikle yapısal işlevselciliği alternatif olarak ortaya çıktığı ve çeşitli Marxçı kuramcılar tarafından geliştirildiği söylenebilir (Ritzer, 2011, s. 266).

Taylor, Walton ve Young, 1973 yılında basılan “Yeni Kriminoloji (The New Criminology)²⁴” adlı kitaplarıyla daha önceki sapkınlık kuramlarından farklı bir açıklamayı ortaya atmış ve sapkınlığı Marxçı düşüncenin bileşenlerine dayandırarak politik ve seçilen bir edim olduğunu vurgulamışlardır. Kişiler, kapitalist düzenin yol açtığı eşitsizliklere bir tepki olarak sapkın davranışlar göstermektedir (Giddens, 2005, s. 211).

Marx ve Engels, bizatihi olarak suç olgusuna değinmemekle birlikte suça farklı bağlamlarda değinerek suçu sınıflı toplumun ürünü olarak ele almışlardır (Bottomore, 2002, s. 558). Engels, işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşulları neticesinde fiziksel ve zihinsel sorunlar yaşadığını, işinden yorgun dönen işçinin ev koşullarının kötü olması, kötü hava ve açlığın zayıflattığı gövdesinin şiddetli bir dış uyarıcıya ihtiyaç duyduğunu ve toplumsal gereksinimin birahaneler ile karşılandığını vurgulamaktadır. Eğitimin ihmal edilmişliği, ayyaş anne-babaların varlığı, gençlerin sorunlarla başa çıkmada zorlanması gibi nedenler suçun, işçilerde değil, emekçiyi bir nesneye indirenlerde aranmalıdır. Alkolizm, düzenli beslenememe, barınılan ortamın pis, eski, nemli olması, maddi imkânsızlıktan sağlık hizmetlerine erişememe, bunun neticesinde koca-karı ilaçlarının ve uydurma ilaçların kullanımı ve tüm bunların sonucunda daha da rahatsızlanmak gibi etmenler, işçi sınıfını zayıf düşürmekte, güçsüz kılmakta, hazımsızlık yaşamalarına neden olmakta, kuruntulu ve melankolik bir hale getirerek kolayca öfkelenmelerini ve sinirlenmelerini sağlamaktadır (Engels, 1997, s. 161-164). Suç, toplumsal bir olay ve kapitalizmin ürünüdür (Engels, 1997, s. 14). Sosyal sınıf gibi farklılaşmalar, özellikle alt tabakalardaki sınıfların yeterli düzeyde sosyal ve ekonomik imkânlara erişememesine neden olmakta, toplum tarafından istenen ve beklenen statüye ulaşmayı ya da refah düzeyini artırmak amacıyla normlardan sapma eğilimi göstermektedir. Özetle Marks ile Engels, suçu dolaylı olarak ele aldıkları çalışmalarında toplumsal sistemdeki eşitsizliklerde ve kapitalizmin neden olduğu yozlaşmanın temelinde suçu aramaktadır.

Esasen Engels, aşağıda yer alan şu üç tezi ortaya koymaktadır (Demirbaş, 2016, s. 164):

---

²⁴ Çatışma kuramları literatürde “yeni kriminoloji” ya da “uyuşmazlık teorileri” olarak da yer almaktadır (Bkz. Giddens, 2005; Akıncı-Sokullu, 2016).

- “Kapitalizmin ekonomik ilişkileri içinde suçluluk, onun nedenlerine sahiptir.
- Suçluluk, kapitalist sınıfa karşı, işçi sınıfının meydan okumasının bir ifadesidir.
- Sınıf mücadelesinin uygun şekilde, suçluluk verimsiz ve başarısızdır.”

Çatışma kuramları denilince akla gelen bir diğer isim Ralf Dahrendorf'tur. Dahrendorf çatışma gruplarının ortaya çıkar çıkmaz toplumsal yapıda değişime neden olan eyleme giriştiklerini, yoğun çatışmanın radikal değişime neden olduğunu ve çatışmaya şiddet eşlik ettiğinde yapısal değişimin aniden olduğunu vurgulamaktadır (Ritzer, 2011, s. 269). Toplumda var olan fonksiyonel bütünlüğe inanan işlevselcileri eleştiren Dahrendorf, insan topluluğunun ahlaki bir topluluk olduğunu, toplum düzeninin büyük bir bölümünün normların ve ölçütlerin varlığına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca toplumu yöneten güçlülerin, güçlü olmayan diğerleri üzerinde güce başvurarak zorla birliği sağladığı içi toplumda çatışmanın kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir (Oktik, 2013, s. 7-28). Dahrendorf'a göre şu üç unsur, çatışmanın şiddetini etkilemektedir: 1) “İnsanların birlikte olduğu mevkiler ne ise diğer birlikte de aynı konumdadır” 2) “Bir örgüt içinde olan başka yönlerden de tepede olandır” 3) “Mevkiler arası ne kadar hareketli ise çatışmada o kadar az yoğun olacaktır” (Kara, 2018, s. 53).

Çatışmacı kuramlar, sapma ile sosyal eşitsizliği ekonomik alt yapı doğrultusunda ilişkilendirmekte, kimlerin sapkın olduğuna ise güçlülerin karar verdiğini iddia etmektedir. Çünkü tüm değerler, kurallar, normlar ya da yasalar güçlüler tarafından oluşturulmakta ve güçsüz insanlar da sapkın olma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Oktik, 2013, s. 26). Güçlü insanlar da yasaları çiğnemektedir fakat ender olarak yakalanmaktadır. Çünkü yasalar, tarafsız değildir ve herkese eşit olarak uygulanmamaktadır (Giddens, 2005, s. 212).

Bu teori, suçluyu tek başına ele almamakta, toplum içinde değerlendirmektedir. Patolojik ve anomik kişiler değil, sosyal ve kurumsal yapılar arasındaki karmaşık etkiler incelendiği için önemlidir. Fakat bu kuramcılar, ekonomik elitlerin (seçkinlerin) ya da egemen sınıfların işledikleri suçları izah edememektedir (Sokullu Akıncı, 2016, s. 189). Fakat gençlerin suçluluğunun açıklanmasında makro yapısal problemlere dikkat çekmesi ve “sosyal düzenin yapısal eşitsizliklerinde kök

salmiş radikal hümanizmin, kişinin onurunu vurgulaması” bakımından önemlidir (Anderson’dan aktaran Bartollas ve Schmalleger, 2017, s. 144-145).

Kategorik bir ayırım yapıldığında bazı çatışma kuramcıları, sosyoekonomik sınıfın önemini vurgulamakta, bazıları güç ve otorite ilişkilerine odaklanmakta ve diğerleri ise grupsal ve kültürel çatışmayı vurgulamaktadır. Sosyoekonomik sınıfa önem atfeden sosyoekonomik görüş ve radikal kriminolojiye göre suçun nedenleri “zengini güçlendiren ve politik olarak iyi organize olmuş en talihsiz olanları haklarından mahrum bırakan toplumsal koşullarda yatmakta”dır. Güç-kontrol tezi ise cinsiyet ve suç arasındaki ilişkinin güç ve kontrol konuları ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Kültür çatışması teorisi ise geniş toplumlarla çatışan tavır normlarına sahip olan alt kültür üyeleri arasında çocuk suçluluğunun ve suçun arttığını vurgulamaktadır (Bartollas ve Schmalleger, 2017, s. 140-144).

Çatışma teorisi zaman içerisinde postmodern teori, yapısal ve kurumsal eleştirel teori, yapıcı adalet teorisi, eleştirel feminizm, güç kontrol teorisi, sol gerçekçilik ve barış inşa edici teori olmak üzere çeşitli dallara ayrılmıştır (Abanoz, 2012, s. 31). Fakat çalışmanın kapsamı dâhilinde olmadığından dolayı bu alt dallara yer verilmeyecektir.

3.4. Çocuk Suçluluğunun Azaltılmasında Alınabilecek Önlemler

Giddens’in belirttiği üzere cezaevlerinin mantığı, bireyleri geliştirerek onları salıverildikleri topluma uyumlu ve toplumun uygun bir parçası haline getirmektedir. Diğer insanlar gibi birçok politikacı, suça karşı güçlü bir engelleyici olarak görülen cezaevlerinin ve uzun ceza sürelerine güvenerek daha cezalandırıcı bir adalet sisteminden ve daha çok hapisane kurulmasından yana olmuşlardır (2005, s. 234). Nitekim Türkiye’de de Eylül 2020 tarihi itibarıyla 263 kapalı ceza infaz kurumu, 76 müstakil açık ceza infaz kurumu, 4 çocuk eğitimevi, 9 kadın kapalı, 7 kadın açık ve 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplamda 366 tane infaz kurumu bulunmaktadır. Bu kurumların toplam kapasitesi ise 241 bin 576’dır. 2006 yılından 2020 yılına kadar toplam 208 adet yeni ceza infaz kurumu açılmış, 2010’dan sonra ise 37 adet ceza infaz kurumuna ek bina ile ek açık yapımlar tamamlanmış; 11 bin 892 kişilik kapasite artırımı sağlanmıştır (Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, 2020). 2006 yılında 70 bin 524 olan tutuklu ve hükümlü sayısı her yıl artmış; en son

verilerin açıklandığı yıl olan 2018’de ise 264 bin 842 kişi olmuştur (TÜİK, 2020). Ceza ve Tevkifevleri ile TÜİK verileri dikkate alındığında 2006 yılından 2018 yılına ceza infaz kurumu sayıları %96, hükümlü ve tutuklu sayısı ise %275 oranında artmıştır. Nüfusun bu tarihler arası %20’lik artışı, infaz kurumlarının ve hükümlü ile tutukluların sayısının artmasına tek başına bir gerekçe olarak gösterilemeyeceği aşikârdır. Görüldüğü üzere yapısal reformların yapılmadan cezaevi sayısının artırılmasının herhangi bir engelleyiciliği ya da caydırıcılığı bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, cezalar ve cezaevleri, suçu engellemek için bir yanıt oluşturmamaktadır.

Tam da bu noktada cezaevlerinin suç işleyenlerin tekrar suç işlemeleri yönünde teşvik ediciliği olsa da suç işleme potansiyeli olan fakat herhangi bir suç işlememiş kişileri caydırıcı etkisinin olma ihtimali de yüksektir. Cezaevindeki sıkı denetim anlayışı, alışkanlıklardan vazgeçme düşüncesi, özgürlüğün engellenmesine ek olarak normalde giyilen kıyafetlerin bazılarında ya da kullanılan bazı eşyalardan feragat etme, cezaevine götürememe durumu, istenildiği zaman istenildiği yerde yemek yiyememe bazı kişileri suçtan alıkoyabilir. Nitekim bu konunun da araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Okul yaşamındaki çocuklarda akran zorbalığı, kabadayılık gibi neden ve şekillere bağlı olarak ortaya çıkan şiddeti yaygınlaştırmakta ve bu durum bir adım daha öteye taşınarak çocuğun suç işlemesine neden olmaktadır (Kalaycı, 2015, 487)²⁵. Bu nedenle çocuk suçluluğunun azaltılmasında okullarda sosyal hizmet uygulamalarının artırılmasının da olumlu etkisi olacaktır. Özellikle akran zorbalığına maruz kalan, okuldan kaçma, kavga gibi saldırganlık davranışları gösteren ve akademik başarısı düşük olan çocukların hem okula hem de toplumsal hayata adapte olmaları ve çocukların gelişim dönemlerinde karşılaştıkları psikolojik ya da sosyolojik olumsuzluklarla mücadele ederek direnç göstermeyi öğrenmesi gerekmektedir. Bu olumsuz davranışlar, suç ile ilişkili olduğundan iyileştirilmesi, okul sosyal hizmeti kapsamında ailenin ve eğitimcilerin de sürece dâhil edilmesiyle mümkündür.

---

²⁵ Eğitimcilerin birbirine yönelik ya da eğitimciler çocuklara yönelik şiddet içerikli davranışlar mevcut olmakla birlikte çalışma kapsamında çocukların bir başkasına yönelik şiddet içerikli davranışları dikkate alınmıştır.

Okul sosyal hizmetinin öğretmenlerin ev ziyaretinin bulunmasıyla gayri resmi olarak başladığı dönemden itibaren sosyal çalışmacılar, krize müdahale ekibinin bir parçası olarak bireyin yanı sıra aileyi de değerlendirme sürecinin bir parçası haline getirmiştir. Eğitimsizliğin ve yoksulluğun neden olduğu problemleri tanıyarak müdahale süreci geliştirmiş; öğrencilere eşit fırsatlar sunarak akademik başarının desteklenmesini sağlamışlardır (Yeşilkayalı ve Meydan, 2017, s. 2018-2019). Bu durum, risklerin erken fark edilmesine olanak tanıyarak birçok çocuğu suça sürüklenmekten alıkoyacak, çocuğun onurunu koruyup yükselterek toplumsal uyumu kolaylaştıracaktır.

Okul sosyal hizmet uygulamalarının artırılması gününün önemli bir bölümünü okulda geçiren çocuğa yönelik risk faktörünün azaltılması için gerekli fakat tek başına yeterli değildir. Okullarda suç ve şiddetin önlenmesi ya da yapısı gereği ani ortaya çıkan farklı krizlerin engellenebilmesi için son yıllarda gerek ülkemizde gerekse dünyada tartışılan konulardan biri olan “güvenli okul”un inşa edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yukarıda belirtilen çocuğu suça sürükleyen faktörlerin tamamında bir iyileştirme yapılması elzemdir. Çocuk suçluluğunun önlemede sadece polisiye tedbirlerden hareket edilmemeli, suç oranlarında ortaya çıkan ve önemli bulgulardan biri olan hem ailenin hem de çocuğunun eğitim düzeyinin yükseltilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sosyal hizmet uzmanlarını ve okul sosyologlarını da içine alarak geliştirilmeli ve faaliyetleri artırılmalı, özellikle göç gibi toplumsal değişime neden olan etmenler üzerinde durulmalı ve göç edilen yerlere adaptasyonu artırmaya yönelik çalışmalar yürütülmeli, aile ve çocuğun istismara açık hale gelmemesi için çocuk, refah düzeyi bağlamında güçlendirilmelidir. Çocuğa ve ailesine yönelik demografik, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan önemli bilgiler içeren sosyal inceleme raporlarının da yaygınlaştırılarak toplumla devlet arasında önemli bir köprü vazifesi görmesi gerekmektedir.

Önleyici hizmet kapsamında yapılması gereken uygulamalardan bir diğeri “mentörlük” uygulaması olabilir. Son zamanda özellikle beslenme, sağlık ve eğitim alanlarında karşılaşılan mentörlük uygulamasıyla gerçekleştirilen rehberlik desteği, suça sürüklenen çocuklar için de verilebilir. Zira bu duruma “Yaşam Koçlarıyla

Umut Yıldızı Projesi²⁶ örnek teşkil edebilir fakat bu projenin de içerik kapsamının geliştirilerek tüm ülkeye yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının bilinçsiz ve fazla kullanımı, çocuğu şiddete ve suça yöneltme etkisini pasifize etmek için bu mecralarda kullanılan zaman sınırlanarak çocuğun olumlu sosyal etkinliklere yönlendirilmesi gerekmektedir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde çocuk ile aile arasındaki sosyal bağların kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Ailelerin çocuklarıyla nasıl iletişim kuracaklarını ve bağlarını nasıl güçlendireceklerini öğretmek için sadece ailelere yönelik okullar kurulabilir. Sadece annelik ya da babalık kursları yerine ailelerin çocuklarıyla katılabileceği ve sosyolog, sosyal hizmet uzmanı ve psikologdan oluşan bir aile danışmanı ekibi tarafından sorumluluklar öğretilir ve ailenin psikolojik ve maddi ihtiyaçları belirlenerek bu ihtiyaçların giderilmesi sağlanabilir. Hirschi'nin Sosyal Bağ Teorisi'nde vurguladığı üzere kendilerini kariyerlerine adayın kişilerin daha az suç işleyeceğinden hareketle çocuklar ve eğitim düzeyi düşük aile üyeleri, kariyer sahibi olmaları için mesleki eğitimlere yönlendirilmelidir. Son olarak boş zamanların etkin kullanımının suça yönelimi azaltma ihtimalinden hareketle çocukların ilgilerine yönelik meşguliyet alanları oluşturulmalı ve boş zamanlarında enerjilerini attıkları, bir gruba dâhil olabilecekleri, sanatla uğraşabilecekleri ya da yeteneklerine uygun ürün çıktıkları oluşturabilecekleri, yaratıcı ve sosyal oyunlar ile sportif etkinlikler gibi çok yönlü bir meşguliyet alanı oluşturulmalıdır. Bu meşguliyet alanları çocuklarda olumlu benlik algısını geliştirmeye yardımcı olacaktır.

Yukarıda yer alan suç istatistikleri incelendiğinde suça sürüklenen çocukların tekrar suç işleme oranlarının yüksek olduğu görülmekte ve bu durum, tahliye sonrası yardım ve destek çalışmalarını zorunlu hale getirmektedir. Mükerrer olarak suçun işlenmesi, suça neden olan faktörlerin ortadan kaldırılmadığını ve mevcut koşulların

---

²⁶ Bu proje, 2010 yılında 16-18 yaş arasındaki çocuklara, yaşam koçu olarak belirlenen personeller tarafından arkadaş seçimi, eğitim, geleceğe olumlu yön verebilme, maddi ve manevi değerlerin tanıtımını ve uygulamasını sağlama gibi konuları kapsamakta ve bu konulara ilişkin danışmanlık, yol göstericilik ve rehberlik hizmeti verilmektedir (Gönültaş, 2011, s. 254).

iyileştirilemediğini düşünülmesine neden olmaktadır. Bu minvalde sosyal hizmet kapsamında aşağıdaki uygulamalara yer verilmesi düşünülebilir:

- Tahliye sonrası verilecek destek ve rehberlik hizmetlerinin sosyal çalışmacılar tarafından planlanarak takibinin yapılması,
- Tahliye sonrası çocuklara yönelik yardım ve koruma hizmetleri gibi destekleyici hizmetlerin zorunlu hale getirilmesi,
- Çocuğa ve ailesine barınma, giyim ve gıda ihtiyaçları için hizmet desteğinin devlet tarafından sağlanması ve sosyal çalışmacılar aracılığıyla bu sürecin takibinin gerçekleştirilmesi,
- Çocuğun okulla olan ilişkisini olumsuz etkileyecek farklı değişkenlerin, okul sosyologları ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir birimin kurulmasıyla tespit edilmesi ve çocuğun okulla olan bağının tekrardan kurulmasının/iyileştirilmesinin sağlanması,
- Psikolojik faktörlerin suça sürüklenmede etkisi göz önünde bulundurulduğunda, risk grubunda bulunan çocukların, psikolojik sağlıklarını korumak ve güçlendirmek için ücretsiz ve düzenli olarak danışmanlık hizmeti almaları gerektiği görülmektedir. Bu konuda, psikologların ve pedagoğların, sosyal hizmet uzmanları ve sosyologlarla eş güdümlü çalışmalarına olanak verilmesi,
- Ailelerin, çocuklarıyla bağlarını güçlendirmek, sevgi ve şefkat açısından çocuğun doyuma ulaşması sağlamak için aile içi ilişkiler, çocuk eğitimi gibi konularda eğitim almalarının sağlanması ve mümkünse bu eğitimlerin, zorunlu hale getirilmesi ve eğitimin çıktılarının takip edilmesi,
- Suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş çocukların ailelerinin bu durumu bildiği görülmektedir. Bu ailelerin bu davranışları normalleştirilmesinin önüne geçilmesi ve ücretsiz eğitim programlarına katılımlarının sağlanması,
- Çocuklara kendi hak ve sorumluluklarını, ihtiyaç halinde hangi kurum/kuruluşlara başvurabilecekleri ve toplumsal değerlerin öğretilmesine yönelik eğitim verilmesi,
- Ailelerin ekonomik gelirlerini yükseltmek için meslek edinmeye ya da mesleki gelişimlerini artırmaya yönelik destek çalışmalarının yapılması,

- Toplumsal damgalamanın önüne geçmek için bu konudaki empati becerisinin artırılmasına yönelik ilköğretim sınıflarına empati derslerinin konulması ya da bu konuda eğitim çalışmaları yapılması gerekmektedir.

Sunulacak tüm hizmetlerin, il bazında ve suç istatistiklerinde yer alan suça sürüklenen çocuk oranları dikkate alınarak verilmesinin planlanması gerekmektedir. Ayrıca bu planlamanın, toplumsal yapıyı en fazla tanıyan sosyal hizmet uzmanı ve sosyolog gibi profesyonellerin desteğiyle oluşturulacak bir birim tarafından yapılması, daha iyi bir sonuç alınmasına yardımcı olabilir.

Bir diğer önem husus, suç davranışı gösteren ya da literatürde suça sürüklenme nedenleri olarak belirtilen değişkenlere sahip olan riskli çocukların, problem çözme becerilerinin ve baş etme kapasitelerinin artırılması gerekliliğidir. Ayrıca yukarıda belirtilen önleyici çabaların, kişiye yönelik olması mikro düzeyde müdahale yöntemi içerisinde yer almaktadır. Aile, okul, akran grubu gibi çocuğu etkileyen gruplara yönelik önlemler mezzo; yoksulluk gibi bir toplumu tamamıyla ilgililer olgulara yönelik çözümler ise makro düzeyde müdahaleler içerisinde gösterilebilir. Böylelikle, çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olan mikro, mezzo ve makro düzeyde faktörlerin her birine yönelik alınan tedbirlere yine bu üç düzeyde müdahale stratejileri oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu başlık altında ifade edilen sosyal hizmet uygulamaları, dördüncü bölümde yer alan bulguların sonuçları dikkate alınarak çocuğun suç ile ilişkisini azaltabilmek adına dile getirilmiştir. Çocuğun suç ile ilişkisini anlamada yukarıda ifade edilen nedenlerin tamamının ortadan kaldırılması/iyileştirilmesi çocuğun yüksek yararının korunması için elzemdir. Ayrıca sosyal hizmetin farklı disiplinleri birleştiren eklektik bir yapısının olması, konunun çok boyutlu çalışılmasını ve farklı branş uzmanlarından destek alınmasını da gerekli kılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu başlık altında vaka analizlerine, tutuklu ve hükümlülerin cezaevine girişi, cezaevi süreci ve sonrasında yaşadıkları ile tutuklu ve hükümlülük süreci yaşayan kişilerin belirli kriterler etrafında şekillendirilen tiyolojilerine yer verilecektir.

4.1. Katılımcıların Yaşam Öyküleri

Çocuk yaşta hüküm giyen ya da tutukluluk süreci yaşayan ve tahliye olan dokuz yetişkinle yapılan birebir görüşmeler, vaka analizleri şeklinde kaleme alınmıştır. Her bir katılımcıdan, genelci sosyal hizmet perspektifinden hareketle suçta sürüklenmede bireysel nedenler ile fiziksel ve sosyal çevre, yaşam koşulları, aile ve akran ilişkileri gibi çoklu alanlara yönelik bilgi toplanılmıştır.

4.1.1. Katılımcının Yaşam Öyküsü-1 (Erkek, 25 yaşında)

Doğum Tarihi	29.06.1995
Yaşadığı İl	İstanbul
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Geniş Aile
Baba Mesleği	Turist Rehberi
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşıyla
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Bireysel, Ailesel ve Ekonomik Nedenler, Akran Etkisi
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Hırsızlık
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Hırsızlık, Gasp, Yaralama, Silah Bulundurma
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama, Ekonomik ve Mesleki Yetersizlik
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Aile Sevgisi, Ekonomik Destek, Mesleki Eğitim, İstihdam
Tahliye Sonrası Beklentiler	Uyuşturucuya Yönelik Rehabilitasyon Sayılarının Artırılması, Yiyecek Borcunun Silinmesi

Katılımcının genel öyküsü: İstanbul'da ikamet etmekte, ortaokul mezunu ve bekârdır. Kendi de dâhil toplam beş kardeşe sahip olduğunu belirten katılımcının, iki abisi, bir ablası ve bir

erkek kardeşi vardır. Tüm kardeşleri de kendisi gibi ortaokul mezunudur. Kendisinin, kardeşlerinin ve anne-babasının bir engelliliği bulunmamaktadır. Annesinin ilkokulu terk ettiğini, babasının ise Almanya'da ilkokul üçüncü sınıftayken "okula köpek götürdüğü" için okuldan atıldığını belirtmektedir. Babası Almanya doğumlu, yedi farklı yabancı dil bilmekte, turist rehberliği yapmakta,

düzenli olarak çalışmamaktadır ve kumar ile alkol gibi alışkanlıklara sahiptir. Annesi ev hanımıdır ve Sivas doğumludur. Hem anne hem de baba özdür, farklı yerlerden İstanbul'a göç etmişler, İstanbul'da evlenmişler ve şiddetli geçimsizlikten dolayı katılımcı cezaevindeyken boşanmışlardır. Ablası evli ve ev hanımıdır. Bir abisi fabrikada, diğer abisi turizm acentesinde çalışmakta, kendisi cezaevinden iki ay önce çıktığı için çalışmamakta ve kardeşi ise şuan cezaevinde yatmaktadır.

Aile yapısı incelendiğinde, katılımcının göç geçmişi olmamasına rağmen babasının "Almanca" bir ailenin çocuğu olduğu ve Almanya'daki toplumsal ve kültürel yaşantıya adapte olamadığı için ailesinin ülkesi olan Türkiye'ye geri döndüğü görülmektedir. Katılımcı, İstanbul'un Esenler ilçesinde 1970'lerde yapılan anne tarafından dedesine ait bir binaya, babasının "içgüveysi" olarak yerleştiğini vurgulamıştır. Herhangi bir kira ödemedi, kattaki iki daireyi birleştirerek toplam altı oda iki salona sahip bir evde kaldıklarını ifade eden katılımcı, evin büyük olmasına rağmen kendisine ait bir odası olmadığını ifade etmiştir. Suça sürüklendiği zaman dokuz kişinin kaldığı evde, şuan üç kişi kaldıklarını belirten katılımcı, kendisine ait bir odasının olmamasını evde bir vasfi olmadığıyla ilişkilendirmekte ve bu durumun suçla ilişkisini şu şekilde kurmaktadır:

Altı odalı bir evde kendimize ait bir odamız bile yoktu. Çünkü evde bir vasfımız yoktu ve yıllardır öyle gösterildi. Yaz tatiline giriyorduk ilkokuldayken. Çalışmaya bu evde ekmek yok diyordu (babam), su satın diyordu. Tabii her zaman böyle legal bir şekilde olmuyordu bu. Küfür ediyordu, kovuyordu. Evde kıyamet kopuyordu. Tüm bu tavrından dolayı babam benim suça sürüklenmemde etkili oldu. Zaten baş neden o'dur.

Literatür incelendiğinde uyuşturucu kullanımının, suçluluğun bir nedeni değil, bir tür suçlu davranış gibi görüldüğü ve çoğu gencin uyuşturucuya başlamadan önce suç işlediği ve uyuşturucunun her zaman suça neden olmadığı vurgulandığı görülmektedir. Katılımcının bu konudaki deneyimi şu şekildedir:

İlk cezaevine girdikten sonra gir çık yapa yapa bazı şeyler normal gelmeye başladı. Cezaevine ilk girdikten sonra uyuşturucu kullanmaya başladım zaten... Orucumu uyuşturucu ile açtığımı bilirim... Eskiden mahallede bir abi olurdu. Mahaldekiler o abi için çalardı. Abi de çocuklara hakkını

verirdi. Şimdi gençler çalıyor; uyuşturucuya veriyor. Bir nevi, gençler uyuşturucuya çalmış oluyor... Bebek arabası çalmış, apartmandan bisiklet çalmış, kavurma çalmış, battaniye çalmış. İnsanlar bu çaldıklarını, uyuşturucu alabilmek için satıyordu.

Katılımcının burada kullandığı metafor oldukça önemlidir. Katılımcıya göre uyuşturucu, mahalle abilerinin yerini almaktadır. Çalma eylemi, uyuşturucu için yapılmakta, diğer bir ifadeyle uyuşturucu kullanımı, hırsızlık gibi suçlara ve bu suçların tekrarlanmasına neden olmaktadır. Katılımcının ailevi nedenlerden ötürü uyuşturucu kullanmadan önce suça sürüklendiği fakat uyuşturucu kullanımıyla birlikte suç davranışlarına devam ettiği görülmektedir. Zira bu durum literatürde yaygın olarak yer alan suça başlama nedeninin uyuşturucu olmadığını desteklemekte fakat uyuşturucunun suça neden olmayacağı görüşüne paralellik göstermemektedir. Ayrıca uyuşturucu kullanımının, dini görevleri yerine getirmede herhangi bir engelleyici vasfı olmadığını da düşünüldüğü görülmektedir. Kimi durumlarda, oruç tutulurken uyuşturucu kullanımı ve hatta uyuşturucunun “su” yerine geçerek orucu açmak için kullanılması, bu durumu destekler niteliktedir.

Çocuğun okulla olan ilişkisi de suça sürüklenmesi hakkında bilgi vermektedir. Okulla arasının iyi olmadığını ve sınıf tekrarı yaptığını belirten katılımcı, okulda öğretmenine şiddet uyguladığı için okuldan uzaklaştırıldığını ifade etmiş ve “şiddet gördüğüm için şiddete başvurdum. Yoksa ben şiddete niye başvurayım? Okuldaki her günüm ayrı bir şiddet olayıydı zaten” demiştir. Aynı okulda kardeşlerinin de okuduğunu ve soy isminin okul içinde “kötü bir nama” sahip olduğu için kendisine farklı davranıldığını ifade eden katılımcı, kardeşlerinin de okurken okul içi şiddet olaylarına karıştığını belirtmiştir.

Ailedeki ihmal, istismar ve şiddetin çocuğu şiddete yönlendirdiği ve parçalanmış aile gibi yapıların çocuk suçluluğunu kolaylaştırıcı bir etken olduğu vurgulanmaktadır. Şiddete tanık olan ve maruz kalan katılımcı, ailesinin tutumunun kendisini şiddete yönelttiğini fakat anne-babasının boşanmasının suça sürüklenmesinden sonra babasının uyguladığı şiddete bağlı olarak gerçekleştiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

Kopuk bir aile bağımız vardı. Annem babam şuan ayrı. Ben cezaevine girdiğimde 16 yaşındaydım. O zaman da kopuk bir bağımız vardı... Hatırlamayacak kadar küçük yaşından beri şiddet görüyorum. Hiç sevgi görmedim ki sana öyle söyleyeyim... Babam ve ailesi, anneme, bana ve kardeşlerime şiddet uygulardı. Bunlar beni sokağa itti... Annemden şiddet görmedik ama annemle de oturup konuşmuşluğumuz, vakit geçirmişliğimiz yoktu. Ben hep sokaktaydım. Babam her zamanki namussuzluğunu yapıp anneme saldırdı. Annemde karakoldan uzaklaştırma kararı almak için şikâyette bulunmuş. Şahit olarak da en küçük kardeşimi göstermiş. Bu olay da boşanmak için bir neden oldu.

Katılımcının ailesi tarafından ihmale uğramıştır. İhmale ek olarak istismar da edilen katılımcının, ailesi tarafından sevgi ihtiyacının da karşılanmadığı ve ailenin koruyucu ve sahip çıkıcı işlevinin gerçekleştirilemediği görülmektedir.

Ailede suç deneyimi olan birinin bulunmasının sosyalleşme sürecinde ailenin etkisinde kalan çocuğun suça itilmesinde bir faktör olduğu yapılan çalışmalar neticesinde belirtilmiştir. Katılımcı, ailede suça sürüklenen diğer üyelerin olup olmadığına ilişkin soruyu şu şekilde yanıtlamıştır:

Amcam cinayetli taksi davasından yatıyor. Taksiciyi öldürmüş, parasını gasp etmiş. 19 yıldır yatıyor. Halam da cezaevinde. Eniştemle konteynırla mal çalmaya gidiyorlar. Mal çalmaya giderken, yani hırsızlık yapmaya giderken halamı da götürüyor yardıma. Onlar yakalanınca, halam da ceza alıyor... Küçük kardeşim de silahlı yaralamadan ceza aldı, yatıyor cezaevinde. Ben firar olduğum dönemlerde onun üzerine birkaç dosya yıkmıştım. Onlardan yatıyor şuan.

Katılımcı, şuan halası ve amcasıyla görüşmediğini belirtse de aynı ortamda yaşadıkları ve birinci dereceden akrabalarının suç geçmişinin olması, suç davranışlarının rol-model alınarak öğrenilme ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca katılımcının amcasının hayata karşı suçlar içerisinde değerlendirilen öldürme suçunu işlediği görülürken katılımcının daha çok “hafif” olarak değerlendirilebilecek “malvarlığına karşı suçları” işlediği görülmektedir.

Arkadaşlarıyla arasının iyi olduğunu, onlarla düzenli vakit geçirdiğini ve bulunduğu ortamda sevildiğini söyleyen katılımcı, akran öğrenmesinin etkisi ile ihtiyaçlarını karşılamanın ilk suç deneyimine neden olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

Birçok arkadaşım içeriye girdi, çıktı. Onlarla görüşmeye devam ediyorum. Zaten toplu suç işliyorduk. Hepsi suç ortağım. İlk işlediğim suç da toplu işlediğim suçtu. Arkadaşlarımdan öğrenmiştim. Annemin karnında ben bunları öğrenmedim. Eşofman takımları almak, iyi kıyafetler almak için suçlu olduk. Bizim mahallede Batman'dan gelen bir çocuk vardı. O çaldıklarını bizim için harcıyordu, biz de ona kız arkadaş falan ayarlıyorduk... Sonra bunun yaptığını biz neden yapmıyoruz dedik. Bir baktık, meziyetimiz bu olmuş.

Katılımcı ilk suç deneyimini ise şu sözlerle ifade etmektedir:

Cezaevine ilk kez onaltı yaşında girdim. Maltepe sübyana. O da ev hırsızlığındandı. Mal zararı 765 gr altın, üç tane saat, kadının beyan ettiği bir mücevher vardı. O (mücevher) kayıp. Yakut, Zümrüt gibi bir şey. Bu olaydan ceza almadım; SSC (suça sürüklenen çocuk) olarak gözüktüm. Eşyaları geri verdik, teşebbüste kaldı. O zamanlar çocuk olduğum için en fazla ceza 4'e 2'ydi. Ben yüz on gün falan yattım hemen hemen. Sonra yatarımı göz önünde bulundurarak beni çıkardılar. Altı kere tutuklandım, altı kere hüküm giydim. Her tutuklandığımı dosyada ceza almadım ama ertelenen cezalarım, sonradan işlediğim suçlardan dolayı erteleme aldığım cezalar sayıldı. Toplam otuza yakın dava dosyam var. Dosyaların içinde yaralama var, silah bulundurma var, gasp var, ateşli silahla saldırı, hırsızlık gibi dosyalarım var.

İfadeler dikkate alındığında, katılımcının ilk suç deneyimini arkadaşlarıyla yaşadığı ve metropollerde en yaygın suç türlerinden biri olan ve malvarlığına yönelik suçlar içerisinde değerlendirilen hırsızlığa sürüklendiği görülmektedir. Fakat katılımcı, suç davranışlarına devam etmekte ve vücut dokunulmazlığını ihlal gibi farklı suç türlerini de işlemektedir.

Katılımcı, yukarıda belirttiklerinden hareketle ilk suça sürüklenme deneyimini ailesel ve çevresel faktörlere bağlı olarak açıklamaktadır. Fakat ilk suç deneyimini paylaşırken mükerrer olarak suça sürüklendiğini anlatması, ailesel ve çevresel değişkenlere ek olarak suça sürüklenme nedenleri arasında bireysel nedenlerin de önemi üzerinde düşünülmesine neden olmaktadır. Katılımcının ifadeleri, literatürde yer alan bir kere suç işlemiş çocukların, tekrar suç işleme olasılıklarının yüksek olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Sembolik Etkileşimciliğe göre mesajların nesnel bir gerçekliğe sahip olmadığı ve başkalarının tepkileri yorumlamasına bağlı olarak değişmesi söz konusudur. Olayların değerlendirilmesi bu yorumlama bağlamında farklılaşabilmektedir. Keza suça sürüklenme, suç, suçluluk ya da suçlu gibi kavramlara yüklenen anlamlar neticesinde değerlendirilebilmekte ve suç eylemlerinin tekrarlanma olasılıkları hakkında bilgi vermektedir. Bu doğrultuda katılımcı, suç işlemeyi normalleştirdiğini ve farklı suçlar işlemesinin nedenini suç işlemenin “bir yaşam tarzı” haline gelmesiyle açıklamaktadır. Eksik bırakıldığını, arkadaşlarından geri kalmamak ve idealleri karşılamak için suç işlemeye devam ettiğini ve bir işte çalışmanın yaptığı aktiviteyi, içtiği sigarayı dahi karşılayamayacağını belirtmektedir. En ilginç olan nokta ise bulunduğu ortamda “lider” olabilmek için o ortamdaki kişilerin masraflarını karşılaması gerektiğini düşünmekte; bunu da yapabilmek için kendi deyimiyle “lider kalabilmek için” suç işlemeye devam etmektedir.

Ayrıca katılımcı, ilk tahliye olduktan sonra ailesine karşı bir “mahcubiyet” yaşadığını ve “kötü arkadaşlarıyla” görüşmeme kararı aldığını fakat uygulayamadığını belirtmektedir: “Tahliye olduktan sonra suç ortaklarım geldi eve, korkudan mahkemeye gelmiyorlardı aileleri dışlayacak diye. Onlarla görüştükten kısa bir süre sonra aynı işleri yapmaya başladık”. Aynı mekânda bulunmanın ve suça sürüklendiğiyle arkadaşlarıyla bir araya gelmesinin farklı suçlar için de bir neden oluşturduğu görülmektedir.

Literatürde suça sürüklenme nedenlerinden biri olarak ikamet edilen mekân yer almaktadır. Katılımcının yukarıda belirttiği üzere yaşadığı çevre, suç davranışlarına devam etmesi için de bir neden oluşturmuştur. “Aynı çevrede kalmasaydım suç işlemezdim aslında” diyen katılımcı, en azından liseyi başka bir yerde okusa belki kendisi için daha iyi olacağını söylemiştir. “Ailemdeki herkes ilkokulu (ilköğretimi)

bitirdi, sonra okumadı. Kardeşlerim arasında liseye falan giden yok... Liseye gitsem tekrar suç işlemeyeceğimin garantisini vermiyorum ama en azından bir denemiş olurdum” demektedir.

Katılımcının kavramlara atfettiği anlamlar ise oldukça dikkat çekicidir. “Suç, pişmanlık... Suçlu, çaresiz insan... Suçluluk, bir psikoloji...” şeklinde bu üç kavramı tanımlayan katılımcı, ilk cezaevine girdikten sonra üzüldüğünü, aldığı cezalardan dolayı çevresindeki insanlardan geri kaldığını, kendi yaşatlarının evlenip çocukları olduklarını, evlerini, arabalarını alarak düzenlerini kurduklarını ifade etmiştir. Fakat babasını hatırlamayacak kadar küçük yaştan beri, “para bulun, getirin” diyerek kendisine şiddet uyguladığını, bu davranışın da onu kısa yoldan para kazanmaya iterek hırsızlık yapmasına neden olduğunu ve buna da alıştığını ifade etmektedir. Hırsızlık onun için bir suç değil, çıkış noktası olmuştur.

Katılımcı, ailesinin suç ile ilişkisini ilk kez tutuklandığında öğrendiğini belirtmiştir. Ailesinin verdiği tepkiyi de şu şekilde özetlemiştir: “Ailem, ilk kez karakola geldiklerinde artık olan olmuş gözüyle baktılar. Çocuk olduğum için beni teselli etmeye çalıştılar. Çıktıktan sonra da haçtan gelmişim gibi karşıladılar sağ olsunlar. Ailemden büyük bir tepki bekliyordum ama görmedim. Onlar normal karşılayınca ben de hiç pişman olmadım”. Pişmanlığı, ailesinin verdiği tepki üzerinden şekillenen katılımcı, ailesinin zaman içerisinde süreci normalleştirme yoluna gitmesinin suç davranışlarını artırdığını belirtmektedir.

Katılımcının tahliye olduktan sonra ailesinden ve çevresinden gelen tepkiler, etiketleme kavramı üzerinden şekillendirildiğinde şöyle bir tablo açığa çıkmaktadır: Çevresinde suç geçmişi olan arkadaşlara sahip olduğundan bir dışlanma hissetmemiş fakat annesinin ailesinin kendisini dışladığını belirtmiştir:

Annemin ailesi beni çok dışladı. Biraz muhafazakârlar. Bizim de yaşantımız belli, belirli bir rayında gidiyor. Annemin ailesinin yanında hep ikinci sınıf muamelesi görüyorduk. Dayım bir kolej sahibi, her zaman Ramazan'ın ilk gününde büyük bir yemek verirdi kolejde. Buraya gelenler birazcık nezih insanlar. Sırf bu yemek için gittim bir buçuk milyarlık (bin 500 TL) alışveriş yaptım. Kardeşimle kavga etmiştik, elimi cama vurmuştum. Kardeşime vurmamak için. Elimi sardım, elime dikiş falan atıldı. Dayım tüm yeğenlerine elini verdi öptürmek için. Ben elini öpmek

için hamle yaptım, elini çekti. 'Oğlum elin niye bu halde' diye söylendi. Niye kavga ediyorsunuz diye nasihat vermeye başladı. Zaten bu çocuk problemleri diye düşünüyordu. Bana elini dahi öptürmedi. Ben de sinirlendim, ortamı terk ettim.

Arkadaşlarının tepkisini ise şu şekilde özetlemektedir: “Arkadaşlarım benden uzaklaşmaya cüret edemedi. Yani bu konu üzerinden (cezaevinde yattığı için) benle iletişimi kesse birileri, ona zarar geleceğini biliyor benden, o yüzden kimse ilişkisini kesmeye cesaret edemedi. Zaten çoğu benim gibi”. Katılımcı, sosyal faaliyetlerde maddi anlamda arkadaşlarına destek olduğu için arkadaşları arasında dışlandığını düşündürecek bir olayın yaşanmadığını söylemekte fakat sınırlı iletişim kurduğu ve durumunu bilen bazı insanların bakışlarından rahatsızlık duyduğunu, “küfür eder gibi” baktıklarını vurgulamaktadır. Sözel olmasa bile toplumsal alanda suç geçmişin bilinmesinin, “algılanan dışlanma”yı desteklediği görülmektedir. Arkadaşlarının kendisini dışlamaya “cüret edemeyeceğini” ifade etmesi de esasen sosyal ortamda “korkuya dayalı bir kabullenme”nin olup olmadığını düşündürmektedir.

Aileden sevgi görmesinin, suça sürüklenmesini engelleyeceğini belirten katılımcı, bir sorumluluk verilmesi ve maddi ihtiyaçlarının karşılanmasının böyle bir eylemde bulunmamasına neden olacağını söylemektedir: “...Bir sorumluluk verilseydi yapmazdım. Babam bana hiç harçlık vermiyordu. Kız arkadaşım vardı o zaman görüştüğüm. Babam, giderken (kız arkadaşının yanına) cebinde paran var mı diye sormuyordu. Ben çaldığımla gidiyordum.” Katılımcının hırsızlık eyleminin, ekonomik gerekçelerle açığa çıktığı görülmektedir.

Katılımcı, altı kere hüküm giydiğini, ilk cezaevine onaltı yaşında girse bile ilk kez ondört yaşında karakola gittiğini belirtmektedir. Tanıdık birinden uyuşturucu hap aldıklarını, polisin müdahalesi sonrası polise vurarak taksi ile kaçtıklarını ve yakalandıklarını fakat ceza almadığını söylemiş ve cezaevinden yine on altı yaşında tahliye olduğunda en büyük ihtiyacının aile sevgisi olduğunu vurgulamıştır. “Benim en büyük ihtiyacım maneviydi. Gerçek bir aile sevgisine ihtiyacım vardı” diyen katılımcı, tahliye sonrası diğer ihtiyaçlarını iş bulmak ve uyuşturucuyu bırakmak için rehabilitasyon merkezlerinin sayısının artırılması olduğunu belirtmiştir: “...Devlet uyuşturucunun önünü kesse yeter. Bir arkadaşım uyuşturucuyu bırakmak istiyordu. Devleti aradı, altı ay sonra sıra aldı... Bu altı ay içinde o kişi ölebilir, içeri girebilir, çok büyük boşluklar yaşayabilir bu süreçte. Devletin bu rehabilite

merkezlerinin sayısını artırması gerekiyor” diyen katılımcının cezaevini “içeri” olarak tanımladığı görülmektedir. Özellikle hapisane-cezaevi kavramlarını kullanmak istemeyen kişiler, bu kavramları karşılayan “içeri” kelimesini kullanmayı tercih etmektedir. Özgürce hareket etmek için kullanılan “dışarı”nın zıttı olan “içeri”nin negatif bir çağrışımı yoktur.

Katılımcının istihdama ilişkin görüşleri de şu şekildedir: “Cezaevinden çıkan kişiler için, onların iş bulmalarını kolaylaştıracak bir çalışma yapsa devlet iyi olur. Mesela bir kurum açılrsa, cezaevinden çıkan insanlar o kuruma gitse, istedikleri meslekleri öğrenseler, o kurumda mesleklerine göre iş verilse. Bu kişileri topluma kazandırırısın”.

Katılımcıların eski hükümlülerin cezaevindeki gibi üretim sürecine dâhil olup maddi kazanç elde etmesine yönelik önerisi şu şekildedir:

Açık cezaevine varlığının sebebi ne biliyor musun? Topluma kazandırılması insanların. Açık cezaevine girince topluma uyum sağlıyormuşsun. Öyle bir şey yok. Orada çok büyük bir rant var. Oralarda büyük bir gelir elde ediliyor. Açık cezaevinde çalıştığınızda devletin verdiği ücret 200 milyon (TL) ama sizin ona kazandırdığınız bu aldığınız paranın 10-11 katı. Edirne açık cezaevinde ürettiğiniz ürünler EAÇ (Edirne Açık Cezaevi)'da satılıyor. Burada üretilen ürünlerin yarısı oradaki mahkûmlar tarafından yapılacak, yarısında cezaevinden tahliye olmuş o semtte ikamet edilen eski hükümlerin orada çalışmasına imkân verilebilir.

Devletten bir diğer beklenti ise maddi cezaların silinmesine yöneliktir. Bu konuda katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

Adli para cezalarına baktım geçenlerde e-devlet üzerinden. 60-70 bine yakın para vermem gerekiyor. Örneğin ben uyuşturucu sattım, on iki yıl ceza aldım. On iki yılın dörtte bir yatarı dokuz yıl altı aydır. Kapalı da dört yıl altı ay yatacağım. Açıkta ise beş yıl yatacağım. Ben bu kadar bedel ödeyeceğim, bir de üstüne devlet on iki bin ceza vermiş. Ben zaten dokuz yıl cezaevinde kaldığım için çıktığımda bunu faizi ile birlikte ödemem gerekecek. %50 oranında faiz gelecek. Ben bunu nereden vereceğim? Yine

uyuşturucu satacağım ya da gideceğim bir yerden çalacağım. Bu para cezalarının silinmesi gerekiyor. Bu konuda muzdarip birçok insan var dışarıda.

Tahliye olan çocukların hayatlarını iyileştirmek adına hem aileye hem de devlete önemli rollerin düştüğünü vurgulayan katılımcı, genel olarak beklenti ve ihtiyaç temelinde ailelerin çocuklarına sevgi göstererek maddi ihtiyaçlarını karşılaması gerektiğini, uyuşturucuyla mücadele eden merkezlerin sayısının artırılması, mesleki becerinin geliştirilmesi ve son olarak maddi yaptırımların kaldırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.1.2. Katılımcının Yaşam Öyküsü-2 (Erkek, 33 yaşında)

Doğum Tarihi	1987
Yaşadığı İl	İstanbul
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	Herhangi Bir Mesleği Yok. Çalışmamaktadır
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşlarıyla
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Ekonomik Gerekçeler ve Akran Etkisi
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Gasp
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Gasp ve Uyuşturucu Madde Ticareti
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara ve Alkol
Tahliye Sonrası Sorunlar	Ekonomik Yetersizlik
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Aile Sevgisi, Aile İçi ve Kişisel Gelişime Yönelik Eğitimler, Ekonomik ve Psikolojik Destek, İstihdam
Tahliye Sonrası Beklentiler	Evlilik Desteği, Sabıka Kaydının Silinmesi, Aile İçi İlişkilerin Geliştirilmesi, Çocuk Gelişimine Yönelik Eğitimlerin Verilmesi

Katılımcının genel öyküsü: Hatay doğumlu, İstanbul'da yaşıyor, bekâr ve açık öğretim fakültesinde okumaktadır. Askerliğini tamamlamış, daha önce bir evlilik yapmıştır ve eşinden

ayrılmıştır. Kendi de dâhil toplam sekiz kardeşe sahip olan katılımcının, iki erkek, beş kız kardeşi vardır ve yedinci çocuktur. Kendisinin, kardeşlerinin ve anne-babasının bir engelliliği bulunmamaktadır. Annesi ve babası ortaokul mezunudur. Annesi ev hanımıdır, babasının bir mesleği yoktur ve babası İstanbul'a göç ettikten sonra çalışmamıştır. Ekonomik gerekçelerle gerçekleşen göç olayı, 2001 yılında Hatay'dan İstanbul'a yönelik olmuştur. İstanbul'a göç ettiklerinde katılımcı, 14 yaşındadır. Anne-babası 2020 yılında "İstanbul'a uyum sağlayamadıkları" gerekçesiyle tersine göç ederek Hatay'a dönmüştür. Anne-babanın da ilk evliliğidir; sağ ve birlikte yaşamaktadırlar. Katılımcı kız arkadaşıyla aynı evi paylaşmaktadır.

Katılımcının eğitim geçmişi dikkate alındığında, orta sona kadar okula düzenli olarak gidip geldiği fakat orta sonda diplomasını almadan okulu terk ettiği görülmektedir. Orta birdeyken sınıfta kaldığını, orta biri ve ikiyi Hatay'da

okuduğunu, göç ettikleri için orta sonuncu sınıfa İstanbul’da devam ettiğini fakat okula adapte olamadığını belirtmektedir. Orta sondayken arkadaş ortamından kaynaklı okuldan kaçmaya başlamış, sonra evden de kaçmıştır. Evden kaçmalar başlayınca bu durumun okuldaki arkadaş çevresinden kaynaklandığını düşünen aile, “gidişatın iyi olmadığını” düşünmüş ve katılımcıyı okuldan almıştır. Ortaokul ve liseyi açıktan okuyan katılımcı, okumasında cezaevinin bir katkısı olduğunu, dışarıda olsa okulu bitiremeyeceğini belirtmektedir.

Katılımcı, 14-15 yaşından itibaren meslek öğrenmek için İstanbul’da abisine ait bir fotoğraf stüdyosunda çalışmıştır. Bu işi, küçük yaşta kendisine yüklenen “ağır bir sorumluluk” olarak tanımlamaktadır. Çünkü burada çalışmaya başladıktan sonra spor gibi herhangi bir sosyal faaliyete katılamamıştır. Abisinin ekonomik durumunun iyi olduğunu fakat aileye maddi katkı sağlamadığını vurgulayan katılımcı, baba çalışmadığı için kardeşlerin çalışarak eve bakmak zorunda kaldıklarını, herkesin kendi hesabına çalıştığını fakat sadece ortak giderleri (faturalar, kira ve gıda) birlikte karşıladıklarını, ekonomik durumlarının kötü olduğunu belirtmektedir. Kardeşleriyle arası iyi değildir, tüm kardeşlerin birbiriyle bağları zayıftır ve çoğu zaman birbirleriyle küslük yaşamaktadır. Abisinin ve iki kız kardeşinin evlilik nedeniyle evde yaşamadıklarını, beş kardeş ve anne-babanın aynı evi paylaştığını fakat anne-babasının memlekete dönmesiyle kendisinin de kız arkadaşıyla yaşamaya başladığını belirtmiştir. Suça sürüklenmeden önce kendisine ait bir odasının olmadığını, üç erkek kardeşin aynı odayı paylaştığını, evin küçük olduğunu ve evde kendisine ait rahatlayacak bir yer olmadığını belirtmiştir.

Şuan sigara ve alkol kullandığını fakat uyuşturucu içmediğini belirten katılımcının, ailesinde suç işleyen kimse yoktur. Katılımcı, aileden sevgi görmesiyle ilgili şunları belirtmiştir: “Ben ailemin en küçük erkek çocuğu olduğum için annem ve babam tarafından farklı sevilirdim. Tabii annem sık sık bana bağırdı, kızardı ama babam bana kızmazdı. Kardeşlerim arasında sevilmezdim çünkü babamın en çok sevdiği çocuk bendim. Hala da öyle”. Şiddet geçmişiyle ilgili ise şunları belirtmiştir:

Babam severdi döverdi de. Suça bulaşmadan önce de babam beni döverdi, babamın dövmesi tabii etkili oldu benim suça bulaşmamda. Yaşadığım evin bana hiçbir çekiciliği kalmıyordu. Sokakta arkadaşlarımla birlikte zaman geçiriyordum. Eve geldiğimde huzur yoktu babam beni dövdüğü için. Bu da benim eve gitmek istememe neden oldu.

Sokakta kalan sokakta gezen adamdan da ne olur kimle gezdiğim de belli değil. Herkesin zengin arkadaşları da, iyi arkadaşları da olmuyor tabii ki.

Babasının kendisine kızmadığını belirten katılımcının hemen ardından babasının kendisine yönelik şiddette bulunduğunu ifade etmesi çelişkili gibi dursa da katılımcının kızmayı, bağırarak ilişkilendirdiği, babasıyla sözel çatışma içine pek girmediğini kast ettiği anlatımından hareketle çıkarılabilir. Annesinin sözel şiddet uygularken babasının fiziksel şiddet uyguladığı görülmektedir. Ayrıca babasının uyguladığı şiddetin adli makamlara yansiyacak kadar büyük olmadığını belirten katılımcı, kendisinin dört yıl önce “kaza”yla neden olduğu bir olayın karakola yansıdığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Alkollü iken eve gittim. Evde bir tartışma çıktı. Tartışma kavgaya dönüştü. Büyük abim ve babam beni kapıdan içeriye almak istemedi, kapıdan dışarıya attılar. Yani artık baş edemiyorlardı benle. Ben de çelik kapıya bir tekme atınca babamın koluna mı omzuna mı ne geldi. Öyle bir adli makamlık olduk.

Bu yaşanan olay, babadan öğrenilen şiddete, katılımcının de başvurduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca katılımcının öfke kontrolü yapmada zorlandığı görülmektedir.

Katılımcı, tutuklandığı ilk suç deneyimini 2004 yılında İstanbul, Ataköy’de bulunan Galleria Alışveriş Merkezi (AVM)’nde yaşamıştır. Arkadaşlarıyla Galleria içinde işlediği gasp suçunu şu şekilde anlatmaktadır:

Cahilliğin de cahilliği, çocukluk işte. İnsanların öksürmeye utandığı bir yerde ben gasp işledim. O kadar da gözüm kararmıştı. O da ekonomimizi kötü olmasından kaynaklandı... Bir çocukluk arkadaşım vardı. Bir de benden çok çok büyük olan 30-40 yaşlarında biri vardı. Biz Esenler’de oturuyorduk. O da Zeytinburnu’nda oturuyordu. Bize abilik yapıyordu. Çok çok iyi tanıyıordum o abiyi. Telefondur, paradır birlikte alıyorduk. O abi de bizi gezdiriyordu, eğlendiriyordu, barlara götürüyordu, yediriyordu. O paralarla bunları yapıyorduk. Bizi teşvik ediyordu. Zaten başı çeken o’ydu. O dönem gasp ediyorduk ya o paraları elde edebilmek için... Ben

o dönemde yaptığımız bu işin suç olduğunu biliyordum. Beynim öyle algılıyordu. Yaparken ve yaptıktan sonra da suç işlediğimi biliyordum. Gasp ediyorduk ama yaparken bile ben yanlış yapıyorum, ben suç işliyorum, bu doğru değil diye anlıyordum bunu.

Katılımcı, işlediği bu suçu “cahillik” olarak tanımlamakta, yaptığı eylemin suç olduğunu bildiğini belirtmektedir. Bu bilginin, caydırıcı olmadığını ifade etmektedir. Vaka 1’de de belirtildiği üzere bu katılımcının de kendisinden büyük “bir abi” için hırsızlık eylemine devam ettiği görülmektedir. Sosyalleşme ihtiyaçlarının ekonomik yoksulluğa bağlı olarak karşılanamaması ve abi olarak ifade edilen “kötü bir rol model”in olması, çocuğu suçlu davranışlara itmektir. “Abi” olarak belirtilen kişinin, çocuğu suçlu davranışlara zorla itmediği fakat hırsızlık gibi eylemlerden elde edilen kısmi gelirin çocuğun yaşam refahını artırmak için kullanması ve motivasyonel katkısı, eylemin suç olarak yorumlanmasına rağmen devamlılığını sağlaması açısından önemlidir.

Katılımcı, ilk kez 17 yaşındayken yukarıda bahsedilen Galleria’daki gasp olayından tutuklanmış fakat daha önce de suçlu davranışlarda bulunmuştur. Toplamda kırk sekiz dava dosyası vardır, on kere tutuklanmış ve dört defa hüküm giymiştir. Katılımcının kamunun sağlığına ve malvarlığına karşı uyuşturucu satıcılığı, gasp ve hırsızlık gibi seçimlik hareketli suçları işlediği dikkat çekmektedir. Uyuşturucu satıcılığına ise cezaevinden ilk tahliye olduktan sonra başladığını belirtmektedir. Hatta uyuşturucu parasını temin etmek için farklı suçlara karışmıştır.

Katılımcı, cezaevinde farklı suçları işleyen başkalarıyla bir arada olmanın, diğer suçları nasıl işleyeceğini öğrenmesini kolaylaştırdığını belirtmiştir. Bu deneyimini ise şu şekilde anlatmaktadır:

Önceleri bu suçları işlerken zaten bunların yanlış olduğunu hissediyordum. İlk kez Bayrampaşa Sübyan evine girdikten sonra... Bilirsin zaten o zamanlar eski tip cezaevlerinde 200-250 tane mahkûm aynı yerde barınıyordu. Düşünsene 200-250 çocuk var. Ortak havalandırmaya çıktığımız arkadaşlarımız dışarıda yaptıkları suçları, işledikleri suçları anlata anlata bitiremiyordu. Başka bir konu yoktu ki herkes yaptığını anlatıyordu. Sen neden geldin cinayetten. Sen neden

geldin gasptan. Bunları bunları yaptım diye anlatıyordu herkes. O kadar dinledikten sonra ne oluyor biliyor musun kardeşim, artık o sıradan bir şeymiş gibi geliyor. Yani ilk cezaevine girdiğimde cezaevinde anlatılanlar, söylenenler, duyduklarım bana bunların sıradan olduğunu düşündürdü. Bayrampaşa'dan çıktıktan sonra uyuşturucu ticaretine başladım. Artık her şey sıradan geldiği için uyuşturucu da normal geldi bana.

Farklı suç türlerine bulaşma sırası dikkate alındığında ilk etapta ekonomik ihtiyaçları karşılamak için “abi” eşliğinde gasp gibi suçların işlendiği, uyuşturucunun bir ihtiyaç haline geldiği ve bu ihtiyacın karşılanması için satıcılık gibi farklı suçların işlendiği görülmektedir. Vaka 1’deki katılımcı gibi teşvik edici nedensel değişiklikte yaşa ve deneyime bağlı bir farklılaşma olmuş; abinin yerini uyuşturucu almış ve temel ihtiyaç fizyolojik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlardan uyuşturucu teminine kaymıştır. Zira katılımcı de ilk suçu işlediğinde, işlediği suçun kendisine “para” olarak gözüktüğünü belirtmektedir. Bu ilk suçunu, “para temin etmenin yolu” olarak gördüğünü, normal olarak değerlendirdiğini hatta bir insanın çalışması ne kadar normal ise bunun da o kadar normal olduğu düşündüğünü belirtmiştir. Sonraki süreçte uyuşturucu için para kazanma zorunluluğu, farkındalığını artmıştır ve bu olaya son vermeyi istemesine yol açmıştır.

Burada dikkat çeken husus, suçun illegal bir davranış olarak görülmemesidir. Resmi yollarla ve belirli bir çaba sonucu kazanılan ekonomik gelir ile suçlu davranış sonucu elde edilen paranın aynı olarak değerlendirilmesi, esasen suçun normalleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Suçu ilk etapta “normal”, sonraki sürecinde ise “insanların hayatlarını mahfeden lanet bir şey” olarak tanımlayan katılımcı, suçluyu ise “illegal, gayrimeşru, uygunsuz işlere bulaşan; topluma aykırı hareketler yapan kişiler” olarak tanımlamaktadır. Kendisinin de suçlu hissettiğini belirten katılımcı, suçluluğu, “diğer insanların hissettirdiği his” olarak ifade etmektedir. Katılımcı cezaevini de “lanet bir yer” olarak tanımlamaktadır. Katılımcı “lanet” kelimesini bir bedduadan ziyade “berbat” ve “çok kötü” gibi anlamlarıyla kullanmaktadır. Bu kelimeyle o ortamdaki nefret ettiğini göstermekte ve o ortama tiksinti duyduğunu ifade etmektedir.

Katılımcının ailesinin ve çevresinin tepkisi ise şu şekilde olmuştur: İlk tutuklandığı gasp olayından sonra ailesi, destekleyici bir tutuma sahip olmuştur. Ailesinin ziyaretine geldiğini, on aylık tutukluluk sürecinde her ihtiyacıyla ilgilendiğini belirtmiştir. Fakat tahliye sonrası işlenen suçlar tekrarlanınca ailesinin kendisiyle araya mesafe koyduğunu, pek nadir olarak görüşmeye geldiklerini ve destek çıkmadıklarını ifade eden katılımcı, sadece ailesine karşı bir “utanç” duyduğunu ifade etmiştir. Bu utanç duygusunun, ilk tutukluluğunda özellikle annesinin, mahalledeki komşularla iletişim kurmaya utandığını söylemesi ve “başımı öne eğdin” diyerek kendisine tepki vermesiyle oluştuğunu ifade etmiştir. Arkadaşlarının çoğunun ise kendisiyle aynı ortamda bulunmasından dolayı onlarla iletişime devam ettiğini belirtmiştir. Arkadaşları arasından kendisine “nasihat” verenlerin ve neden böyle yaptığını soranların da olduğunu vurgulayan katılımcı, bu arkadaşlarının da aynı davranışlarda buldukları için söylediklerinin etkili olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda arkadaşları tarafından sevildiğini düşünen katılımcı, bütün çevresinin aksi bir görüşe sahip olduğunu ve kendisini arkadaşlarına kullandığını düşündüklerini belirtmektedir. “Kavgacı bir ruha” sahip olduğu ve fiziksel gücü için arkadaşlarının yanında olduğunu kendisine belirtenler olmuştur.

Katılımcı, aynı davranışlara sahip oldukları için arkadaşları arasından dışlanmadığını, fakat sevdiği kızın bu işlere bulaştığı için kendisini terk ettiğini söylemiştir. “Belki cezaevine girmesem, bunları yapmasam mutlu bir ilişkimiz olurdu” diyen katılımcı, suça sürüklenen bir arkadaşının ablasıyla 29 yaşında evlenmiş ve 3 yıl sonra boşanmıştır. Cezaevinde kendisine güven problemi yaşadığını, eski eşinin kendisini bu suçlu davranışlarından dolayı dışladığını düşündüğünü belirtmiştir.

Bariz ötekileştirme davranışları olmasa da katılımcı, insanların davranışlarından şüphe duymaktadır. Bir ortamda bulduklarında, ortamda bulunan diğer kişilerin suçlu olduğunu bildiğini düşündüğünü ve bu düşüncenin de kendisinin “aşağılık” duygusuna kapılmasına neden olduğunu söylemektedir. Katılımcının suça sürüklenmiş olması, en fazla iş bulma sürecini etkilemiştir. Katılımcı “İşe girmek istediğimizde mecbur söylüyorduk. Kimse yüzümüze bir şey demiyor ama işe de almıyor. İşe giremezsem nasıl uzak kalacağım bunlardan? Hadi şimdi arkadaşlar destekliyor da ihtiyaç fazlası tişört, masa örtüsü gibi şeyleri ucuza veriyorlar. Ben de ticaretini yapıyorum, ya sonrası?” demiştir.

Katılımcı, dışarıya çıktığında çevresine uyum problemi yaşamadığını fakat dışarıda geçirdiği zamanının da çok kısıtlı olduğunu belirtmiştir. “Bu yaşıma kadar toplasan üç buçuk, dört yıl dışarıda kaldım. 15-20 gün bir böyle tuhaf hissediyorsun ama sonra normale dönüyorsun. Ama çevremde uyum sağlayamayan çok insan oldu” diyen katılımcı, yaralamadan dolayı cezaevine giren ve sonra tahliye olan bir arkadaşının dışarıda çalışmadığını çünkü kapalı ortamda duramamaya başladığını söylemiştir. Bu arkadaşının yiyecek-içecek sıkıntısından tekrar suç işleyeceğini düşünen katılımcı, tahliye olanlar için psikolojik destek hizmetinin sağlanmasının önemine vurgu yapmıştır. “Belki ben de uyum sağladığımı düşünüyorum ama uyum sağlayamıyor da olabilirim” diyen katılımcı, tahliye olan herkese yönelik psikolojik bir tedavinin uygulanması gerekliliğini ifade etmektedir.

Tahliye sonrası önemli bir gereksinim ise katılımcıya göre “aile sevgisi”dir. Manevi ihtiyacın giderilmesinde ailenin etkisini “Bir sevgiye, bir yuvaya ihtiyacı oluyor insanın. Özellikle bekârsa, yalnızsa. Aile şefkatine ihtiyacı vardır herkesin, aile şefkatini, aile sevgisini tahliye olduktan sonra bekliyordur. Ailenin destek çıkması gerekiyor” şeklinde belirten katılımcı, ailesinin de kendisine “kol-kanat germesini ve sevmesini” beklediğini ifade etmiştir.

Katılımcı, kleptomani gibi psikolojik suçlar hariç geçim sıkıntısına bağlı olarak suçun işlendiğini düşünmekte, iki-üç bin maaşla çalışan kişilerin ailelerini geçindiremeyeceklerini, dolayısıyla ya hırsızlık yapacağını ya da suça sürükleneceğini ifade etmektedir. Bu ücreti sembolik olarak ifade eden katılımcının asıl vurguladığı nokta, maddi sıkıntıya düşünmeden temel ihtiyaçların karşılanabileceği bir gelirin oluşturulması gerekliliğidir. Bu konuda ifadeleri şu şekildedir:

Biliyorsun kleptomani diye bir hastalık var. Adam da hastalıktan dolayı çalışmıyorsa bu hastalığın iyileştirilmesi gerekiyor. Ya da adamın ekonomisi kötüdür. Adam, ekonomisini iyileştirmek için çalışmıyordur. Bu adamın ekonomisine iyileştirmek gerekiyor çalışmaması için. Adam cezaevine girip çıktıktan sonra bu işi daha profesyonel yapacaktır. Çünkü bu adamın ihtiyacı var. İlkinde profesyonel yapmadı, yakalandı ama orada, cezaevinde öğrenecek artık. Çıktığında daha iyi yapacak. Çünkü bu adamın çocukları var, eşi var, evi geçindirmek zorunda.

Katılımcı, hem suça ilk bulaşma nedenini hem de tahliye olduktan sonra suçun tekrarlanma ihtimalini ekonomik gerekçelerle açıklamış; tahliye olduktan sonra da ekonomik ihtiyaçların belirli bir süre devlet tarafından karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Cezaevi sürecinde eğer varsa birikiminin de bittiğini, dışarıda “savunmasız” kaldığını ve devletin iş bulmada yardımcı olmasını gerektiğini söylemiştir: “Belediyelerde, bakanlıklarda, kaymakamlıklarda bir sürü iş imkânı var. Bunlardan cezaevinden çıkan mahkûmların da faydalandırılmasını istiyorum. Çünkü sabıkalı olan birine kolay kolay kimse iş vermiyor, biliyorsun. Tabii asgari ücretin üzerinde bir maaşla kişilerin çalıştırılması gerekiyor. Bu benim talebimim olsun” diyen katılımcı, başvuru yaptığı ve iyi maaş veren yerlerin “sabıka kaydı” istediğini, o sabıka kaydıyla gittiği bazı yerlerde kendisini mülakata bile almadıklarını belirtmiştir. “Eğer benim sabıkamı silseler, bir işe girer, iyi bir maaşla çalışabilirim. Tabii dediğim gibi iyi bir işe girmem için sicilimin temizlenmesi gerekiyor. Tabii herkesin sicili temizlenecek diye bir şey yok. Ama suç türüne göre belki böyle bir şey yapılabilir” önerisiyle katılımcı, tahliye sonrası bir diğer beklentisinin bu yönde olduğunu belirtmiştir. Karıştığı suçların sicilde gözükmemesiyle hayata “sıfırdan” ve “özgür” olarak başlayacağını söylemiştir. Katılımcının, tahliye olmayı özgürlük olarak değil de, sicilinin temizlenmesini özgürlük olarak değerlendirmesi ilginçtir. Bu durumun katılımcının, sınırlı bir fiziksel alanda, sınırlı davranışlar sergilemesine rağmen bir arada kaldığı kişilerin benzer özelliklere ve niteliklere sahip olmasının kendisini rahatsız etmemesiyle açıklanabilir. Zira katılımcı, kamusal hayata dâhil olduğunda suç geçmişine sahip olmasının toplumun refah seviyesine uygun hareket etmesinde engelleyici bir vasfa sahip olmasının özgürce yaşamasına engel olduğunu düşündüğünden böyle bir değerlendirme yapmış olabilir.

Katılımcının akademik eğitimle ilgili herhangi bir beklentisi yoktur. “Yaş otuz üç. Bu yaşından sonra bir yerde bir işletmeci mi olacağım. Zaten bu sabıkadan sonra kim bana bir iş verir? Komik geliyor bu durum. Çünkü bunların hepsini yaşadık. Okul boş” diyen katılımcı, aile içi ilişkileri geliştirmeye, çocuk gelişimine yönelik eğitimlerin verilmesinin iyi olacağını belirtmiştir.

Katılımcının tahliye olan gençlerin, devlet tarafından evliliğe teşvik edilmesi bir diğer önerisi ve beklentisidir. Katılımcıya göre evlenen kişiler sorumluluk almakta,

suç işlememeyi tercih etmektedir. Ekonomik olarak da devlet tarafından bu kişilerin desteklenmesi gerektiğini belirten katılımcı, ekonomik yoksulluğun ve yalnızlığın ortadan kaldırılmasıyla gayrimeşru işlere yönelimin azalacağını düşünmektedir. Katılımcının bu önerisi, sevgi ve şefkat ihtiyacının kurulan aile ile karşılanma olasılığını artırmaktadır.

Son olarak katılımcı, yukarıda da belirtildiği üzere, tahliye sonrası toplumsal adaptasyonun sağlanması için “psikolojik destek hizmeti”ne ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. “Aslında cezaevine atılma, hapsedilme çok yanlış bir şey. Çünkü cezaevi kimseyi ıslah etmiyor. Mesela gasp yapan birini üç-dört psikolog karşısına alarak konuşabilir. Neden bunu yapmaya gerek duydun diye sorabilir” diyen katılımcı, suçun nedeninin böylelikle anlaşılacağını ve tekrar işlenmesi için uygun ortamın oluşmasının engelleneceğini belirtmektedir. Katılımcı, tahliye sonrası suçun nedenlerinin ortadan kaldırılması ve topluma uyum problemi yaşamamak için psikologlardan destek alınmasıyla kişinin “ıslah” olabileceği vurgulanmaktadır.

Genel olarak katılımcı, ilk suç deneyimlerini arkadaşlarıyla ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için bir “abi” gözetiminde yaşamış, cezaevine girdikten sonra uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Tahliye olduktan sonra farklı suç türlerine bulaşmış ve “abi”nin yerini uyuşturucu almıştır. Ailesi, ilk etapta ılımlı bir tutum sergilemiş ve anlayışla yaklaşmıştır. Suç davranışları artıkça daha resmi bir ilişki kurmuşlardır. Arkadaşlarının da kendisiyle aynı yapıya sahip olması arkadaş çevresinden dışlanmamasını ve suç davranışlarına devam etmesini sağlamıştır. Katılımcının ailesinde suça sürüklenen kimse yoktur. Şiddet ise babadan öğrenilen bir davranıştır. Katılımcı suçu belirli bir süre sonra normalleştirmiş, uyuşturucu satıcılığı suçundan sonra bu davranışlardan uzak durması gerektiğini düşünmüştür. Katılımcının tekrar suç işleme nedeni uyuşturucuya alışma ve temin etme isteğidir. Katılımcının tahliye sonrası beklentileri ise sicilinin temizlenmesi, aile içi ilişkilerin geliştirilmesi ya da çocuk gelişimine yönelik eğitimlerin verilmesi ile tahliye olanların evlendirilmeye teşvik edilmesidir. Tahliye sonrası en önemli ihtiyaçları ise aile sevgisi ve şefkati, ekonomik, psikolojik ve istihdam desteğinin sağlanmasıdır.

4.1.3. Katılımcının Yaşam Öyküsü-3 (Erkek, 22 yaşında)

Doğum Tarihi	21.10.1998
Yaşadığı İl	İstanbul
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	Bayii İşletmeciliği
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Tek Başına
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Bireysel Nedenler
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Reşit Olmayanla Cinsel İlişki
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Yok
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara ve Alkol
Tahliye Sonrası Sorunlar	Ekonomik Yetersizlik, Aynı Sosyal Çevrede İkamet Etme ve Aynı Arkadaş Grubunda Yer Alma
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Akademik Eğitimin Desteklenmesi, Ailevi ve Ekonomik Destek
Tahliye Sonrası Beklentiler	Sabıka Kaydının Silinmesi

Katılımcının genel öyküsü: İstanbul, Kartal'da ikamet etmekte, üniversite öğrencisi ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendisi dâhil toplam iki

kardeştir. Yirmi yedi yaşında bir ablası vardır ve evlidir. Kendisinin, ablasının ve anne-babasının herhangi bir engel durumu bulunmamaktadır. Anne-baba öz ve birlikte yaşamaktadır. Anne-babasıyla ve ev işlerine destek olan biriyle aynı evde yaşamaktadır. Anne-babası lise mezunudur. Annesi ev hanımı; babası ise önemli bir akaryakıt istasyonunun bayiliğini yapmaktadır. Hanenin toplam aylık geliri altmış-yetmiş bin civarındadır. Ekonomik bir sıkıntı yaşamamaktadır ve ailesi de kendisi de herhangi bir göç deneyimine sahip değildir. Sigara ve ara sıra alkol kullanmakta fakat uyuşturucu kullanmamaktadır.

Katılımcının eğitim geçmişi incelendiğinde, düzenli bir eğitim hayatına sahip olduğu görülmektedir. Sınıf tekrarı yapmayan katılımcı, anne-babasının lise mezunu olmalarına rağmen “profesör” gibi bilgili olduğunu ve kendisini desteklediğini, cezaevine girmeden önce okuduğunu, cezaevinde ve tahliye olduktan sonra eğitim almaya devam ettiğini vurgulamıştır. Özel bir üniversitede lisans bölümüne örgün olarak devam etmekte olan katılımcı, küçüklükten beri hayalini kurduğu açılışı okumak için bölümünü değiştirmeyi planlamaktadır.

Doğduğu andan itibaren yaşadıkları konutun fiziksel koşullarının kendisi için iyi olduğunu, her zaman kendisine ait bir odasının olduğunu ve kullanışlı, güvenli bir evde ikamet ettiğini belirtmiştir. Hayatında sadece bir aylık çalışma deneyimi olduğunu, bu deneyimi de babasının ortağının yanında yaşadığını ifade eden katılımcı, ailesinden her ay yaklaşık dört bin TL maaş aldığını ve tüm ihtiyaçlarını bu parayla karşıladığını belirtmektedir.

Katılımcının aile ilişkileri iyidir. Ablası, haftada iki gün eşiyile birlikte evlerini ziyaret etmekte, birlikte vakit geçirmektedirler. Anne-babasıyla herhangi bir

problem yaşamadığını ve her şeyi konuşabildiğini ifade eden katılımcı, çevresinden ve ailesinden herhangi bir şiddet görmediğini söylemiştir. Şiddeti, “gereksiz” olarak tanımlayan katılımcı, şiddete başvuranların ise “mantıklı, sağlıklı düşünemeyen insanlar” olduğunu belirtmiştir. Kavgaya bile karışmadığını söyleyen katılımcının, ailesinde ya da çevresinde ise suça sürüklenen kimse yoktur. Suça sürüklenen birkaç arkadaşının ise cezaevi döneminde olduğunu ve bu birkaç kişiyle ilişkilerinin tahliye olduktan sonra da devam ettiğini söylemektedir.

Suç ile ilişkisini “şans” kavramıyla açıklayan katılımcı, 2015 yılında, 17 yaşındayken içinde bulunduğu suç olayı şu şekilde gerçekleştirmiştir:

Benim suçum kız arkadaşımın babası yüzünden olan bir şey. Onun şikâyeti üzerine bir mahkeme olayı yaşandı. Benim yaşımdakiler için normal, kız arkadaşı ile olan bir durum. Bu durumdan kaynaklı şikâyet etti. Babası öğreniyor. Hâlbuki biz istiyoruz. Babası biraz sert çıkıp şikâyetçi oluyor. İlk başta nöbetçi mahkeme beni tutuksuz yargılıyor. İkinci mahkemede de tutuksuz yargılanıyorum. Üçüncü mahkemede tutuklu yargılanıyorum. Çocuk cezaevine atıyorlar. Orada bir aya yakın kalıyorum. Sonra tahliye oluyorum. Yani tutuksuz yargılanıyorum sonrasında, yurtdışı yasağımı da kaldırıyorlar. 2018'in Mart ayına kadar ben okula gidip geliyorum. Hâlbuki kesinleşmiş cezam var. Bu yüzden, ablamın nişan günü beni evden alıyorlar. İçeri alındıktan sonra yirmi bir ay içeride kalıyorum. 2019'un Aralık ayında çıktım. Çıktıktan sonra denetimli serbestlik olarak şu an devam ediyorum sürece. Ama şu an imza atmaya falan gitmiyorum koronadan kaynaklı. Temmuz'un 28'inde de denetimim bitiyor. Kız arkadaşım da 16 yaşındaydı, sınıf arkadaşımı zaten. Bunlar benim ilk hükmümdü, zaten sonraki süreçte başka bir şey yapmadım.

Reşit olmayanla cinsel birliktelik suçundan, kız arkadaşının babasının şikâyetine bağlı olarak yargılanan katılımcının, sonraki süreçte farklı bir suça sürüklenmediği görülmektedir.

Bu olay yaşandıktan sonra ailesinin ve arkadaşlarının tepkisini ise şu sözlerle özetlemektedir:

Ailem bu olay olduğunda beni dışlar diye düşünüyordum ama aksine, çok yanımda oldular. Her türlü desteği maddi ve manevi sağlayabileceklerini belirttiler. Her istediğimi yaptılar. Bu durum benim açımdan daha iyi oldu. Aslında benim şanssızlığın bir şansımın anlaşılmasına vesile oldu. Arkadaşlarım ise çocukluk arkadaşlarım. Beni tanıdıkları için bana yanlış bir gözle bakmadılar. Benim en büyük artım buydu... Çünkü ben kader mahkûmuydum. Hiçbir şekilde çekincem olmadı yani.

Yaşadığı bu olay her ne kadar kötü olursa olsun, ailesinin hayatında en büyük şans olduğunu gerçeğini açığa çıkarması bakımından önemli olduğunu vurgulayan katılımcı, kendisini “kader mahkûmu” olarak tanımladığı için yaşadığı olayı herkese anlatabildiğini belirtmiştir: “Bu durumu hocalarıma anlatırken de herhangi bir çekincem olmadı. Her dersten sonra hocalarımdan imza alıyordum. İmza aldığımda soran bazı hocalarıma vakitleri varsa yaşadığım durumu anlatabileceğimi söylüyordum”. Ayrıca katılımcı, ailesinin kendi her istediğini yaptığını söylemesi, esasen “sınır koyamayan” ebeveynlerin varlığına işaret etmektedir. Bu durumun, çocuğun aile desteğini tekrardan sınırsız bir şekilde göreceğini düşünmesine paralel çocuğun tekrar suçlu davranışlara itme ihtimali oldukça yüksektir. Fakat bu katılımcıda riskli davranışların ya da suç davranışlarının devam etmediği görülmektedir.

Bu olaydan sonra davranışlarında bir değişiklik olmadığını, cezaevindeyken öfke ve kızgınlık yaşamadığını sadece şansız olduğunu düşünen katılımcı, damgalandığını ya da etiketlendiğini düşünen spesifik bir olay yaşamadığını belirtmiştir. Ekonomik bir yoksulluk yaşamadığından, cezaevindeyken eğitim hayatının sekteye uğramamasından, kendisini tanıyan birçok kişinin birlikteliği yaşadığı kızı da tanıdığı için olayın içeriğini bilmesinden dolayı, herhangi bir ayrımcılığa uğramadığını düşünmektedir. Arkadaşlarıyla iletişiminin değişmemesini de bu duruma örnek olarak göstermektedir. Ayrıca açık cezaevinde olan tutukluların, eğitim yoluyla dışarı çıkabilmesini, dışarıya olan uyumunu kaybetmemesine yol açtığı için önemli olarak değerlendirmekte, bu durumun kendisini toparlamasını hızlandırdığını söylemektedir.

Katılımcının suç tanımı şu şekildedir: “Benim kaldığım yerde genellikle uyuşturucu bağımlıları kalıyordu. Bu yüzden insanların ekonomik olarak yetersizliğinden

dolayı bir çözüm arayışı olarak tanımlayabilirim suç. Çünkü insanlar artık kolay yoldan para kazanmaya çalışıyorlar. Riskleri umurunda değilmiş gibi. Hayatlarından alacaklarını biliyorlar ama yine de yapıyorlar”. Suçu, uyuşturucu ve ekonomiyle ilişkilendiren katılımcının, kendi yaptığı eylemin baskı ve şiddete dayanmaması ve bu iki unsuru içermemesi bakımından suç olarak tanımlanamayacağı düşünüldüğü görülmektedir.

Katılımcı, suçlu kavramını “yanlış bir iş yapan ya da birine zarar veren, birinin hayatını etkileyecek bir durumda, bir harekette bulunan yani birini zora sokacak hareketler yapan kişi” şeklinde tanımlarken bazı suçlu kişilerin ise sadece “şanssız” olabileceğini belirtmektedir. Katılımcı suçluluğu “bu sürecin tamamı” olarak ifade etmektedir.

Katılımcı, tahliye olduktan sonra kişilerin, arkadaş ortamlarını değiştirmeleri gerektiğini söylemekte, “okumadan hiçbir şey yapamayacakları için” okumaya devam etmelerini istemektedir. Eğitim ve diğer ihtiyaçlara yönelik katılımcının belirttiği önemli hususlar şunlardır:

Okumadığın zaman ekonomik açıdan sıkıntı çekeceğiniz bir ülkede yaşıyorsunuz. Farklı eğilimlere sahip olma özelliğiniz çok fazla artıyor. Para kazanmak için her şeyi yapabilecek bir duruma gelebiliyorsunuz burada. Öncelikle eğitim almaları gerekiyor. İkinci olarak aileleriyle uzun ve iyi vakit geçirmeleri gerekiyor. Orada kendi gözümle gördüm. Orada kalan bir arkadaşı ailesi bir kere görmeye geldi. Bu arkadaşla aynı zaman tahliye olduk. Bir kereden başka ailesi görüşmeye gelmedi. Bu ihtiyaçların giderilmesi çok iyi olabilir çünkü aile az da olsa yol gösterici oldukları için sen kendi hayatını kuramıyor olsan bile ailen belki bir yol gösterir ve sen o yoldan hareketle kendi hayatını kurabilirsin. Son olarak para sıkıntısı yaşayanların desteklenmesi şart. Yok ki çalışıyor kişi.

Katılımcı genel olarak arkadaş ortamının değiştirilmesine, ailevi, ekonomik ve eğitime yönelik ihtiyaçların giderilmesine vurgu yapmaktadır. Bu konularda kendisinin herhangi bir sıkıntısı olmasa bile cezaevinde gördüklerinden hareketle bu ihtiyaçların karşılanması gerektiğini belirtmektedir.

Sicil kaydının iş bulmada sıkıntı yaşanmasına neden olduğuna ilişkin ise “Cezaevinden çıktıktan sonra insanlar iş bulmakta zorlanıyorlar. Çünkü sicil kayıtları oluyor. Hiçbir iş yeri, sicil kaydı kabarık olan bir insanı kendi bünyesinde çalıştırmak istemiyor. Ben dâhil buna. Bu yüzden biraz zorlanıyorlar” diyen katılımcının, sicil kaydının bazı koşullar paralelinde silinmesine yönelik bir beklenti içinde olduğu görülmektedir.

Katılımcı, tüm bu ihtiyaçlara binaen devletten tek beklentinin “para” olduğunu düşündüğünü belirtmiştir: “Tahliye olduktan sonra birçok insanın devletten sadece para beklentisi var. Cezaevinde de bir yarış var; ayakkabı, saat, tespih ya da kıyafet yarışı... Her şey paraya dönmüş durumda. Dolayısıyla insanların devletten beklediği tek şey paradır diye düşünüyorum”. Bu beklenti karşılanmayınca tekrar suç işlenebileceğini vurgulayan katılımcının, cezaevindekilerin zihninin değiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Katılımcı, “Lüks giyinen, kıyafetlerle gösteriş yapan kişiler ne kadar kazansa da belirli bir süre sonra yetmeyebilir” demiştir.

Genel olarak katılımcının, ekonomik bir sıkıntı yaşamadığı, aile ve arkadaş bağlarının güçlü olduğu, akademik eğitimine devam ettiği ve geleceğe umutla baktığı söylenebilir. Katılımcı, uyuşturucu kullanmamıştır, herhangi bir şiddet öyküsüne sahip değildir ve ailesinden suça sürüklenen kimse yoktur. Katılımcıya göre temel ihtiyaçlar bağlamında, eğitim, ailevi ve ekonomik ihtiyaçlar karşılanmalı, tahliye sonrası en önemli problemlerden biri olan ekonomik yetersizliğin nasıl giderileceği üzerinde durulmalıdır. Tahliye sonrası bir diğer problem ise katılımcıların aynı sosyal çevre içinde yaşamaya devam etmesidir. Ayrıca katılımcı, beklenti olarak suç sabıkasının istihdam açısından sıkıntı yaratmaması için silinmesi gerektiğini vurgulamıştır.

4.1.4. Katılımcının Yaşam Öyküsü-4 (Erkek, 35 yaşında)

Doğum Tarihi	30.04.1985
Yaşadığı İl	İstanbul
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	Tekstil İşçisi
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşlarıyla
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Akran Etkisi
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Uyuşturucu Ticareti
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Yok
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara
Tahliye Sonrası Sorunlar	Barınma, İş Bulma ve Ekonomik Yetersizlik
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Barınma, İstihdam ve Ekonomik Destek
Tahliye Sonrası Beklentiler	Sabıka Kaydının Silinmesi, İstihdam İmkânlarının Artırılması

Katılımcının genel öyküsü: İstanbul'da ikamet etmekte, ilkokul mezunu ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendi de dâhil toplam

iki kardeştir. Kırk üç yaşında bir abisi vardır. Annesi-babası ilkokul mezunu, resmi nikâhlı, öz ve ikisinin de birbiriyle ilk evliliğidir. Katılımcı, iki yaşındayken babası vefat etmiştir. Annesi, eşinin vefatından sonra evlenmemiştir. Baba vefat etmeden önce tekstil işiyle uğraşmaktadır. Anne de tekstil sektöründe çalışmış ve emekli olmuştur. Annesi şuan çalışmamaktadır. Annenin, abinin ya da katılımcının herhangi bir sağlık problemi bulunmamaktadır. Katılımcı, şuan annesiyle üç oda bir salon apartman dairesinde kira vererek oturmaktadır. Katılımcının daha önce de şimdi de kendisine ait bir odası bulunmaktadır ve evde vakit geçirebilecek özel alana sahiptir. Herhangi bir göç deneyimine sahip değildir. Katılımcı, alkol ya da uyuşturucu kullanmadığını, sadece sigara içtiğini belirtmektedir.

Katılımcının eğitim geçmişi dikkate alındığında, ilkokulu bitirene kadar okula gittiği, bu süre zarfında okulla arasının iyi olduğu, her gün düzenli olarak okula gittiği ve sınıfta kalmadığı görülmektedir. Katılımcı, şuan okumamakta ve farklı bir eğitim almamaktadır. Cezaevine girmeden önce okulu kendi isteğiyle bırakmıştır ve cezaevi sürecinin eğitim hayatına herhangi bir katkısı olmamıştır.

Arkadaşlarıyla arasının iyi olduğunu ve arkadaşlarıyla dışarıda sıklıkla vakit geçirdiğini belirten katılımcı, çevresinde ya da ailesinde şiddete uğrayan kimseyi görmediğini, şiddete tanıklık etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca ailesinde suçta sürüklenen kimsenin olmadığını ifade eden katılımcının, arkadaş çevresinde suçta sürüklenen kişilerin olduğu, bu kişileri cezaevinden önce ve cezaevindeyken tanıdığı, onlarla da düzenli olarak görüşmeye devam ettiği görülmektedir.

Katılımcı yaşadığı ilk suç deneyimini şu şekilde anlatmaktadır:

Cahillik döneminde yaptığımız bir şeydi. Anlık hata. Hayatımda bir kere karakola gitmişliğim yoktu. Sonra suçlu oldum. Bir kere tutuklandım. 16

yaşıyordum. Bir yıl sonra çıktım. Üç yıl sonra ceza aldım. Cezam onaylandıktan sonra cezaevine girdim, kalan süreyi yattım. Şuan hükmüm yok. Olay da uyuşturucuyla alakalıydı. Dedim ya cahillik dönemindeydim diye. Arkadaşlarım şeytan gibiydi demek ki, fısıldadı kulağıma. Zaten arkadaşlarım da (uyuşturucu) satıyordu. Bu yüzden bir anlık normal geldi kulağıma. Onlar gibi olmak istedim.

Katılımcı, çocukluk döneminde sürüklendiği suçu, “cahillik döneminde yaptığı bir anlık hata olarak” tanımlamaktadır. Burada kullandığı metafor ise oldukça dikkat çekicidir. O dönemki arkadaşlarını, kendisini saptırmaya, kötü yollara çekmeye çalışan, kötü bir ruh olan şeytana benzeten katılımcı, suça sürüklenme nedenlerini tamamıyla dışsal ve çevresel nedenlere bağlamaktadır. Katılımcının, yukarıdaki ifadesinden arkadaşlarına öykündüğü sonucuna varılabilir. Arkadaşlarının da sapkın davranışlarda bulunması, katılımcının ilk etapta yaptığı davranışı suç olarak yorumlamamasına neden olmuştur.

Katılımcı ilk suç deneyimini arkadaşlarıyla birlikte gerçekleştirmiş, arkadaşlarına uyum sağlayabilmek için suça sürüklenmiştir: “Hep birlikte takılıyorduk bizim çocuklarla. Zaten okulu da bırakmışım. Okumak istemiyordum. İçimde okumaya yönelik bir kıpırtı yok. Çalışmak istiyordum, nitekim çalıştım da. Tabii aileme çok destek olamadım. Gezdim, tozдум. Öyle düzenli spor falan yapmıyordum, kursa falan gitmişliğim yoktu ama çok güzel geziyordum” diyen katılımcı, suça sürüklenmeden önce boş zamanlarını etkin bir şekilde geçirmemiş; herhangi bir spor faaliyetiyle ilgilenmemiş ve çalışmasına rağmen geçerli bir meslek edinmemiştir. Şuanda serbest meslek sahibi olduğunu belirten katılımcı, pandemiden dolayı düzenli bir geliri olmadığını ifade etmiştir.

Tutuklandığı zaman ailesinin kendisini dışlamadığını belirten katılımcı, ailesinin tutumunu şu şekilde özetlemiştir: “Ailemin de yapabileceği bir şey yoktu ki. En nihayet evladı sonuçta. Ne olursa olsun. Olmuşla ölmüşe çare yok. Etle tırnak birbirinden ayrılmaz. Sonuçta sahip çıktılar bana. İyi davrandılar. Küsmediler. Aile konusunda bir sıkıntım olmadı”. Ailesinin bu davranışından dolayı kendini mahcup hisseden katılımcı, “bazen kızıp küfür etselerdi, bağırсалardı falan daha iyi olur diye düşünüyordum. En azından kendimi kötü hissetmezdim. Bir tepki vermiş olurlardı”

demektedir. Ailesinin yaklaşımının, katılımcının hatasını anlamada yardımcı olduğu görülmektedir. Fakat bu her ne kadar ailenin durumu normal karşıladığı vurgulansa da bu ifadeden ailenin tavrının ilgisizliğe ve kayıtsızlığa yakın olduğu sonucu çıkarılabilir. Katılımcının kötü de olsa bir tepki verilmesini istemesi, ihmalkâr bir aile tutumunun varlığını düşündürmektedir.

Katılımcı, tahliye olduktan sonra ikamet ettiği yeri değiştirmemiş; suça birlikte yöneldiği arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmiştir. Arkadaşları arasında dışlandığını düşünecek herhangi bir olay yaşamadığını belirten katılımcı, “Bildiğim, tanıdığım insanlar. Kendini anlatmak zorunda kalmıyorsun, açıklama yapmıyorsun. Ne isen o” diyerek farklı çevreden arkadaş edinmekten imtina ettiğini ifade etmiştir.

Ailesinden ya da çevresinden dışlanmadığını belirten katılımcı, kendisini kötü hissetmesine yol açan bir deneyimini, şu şekilde ifade etmektedir.

Tam hatırlamıyorum ama tahliye olduktan birkaç hafta sonraydı sanırım. Cepte para yoktu. Ailemden de istemeye utanıyordum. Bir iş başvurusuna gittim. Sanki işler sizin için sıraya girmiş de bekliyor. Neyse umutluydum. Adam bana daha önce nerede çalıştığımı sordu. Cezaevine girmeden önce birkaç işle ilgilendiğimi söyledim. Cezaevi olayını duyunca, benimle çalışamayacağını, bana güvenmediğini söyledi. Hem de yüzüme karşı, büyük bir öfkeyle söyledi bunu. Yarın öbür gün orası için de kötü bir şey yaparmışım. Zaten neden cezaevine girdiğimi bile sormaya zahmet etmedi. Yüzünde tiksiniç bir bakış vardı. Sanki onun tavuğuna kış demişim. İşim var, oyalama beni diyerek odadan çıkardı. Kendimi tuhaf hissettim. Ben neden suçlu olmuştum? Suçlu olmayı ben mi istemiştim? Başka kimsenin etkisi yok muydu benim bu duruma düşmemde? O zaman anladım. Ben nerede olursam, bir kere işlediğim bu durum da benle olacak. İçinde barındırdığım, geçmeyen kötü bir tümör gibi. Sırtımda bir kambur gibi.

Katılımcının, Earnshaw ve Chadoir’un belirttiği damgalama mekanizmaları içerisinde yer alan başkalarından görülen damgalama, beklenen damgalama ve içselleştirilmiş damgalama türlerinden başkalarından görülen damgalamaya maruz kaldığı görülmektedir. Damgalamanın, önceden planlanan toplumsal tepkiler etrafında şekillenmesi, suça sürüklenme nedeninin dahi önemsiz kılabilenmektedir.

Zaten hüküm giyerek cezasını çeken bir kişinin, toplumsal yaşamdan da dışlanması, onun hayata bakışını olumsuz etkileyebilir ve yaşamla bağlarını koparmasına neden olabilir. Ayrıca katılımcının, işlediği suçu, beyinde oluşan anormal yapıdaki hücrelere benzeterek hastalıkla ilişkilendirmesi de oldukça önemlidir. Buradaki tümör ve kambur kavramları, bir metafor olarak kullanılmış ve işlenen suçun yerine geçmiştir.

Katılımcının suç tanımı ise şu şekildedir:

İnsanın hayatında her şey olabilir. Bir gün trafikte giderken bir şey olur, biriyle tartışırsın, kavga edersin. Bu da suçtur. Suç, anlık bir şey. Yani mesela trafikte biriyle tartıştın, kavga ettin, dövüştün, darp ettin ya da darp oldun. Olan oldu yani. Bunlar hayatın kanunu. Başına gelecek bir şey varsa bunun önüne kimse geçemez. Kaderine yazılan oluyor. Takdir o'nun (Allah'ın). Tabii çıktuktan sonra (cezaevinden) ibret alıyorsun. İsterse yanında yüz kişi olsun ve bunların hepsi seni suça sürüklemeye çalışsın, hiçbir şey olmaz hayatta. Ders aldıysan sıkıntı yok. Çevrendeki insanlar ne yaparsa yapsın, ne düşünüyorsa düşünsün. Genel olarak düşünüldüğünde suçun hiç olmamasını isterdim ama insanın içinde olacak bu. Bir kere cahilliktir, yaparsın, girersin (cezaevine) ama girdikten sonra tekrar yaparsan bu cahillikten çıkar; bilerek, isteyerek yaptığın bir şey haline gelir.

Katılımcının, suça sürüklenmeyi mukadderat ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Katılımcı, tüm yaşanılanların, değişmeyecek biçimde önceden düzenlendiğine inanmakta; takdiri, Allah'a bırakmaktadır. Cezaevinin kişiyi olgunlaştırdığını, orada gördüklerinin ve aldığı dersin, çevresel faktörler ne olursa olsun kişiyi suça tekrardan sürükleyemeyeceğini belirten katılımcı, ilk suç deneyimini cahillik ve anlık bir hata olarak tanımlamakta, sonrakileri ise bilinçli bir eylem olarak ifade etmektedir.

Katılımcı suçlu ve suçluluğu ise şu şekilde tanımlamaktadır:

Dışlanan kişiler suçlu olabilir. Yaşadığı şartlardan, ailesinden dolayı dışlanmış olabilir. Boşlukta hissetmiştir. Ne yapacağını bilmez ve suça sürüklenmiştir. Yani suçluyu kendisini eksik hisseden kişi olarak tanımlarım. Peki, insanlar nasıl suçlu olur? Hayatın içerisinde tek başına

kalmışsa insan, ne yapacağını bilmiyorsa, yönlendiren, sahip çıkan kimsesi yoksa arkadaş kurbanı olduysa, cahillik yaparsa suçlu olabilir. Bir kader mahkûmu vardır. Bir de buna isteyerek, bilerek yapan, suç işleyen kişiler vardır. Bu ikinci gruptakiler meslek haline getirmiştir suçu, bunlar kader mahkûmu değildir. Benim birine suçlu diyebilmem için o kişinin cinsel suç işlemiş olması gerekir. O, kesinlikle suçludur ve bunun kesinlikle bir alternatifi yoktur. Diğerlerinin hepsinin bir açıklaması olabilir ama cinsel suçun bir açıklaması yoktur. Suçluluk ise olayın yorumlanmasın bağlı oluşan bir duygudur. Kişiden kişiye değişir. Bana göre Ahmet'e göre Mehmet'e göre farklılaşır. Acımak, aşağılamak gibi. Yani öznel bir duygu. Bir ruh hali gibi bir şey.

Katılımcının suçlu kavramını ikiye ayırarak incelediği, zorunlu ya da şansızlığa bağlı, yalnız kalan ve arkadaş kurbanı olanlar ile bilinçli olarak suç işleyenleri birbirinden ayırdığı görülmektedir. Katılımcı, suçun meslek haline gelmesiyle aslında “kariyerli suçluların” oluştuğunu belirtmektedir. Bu ifade kuramsal çerçevede yer alan “suç kariyeri” kavramına da atıf niyetindedir. Son olarak katılımcının, cinsel bütünlüğe dokunulmazlığı içeren davranışları, kesinlikle suç olarak değerlendirdiği; diğer nedenlerle suç işlenebilirliğine daha yumuşak bakarken bu suçlara yönelik daha keskin ve net bir tavrının olduğu görülmektedir. Katılımcı suçluluğu ise psikolojik bağlamda ele almakta ve insan duyguları etrafında açıklamaktadır.

Tahliye olduktan sonra, bir mesleğinin de olmamasından dolayı zorluk yaşadığını belirten katılımcı, karşılanması gereken en önemli ihtiyacın istihdam probleminin çözümü olduğunu vurgulamıştır. Bu konudaki beklentisini ise şu şekilde özetlemektedir:

Devletin dışarıya çıkan insana el atması gerekiyor. Mesela büyük şirketler olsun, diğer kurumlar olsun, fark etmeksizin her devlet kurumunun beş ya da on kişi, yani belirli bir sayıdaki kişileri zorunlu olarak çalıştırması gerekiyor. Bu duruma el atılması gerekiyor. Devlet, kişi tekrar dışarıya çıktığında hayatını idame ettirebilmesi için, devam ettirebilmesi için, farklı düşüncelere kendisi için yer vermemesi adına bu tarz bir önlem alabilir.

İnsanın içinde olacak tabii bazı şeyler ama dışarıya çıkan insanın elinden tutulduğunu anlaması, görmesi, bilmesi gerekiyor. Özgürlüğe çıktığında kimse elinden tutmazsa farklı yerlere, mecalara yönelmek zorunda kalırsın. Cahillik yaparsın, başka şeyler yaparsın ve geldiğin yere geri dönersin. Şu an belki birçok şirkette vardır hükümlünün istihdam edilmesi. Prosedür olarak da geçiyor ama kimse uygulamıyor. En önemli konu çalışmak. Çünkü maddi anlamda insanın kendini idame ettirebilmesi için çalışması gerekiyor. İnsanın girdiği her kapı sabıkalı olduğu için yüzüne kapanacağından bu konuda devletin yardımcı olması gerekiyor.

Katılımcı, istihdam sürecinin özel sektörden ziyade devlette ve devletin belirlediği kurallar çerçevesinde sürdürülmesini ve teoride yer alan düzenlemelerin, uygulamadaki geçerliliğinin kontrol edilmesinin, eski hükümlü gençlerin kısmi de olsa istihdam sorununu çözmeye yardımcı olacağını düşünmektedir. Katılımcı, istihdam probleminin ekonomik ve psikolojik problemleri beraberinde getirdiğini vurgulamaktadır. Bu problemin, geleceğini şekillendirdiğini ifade eden katılımcı, ekonomik yoksulluktan dolayı evlenemediğini ifade etmiştir. “Bu durumda nasıl evlenebilirim? Ekonomik koşullarım iyileştirilirse evliliği düşünebilirim. Param olduktan sonra neden düşünmeyeyim ki evliliği?” diyen katılımcı, aile kurmadaki en önemli engelin maddiyat olduğunu belirtmektedir.

Ailesinden herhangi bir beklentisi olmayan katılımcı, ailesinin ihtiyaç duyduğu (cezaevine girdiğinde) kendisine destek çıktığını, şimdi kendisinin onlara yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir. “Onların hayatını kurtarmam gerekiyor, onları düşünmem gerekiyor artık. Benim onlara bir hayat sunmam gerekiyor” diyen katılımcı, ailesinin ekonomik durumunun iyi olmadığını ve suça bulaşmadan devam etmesinin tek yolunun sıkıntı çekmeden yaşayacak kadar bir geliri olan işte çalışmak olduğunu vurgulamıştır. “Belki tahliye olduktan sonra herkesin ailesinden bir beklentisi vardır. Benim ailem bana sevgi de gösterdi, ilgi de. O yüzden benim tek ihtiyacım, çalışmak” demektedir. İşe yönelik ihtiyacını ve sabıkalı olmasının ise katılımcı detaylı olarak aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Sabıkalı olduğu için işe giremeyen kişiler nasıl hayatlarını sürdürecektir, çocukları varsa nasıl onlara bakacak? Tamam, belki hamallık gibi niteliksiz işler yapabilir fakat sağlık problemleri olanlar hamallık

yapamaz. Hem hamallık kaç yaşına kadar yapabilirsin? Ne kadar kazanabilirsin? Kişilerin yeni bir başlangıç yapabilmesi için, topluma yararlı bir birey olması için iş bulmalarına yardımcı olunması gerekiyor. Herkes diyor ki “iyi bir birey olun” diye. Ben iyi bir birey olacağım ama devletin bana yardım etmesi gerekiyor. Koskocaman, kayıp bir şehrin ortasına attıktan sonra benden topluma faydalı biri olmamı bekleyemezler. Çünkü herkes yüzüme bakıyor ve konuşmuyor. Devletin benimle ilgilenmesi gerekiyor. Benimle konuşması, ihtiyaçlarımın neler olduğunu belirlemesi gerekiyor. Ekonomik durumu olmayanlar için devlet örneğin hayvan hibe edebilir. Köyünde ise kişi, köyünde işlerini yapabilir. Ben de iş bulma konusunda çok sıkıntı yaşadım, sabıkadan dolayı kimse işe almak istemedi beni. Çıktığı zaman kişinin dışarıda kimi kimsesi yoksa sokakta kalır ya balıcı olur, ya da tinerici olur. Yani suça sürüklenir. Çalışamayan adamın huzuru kaçıyor, evde hanımı varsa onunla kavga ediyor, aile içi şiddete başvuruyor, Cinnet geçiriyor. Tabii adam parayı bulamayınca geçinebilmek için gidip hırsızlık yapacak. Devlet bu konuda imkân sunmayınca kişinin topluma yararlı bir birey olmasını bekleyemez

Katılımcı, psikolojik problemlerin ve aile içi şiddetin nedenlerinden birini geçim sıkıntısı olarak görmekte, kişinin sapkın davranışlardan uzak durması, içinde bulunduğu koşullara uygun şekilde desteklenmesini ifade etmektedir. Bu konudaki önerisi ise oldukça önemlidir. Köy gibi daha küçük yerleşim birimlerinde yaşayan ya da yaşadığı yer hayvancılık yapmaya uygun olan kişilere büyük ya da küçük baş hayvan hibe edilerek hem hayvancılık faaliyetlerinin devam etmesi sağlanabilir hem de kişi rehabilite edilebilir.

Katılımcının dikkat çektiği bir diğer önemli ihtiyaç barınmadır. “Barınma problemi varsa kişinin bu problemin de giderilmesi gerekiyor. Kim sokakta yaşamak ister? Sıcak bir yuvayı herkes hak ediyor” diyen katılımcı, cezaevindeyken tahliye sonra gidecek yeri olmayan çok fazla hükümlü tanıdığını, bazılarının özellikle kışın cezaevinden çıkmak dahi istemediğini belirtmiştir. “Küçük yaşta bir hata yapmış, içeri girmiş, ailesi sırt çevirmiş. Bazıları ailesini bile tanımıyor, devlet korumasındaymış. Şeytana uymuş ya da kötü arkadaşları tarafından kandırılmış. Şimdi çıkınca bu çocuk ne yapsın? Nereye gitsin? İçeri 15 yaşında girmiş, dışarı 23

yaşında çıkıyor? O zaman nerede kalacak? Kime güvenecek? Kime sığınacak?” demektedir.

Tahliye sonrası önemli ihtiyaçlardan biri olarak karşımıza çıkan barınma problemi, koruyucu ve destekleyici tedbirlerdendir. Fakat çocuklara yönelik alınan bu tedbir, çocuk yaşta suça sürüklenmiş ve tahliye olmuş yetişkinlerin, tekrar suça sürüklenmemesi için de uygulanabilir. Özellikle yüksek kira gideri olan metropollerde, barınma giderinin asgari ücrete yaklaştığı bilinen bir gerçektir.

Genel olarak incelendiğinde, katılımcının ilk ve tek suç deneyimini arkadaşlarıyla uyuşturucu satıcılığı yaparak yaşadığı, arkadaşlarına uyum sağlayabilmek için suça sürüklendiği, çevresinde sapkın davranışları olan arkadaşlarının olmasından dolayı arkadaş çevresinden dışlanmadığı görülmektedir. İlk işlenen suça yaklaşımını “cahillik” kavramı üzerinden izah eden katılımcı, tekrarlanan suçları “bilinçli bir eylem” olarak ifade etmektedir. Tahliye sonrası ikamet ettiği yeri değiştirmeyen ve aynı çevresiyle iletişim kurmaya devam eden katılımcı, sabıka kaydının iş bulmada engel olduğunu ve silinmesine yönelik bir beklentisi olduğunu belirtmiştir. Tahliye sonrası en önemli sorunları ve buna bağlı ihtiyaçları belirten katılımcının barınma, istihdam ve ekonomik gereksinimleri hem bir sorun hem de bir ihtiyaç olarak belirttiği görülmekte ve karşılanmasında devletin sorumluluk alması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca işlediği suçu bir tümöre benzeten katılımcı, bu olayın hayatı boyunca sırtında bir kambur olarak var olacağını ifade etmektedir.

4.1.5. Katılımcının Yaşam Öyküsü-5 (Erkek, 33 yaşında)

Doğum Tarihi	1987
Yaşadığı İl	Edirne
Suça Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	Emekli (Serbest Meslek-Ticaret)
Suça İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşlarıyla
Suça Sürüklenme Neden(leri)	Bireysel ve Ekonomik Gereksinimler, Akran Etkisi, Aile Sevgisizliği
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Kasten Yaralama
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Kundaklama, Konut Dokunulmazlığını İhlal, Mala Zarar Verme, Öldürmeye Teşebbüs
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	İstihdam
Tahliye Sonrası Beklentiler	Evlilik Desteği, Damgalanmama, Cezaevinde Oryantasyon Çalışmalar

Katılımcının genel öyküsü: Edirne’de ikamet etmekte, üniversite mezunu ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendi de dâhil toplam iki kardeştir ve bir erkek kardeşi

vardır. Kardeşi, kendisinden üç yaş küçüktür ve otuz yaşındadır. Evli ve üniversite mezunudur. Babası lise ve annesi de ortaokul mezunu olan katılımcının, anne-babası

öz, sağ ve resmi nikâhlı olarak birlikte yaşamaktadır. İkisi de emeklidir ve şuan çalışmamaktadır. Kendisinin, kardeşinin ve anne-babasının herhangi bir engelliliği bulunmamaktadır. Katılımcının ya da ailesinin herhangi bir göç geçmişi yoktur. Hem anne-babası hem de kendisi Edirne’de doğmuş ve orada yetişmiştir. Başka bir yere göç etmeyi de düşünmemektedir.

Katılımcının okul geçmişi incelendiğinde, örgün eğitimle arasının iyi olmadığı görülmektedir. “Başarılı bir öğrenci değildim. Okulla bir ilişkim yoktu çok fazla, okulla aram iyi değildi. Hatta sınıfta kalmışlığım bile vardı” diyen katılımcı, askerlik ve cezaevinin kendisini okula yönelttiğini belirtmektedir: “Askerdeyken açık öğretime gittim. Cezaevi hayatındayken okudum. Üç tane üniversite bitirdim. Sağlık Kurumları İşletmeciliği, İş Sağlığı ve Güvenliği gibi. Hapishane ortamından uzaklaşmak istiyorsanız okumanız şart”. Katılımcının, eğitimi cezaevinden kısmi de olsa uzaklaşmak için bir neden olarak seçtiği görülmektedir. Sonuç odaklı bakıldığında, bu durumun mesleki açıdan yeterliliğine katkıda bulunduğu görülmektedir.

Katılımcının ikamet ettiği konut incelendiğinde, kendilerine ait üç artı bir apartman dairesinde, anne ve babasıyla kaldığı, kendisine ait başka bir ev olmasına rağmen pandemiden ve mahkûmiyetinin devam etmesinden ötürü anne-babasının yanında kalmayı tercih ettiği görülmektedir.

Katılımcının çalışma geçmişine bakıldığında, şuan ticaretle ilgilendiği, toplamda altı-yedi yıldır bir çalışma süresine sahip olduğu görülmektedir. Yaşına rağmen çalışma deneyiminin az olmasını on beş-on altı yaşından itibaren farklı dosyalardan ceza almasıyla tutukluluk sürecinin uzamasına bağlayan katılımcı, toplamda on yıl cezaevinde kaldığını belirtmiştir. Katılımcı esasen, on iki yaşından itibaren babasının yanında ara ara çalışmaya gittiğini ve iş hayatını o yaşlardan itibaren öğrenmeye başladığını belirtmiştir. Babasının yanındaki iş deneyimi, katılımcının ailesinden harçlık almadan, kazandıklarıyla geçinmeyi öğrenmesine ve para sıkıntısı çekmemesine neden olmuştur. Katılımcı çalıştığı dönemlerde elde ettiği birikimiyle hala geçimini sağlayabildiğini ama buna rağmen ticaretle uğraştığını belirtmiştir.

Aile ilişkileri incelendiğinde, katılımcı kardeşiyle arasının iyi olduğunu fakat abi-kardeş ilişkilerinin olmadığını belirtmiş, kardeşiyle zıt karakterler olduğunu, kardeşinin suç ile herhangi bir ilişkisinin olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı, anne-babasıyla çok iyi bir iletişim kuramadığını belirtmiş; ailesiyle ilişkisini ve şiddet geçişini şu şekilde özetlemiştir:

Anne-baba arasında bir geçimsizlik vardı. Bu da bana çok yansyordu. Küçükken psikolojim bozuluyordu. Yeri geliyor babadan da şiddet görüyorduk. Babama çok kızıyordum, yapmaması gerekiyordu. Tabii böyle olunca, insan evden dışarı sürükleniyor. Küçükken karakolluk olmuşuzdur aile içi şiddetten. Ben de belirli bir dönem çok sıkıntılıyım. İşimi konuşarak çözmezdim. Şiddet gösterirdim her şeyde, herkese... Bu şiddetten dolayı insanlarla sözel olarak iletişim kurmayı kesmiştim. Cezaevinde kendimi geliştirdim, daha sakin oldum. Kibar, efendi oldum. Konuşacak bir hale getirdim kendimi. Sadece fiziksel ve sözel şiddet gördüm. Cinsel şiddet ailemden de cezaevinde de görmedim. Ama cezaevinde cinsel şiddet gören vardı. Çocukken çok uzun süre ailede şiddete maruz kaldığım için bütün davranışlarımı etkiledi bu süreç.

Ebeveynler arasındaki iletişim bozukluğunun, katılımcının ruhsal yapısını da olumsuz etkilediği görülmektedir. Ayrıca katılımcı, sosyal öğrenme kuramcılarının savunduğu üzere, şiddeti, deneyimleyerek öğrenmiş, babasını eleştirmesine rağmen onun davranışlarını taklit etmiştir. Fakat cezaevi gibi farklı bir sosyal ortama girmesiyle, model alınan “baba figürü”nün, ortamda uyarıcı olarak yer almamasının da etkisiyle bu davranışını sorgulamaya başlamış ve eylemlerinde daha kontrollü davranmaya çalışmıştır.

Şiddete nasıl bir anlam yüklediğini ise şu şekilde özetlemektedir: “Sinir kaybetmesi ve kendini kaybetme şiddettir benim için. Ben de sinirlenince gözümüne perde iner. O boyuta getirmeden ortamdan uzaklaşmaya çalışırım. Kontrol altına almaya çalışırım öfkemi”. Öfke kontrolü yapamamasında aile içi ilişkilerin etkili olduğunu düşünen katılımcı, oto kontrolün şiddet uygulamamak için gerekli olduğunu düşünmektedir. Literatürde yer alan aile içi şiddetin çocuğu şiddete yönlendirdiği katılımcının

yukarıdaki ifadelerinden hareketle de desteklenmektedir. Ayrıca yine literatürde yer alan şiddete maruz kalan çocukların, suça daha eğilimli hale gelmesi durumu, bu katılımcı için de geçerlidir. Fakat kardeşinin de aynı evde büyümesi, arasında pek yaş farkının olmamasından kaynaklı aynı davranışlara maruz kalma ihtimalinin oldukça yüksek olması ve buna rağmen kardeşinin herhangi bir suç geçmişinin olmaması, suça sürüklenirken bireysel faktörlerin de çevresel faktörler kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Katılımcı de suça sürüklenmesinde ailenin önemini şu şekilde belirtmektedir:

Her şeyin temelinde benim gözümde aile yatıyor. Aile ne kadar iyi olursa, huzurlu olursa çocuk da o kadar sevgi dolu yetişir. Şiddetten uzak yetişir. Kesinlikle suça bulaşmaz. Bu tarz durumlardan dolayı sokaklara kaydığımız için sokakta da bu tarz arkadaşlar buluyoruz. Uyuşturucudur, alkoldür bunları kullanan insanlarla iletişim kuruyorsun. Kendini suç dünyasının içinde buluyorsun ve kendi kendine gelişiyor her şey.

Aile ortamının çocuğun sokağa itilmesinde ve suçlu davranışlarda göstermesinde etkili olduğunu vurgulayan katılımcının, suç ile ilişkisinde aileyi suçladığı görülmektedir. Katılımcının, suça sürüklenmenin kişinin dışında, “kendiliğinden gelişen” bir süreç olduğunu vurgulaması ise yaşantısında özne olarak kendisine ve eylemlerine yer vermemesi de oldukça dikkat çekicidir.

Katılımcı, çok hareketli bir çocukluk dönemi geçirdiğini belirtmiştir. Kendisini “hiperaktif” olarak tanımlamış; gürültüye ve kavgaya eğiliminin fazla olduğunu söylemiştir. Ailesinin, bu davranışlarından vazgeçmesi için kendisini spora yönlendirdiğini fakat spora gittikten sonra fiziksel olarak güçlendiği için daha iyi kavga ettiğini ifade etmiştir. Tekvando, boks, kickbox gibi sporlar yaptığını ve bu sporların, dövüş tekniklerini öğrendiği için kavga konusunda özgüvenini artırdığını belirtmektedir. Fiziksel gücünü, para kazanacağı bir alanda kullanmak isteyen katılımcı, gündüz spor salonuna gitmiş; akşam da barlarda güvenlik görevlisi olarak çalışmış fakat sonraki süreçte kendi işini yapmaya başlamıştır.

Katılımcı arkadaşlarıyla arasının iyi olduğunu, tanınan ve sevilen bir insan olduğunu, hem arkadaşlarıyla hem de çevresiyle bir problemi olmadığını belirtmiş; ilk suça sürüklenmesinde arkadaşlarının etkisini olduğunu vurgulamıştır: “Ben kendimi biraz arkadaş kurbanı olarak görüyorum. Aileden dolayı sokağa yönelmiş, arkadaş kurbanı olmuş biri olarak kendimi tanımlayabilirim”. Katılımcının, kendini mağdur olarak değerlendirmesi ve kurbanı benzetmesi önemli bir metafordur. Bu kurban olma psikolojisi, katılımcının yaptığı eylemin sorumluluğunu üstlenmediğini göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcı, arkadaşlarıyla birlikte ilk suça sürüklenme olayını şu şekilde anlatmaktadır: “İlk suçu işlediğimde tutuklandım. On beş-on altı yaşındaydım ilk kez tutuklandığımda. Sübyan çocuk evinde kaldım. Mahalle arkadaşlarım da oradaydı. Hep birlikte kaldık. Gir çık gir çık yattım biraz. İlk kasten yaralamadan dolayı tutuklandım”. Katılımcı, ilk suç deneyiminden sonra bazen arkadaşlarıyla bazen ise kendi başına suç işlemeye devam ettiğini belirtmiştir. Arkadaşlarıyla aynı cezaevinde kalmasının ise bulunduğu ortamı yadsımamasına neden olduğu görülmektedir.

Denetimli serbestlik süreci devam eden katılımcının suç geçmişiyle ve ilk suç deneyimiyle ilgili paylaştığı diğer bilgiler şu şekildedir:

On-on iki kere tutuklandım. Son olayımda daha büyük bir ceza aldım. Onu yatıyorum şimdi. Ben genelde kavga, gürültüden yattım. Yaralama, öldürmeye teşebbüs ve silah bulundurma gibi suçlardan yattım. Dört-beş kere hüküm giydim. İlk hüküm giydiğimde yirmi bir yaşındaydım. Askerden döndüğümde bir buçuk yıl hüküm giydim. Alkollüydüm, uyuşturucu kullanmıştım. Kavgaya karıştım. Bu kavgadan dolayı hüküm giydim. Evini yangına vermiştim. Arabasını parçalamıştım. Polisler geldi. Kişiyi kurtardılar. Mala zarar verdiğimle kaldım. Hem darp hem mala zarar vermek... Zaten iki-üç suç aynı anda genelde işleniyor. Mala zarar vermek, kundaklamak, konut dokunulmazlığını ihlal gibi. Bu suçu çocukken işlediğim için az ceza almıştım. Zaten uzun süre tutukluluktan sonra imza karşılığı serbest bırakıldım. Askere gittikten sonra bu suçtan dolayı bir buçuk yıl ceza yedim. Bu suçu yetişkinken işleseydim daha büyük bir cezası olurdu.

Katılımcının, çocuk olmasının aldığı ceza üzerinde olumlu tesiri hakkında bilgi sahibi olduğu, dürtüsel davranışlarının karıştığı suçlarda etkisi olduğu, genellikle vücut dokunulmazlığını ihlal ve çocuklar arasında en yaygın suç türlerinden biri olan malvarlığına yönelik suçları işlediği görülmektedir. Katılımcı şuan, son hüküm giydiği suçundan on dokuz-yirmi aya kadar hükmü kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcı, ilk suça sürüklendiği dönemde, sigara, alkol ve uyuşturucu kullandığını, 2012 yılında aldığı ani bir kararla alkol ve uyuşturucuyu bıraktığını, son bir yıldır da sigara içmediğini söylemiştir. Babasının da alkolü “bıraktı diyebilecek” kadar az içmektedir ve annesi babasından daha fazla sigara içmektedir. Ailesinin de bu tarz alışkanlıklara sahip olmasının madde kullanımını normalleştirmesine yardımcı olduğunu belirten katılımcı, suça sürüklenmede madde kullanımının etkisini “hissizleştirdiği için benim için bazı şeyleri yapmak daha kolaydı” diyerek açıklamıştır.

Ailesinde başka suç işleyen kimsenin olmadığını söyleyen katılımcı, ilk suça sürüklendikten sonra ailesinin tepkisini şu şekilde anlatmaktadır:

Ailem üzüldü tabii. Ben kendimi de cezaevine hiç yakıştıramadım. Ailem de yakıştırmadı. İnsanları küçük görmek gibi olmasın ama kendime yakışmayan insanlarla aynı ortamda kalıyordum. Ailemin bunları hak etmediğini düşündüm. Onlara karşı kendimi mahcup hissettim. Bir Çingene ile bir Kürt ile aynı yerde kalıyordum. Yanlış anlamayın ama cahil insanlarla aynı yerde kalıyorum demek istedim. Ailem olayı kabullendi. Hiç yalnız bırakmadılar beni. Her zaman gelip gittiler. Allah onlardan razı olsun. Aile konusunda hiç sıkıntım olmadı. Bir kere bile bir şeyimi eksik bırakmadılar. Çıktıktan sonra da bu tarz şeylerden uzak durmam için elinden geldiği kadar destek oldular. Psikoloğa bile yönlendirdiler

Katılımcının Çingene ve Kürtleri, cahil insanlar olarak tasvir ettiği, bu kişilerle aynı ortamda bulunmaktan rahatsızlık duyduğu, hükümlüleri genelleyerek hepsini cahil olarak tanımladığı görülmektedir. Aile, katılımcıya sahip çıkmış, onu yalnız bırakmamıştır. Sahiplenici bir aile tutumunun olduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca ailenin, bu tarz davranışların tekrar yaşanmaması için rehabilite edici önlemler almaya çalıştığı görülmektedir.

İlk suça sürüklendikten sonra katılımcının değişik bir ruh haline sahip olduğu görülmektedir. Kimi durumlarda pişmanlık yaşadığını, kimi durumlarda ise daha fazla bu davranışlarını sergilemek istediğini belirtmiş; cezaevinden tahliye olduktan sonra bazen kötü şeylere devam edeceğini bazen ise iyi şeyler yapmayı düşündüğünü söylemiştir.

Katılımcı, suç kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Suçun en temelinde aile yatıyor. Sonra maddiyat yatıyor. Bir de arkadaş ortamı ve sıkıntılı ilişkiler var. Bu üçü, kişiyi suça sürüklüyor. Suç, kimsenin tercih etmeyeceği bir şey. Mecburiyet sonucu gerçekleşen bir eylem. Çünkü kimse suç işlemek istemez. Düzgün, sakin yaşamak ister”. Katılımcının suçun nedenini, (i) aileye, (ii) ekonomiye ve (iii) arkadaş ortamı ve iletişim güçleri olmak üzere üçe ayırarak incelediği, zorunluluğa bağlı olarak gerçekleştirildiğini, imkânlar sağlandığında herkesin sapkın davranışlardan uzak duracağını düşündüğü görülmektedir.

Katılımcının suçlu, suçluluk ve cezaevi tanımı ise şöyledir:

Suç işlemekten başka çaresi kalmayan, mecbur kalarak suç işleyen birine suçlu diyebiliriz ya da buna meyil veren ortamlarda ve çevrede bulunmasından dolayı suç işleyen kişi suçludur. Kesinlikle suçlu bir mağdurdur. Çünkü burası “Güçlülerin Dünyası”. Suçluluk ise tamamen bir süreç. Düşünce... Cezaevi farklı düşünülebilir. İşe yaramaz bir ıslah yöntemi diyebilirim. Islah etmede farklı yöntemler kullanılabilir.

Katılımcı, suçlu tanımını mecburiyet ve çevresel faktörlere bağlı olarak açıklamıştır. Suçluyu bir mağdur olarak değerlendirmiş; suça sürüklenen kişinin de zarar gördüğünü vurgulamıştır. Esasen, içinde bulunduğu durumu, “güçlülerin dünyası” olarak nitelmesi, kişilerin güçlü olmadıkları için suça sürüklendiklerini düşündüğünü göstermektedir. Suçluluğun ise sonuçtan ziyade belirli bir zamanda başladığını ve devam ettiğini; düşünsel olarak var olduğunu ifade etmektedir.

Tahliye sonrası herhangi bir etiketleme ya da damgalanma vakası yaşayıp yaşamadığına ilişkin verdiği yanıt ise şu şekildedir:

Suç işlediğimi öğrendikten sonra insanlar biraz daha farklılaşıyor. Önyargılı oluyorlar. O; suçlu, psikopat diyorlar. Bu durum insanların daha fazla suç işlemesine neden oluyor. Üniversiteye giderken insanlarla iletişim kurduğumda çok farklı tepkiler yaşadım. Suçlu, psikopat, cahil, kendini bilmez diyenler oldu. Tabii insanlarla çok büyük problemler yaşamadım ama yakın olduklarıma durumumu anlatmak zordu. Mesela kız arkadaşşıma da durumumu anlattım. Beni böyle kabul etmesini istedim. Sonradan tavrının değişmesini istemedim. Sonuçta insanız ve insanın başına her şey gelebilir. Neyse ki bana olan tavrı değişmedi. İnsanların yanlış anlamasına izin vermeden kendimi düzgün olarak anlatabiliyorum çok şükür. İkna kabiliyetim yüksek. Gerçi mahkûm değil mi kapına bağlamayacaksın. Ben de mahkûmum ama bunu hep söylerim.

Katılımcının mahkûmiyet yaşamasına ve suçu mecburiyet üzerinden tanımlamasına rağmen klişeleşmiş bir yargıyı kabul ettiği, mahkûmları kapıya bağlanan hayvana benzettiği görülmektedir. Dışlanmaktan korkmasına rağmen, dışlayıcı bir yargıya sahip olduğu söylenmekle birlikte damgalanmanın, yeniden suç işlemeye teşvik ettiğini vurgulaması oldukça önemlidir. Çünkü katılımcının bu ifadesi bizi, etiketlerin toplum tarafından verildiği ve bu olumsuz etiketlerin, suç kariyeri oluşturulmasında güdüleyici bir role sahip olduğu çıkarımına götürmektedir.

Katılımcı, cezaevindeki olanakların etkin kullanımıyla kişinin kendini geliştirebileceğine inanmaktadır. Bu konudaki görüşü aşağıdaki gibidir:

Cezaevi bazı insanlara sıkıntı veriyor gibi ama bana da tam tersi etki etti. Kendimi buldum. Kendimi geliştirdim. Dışarıda hiç okumamıştım ama cezaevinde liseyi bitirdim. Üç tane üniversite bitirdim. Dini açıdan kendimi geliştirdim. Hiç kitap okumamıştım dışarıda ama şu an cezaevinden dolayı okuduğum kitaplar evin bir odasını tamamen dolduracak kadar fazla. Çocuk gelişimi, psikoloji, siyasi, roman gibi kitaplar okuyorum. Cezaevinde spor açısından da kendimi geliştirdim.

Cezaevinde kaldığı süreyi fırsata çevirerek kendini geliştirdiğini belirten katılımcı, özellikle çocuk yaşta cezaevine girenlerin bir oryantasyon ya da eğitim sürecinden geçirilerek nasıl daha iyi olabilecekleri ve kendilerini geliştirebilecekleri konusunda yönlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Tahliye olduktan sonraki süreçte uzun süreli adaptasyon problemi yaşamayan katılımcının bu konuda verdiği yanıt şu şekildedir: “Dışarıya çıkınca sudan çıkmış balığa dönüyorsun ama bu durumda böyle bir buçuk-iki ay gibi bir süre devam ediyor. Büyük bir depresyon süreci yaşıyorsun. Zaten bu süreci de kendi kendine atlattıyorsun”. Tahliye olan kişileri, “sudan çıkmış balığa” benzeten katılımcının, topluma uyum sağlamak için herhangi bir destek almamasına rağmen topluma uyum konusunda uzun süreli bir sıkıntı yaşamadığı da görülmektedir. Tahliye sonrası en büyük sıkıntısının “iş” olduğunu ifaden katılımcı, “insanlar cezaevinden çıktıktan sonra kamuya yararlı işlerde çalıştırılırsa iyi olabilir. Bu insanlar çalışabileceği yerlere yönlendirilirse faydalı olabilir. Çünkü bu insanlar zaten işsizlikten dolayı problem yaşıyorlar. İnsanlara daha iyi imkânlar sunulabilir. İş alanları genişletilebilir” demektedir.

Katılımcıya göre herkes ikinci bir şansı hak etmektedir. İkinci şans konusunda ise devletten beklentisi şudur: “Hükümlü olarak bir yerden dışlanmasak, iş yapabilirliğimiz engellenmezse, imkânlar tanınsa kimse suç işleyip aynı şeyleri yaşamak istemez. Aynı şeylerin sürekli karşımıza çıkmasını istemiyoruz. Yani devlet tarafından damgalanmak istemiyoruz suçlu diye”. Katılımcının, “suçlu” olarak damgalanmanın, özellikle istihdam açısından problemlere yol açtığını belirttiği görülmektedir.

Katılımcının geleceğe umutla baktığı, tamamen tahliye olduktan sonra evlenmek istediği, bunun için de ekonomik koşullarını iyileştirilmesi gerektiğini düşündüğü görülmektedir. Katılımcı, yaşadığı durumu çocuklarının yaşamaması için onlara iyi birer eğitim olanağı sunması gerektiğinin farkında olduğunu, spor akademisine göndermek istediğini, kendi tamamlayamadığı çocukluğunu, çocuklarının yaşaması için elinden geleni yapacağını söylemektedir. Bu konuda ise devletin, kişileri çalışmaya teşvik etmesi gerektiğini, insanların kendi parasını kazanmaları

gerektiğini, maddi yardımların kişinin içinde bulunduğu durumdan kalıcı olarak kurtarmadığını ifade etmektedir. Katılımcı, “yardım alan kişi tembelleşir. Bugüne kadar kimseden, hiçbir kurumdan, hiçbir şekilde yardım almadım. Tenezzül etmedim” demiştir. Yardım almayı kişinin onuruna yönelik bir saygısızlık olarak gören katılımcı, “Para dilenmiyoruz. Hakkımızla yapabileceğimiz, iyi bir getirisi olan iş istiyoruz” diyerek ortalama bir yaşam sürmek istediğini dile getirmiştir.

Katılımcının verdiği bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür: Babasının şiddetine maruz kalan katılımcı, arkadaş kurbanı olduğunu belirtmiş; aile problemlerinden, ekonomik beklentilerden ve arkadaşlarının tutumlarından dolayı suça sürüklendiğini ifade etmiştir. Ailesinin üzüldüğünü fakat kendisine sahip çıktığını söylemiş; ailesinin bu yaşananları hak etmediğini düşünerek pişmanlık yaşamıştır. Mecburiyete bağlı bir eylem olarak suçu tanımlamış; suça yaklaşımı zorunluluk şeklinde olmuştur. Adi suçlardan ziyade öldürmeye teşebbüs, konut dokunulmazlığını ihlal, kundaklama gibi suç türlerine bulaşan katılımcı, tekrar suç işleme nedenini kendisini ve öfkesini kontrol edememe, aile sevgisizliği, akran etkisi ve ekonomik gerekçelerle açıklamıştır. Devlet tarafından “suçlu” olarak damgalandığını belirten katılımcı, cezaevindeki kişilerin kendilerini geliştirebilmeleri ve cezaevi sürecini daha verimli geçirebilmeleri için bir eğitim çalışmasının yapılmasını önermiştir.

4.1.6. Katılımcının Yaşam Öyküsü-6 (Erkek, 31 yaşında)

Doğum Tarihi	1989
Yaşadığı İl	İstanbul
Suça Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Geniş Aile
Baba Mesleği	Belediye'de İşçi
Suça İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Tek Başına
Suça Sürüklenme Neden(leri)	Ekonomik
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Gasp
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Gasp, Kasten Öldürme, Uyuşturucu Madde Ticareti
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Giyecek, Teknolojik Ürünler, Ekonomik Destek
Tahliye Sonrası Beklentiler	Ekonomik Destek, Madde Kullananlar için Rehabilitasyon Merkezlerinin Sayısının Artırılması, Akademik, Sosyal ve Mesleki Gelişim için SSC'lara Özel Kurumlar Açmak

Katılımcının genel öyküsü: Bitlis doğumlu, İstanbul'da ikamet etmekte, ortaokul mezunu ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendi de dâhil toplam on kardeş olan katılımcı,

dünyaya gelen üçüncü çocuktur. Kardeşlerinin biri, iki yıl önce vefat etmiştir. Kendisinin, kardeşlerinin ve ailesinin bir engellilik durumu bulunmamaktadır. Annesinin tansiyon hastalığı gibi sağlık problemleri vardır. Anne-babasının

herhangi bir eğitimi yoktur, okuma-yazma bilmemektedir, ikisi de sağ ve resmi nikâhla evlidir. Babası belediyede işçi, annesi ev hanımıdır. Hem annenin hem de babanın ilk evliliğidir ve yaklaşık otuz beş yıldır evlilerdir. 1997 yılında, ailesi Bitlis'ten İstanbul'a ekonomik sebeplerden ötürü göç etmiştir. Katılımcı, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanmaya devam etmektedir.

Katılımcının eğitim durumu incelendiğinde, ilkokulun ilk iki yılını Bitlis'te okuduğu, İstanbul'a göç ettikten sonra “okuma şansının kalmaması”ndan dolayı okulu bıraktığı görülmektedir. Otomobil tamircisinin yanında çalışmaya başlayan katılımcı, çalıştığı kişinin kendisine yardım ettiğini, tekrar okula yazdığını söylemiştir. Fakat cezaevine girmesiyle ortaokulu bitirememiş, cezaevinde açıktan okuyarak ortaokul mezunu olmuştur. Dersleriyle arasının iyi olduğunu ve okumayı sevdiğini söyleyen katılımcı, maddi imkânsızlıklardan dolayı bıraktığı eğitimine, liseyi açıktan okuyarak devam etmektedir.

Oturduğu evin fiziki koşulları ve ekonomik gelirleri dikkate alındığında, üç artı bir apartman dairesinde, ailesiyle kaldığını, hiçbir zaman kendisine ait bir odasının olmadığını belirten katılımcının, abisi, abisinin eşi, iki kardeşi, anne-babası olmak üzere kendisi dâhil toplam yedi kişi aynı evde kaldığı görülmektedir. Katılımcı, ailesinin ekonomisinin iyi olduğunu ve toplamda beş kişinin çalışarak eve katkı sağladığını söylemiş ve İstanbul'a geldikten belirli bir süre ekonomik gelirlerinin arttığını ifade etmiştir.

Vefat eden erkek kardeşi ve bu kardeşinin bir küçüğünün de suça sürüklendiğini belirten katılımcı, sülalesinde başka suç işleyen kimsenin bulunmadığını belirtmiştir. Kardeşlerinden biri cinayet, bir diğeri ise çete suçundan içeriye girmiştir. Her iki kardeşin de ilk suçundan dolayı hüküm giydiğini ifade eden katılımcı, vefat eden kardeşinin açık cezaevinden firar ettiğini, polisler saklandığı yere baskın yapınca kaçmaya çalışırken çatıdan düşerek vefat ettiğini; cezaevindeki diğer kardeşinin de şuan izinde, dışarıda olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı, ailesinden herhangi bir şiddet görmediğini, şiddete uğrayan birine tanıklık etmediğini söylemiş ve şiddetle kimsenin kimseyi düzeltmeyeceğini vurgulamıştır. Şiddet geçmişi olmayan katılımcı, arkadaşlarıyla da arasının iyi olduğunu belirtmektedir. Suçu genellikle arkadaşlarıyla işlediğini belirten katılımcı

bu konuya ilişkin şunları söylemiştir: “Arkadaş kurbanı gibi bir şey oldum. İlkinde cahillikti. İkincisinde arkadaşım için cinayet işledim... Dört-beş arkadaşlık. Kimse kimseyi zorlamıyordu. Bir çıkarım, kârın varsa suç işlemeye gidiyorsun. Zaten suç işlediğim arkadaşlarımın çoğu cezaevinde. Biri uluslararası uyuşturucu ticaretinden girdi; diğeri gasplı cinayetten girdi”. Arkadaşlarının da suç geçmişine sahip olduğu görülen katılımcı, kendisini “kurban”a benzetmektedir. Bu benzetme, suçun dışsal nedenlere bağlı olarak açıklandığını göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcı, ilk kez suç ile ilişkisini şu şekilde anlatmaktadır:

Ben on iki-on üç yaşından beri çalışıyorum. Maddi açıdan iyiydik. Daire almıştık. Tefeciden borç para almıştık. Kimse istemez alacaklının kapısına gelmesini. Ben de çalışırken para alamıyordum. Belime silah taktım. Çalıştığım yerden paramı almaya gittim. Kapıda iki polis vardı. Ben onların polis olduğunu anlamadım. Gasp olarak geçti benim bu tavrım. Beni ters kelepçeyle aldılar. Çalıştığımın parasını almaya gitmiştim. Çocuk aklı işte. Nereden bileyim ben onun gasp olduğunu. On üç yaşındaydım bu olay olduğunda. Yaşım küçük olduğu için polis memuru ifademi alamıyor. Bir kâğıt getirdi imzalamam için. Ben imzalamıyorum, avukatım gelmeden imza falan atmam dedim. Avukat geldi. Konuştuk. Gasp sayıldı. Yazılı ifademi avukat aldı. Oradan cezaevine girdim.

Katılımcının, tefeciye borçlu kalmamak için verdiği emeğin karşılığı olan ücreti almaya gittiğini vurguladığı görülmektedir. Silahı nereden bulduğu sorusunu yanıtız bırakan katılımcının avukatını talep etmesi, bu hakka sahip olduğunu bildiğini göstermektedir. Katılımcı, bu olay yüzünden bir yıldan biraz fazla süre tutuklu kaldığını söylemiştir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu’na uyulmadığı, çocuklara kelepçe takılamayacağı kuralının çiğnendiği, hatta ters kelepçe takılarak çocuğun onurunun zedelendiği görülmektedir. Katılımcı ilk tutukluluğu, “şansızlık” olarak nitelendirmektedir.

Katılımcının bu tutukluluk sürecinden sonra bir başka suça sürüklenmesi şu şekilde gerçekleşmiştir:

Sonra on beş yaşında dışarıda cinayete karıştım kardeşimle. Arkadaşımın yan yana otururken biri geldi. Telefonuna bakmak istedi. Ben varken telefonuna bakamayacağını söyledim. O da “namus meselesi” dedi. “Ben gittikten sonra bakarsın” dedim. “Yok, bakacağım” dedi. Tabii o zamanlar gözüme kara. Cezaevinden çikali bir yıl olmuştu. Orada bir kargaşa oldu. Adam bıçağını çıkarmadan ben cebimdeki emaneti çıkardım. Kalbine iki kere soktum. Kardeşim balkonda olayı görmüş. Aşağı koştu, yanıma geldi. O da adama birkaç kez salladı (bıçakladı). Karşı taraf Allah rahmet eylesin, gitti. Karısı diyor ki “iyi ki öldürdünüz”. Karşı taraf kendi baldızına cinsel istismarda bulunan bir yavşak. Kişinin ailesi şikâyet etmedi. Dört yıl iki ay ceza aldım. Ağır tahrik olduğu için ve SSÇ (suça sürüklenen çocuk) olduğum için az ceza aldım. Kardeşimle birlikte aynı cezayı aldım.

Katılımcının, öldürülen kişinin istismarcı bir kişi olmasından dolayı herhangi bir pişmanlık yaşamadığı, kendisiyle ilgili bir olaydan değil de arkadaşının yaşadığı bir olaya müdahale ettiği için suç işlediği görülmektedir. Bu olayı gerçekleştirmesini, “gözü karalık” olarak açıklayan katılımcı, bu kavramla aslında kendisini “korkusuz”, “atılgan” ya da “cesur” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca katılımcı, bıçağı “emanet” olarak tanımlamaktadır. Bu kavramla, bıçağın korunması gereken bir eşya olduğu vurgulanmakta, katılımcı, kendisini “emanetçi”, diğer bir ifadeyle “emin” olarak değerlendirmektedir.

Bu olaydan sonra ailesinin, kendisine destek çıktığını, arkasında durduğunu ve istediğini yaptıklarını ifade eden katılımcı, şikâyetlerini geri çekmeleri için ailesinin karşı tarafla görüşüğünü de ifade etmiştir. Ailenin, dışlayıcı bir tutumu olmadığı, çocuklarının yaşadığı bu durumu kabullendiği ve çocukların yüksek yararlarını korumak için çocuklarına destek verdiği görülmektedir. Fakat ailenin, mağdur olan tarafın şikâyetini geri çekmek için konuşması, aşırı koruyucu aile tavrına uygundur. Aşırı koruyucu aile tutumu, popüler kültür içerisinde “kar küreyici ebeveynler” ismiyle de yer almaktadır. Çocuğun bütün isteklerinin karşılanması, sınır ve kuralların konmadığı aşırı koruyucu aile tutumu, sonraki süreçte madde ve alkol kullanımı destekleyebilir ve çocuğun suça itilmesinde bir neden olabilir. Zira bu

katılımcının de sadece aile tavrına bağı olmasa da suç davranışlarını tekrarlı olarak işlediğı görölmektedir.

Katılımcının karıştığı suçlardan dolayı toplamda beş seneye yakın hükümlülük süreci olmuş, dört kere tutuklanmıştır. On üç ve on beş yaşında hüküm giydiğini belirten katılımcı, “ilkinde tahliye oldum ama ceza Yargıtay’da onaylandı. Geriye kalan cezayı içeri girerek tamamladım” demiştir. Gasp, cinayet ve uluslararası uyuşturucu satıcılığı gibi suç türlerini işlediğini belirten katılımcının hükümlülük süreci devam etmektedir. İzinde olduğunu belirten katılımcı, son hüküm giydiğı suç türü olan uluslararası uyuşturucu satıcılığı için şunu demiştir: “Sokak torbacılığı değil bak. İsviçre, İngiltere, İran gibi ülkelerden uyuşturucu getirme olayı”. Katılımcının, bu ifadesinden hareketle uluslararası uyuşturucu satıcılığını, sokak torbacılığına göre daha prestijli olarak değerlendirdiğı görölmektedir. Uyuşturucu da kullanan katılımcı, sigarayı da düzenli olarak kullandığını fakat alkolü pek sevemediğini söylemiştir.

Katılımcı, suça sürüklenmesinde uyuşturucunun etkisinin olup olmamasına ilişkin soruyu ise şu şekilde yanıtlamıştır: “Suça sürüklenmede kesinlikle uyuşturucuların etkisi var. Bir madde var. Mesela onu içince gözün bir şey görmüyor. Bir de ekstazi haplar var. Bunlar, insanı kötü yapar. Bu hapları bulamayınca ya çalacaksın ya da affedersin bedenini satacaksın”. Katılımcı, “aşk hapi” olarak bilinen ekstazi ve türevi olan hapların, alışkanlık yarattığını, içildiğinde ya da yokluğunun giderilmesi için kişinin suça sürüklendiğini belirtmektedir. Literatürde yer alan, uyuşturucunun suçluluğun bir nedeni olmadığı, bir tür suçlu davranış olarak değerlendirilebileceğı görüşün aksine, her ne kadar ilk suç deneyimi uyuşturucudan kaynaklı olmasa da bu maddenin temini için suçun işlendiğı görölmektedir. Ayrıca uyuşturucu bulundurma ve satma eyleminin de bir suçlu davranış olmasından ve bu katılımcının yaşantısından hareketle, kimi durumlarda, uyuşturucunun hem bir neden olduğu hem de suçlu davranış olduğu sonucuna varılabilir.

Katılımcı, suç kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Suç alışkanlıktır. Zengin bir kişi bile alışkanlık yaptığı için suç işleyebilir. Gider hırsızlık yapar. Suç; cinsel, terör ve kadın cinayetlerini içerir. Bağımlı olan bir kişi de bulamadığı için gider, çalar. Bence bu suç değildir”. Katılımcının suçu, suç türlerine bağı olarak değerlendirdiğı, kendi sürüklendiğı suç türleri dışında kalan cinsel bütünlüğü ihlal,

kadına cinayeti ve terör gibi suçları, sapkın davranışlar olarak ifade ettiği görülmektedir. Bu suçları işlemediği için mi bu değerlendirmeyi yaptığı yoksa bu suç türlerini gerçekten sapkın davranış olarak mı gördüğü için bu suçlara sürüklenmediği sorusunun yanıtı ise muammadır.

Katılımcının suçlu ve suçluluk tanımları ise şu şekildedir: “İrade meselesi insanlar için çok önemli. İraden varsa suçlu olmazsın kolay kolay. İradesine sahip çıkamayan kişi suçludur. Suçluluk ise topluma aykırı davranıştır. Topluma aykırılık yapıyorsan suç işlersin. Bu suç işlemenin tamamı, suçluluk durumudur”. Katılımcının suçu, toplumsal normlardan sapma olarak açıkladığı, suçluluğu ise suç sürecinin tamamı olarak ifade ettiği görülmektedir. Suç işlemeyi irade ile ilişkilendiren katılımcı, bazı suç türlerine bulaşan kimselerin istek ve arzularının sonucu suçlu olduğunu belirtmektedir.

Katılımcı, cezaevi kavramını ise “suç makinası üretim alanı” olarak ifade etmektedir. Bu kavramla, cezaevi ortamında farkı suç türlerini işleyen kimselerin deneyimlerini öğrenen kişilerin, dışarıya çıktığında farklı suç tiplerini de işlediğini kast etmektedir. Ayrıca bu kavram ile cezaevi sonrası kişinin zincirleme suçları icra ettiği vurgulanmaktadır. Diğer bir ifadeyle suça neden olan davranışlar, cezaevi ortamında düzelmekte, aksine profesyonel bir nitelik kazanmaktadır.

Cezaevi sürecinin iş hayatında bir değişikliğe neden olmadığını, aksine nerede, nasıl oturup kalkması konusunda kendisini geliştirdiğini ifade eden katılımcının, cezaevi sürecini ve cezaevinin kişiler üzerindeki etkisini şu şekildedir:

Ben cezaevine girdim. Ne var ne yok hepsini orada öğrendim. Bayrampaşa Özel E Tipi Kapalı Cezaevi'ne girdim ilkinde. Cezaevi, kavga edilen yer. Ayrıca Maymun gözünü cezaevinde açtı derler ya. İçerde olan bir kişi de dışarıya çıktığında gözünü açıyor ve suç makinesi oluyor. İnsanları cezaevine atıp ıslah etmek mümkün değil. Özellikle hap kullananlar. Tedavi olmadığı sürece onları kimse kontrol altında tutamaz.

Katılımcının özellikle uyuşturucu madde kullanan kişilerin tekrar suçta sürüklenmemeleri için rehabilite edilmesi gerektiğini vurguladığı görülmektedir. Fiziki olarak kapalı tutulmanın, ıslah etmeye herhangi bir katkısı olmadığını ve aksine farklı suç türlerinin öğrenilmesini kolaylaştırdığı için tekrar suç işlemede yardımcı bir işlevi olduğunu belirten katılımcının, maymunun cezaevinde gözünü açmasıyla ilgili yaptığı benzetme de oldukça önemlidir. Bir olaydan ders alındığını anlatmak için kullanılan “maymun gözünü açtı” ifadesi, katılımcı tarafından suç türlerinin öğrenilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca katılımcı, cezaevini, “suç makinası üretim alanı” haricinde “kavga etme yeri” olarak da tanımlamaktadır. Bu tanımlamanın deneyimlerden hareketle ifade edildiği söylenebilir.

Katılımcı ilk cezaevine girdikten sonra tekrar suçta sürüklenmesini ise şu şekilde açıklamaktadır: “Cezaevinin ekmeğini yedik, suyunu içtik diye mi çekiyor bilmiyorum. Oraya gidip gördüğün zaman ‘tamam’ diyorsun. Bir daha gelmeyeceğim diyorsun. Cezaevinde o kadar suç makinaları var ki. Zaten dışarıda gördüğünde, tipine baktığında Allah'ın zoruna gitmesin ama bu suç makinesi dersin”. Katılımcının cezaevi ortamının tercih edilecek bir ortam olmadığını belirtmesinin yanı sıra fiziki özelliklere bağlı olarak kişileri etiketleme yoluna gitmesi de dikkat çekicidir. Fiziksel özelliklerden çıkarım yapılarak kişinin suçta eğilimi ya da suç işleyip işlemediğinin tahmini, suçu açıklayan kuramlardan biri olan biyoloji kuramının öğretilerini akla getirmektedir. Katılımcının kendisine yönelik damgalanma örneğine ve yaklaşıma ilişkin değerlendirmesi ise şu şekildedir:

Kimin bana ne gözle baktığı önemli değil. Rabbim her şeyi biliyor. Kimileri farklı gözle bakıyor. Kimileri hırsız gözüyle bakıyor. Kimse kimsenin yüzüne karşı konuşmuyor. Konuşanlara da kulak asmıyorum. Benimle iletişimini kesen insanlar da oldu. Ailesinin benle görüşmesini istemediği arkadaşlarım da oldu. Cezaevinden çıktıktan sonra yüzüme iletişimi kesmek istediğini söyleyen insanlar olmadı tabii ama anlıyorsun gözlerine bakınca. Tabii dışarıdakiler içerdekilere, bizlere suçlu, suç makinaları, çapulcu olarak bakıyorlar.

Katılımcının, kişinin davranışlarından hareketle kendisine yönelik tavrın farkında olduğunu ifade ettiği görülmekte, bizzatı olarak kendisine söylenmesi de “hırsız”, “suç makinası” ve “çapulcu” olarak damgalanmanın gerçekleştiğini belirtmekte fakat diğerlerinin kendisini yargılamasını önemli olarak görmemektedir. Katılımcının, suç davranışları, çevresinde bazı arkadaş kayıplarına neden olsa da bir pişmanlık yaşamadığı görülmektedir. Ayrıca “Rabbim her şeyi biliyor” ifadesini kullanmasının nedeni, yaptığı eylemleri suç olarak değerlendirmemesiyle ilişkili olabilir.

Katılımcı, bazı kişiler tarafından dışlansa da topluma uyum problemi yaşamadığını söylemiştir. Katılımcıya göre topluma uyum problemi yaşayan kişiler uyuşturucu ve alkol kullanan insanlardır. Bu kişilerin sınırlı oldukları için toplumun yanı sıra ailesiyle de problem yaşadığını belirten katılımcı, uyuşturucu ve alkolü kendisinin de kullandığı hatırlatıldığında kendisinin sınırlı olmadığı için sorun yaşamadığını söylemiştir. Katılımcı, sınırlılık ile uyum problemi arasında bir korelasyon kurmaktadır.

Katılımcının tahliye sonrası en önemli ihtiyaçlarından biri telefon ve giyim olmuştur. Bu konuda şunları söylemiştir: “Herkesin cebinde telefon vardı. Adidas ayakkabı almak istedim. Güzel kıyafetler almak istedim. Bu kılık kıyafetlere ihtiyacım oldu. İlk etapta alamadım tabii. Bunları almak için çalıştım”. Çalışarak bu ihtiyaçlarını giderdiğini söyleyen katılımcı, tahliye sonrası kılık kıyafetinden utandığı için belirli bir süre topluma karışamamıştır.

İlk tahliye olduktan sonra da sonraki süreçte de cezaevinde kalmış olmasının ekonomik anlamda kendisini sıkıntıya düşürdüğünü belirten katılımcı, “Kardeşimin düğünü oldu. Ona yardım edememek beni çok üzdü. O bana cezaevinde ekonomik olarak çok yardım etmişti” demektedir. Ekonomik açıdan en azından belirli bir süre devlet tarafından destek görmenin, geleceği daha sakin planlamada işe yarayacağını ifade eden katılımcının ekonomik bir beklentiye sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcı, cezaevinin iyileştirici bir özelliği olmadığını belirtmekte, özellikle çocukların meslek kurslarına yönlendirilmesini ve eğitimsel açıdan desteklenmesini önermektedir.

Ben yatarken Maltepe Gençlik Kapalı Cezaevi'nde daha küçük, zor durumda olan çocuklar vardı. Cezaevinde kimseyi uslandıramazsın. Eğitim lazım. Cezaevi yerine güzel kurslar, meslek kursları olması lazım. Bunlar Almanya'da var. Güzel okullar, eğitimler edinecek bu çocuklar. Cezaevine koyunca çocuğu suç makinası yapıyorsunuz. Yola getirmiş olmuyorsunuz. Cezaevinde çocukların geleceğin nesli yapsınlar ama bu cezaevinde olmaz. İnsanlar, cezaevini okul olarak görüyorlar. Ama aslında alakası yok. İçerde eğitim vs. verseler neye yarar. İçerde anlatıyorlar ama benim aklım dışarıda. Okullar kurulsa, dışarıda gezdirseleler, güzel eğitimciler olsa işe yarar. Cezaevine bırakınca devlete kin besliyor bu çocuklar. Ya da ailesi cezaevinde bakmadığı için ailesine öfke duyuyor ve ailesinden birini öldürmeyi aklına koyuyor. Çıkınca da öldürüyor. Cezaevinde suçları öğreniyor çocuklar.

Katılımcı cezaevinin eğitimi destekleyecek bir kurum olarak değerlendirilemeyeceğini, suça sürüklenmeyi artıran bir ortama sahip olduğunu, orada yaşanan sürecin ise çocuğun aileye ya da topluma karşı negatif duygular beslemesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Almanya'yı örnek olarak gösteren katılımcı, dışarıda sağlanan sosyalleşme ortamıyla da çocukların suçtan uzak tutulabileceğini düşünmektedir. Katılımcının, suça sürüklenen çocukların sosyal, mesleki ve akademik gelişimlerini destekleyebilecek, klasik ceza anlayışından uzak kurumlara yönlendirme önerisi önemlidir.

Katılımcının aktardıkları özetlendiğinde, ilk suç deneyimini tek başına yaşadığı, çalıştığı yerden maaşını alabilmek için yaptığı eylem sonucu tutuklandığı ve bu tutukluluğu şansızlık olarak tanımladığı görülmektedir. Ailesinin kendisini desteklediğini söyleyen katılımcının herhangi bir şiddet geçmişi bulunmamaktadır. Gasp, cinayet, hırsızlık, uluslararası uyuşturucu satıcılığı gibi suç türlerine sürüklenen katılımcının, son hükümlülüğü 2021 yılının nisan ayına kadar uyuşturucu satıcılığı suçundan dolayı devam etmektedir. Katılımcının ilk suç deneyimini cahillik, ikincisini gözün kararması olarak niteliği görülmektedir. Suçu alışkanlık ve topluma aykırı davranış olarak tanımlayan, suçluyu ise iradesine sahip çıkamayan kişi olarak gören katılımcı, kendi yaşadıklarının suç olarak değerlendirilemeyeceğini söylemiştir. Tahliye sonrası giyim, telefon ve maddi

ihtiyaçlarının olduğunu belirten katılımcı, tahliye olduktan sonra devlet tarafından ekonomik açıdan desteklenmeyi beklemekte, suça sürüklenen çocukların cezaevinden ziyade akademik, mesleki ve sosyal gelişimlerini destekleyen kurumlar aracılığıyla suçla ilişkilerinin azaltılmasını önermektedir.

4.1.7. Katılımcının Yaşam Öyküsü-7 (Erkek, 21 yaşında)

Doğum Tarihi	1999
Yaşadığı İl	İzmir
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	İşçi
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Tek Başına
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Bireysel Nedenler
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Yaralama
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Yaralama
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Yok
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama, Toplumsal Adaptasyon
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	İstihdam, Psikolojik Destek, Dışarıda Rehabilitasyon Desteği
Tahliye Sonrası Beklentiler	Sabıka Kaydının Silinmesi, Cezaevinde Zorbalığın ve İstismarın Engellenmesi, Cezaevi Yemek ve Dosya Ücretinin Devlet Tarafından Karşlanması

Katılımcının genel öyküsü: İzmir, Bornova’da ikamet etmekte, liseyi terk etmiştir ve nişanlıdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendi de dâhil toplam dört kardeşidir. Biri otuz beş, diğeri otuz iki yaşında

toplam iki abiye ve yirmi beş yaşında bir aبلaya sahip olan katılımcı, en küçük çocuktur. Annesinin-babasının, kardeşlerinin ve kendisinin herhangi bir engelliliği bulunmamaktadır. Anne ve babası sağ, öz ve resmi nikâhlı olarak birlikte yaşamaktadır. Babası elli altı, annesi ise elli üç yaşındadır ve otuz altı yıllık evlidirler. Her ikisinin de ilk evliliğidir. Baba lise mezunu ve işçidir. Anne ise ilkokul mezunu ve ev hanımıdır. Katılımcı İzmir’de doğup büyümüştür. Ailesi ise evlendikten bir yıl sonra, diğeri bir ifadeyle otuz beş yıl önce Niğde’den İzmir’e göç etmiştir. Katılımcı, sigara, alkol ya da uyuşturucu kullanmamaktadır.

Katılımcının akademik eğitimle ilgili süreci incelendiğinde, okulla arasının iyi olduğunu belirtmesine rağmen lise birde sınıfta kaldığı görülmektedir. Liseyi kendi isteğiyle, kuaför olmak için terk etmiştir. Eğitimine devam etmeyi düşünmemekte, kuaförlük alanında kendini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Katılımcı, ailesiyle iletişimin iyi olduğunu ifade etmektedir. Annesi, babası ve kendisinden bir büyük abisi ile aynı evde kalmaktadır. Bir apartman dairesinde yaşayan katılımcının, şimdi ve suça sürüklenmeden önce de kendisine ait bir odasının olduğu görülmektedir. Suç öncesi ve sonrası, evi bir otel olarak kullandığını belirten katılımcı, “Yiyorum, içiyorum, yatıyorum evde. Başka şeylerle

ilgilenmiyorum” demektedir. Katılımcının, evi yolcuların konakladığı ve belirli bir süre kaldıkları mekâna benzetmesi, eve olan bağlılığının ve sorumluluğunun zayıf olduğunu göstermektedir.

Katılımcı, pek arkadaş canlısı olmadığını söylemiştir. Suça sürüklenmeden önce arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirdiğini ve hatta her gün iş çıkışı buluşarak etkinliklerde bulunduğunu belirten katılımcının, suç davranışı sonrasında arkadaşlarıyla ilişkileri değişmiş ve iletişim kurduğu kişi sayısı azalmış; daha az kişiyle daha sınırlı bir iletişim kurmayı tercih etmiştir.

Katılımcı ilk suç deneyimini şu şekilde anlatmaktadır:

“Delikanlılık yaptım” diye bir tabir var. Ben de o zaman delikanlılık yaptım diye düşünüyordum. Okulu bırakmıştım ama okula arkadaşlarımı ziyarete gitmiştim. Beklerken sigara içiyordum. Sigarayı yere atarken bir kıza denk geldi. Kızın da arkada erkek arkadaşı varmış. O görmüş. Erkek arkadaşı laf etti. Ben hiç bir şey söylemedim. Ama sonra kasıtlı olarak yapmadığını ifade etmek için başka bir yerde çocuğu bekledim. Yanlışlıkla olduğunu söyleyeyim dedim. Çocuk beni dinlemedi. Bıçak çıkardı. Saldırmaya çalıştı. Ben de küçüktüm. Bizim de hava yapmamız gerekiyordu. Bende de ufak bir çakı vardı. O çakıyı çıkardım. Kendimi savunmak için salladım ama hâkim benim kendimi savunmak için böyle bir şey yaptığıma dair bir ceza indiriminde falan bulunmadı.

Suça sürüklenmesini tamamıyla tesadüfi şekilde geliştiğini belirten katılımcının, ergenliğin de getirdiği kendini ispat çabasının tutuklanmasına neden olduğu görülmektedir. Herhangi bir suç davranışının, bu olaya kadar gerçekleşmediğini belirten katılımcı, çakıyı neden üzerinde taşıdığına ilişkin soruyu ise şu şekilde yanıtlamıştır: “Delikanlılık demiştim ya. Bu yüzden. Arkadaşlar taşıyordu. Ben de taşıyınca havalı olacağım sanıyordum. Marifetmiş gibi geliyordu”. Katılımcının, çakı taşımaya arkadaşlarına özenerek ve taklit ederek başladığı görülmektedir.

Katılımcı, bu bıçaklama olayını on altı-on yedi yaşındayken yaşamış; kırk sekiz gün tutuklu kalmıştır. Bu olaydan hüküm giymemiş; yaşadığı ikinci olayda ise yüz on

gün tutuklu kalmış ve bir yıl hüküm giymiştir. İkinci kez suça sürüklenmesini ise şu şekilde ifade etmiştir: “İkinci tutuklanmam ise yine kavgadandı. Polis, bize silah doğrulttu ve biber gazı sıktı. Ben de acıdan gözüm yanınca arabayı yumrukladım. Polise da sanırım bir yumruk geldi. Bir de küfür ettim polise. Hâkim bana ‘sen haklısın ama polise küfür ettiğin için sana ceza vermem gerekiyor’ dedi”. Katılımcının, ikinci kez tutuklanması sağlayan bu olayı da kendi dışında gelişen bir süreç gibi anlatması ve polisin neden silah çektiği sorusunu geçiştirmesi, olaylar karşısında sorumluluk almak istememesinin ve/veya gerçeğe yüzleşmek istememesinin bir göstergesi olabilir.

Ailesinde kendisi hariç suç ile ilişkisi olan başka kimsenin olmadığını ve ailesinden şiddet görmediğini belirten katılımcı, her iki olayda da ailesinin tepkisinin farklı olduğunu belirtmiştir:

İlk tutuklu kaldıktan sonra o durumun psikolojisini atlatamadım. Allah'a şükür hırsızlık yapmadım. Birinin bir şeyini çalmadım. Babam başıma okşamadı elbette ama “Eğer hırsızlık yapsaydın gelmezdim” dedi. Ama çok şükür öyle bir şey olmadığı için elinden geldiği kadar bana destek oldu. Annem ise baya söylendi. Dünya başına yıkılmış gibi davrandı. İkincisinde ise ailemin tepkisi daha sert oldu. Polisle nasıl konuşmam gerektiğini bilmediğim için kızdılar. Ama kimsenin namusuna göz dikmediğim, hırsızlık gibi suçlar istemediğim için yanımda oldular.

Katılımcı, cinsel dokunulmazlığı ihlal ve adi suçlar arasında sayılan hırsızlık gibi suçları işlemediği için ailesinin her iki vakada da kendisine sahip çıktığını söylemiştir. Bu iki suç karşısında ailesinin tepkisinin çok daha sert olacağını vurgulaması, yaralamayı ya da kavgayı daha kabul edilebilir bir suç olarak gördüğünü göstermektedir. Ayrıca aile, olayı kısmi olarak dramatize etmekte fakat buna rağmen koruyucu bir tavır geliştirmektedir.

Katılımcı, “küçüklüğümde cezaevine giren insanları görünce onların hayatları karardı diye düşünürdüm ve onlar gibi olmamak isterdim” diyerek suç işleme ve cezaevine girme konusunda bir korkusunun olduğunu belirtmektedir. Bu korkusunun, suç işlemede herhangi bir engelleyici rolünün olmadığı görülmektedir.

Katılımcı suça sürüklenmesini icra ettiği meslekle de ilişkilendirmekte, “kuaför olduğum için çevremde değişik insanlar oluyor. Onlardan etkilendim belki de” diyerek suça sürüklenmede özentiliğin etkisi olabileceğini düşünmektedir.

Katılımcı, suça sürüklendikten sonra çevresinin bakışını şu şekilde özetlemektedir: “İnsan cezaevine girdikten sonra herkes o insana ‘suçlu’ der. Ama ben iki olayda da çok suçsuz idim. Kızlar, cezaevine giren kişileri ‘psikopat’ olarak değerlendiriyor. Erkekler de bunun suçlu çevresi çok, ‘bizi yer’ diye düşünüyor”. Cezaevi deneyimi olanlara karşı cinsiyete bağlı bir farklılaşma olduğunu ifade eden katılımcı, suçlu ve psikopat gibi kavramlarla toplum tarafından bir etiketlenmenin yapıldığını ifade etmektedir.

Katılımcının, herhangi bir dışlanma olayı yaşayıp yaşamadığına ilişkin soruya verdiği yanıt şu şekildedir:

Cezaevinden çıkınca dosyaya zımbalama yaparlar. Optimum Alışveriş Merkezi'ne gittiğimde kapıdaki görevli bana “Kimliğin hali ne?” diye sordu. Açıklamak istemedim. “Böyle kimlikle gezilir mi?” diye sesini yükselterek herkesin içinde laf etti. O, laf edince da cezaevinden çıktığımı söyledim. Bu sefer “Niye cezaevine girdin? Ne oldu?” diye sormaya başladı. Sadece böyle bir olay yaşadım ve kendimi kötü, çok kötü hissettim. Ama benim çekindiğim kimse yok. Dolayısıyla anlatabiliyorum herkese. Anlatmaktan çekinmiyorum. Çekinen insan da özgüvensiz insandır.

Katılımcı, yaşadıklarını herkese anlatabildiği için özgüvenli olduğunu düşünmekte, bu suç davranışlarının nedenlerini kendi kişiliği ya da karakteriyle ilişkilendirmediği için kolaylıkla anlatabileceğini ifade etmektedir. Bu yaşanan olayla, görevlinin, yetki alanına girmeyen bir olayı, insanların içinde yüksek sesle ifade ederek katılımcıya aşağılaması ve açıklama yapmak zorunda olduğunu hissettirmesi, özel alanın kolaylıkla ihlal edilebildiğini ve bir baskı unsuru oluşturabildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcı yaşadığı bir diğer damgalanma olayını ise şu şekilde ifade etmiştir:

Bekçi beni çevirdi. GBT (Genel Bilgi Tarama Sistemi) 'ye bakınca dosyama sordu. Öldürmeye teşebbüs diye direkt söyledim. Çünkü çekineceğim bir şey yoktu. Kendimi savunmuştum. Ama o bana, "bunu bu kadar rahat nasıl söylersin" diye çıkıştı. Dosyan varsa, damgalanmaya maruz kalıyorsunuz hemen. Kimsiniz, ne yapıyorsunuz önemli olmuyor. Dosyan varsa, içeri girdiyse damgalısın.

Katılımcının, yapmış olduğu eylemi temellendirdiği nokta farklıken karşı taraf tarafından algılananın farklı olması yorum farklılığına neden olmaktadır. Katılımcı, suçlu olmadığını düşündüğü için soruya rahatlıkla yanıt vermiştir fakat bekçinin söyleniş tarzı üzerinden tepki vermesi de bir önyargıya işaret etmektedir.

Cezaevi sürecinin kendisini olgunlaştırdığını ifade eden katılımcı, "Erkekler askere gidince olgunlaşır derler. Bence her insan minimum bir buçuk ay cezaevine girerek orayı görmeli. Cezaevi, insanları daha fazla olgunlaştırıyor" demektedir. Katılımcının cezaevini askerliğe benzettiği görülmektedir.

Kişiliği ve karakteri iyi olan insanlara cezaevi sürecinin fayda sağladığını düşünen katılımcı, bu konuda şunları söylemiştir: "İnsanın karakteri iyi ise hamuru iyiye, kendine bir şeyler koyarak oradan çıkar ama hamur iyi değilse oradan daha beter olarak çıkar. Çok az arkadaşım içeriye girdi ama sonra devam ettirdiler (suçla olan ilişkilerini). Kırk-elli dosyası olan kişiler vardı. Onların hamuru kötüydü işte". Katılımcının, suça sürüklenmeyi burada bireysel faktörlere dayandırarak açıkladığı, biyolojik ya da sosyolojik faktörlerden ziyade psikolojik faktörler üzerinde durduğu görülmektedir.

Katılımcı cezaevinin, kişiliği ve karakteri iyi olan kişi için faydalı bir ortam olduğunu belirtmesine rağmen orada kalmanın yol açtığı psikolojik yıkımı dışarıya çıktığında yaşadığı şu değişimle ifade etmektedir: "Oradan geldikten sonra evin lambasının kapatmadım hiç. Hala kapatamam. Benim annemin de içine oturmuş bu. Kaç yıl üzerinden geçmesine rağmen hala gece gelir, kapıyı açar, uyuyup uyumadığıma bakar". Bu travmanın nedenini, cezaevinde kendini asan birini görmesinin yaşattığı korkuyla açıklayan katılımcı, cezaevinde tanık olduğu istismar

olaylarının tahliye olduktan sonra yaşamını olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtmiştir.

Katılımcının suç tanımı şu şekildedir: “Her olay suç değildir. Bence tek suç, çocuğa karşı ve kadına karşı işlenen suçlardır. İstismar, darp, şiddet çocuğa yönelik ve kadına yönelikse bunların hepsi suçtur, sapkınlıktır. Ama polislerle olan hiçbir şey suç değildir”. Katılımcı suçu, cinsiyet ve yaş faktörüne bağlı olarak açıklamakta, tutuklanmasına neden olan olayları suç olarak değerlendirmemektedir. Suçluyu ise “dışsal nedenlere bağlı olarak suç işlemeyen, içinden gelerek suç işleyen kişi” olarak tanımlayan katılımcı, dışsal nedenleri tahrik ve yoksulluk gibi değişkenler olarak ifade etmektedir.

Katılımcının tahliye sonrası en büyük ihtiyaçlarından biri psikolojik destek olmuştur. Cezaevinde verilen psikolojik desteğin, mahkûm üzerinde herhangi bir tesiri olmadığını ifade eden katılımcı, tahliye olduktan sonra her ne kadar uyum problemi yaşamasa da tutukluluk sürecinde gördüklerinin hayatını olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Ücretli olarak psikolojik destek almanın, oldukça maliyetli olduğunu ve bu maliyeti karşılayamayacağını belirten katılımcı, tahliye sonrası herkesin psikolojik destek alabileceği bazı birimlerin kurulması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcının tahliye sonrası en büyük beklentisi “devlete borçlu olmamak”tır. Cezaevini otele benzeten katılımcı, “Dışarıda vergi öder gibi orada kaldığınız, cezaevinde yattığınız gün kadar yemek ücreti ödemeniz gerekiyor. Mahkemeyi kaybedince dosya masrafı, avukat masrafı falan çıkıyor. Bunlar kişiye ekonomik bir külfet” diyerek tahliye olan gençlerin, devlete olan bu borçlarının silinmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir.

Katılımcının diğer beklentisi ise sabıka kaydına ilişkin düzenlemenin yapılmasıdır. Sicil kaydı olunca iş bulunamadığını, polis çevirmesinde sicile bakıldığında tepki verildiğini ifade eden katılımcı, ilk işlenen suçun sicilde yer almamasının, eski hükümlünün lehine bir düzenleme olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca ilk kez suç işleyenlere yönelik bir düzenleme yapılmasını belirten katılımcı, “İlk kez suç işleyen birini devlet alıp cezaevine koyuyor. Gel çocuğum diyor. İyileştirmiyor ki bu. İlk kez suç işleyenler cezaevinde yatmayabilir” demektedir. Katılımcının

düzenlemeden kastı, ilk kez suç işleyen bir çocuğun, dışarıda, sosyal ortamından kopmadan rehabilite edilmesidir.

Katılımcının bir diğer beklentisi, cezaevi ortamının iyileştirilmesine yöneliktir. “Cezaevlerinde çocukların birbirlerine karşı uyguladığı şiddetin engellenmesi gerekiyor. Birbirlerine sulanmalarının önüne geçmeli devlet büyükleri. İstismarın, tacizin önü kesilmeli. Geçmişinde böyle bir şeyler yaşayanlar, buna maruz kalanlar dışarı çıkınca iyi insan olmuyor ki. Adam öldürüyor, vb.” diyen katılımcının, cezaevi yaşantısının kişinin geleceğini ve tekrar suça sürüklenmesini etkilediğini, akran zorbalığının, şiddetin ve istismarın engellenmesi gerektiğini vurguladığı görülmektedir.

Katılımcı, herhangi bir suç işlememiş kişilerin de cezaevine gönderildiğini belirtmekte ve devletin bir kişinin suçlu olup olmadığını, bu iş için kurulan bir kurul aracılığıyla daha detaylı olarak araştırmasını önermektedir.

Katılımcı, her ne kadar ailesinin kendisini ekonomik açıdan desteklediğini belirtse de cezaevinde ekonomik zorluklar yaşayan hükümlüleri de görmesinden hareketle cezaevi sürecinde yapılan masrafların, kısmi de olsa devlet tarafından desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Aksi durumda, yoksulluğa bağlı olarak suça sürüklenmiş kişilerin, fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için cezaevi ortamında tekrar suç işleyebileceğini ve orada bu tarz suç işleyenlerin ise cezaevi kurallarına göre yargılandığı ve dışlandığını ifade etmektedir. Cezaevinde, kişilerin ekonomik durumlarını desteklemek amacıyla üretim sürecine dâhil edildiği bilinmektedir. Fakat buradan alınan ücretin, cüzi bir tutar olması, kârdan da herhangi bir gelir edinilememesi, kazanılan bu meblağın kişisel ihtiyaçları karşılamak için yeterli olmadığı bilinmektedir.

Katılımcının verdiği bilgiler özetlendiğinde, suça tek başına sürüklendiği, ortaokul mezunu olduğu, kuaförlük mesleğini icra ettiği görülmektedir. İki kere suç işlediğini belirten katılımcının, her iki suç türü de kavgadır. Katılımcı, kadına yönelik darp, istismar ve şiddeti suç olarak tanımlamış, suçluyu ise içinden gelerek sapkın davranışlarda bulunan kişi olarak belirtmiştir. Tahliye sonrası beklentilerini, devlete borçlu olmamak, sabıka kaydının düzenlenmesi, cezaevinde şiddet, istismar ve zorbalığın engellenmesi olarak ifade eden katılımcı, kişinin suçluluğunun bir kurul

tarafından detaylı olarak araştırılarak kontrol edilmesini, tahliye sonrası psikolojik destek sağlanmasını, ilk kez suça sürüklenmiş çocuğun sosyal ortamından kopmadan dışarıda rehabilite edilmesini önerdiği görülmektedir. Katılımcı, tahliye sonrası problemleri ise iş bulamama ve topluma adapte olmakta sıkıntı yaşamak olarak ifade etmektedir.

4.1.8. Katılımcının Yaşam Öyküsü-8 (Erkek, 29 yaşında)

Doğum Tarihi	1991
Yaşadığı İl	İstanbul
Suça Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Çekirdek Aile
Baba Mesleği	Emekli
Suça İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşıyla
Suça Sürüklenme Neden(leri)	Arkadaş Etkisi
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Yaralama
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Yok
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara ve Alkol
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	İstihdam
Tahliye Sonrası Beklentiler	Cezaevi Yemek ve Dosya Üretiminin Devlet Tarafından Karşlanması, Cezaevindeki Kurslarına Katılanların İstihdamının Kolaylaştırılması, Sabıka Kaydının Silinmesi

Katılımcının genel öyküsü: İstanbul'da ikamet etmekte, üniversite mezunu ve bekârdır. Ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Kendi de dâhil toplam beş kardeşe sahiptir. Dört ablası vardır ve

kendisi ailenin en küçük ve tek erkek çocuğudur. En büyük ablası kırk bir yaşındadır ve marka değeri yüksek bir giyim mağazasında finansman yöneticiliği yapmaktadır. Diğer ablası otuz dokuz yaşındadır ve büyükşehir belediyesinde çalışmaktadır. Katılımcının en küçük ablası ve ortanca ablası girişimcidir; bir danışmanlık firması kurmuş ve orada çalışmaktadır. Ortanca abla dışında diğer tüm kardeşler evlidir. Anne-babası sağ, öz ve resmi nikâhlıdır. Birlikte yaşamaktadırlar. Yaklaşık kırk iki yıldır evlidirler. Annesi ortaokul mezunu ve ev hanımıdır. Babası, üniversiteyi terk etmiş ve emeklidir. Anne-baba şuan çalışmamaktadır. Ailede hiç kimsenin herhangi bir engeli bulunmamaktadır. Katılımcının akciğerleriyle ilgili sağlık problemi bulunmaktadır. Cezaevine girmeden önce akciğerinin delinmesinden dolayı ameliyat olmuştur. Katılımcı, uyuşturucu kullanmamakta; sigara ve alkol içmektedir. Şuan çalışmamakta; ailesinden aldığı harçlıkla ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Katılımcı, İstanbul, Üsküdar'da doğup büyümüştür. Sadece babasının şehir değişikliğine bağlı bir iç göç deneyimi vardır. Babası yaklaşık kırk beş yıl önce eğitim gördüğü Ankara'dan İstanbul'a göçmüştür.

Katılımcının eğitim geçmişi incelendiğinde, başarılı bir öğrencilik hayatı yaşadığı görülmektedir. Sınıf tekrarı yapmayan katılımcının, okulla ilişkisi iyidir ve okumaya karşı eğilimi fazladır. İnsan Kaynakları Yönetimi ön lisans programını örgün olarak bitiren katılımcı, İş Sağlığı ve Güvenliği ön lisans programıyla çift anadal yapmaktadır. Ayrıca Dikey Geçiş Sınavı'na giren katılımcı, İnsan Kaynakları Yönetimi programını lisans eğitimine tamamlamayı hedeflemektedir. Üniversiteyi cezaevindeyken okumaya başlamıştır. Her ne kadar cezaevi dışına çıkarak “bir nefes” almak için okulu tercih ettiğini belirtse de okumayı sevmesinin de tercihinde önemli olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcının ikamet ettiği mekân ve ekonomik gelir düzeyi incelendiğinde; Üsküdar'da üç artı bir apartman dairesinde kaldığı, annesi, babası ve ortanca ablasıyla aynı evde yaşadığı, yüksek bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Evin mülkiyeti kendilerine aittir. Katılımcının, suça sürüklenmeden önce de suça sürüklendikten sonra da kendisine ait bir odası bulunmaktadır. Babasının emekli olmasına rağmen taksi plakasına sahip olmasından ötürü, aylık gelirlerinin yüksek olduğunu belirten katılımcı, çocukluğunda ya da yetişkinliğinde ekonomik bir zorluk çekmediğini, herhangi bir imkândan mahrum kalmadığını ifade etmiştir.

Katılımcının ailesiyle ilişkileri iyidir. Ailesinde kendisinden başka suça sürüklenen kimse yoktur. Ailesinden ya da çevresinden herhangi bir şiddet görmediğini belirten katılımcı, ailesinin bu konuda çok hassas olduğunu belirtmiştir: “Anne babam bizim yanımızda konuşmalarına oldukça dikkat ederdi. Daha bir kere hararetli tartıştıklarını duymadım. Seslerini yükseltmemeye çalışırlar. Ufak sürtüşmeler tabii ki her ailede ya da her evde olur. Ama şiddetin hiçbirini yaşamadım, görmedim”. Katılımcı, “şiddetin hiçbirini” derken şiddet türlerini kast etmektedir. Cinsel, ekonomik, fiziksel ya da sözel herhangi bir şiddet yaşamamıştır. Ailesinin bu davranışı, katılımcının şiddete yönelimini engellemiştir. Katılımcı, bu durumun nedenini ve şiddet tanımını şu şekilde yapmaktadır:

Şiddet, insanın karşı tarafa duyduğu kin ve öfkenin birleşiminden oluşan bir duygunun yönelimi. Herhangi bir an içinde, herhangi bir duyguya kapılıp o şiddet eğilimini gösterebiliyorsunuz. Bu da tamamen insanın kendini yetiştirme tarzı ile alakalı bir durum. Benim suça yaklaşımım da böyle. Gereksiz. Kişinin kendisini iyi yetiştirememesinden kaynaklanıyor.

Gerçi kişinin kendisini yetiştirmesi de aileye bağlı. Benim ailem, benim iyi yetişmeme davranışlarıyla katkı yaptığı için şiddet uygulayarak kendimi göstermek zorunda kalmadım. Aile önemli tabii ama aynı zamanda şiddetle çözülebilecek bir durumun olmadığını kişilerin kendine anlatabilmesi gerekiyor. Cezaevinde de herkes uyanır uyanmaz birbirine karşı yükseliyor, bağırıyor, sözel şiddet uyguluyor ama aslında hiçbir şey çözülmüş olmuyor.

Katılımcı, şiddeti bir duygu yönelimi olarak ifade etmekte, büyüme sürecinde ailenin rol ve sorumluları üzerinde durmaktadır. Ailenin tutum ve davranışları, çocuğu farklı nedenlere bağlı olarak şiddete yöneltebilmekte ve kişinin var olma mücadelesi, şiddet gösterimiyle açığa çıkabilmektedir. Katılımcı, aileye atfettiği önemin yanı sıra kişiye de sorumluluk yüklemekte, şiddetin bir çözüm olmadığı konusunda kişilerin kendilerini geliştirmeleri ve telkin etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca katılımcının, cezaevinde sözlü şiddetin oldukça yaygın olduğunu belirttiği görülmektedir.

Katılımcı arkadaş ilişkilerinin de iyi olduğunu ve arkadaşlarıyla dışarıda, düzenli olarak vakit geçirdiğini ifade etmektedir. “Her girdiğim ortamda kendimi çok çabuk sevdirebilen bir yapım var” demekte, cezaevine girdiğinde de eski arkadaşlarının tavrının değişmediğini ifade etmektedir. Katılımcı, suça sürüklendikten sonra da arkadaşlarının her zaman yakın davrandıklarını ve ılımlı olduklarını söylemiştir. Katılımcının, suça sürüklendiği arkadaşı dışında suç işleyen başka bir arkadaşı cezaevine girene kadar olmamıştır. Cezaevinde “iyi olduğu”nu düşündüğü ve kendisine yakın hissettiği kişilerle, tahliye sonrası görüşmeye devam etmektedir. Cezaevinin suça sürüklenen arkadaş edinmeyi kolaylaştırdığı görülmektedir.

Katılımcı, ilk ve tek suç deneyimini arkadaşıyla yaşamıştır ve olayı şu şekilde anlatmaktadır:

Cezaevine girdiğim arkadaşımınla çocukluk arkadaşydık. O, benden iki yaş büyüktü. İlkokuldan itibaren aynı okulda okuduk. Onun bir kız arkadaşı vardı. Kız arkadaşını rahatsız eden bir çocuk vardı. Çocukla konuştular, olay kavgaya döndü. Arkadaşım çocuğu bıçakladı. Araya girip müdahale

edebilmem mümkün değildi. Daha sonra çocuk doğal olarak şikâyetçi olmuş. İlk ifadesinde benim de olayın içinde olduğumu söylemiş. Sonra bu ifadesini öfkeyle ve baskıyla verdiğini söylemesine rağmen ilk ifadesi geçerli sayıldı. Yani durum benim için tamamen şansızlık.

Arkadaşının yanında olduğu için ve ergenlik dönemine bağlı önemli problemlerden biri olan öfkenin doğru kontrol edilememesiyle kendini şansız gören ve suç olayının içinde bulan katılımcı, sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

Karşı tarafta organ kaybı olduğu için verilen cezalar daha fazla. Bu olay, arkadaşımın yaşadığı bir olaydı. Benden bağımsızdı. Şikâyette bulunan çocuk ifadesini değiştiriyor ve psikolog da son ifadesinin doğru olduğunu onaylıyor. Ama hâkim bunu, “sanığı kurtarmaya yönelik itiraf” olarak değerlendirdi ve bana da ceza verdi. Olay sonrası Adli Tıp'a gönderildim. Yapılan kontroller ve incelemeler sonrası hakkımda kırk sekiz tane mütalaa yazıldı. Adli Tıp, suça eğilimli olmadığımı söylemesine rağmen hâkim bu verilen bu kararı kabul etmedi ve ceza verdi.

On üç yaşında tutuklanan katılımcının ilk tutukluluk süreci yaklaşık beş ay sürmüştür. Tutukluluk süreci sonra erdikten sonra davanın devam ettiğini ve dört yıl sonra sonuçlandığını, fakat itiraz sürecinin devam etmesi gibi nedenlerden ötürü yirmi dört yaşında cezaevine girdiğini belirten katılımcı, dört buçuk yıl cezaevinde yatmıştır. Katılımcı, bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Çok erken cezaevine girdim. Tabii küçük yaşta olmanın avantajları oldu. On sekiz yaşından önce suç işlediğim için şuan sabıkam yok. Herhangi bir yerde de gözüküyor. Dava sonuçlandığında ceza aldım. Ceza almamın nedeni hâkim ile avukat arasındaki kavgaydı. Hâkim bu cezanın Yargıtay'dan döneceğini düşündü. Suç ortağıma yirmi yıl on ay verdiler. Bana sekiz yıl on bir ay on beş gün verdiler. Hâkimin dediği gibi olmadı tabii. İkimizin cezası da onaylandı. O zaman askerden dönmüştüm. Daha on beş gün olmuştu. O yüzden hemen teslim olmadım. Kabullenmem,

işlerimi halletmem gerekiyordu. İki ay sonra teslim oldum. Dört buçuk yıl daha yattım. Gerçekten bir suçum olsa bu kadar üzülmezdim sanırım.

Katılımcı, hâkimin tavrının ceza almasında etkili olduğunu, hukukçular arasında yaşanan çatışmanın kendi hayatını olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Katılımcının, bir diğer önemli kurum olan askeriyeden döndükten sonra eski yaşantısını düzene koyamadan, farklı bir kuruma girmek zorunda kalması, psikolojisi üzerinde de olumsuz etkilere yol açmıştır. Bu süreçte suçlu olmadığını düşünen katılımcının, aldığı cezayı kabullenmeye çalıştığı fakat hayatının kontrolünü de elinden bırakmak istemediği için yapması gerekenleri yaptığı görülmektedir. İşlerini düzene koyma çabası, katılımcının geleceğe yönelik umut beslediğini göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcının yaşa bağlı olarak yapılan düzenlemeleri bildiği görülmektedir. On iki-on beş yaş arası çocukların tutuklu kaldıkları sürenin iki katı, aldıkları cezanın toplam süresinden düşülmektedir. Pandemiden kaynaklı, bu yaştaki çocukların tutukluluk süreçlerinin üç katı, toplam cezadan düşülmeye başlanmıştır. On beş-on sekiz yaş arası çocukların ise tutukluluk süreçlerinin iki katı ceza sürecinden düşülmeye devam etmektedir. Katılımcı, bu düzenlemenin kendisi için çok işe yaradığını, yüz kırk iki gün daha erken tahliye olduğunu söylemiştir. Bu uygulamanın pandemi koşulları ortadan kalktıktan sonra da devam etmesi gerektiğini ifaden eden katılımcı, bu uygulamanın en azından suçla ilişkisi olmayan kişiler için bir “ışık” olacağını belirtmektedir.

Bu olay yaşandıktan sonra ailesinin kendisine sahip çıktığını, sorgulamadığını, psikolojik destek almak için cesaretlendirdiğini belirten katılımcı, kendini tanıyan arkadaşlarının tavrında değişiklik olmadığını fakat tahliye olduktan sonra yeni tanıştığı insanların daha farklı yaklaşabildiğini belirtmiştir. Katılımcının çevresindeki insanların yaklaşımlarını anlatırken verdiği örnek şu şekildedir:

Yakın zamanda başıma şöyle bir olay geldi. Açık cezaevinde olduğum için üniversite eğitimine devam ediyordum. İnsanların tavırlarını pek kestiremediğim için herkese yaşadığım olayı anlatmadım. Sınıfta benden hoşlandığını söyleyen bir kız vardı. Yaşadığım süreci bilmesi gerektiğini

düşündüğüm için hükümlü olduğumu anlattım. Neden hüküm giydiğimi merak dahi etmedi. “Yanlış anlaşılma istemem” diyerek uzaklaştı. Korktu sanırım benden. Olayı anlattıktan sonra insanların yüzlerinde değişen ifadelerini görebiliyorum. Yani insanların duyguları değişiyor. Bir şey söylemelerine gerek yok.

Katılımcı, kişilerin önyargılı yaklaşıklarını ve anlama ihtiyacı duymadan yargılayarak insanlara kendilerince bir hüküm giydirdiklerini ifade etmektedir. Bu anlatılandan hareketle, katılımcıda algılanan damgalama düzeyinin yüksek olduğu söylenebilir. Bir diğer yaşadığı örnek ise şu şekildedir:

Sadece arkadaşların değil, bulunduğunuz kurumdaki insanların tavırları da değişiyor. Üniversite eğitimime cezaevindeyken devam ettiğim için oradaki yöneticilerin tutumlarını birebir, yani şahsen yaşadım, biliyorum. Hükümlü olduğumuz için kolay bir şekilde çözülebilecek problemlerin bile çözülmediğine şahit olabiliyoruz. Sanki içinde bulunduğumuz durum çözüm üretilmesini olanaksızlaştırıyor. Üniversitelerde eğitim almasına rağmen cezaevindeki süreci benimsemiş, oraya alışan ve bunu üniversitedeki sürece yansıtmak isteyen kişiler de oluyor. Bunların varlığını yadsımıyorum. İnsan içine çıkmasına rağmen cezaevindeymiş gibi davranıyorlar. Hocaları tehdit eden, derse girmemesine rağmen hocanın derste olduğuna yönelik imza atmasını isteyen, bıçak çeken, kötü maddeler satmaya çalışan kişiler de var. Bu kişiler yüzünden bizlere de kötü bakılıyor. Mahkûm olduğumuz için bir güvensizlik oluyor. Ama hepimiz kötü insanlar değiliz ki.

Katılımcının, hüküm giymiş insanların genelleştirilerek “kötü” kişiler olarak değerlendirilmesinden rahatsızlık duyduğu görülmektedir. Cezaevindeki alışkanlıkların dışarıda da sürdürülmeye çalışıldığını ifade eden katılımcı, herkesin aynı kefe içerisinde değerlendirilmemesini beklemektedir.

Katılımcı tahliye sonrası topluma adaptasyon problemleri yaşayıp yaşamadığına ilişkin soruya ise şu şekilde yanıt vermiştir:

Bu yılın (2020) Mart ayında çıktım. Tahliye olduktan sonra çabuk sinirleniyordum. Tepki vermemem gereken bir şeye tepki veriyordum. Duygularımı bazen kontrol edemiyordum. Ama bu da çok sürmedi. Bir ay gibi bir süre içerisinde geçti. Kendimi takip ediyordum. Nerede yanlış yaptığımı kendime söylüyordum. Otokontrolümü elimde tutmaya çalışıyordum.

Katılımcı, bazı olumsuz davranışlara maruz kalmasına rağmen, tahliye sonrası uzun süreli bir uyum problemi yaşamadığını belirtmiştir. Kendi kendini telkin etmeye çalışan katılımcının, eylemlerinin farkında olduğu ve bu eylemleri sorguladığı görülmektedir.

Katılımcının suç, suçlu ve suçluluk tanımları ise şu şekildedir:

Suç bence yanlış ya da zararlı olduğu için yasaklanan, davranışların, durumların cezalandırılan kısmı. Ben yaptığım şeyi suç olarak görmedim. Hoş, zaten bir şey de yapmadım. Suçlu ise yanlış ya da zararlı durumları oluşturan kişidir. Kamu tarafından yasaklanan davranışları yapan kişilerin tanımıdır. Bazı suçluların ise sadece şanssız kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Suçluluk ise sizin yaşadığınız, size yaşattırılan his olabilir. Toplum tarafından sevilmeyen, dışlanan, zararlı ya da uygunsuz durum karşısında sizin hissettiğiniz, toplumun size hissettirdiği his.

Katılımcının, bu üç kavramı birbiriyle iç içe geçecek şekilde tanımladığı görülmektedir. Daha çok hukuki boyutundan hareketle bu kavramları tanımlayan katılımcı, suçluluğu ise toplumsal normlara aykırı davranış sonucu, kişinin vicdanı ya da toplumsal baskı sonucu hissettikleri olarak açıklamaktadır. Katılımcı, aynı zamanda suçlu kavramını ikiye ayırarak incelemiş ve şans faktörü ile hukuki tanımlamaya yer vermiştir.

Katılımcı, cezaevini ise “çalışanların kendini tatmin ettiği yer” ve “doğru olmayan bir ıslah yöntemi” olarak tanımlamakta, varlığını “gereksiz” bulmaktadır. Bu durumun gerekçesini, iletişim kurmayı bilmeyen insanların, diğer insanları hor

gördüğüyle ve cezaevi ortamının kişilerin psikolojilerini bozarak daha fazla suç işlemeye teşvik ettiğiyle açıklayan katılımcının, bu ceza anlayışının işe yaramadığını vurguladığı görülmektedir. Nitekim literatürde de klasik ceza anlayışının, rehabilite etmediğine ve davranışları düzeltmediğine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Katılımcı hükümlülük sürecinin etkilerini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Benim dışarıda, cezaevinde olan insanlar gibi insanlarla tanışabileceğim bir ortamım yok. Ama orada onlarla yaşama zorunluluğu doğuyor. Nefret ettiğiniz bir ortamda yaşamak zorunda bırakılıyorsunuz. Aslında bir yandan iyi. Göremeyeceğim hayatları, öğreniyorum. Ders çıkarıyorum. Gardiyanlar sıkıntılı ama. Onları küçültmek için söylemiyorum ama bana dışarıda selam veremeyecek insanlar, içeride neler neler yapıyorlar. Yani mesleği kendilerini tatmin etmek için kullanıyorlar. Tamamen ego tatmini yapıyorlar. En rütbelisinden en rütbesizine kadar hepsi aynı.

Katılımcının, cezaevini farklı yaşam deneyimlerini öğrenmek için bir okul olarak görmesi söz konusudur. Geleceğe yönelik beklentilerini şekillendirmede, cezaevinde gördüklerinin önemli bir etkisi olmuştur. Cezaevi çalışanlarının ise mesleklerini, kişisel tatmin aracı olarak kullandığını düşünmektedir.

Katılımcının tahliye sonrası önemli beklentilerinden bir tanesi, cezaevinde meslek edindirme kurslarına katılanların istihdam edilebilirliğinin kolaylaştırılmasıdır. Katılımcının bu konuda söyledikleri şunlardır:

Cezaevlerinde meslek edindirme kursları gibi kurslar açabilirler. Küçük yaşta içeriye giren çocukların dışarıya çıktıklarında iş bulma ihtimalleri daha düşük. Tabii bu tarz kurslar, açık cezaevinde var. Ama hepsi işlevsiz, ticari odaklı. Zaten orası ticarethane gibi. Bu eğitimlerde amaç, mahkûm iş gücünden faydalanmak. Mahkûma öğrettikleri bir şey yok. Oranın işlerini yaptırıyorlar. Örneğin fırına götürüp ekmek yaptırıyorlar. İnşaat yapanlar var. Mahkûmlara çalıştıkları için belirli bir ücret ödeniyor. Ailesinden herhangi bir desteği olmayanlar da oradan aldıkları

maaşla geçiniyorlar. Bu onlar için iyi bir durum ama onları geleceğe hazırlayan, gelecek için yatırım yaptıkları bir durum değil. Zaten verilen ücret oradaki ihtiyaçları karşılamak için bile yetmiyor. Hele mahkûm sigara içiyorsa oradan aldığı para ile hiç geçinemez. Hadi oradaki ihtiyaçları tam anlamıyla karşılanmasa da çıktıklarında içeride yaptıkları gibi bir işte istihdam edileceklerini bilseler yaşama tutulmaları artar.

Katılımcı, bu ücretlerin ne kadar olduğuna ilişkin soruya verdiği yanıtta, aylık ortalama iki yüz TL olduğunu, inşaat gibi alanlarında çalışanların da dört yüz TL'ye kadar aylık ödeme aldıklarını belirtmiştir. Katılımcı, cezaevinde alınan eğitim ve kursların, daha sistematik olarak yapılması, orada yaşayan yoksul mahkûmların koşullarını iyileştirmesine katkı sağlaması ve geleceğe yönelik umutlarını artırabilmek için tahliye sonrası istihdam açısından desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcı, tahliye sonrası cezaevinde yenilen yemek ücretinin ödenmesi gerektiğini belirtmiştir:

Cezaevinden çıktıktan sonra cezaevinde kaldığınız her bir gün için yemek ücreti ödüyorsunuz. Adam on beş yıl içerde yatmış. Örneğin otuzunda girmiş, kırk beşinde çıkmış. Zaten sabıkası var. İş bulmakta sıkıntı yaşıyor. Bir de bu ücreti ödemek zorunda bırakılıyor. Kalınan süre günlük yemek ücreti ile çarpıldığında çok yüklü bir meblağ ediyor. Ödemezse faiz geliyor. Faiziyle tekrar ödenmezse tekrar mahkemelik olabiliyor ve bu yüzden cezaevine girmek zorunda kalabiliyor. Yemek ücreti günlük dokuz buçuk TL idi sanırım. Her yıl zam geliyor bu ücrete. Ailesinin destek olmadığı kişiler var. Bu kişilerin kaldıkları süre uzun ise bu rakam astronomik tutarlara ulaşabiliyor.

Katılımcının önemli bir beklentisi ise bu yemek ücretinin tahliye sonrası kişilerin yaşadığı maddi yoksulluğun göz önünde bulundurularak devlet tarafından karşılanmasıdır. Bu konudaki önerisi ise şu şekildedir:

Açık cezaevleri aynı zamanda üretim yapılan mekânlar. Tarım, seracılık, arıcılık gibi alanlarda üretim yapıyor ve bu ürünler de satılıyor. Bu ürünlerin satışından elde edilen kâr ise oldukça yüksek. Bu kârlar ise doğrudan Adalet Bakanlığı'na aktarılıyor. Örneğin geçen yıl, Maltepe Açık Cezaevi'nde elde edilen kâr 10 milyon TL idi. Bu kârlar oradaki insanların yemek ücreti için kullanılabilir. İlla devletin kasasından bir şeyin çıkmasına gerek yok. Zaten mahkûmun yaptığı bir şey, tekrardan mahkûma kazandırılacak.

Katılımcının, cezaevindeki üretim sürecinin bir döngüsellik kazanarak mahkûmların lehine olacak şekilde bir düzenleme için kârın kullanılabileceğini belirtmesi, tahliye sonrası özellikle yoksulluğa bağlı suça sürüklenmiş kişilerin, tekrar suç işleme nedenlerini azaltıcı bir etkiye sahip olabilir.

Katılımcı, sadece cezaevindeki eğitimlerin değil; Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde gördükleri eğitimlerin de iyileştirilmesi gerektiğini belirtmektedir:

Cezaevinden tahliye olduktan sonra suçuna göre bir ya da iki yıl denetimli serbestliğe tabi tutuluyoruz. Bizleri ayda bir ya da on beş günde bir, seminerlere davet ediyorlar. Seminerler, kişiyi suçtan uzaklaştırabilecek, tekrar suça sürüklenmemesini sağlayabilecek nitelikte değil. Oraya gidenler boş boş oturuyor, uyuyor. Aslında çok gereksiz bir şey. Bu seminerler geliştirilmeli, nitelikleri artırılmalı. Belki birebir yapılabilir. Bu seminerler iyileştirilemediği sürece insanlar suç kariyerleri oluşturmaya devam edecekler. Çünkü bazı kişiler, herhangi bir pişmanlık duymuyor yaptıkları için. Suçu tekrar işliyorlar, yapabilecekleri başka bir şeyin olmadığını düşünüyorlar. Eğitimle belki fikirleri değişir.

Katılımcının, toplumsal yaşama adaptasyon olmayı kolaylaştırmaya yardımcı olan, suça neden olan davranışların düzeltilerek önleyici tedbirleri almayı amaçlayan Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde verilen toplu eğitim ve seminerlerin, iş bulmayı kolaylaştırmadığını ve kişisel gelişime katkı sağlamadığını iddia ettiği

görülmektedir. Birebir eğitimlerin ve eğitim niteliklerinin artırılmasını, iyileştirici bir çözüm olarak değerlendiren katılımcının, tekrar suç işleyenlerin “suç kariyeri” oluşturduklarını belirtmesi de oldukça önemlidir. Çünkü edinilen işle ilgili tecrübeleri ifade etmek için kullanılan kariyer kavramıyla katılımcının, bazı suçluların, suç işlemeyi bir iş olarak gördüğünü, bu alanda deneyim ve belirli bir beceri kazandığını, genel olarak bu süreci normalleştirdiğini belirttiğinde dair bir çıkarımda bulunabiliriz.

İstihdamın oldukça önemli bir problem olduğunu vurgulayan katılımcı, cezaevinde tanıştığı bir arkadaşının yaşadığı olayı şu şekilde anlatmaktadır: “O da küçük yaşta girmiş içeri. Uzun süre de içeride kaldı. Tahliye olduktan sonra konuştuk, görüştük. ‘Ne yapacağım? Nerede çalışacağım? Nasıl başımın çaresine bakacağım? Bilmiyorum’ dedi. İş başvuruları yapmış ama eski hükümlü olduğunu söyleyince kapılar yüzüne kapanmış”. Damgalama, iş bulmada önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilerin, geçmiş yaşantılarının, yapacakları eylemlere olumsuz yansıtacağına ilişkin görüş ve dışlayıcı tutumlar, eski hükümlülerin çaresizlik hissetmelerine neden olmaktadır.

Katılımcının belirttiği bir diğer önemli problem, sabıka kaydıyla ilgilidir. Bu konuda arkadaşının yaşadığı deneyim şu şekildedir:

Bir diğer arkadaşım şöyle bir olay yaşadı. Bir yerde çalışıyordu. İlk işe alındığında sabıka kaydı istememişler. İkinci hafta çalışanların evraklarını yenilemek istemişler. İstedikleri evrakların arasında sabıka kaydı da varmış. Sabıka kaydını götürdükten sonra işten çıkarmışlar.

Sabıka kaydının da kişilerin etiketlenmesine yardımcı olduğu ve kazandıkları hakların kaybına yol açtığı görülmektedir. Katılımcının sabıka kaydına ilişkin önerisi ise şu şekildedir:

Bence suçların ayrımı yapılmalı. Bir defalığa mahsus, yüz kızartıcı suç işlemeyenlerin sabıkasını silinmeli. Yani yüz kızartıcı suç olarak kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, cinsel istismar sayılabilir. Bu katalog

suçlar harici küçük suç işleyen çocukların aldıkları ceza da uygulanmayabilir.

Suç türlerine bağlı olarak bir değerlendirme yapılmasını bekleyen katılımcının, sabıka kaydında ilk suç deneyimine yer verilmemesini, kişilere toplumsal açıdan fayda sağlayacağını ve böylelikle dışlayıcı tutumların önüne geçilebileceğini düşündüğü görülmektedir. Çocukların yüksek yararını korumak için işledikleri suçlara sabıka kaydında yer verilmediği bilinmektedir. Katılımcı de bu uygulamayı yetişkinler için de katalog suçlar harici diğer suçlar için gerçekleştirilmesini önermektedir.

Katılımcının sadece bir kez arkadaşıyla suça sürüklendiği, suç işlemeye yönelik kendisinden kaynaklı bir nedeni olmadığı, arkadaşının suçlu sayılmasında etkisi olduğu, ailesinden şiddet görmediği ve bu olayı yaşamasına neden olan arkadaşı dışında başka suça sürüklenen arkadaşı olmadığı görülmektedir. Cezaevinde edindiği bazı arkadaşlıkları hala devam ettiren katılımcının, aile ilişkilerinin iyidir ve ekonomik sıkıntı yaşamamaktadır. Suçu, yasaklanan davranışların cezalandırılan kısmı olarak tanımlayan katılımcı, suçluyu kamu tarafından yasaklı davranışları yapan kişi olarak tanımlamaktadır. Suçluluğu ise vicdan ve toplumsal baskı sonucu hissedilen his olarak tanımlayan katılımcı, tahliye sonrası uzun süreli topluma uyum problemi yaşamamış fakat damgalandığını ve buna bağlı dışlandığını düşünmesine yol açan bazı olaylar yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcının tahliye sonrası beklentileri; cezaevinde meslek edindirme kurslarına katılanların tahliye sonrası istihdam edilebilirliğinin kolaylaştırılması, tahliye sonrası ödenmek zorunda olan cezaevinde yemek ücretinin hükümlülük sürecinde cezaevinde üretilen ve satılan ürünlerin kârlarından ödenmesi, katalog suçlar harici diğer suçlarının ilk kez işlenmesi durumunda sabıkadan silinmesidir. Katılımcı, tahliye sonrası en önemli ihtiyacın iş bulmak olduğunu belirtmiş; bu ihtiyacı aynı zamanda tahliye sonrası yaşanan önemli sorunlardan biri olarak değerlendirmiştir.

4.1.9. Katılımcının Yaşam Öyküsü-9 (Erkek, 26 yaşında)

Doğum Tarihi	12.07.1994
Yaşadığı İl	Balıkesir
Suçta Sürüklenmeden Önce Aile Yapısı	Parçalanmış Aile
Baba Mesleği	İşçi
Suçta İlk Kez Kiminle Sürüklendiği	Arkadaşlarıyla
Suçta Sürüklenme Neden(leri)	Bireysel Nedenler, Ekonomik Yetersizlik, Aile Yapısı, Akran Etkisi
Sürüklendiği İlk Suç Türü	Uyuşturucu Madde Ticareti
Sürüklendiği Diğer Suçlar	Uyuşturucu Madde Ticareti, Göçmen Kaçakçılığı
Devam Eden Riskli Alışkanlıklar	Sigara, Alkol ve Uyuşturucu
Tahliye Sonrası Sorunlar	İş Bulamama, Aile Tutumları
Tahliye Sonrası İhtiyaçlar	Aile Sevgisi, Aile Bütünlüğü
Tahliye Sonrası Beklentiler	Ekonomik Destek, Sosyal Ortamdan Koparılmadan İslah Edilme, Madde Kullanıcılar için Rehabilitasyon Merkezlerinin Sayısının Artırılması ve Tedavilerinin Sürekliliğinin Sağlanması

Katılımcının genel öyküsü: Aksaray’da doğmuş; Balıkesir’de yaşamaktadır. Ortaokul mezunu ve imam nikâhlı evlidir. Öz ve üvey toplam kardeş sayısı beştir. İlk çocuktur; iki

erkek ve iki kız kardeşi vardır. Katılımcının kendisinden hemen küçük iki kardeşi ile anne-babası birken, bir kardeşi annesinin sonraki evliliğinden bir diğer kardeşi ise babasının sonraki evliliğinden dünyaya gelmiştir. İki kız kardeşi de okumakta; biri liseye, diğeri ortaokula gitmektedir. Erkek kardeşleri ise liseyi bitirmeyerek terk etmişlerdir. İki erkek kardeşi de çalışmaktadır. Anne-babası ayrılmıştır. Anne, ortaokul mezunudur ve fabrikada işçi olarak çalışmıştır. Annesini beş yaşından on yedi yaşına kadar görüşmemiştir. Babası ise ortaokul mezunu ve güvenlik amiridir. Kardeşlerinin, anne-babasının herhangi bir engelliliği yoktur. Katılımcının ise askerdayken kolu kırıldığı için omuzunda üç tane platin vardır. Bu durum, iş yapabilirliğini engellememektedir. Katılımcı eşiyile, eşinin eski evliliğinden olan beş yaşında çocuğuyla bir buçuk yıldır aynı evde yaşamaktadır. Yirmi üç yaşında olan eşinin herhangi bir suç deneyimi yoktur ve kendisi ev hanımıdır.

Katılımcının eğitim geçmişi incelendiğinde, ortaokulu zar zor bitirdiği ve sık sık sınıf tekrarı yaptığı görülmektedir. Bu durumu “Ben sekize gidiyordum. Kardeşim altıncı sınıftaydı. Kardeşim lise bire başlamıştı. Ben hala sekizi bitirememiştim” diyerek açıklamaktadır. Erkek kardeşlerinin de eğitime devam etmemelerini “koca kafalı” olduklarından kaynaklandığını söyleyen katılımcı, koca kafalı benzetmesiyle kardeşlerinin bilgiyi anlayamadığını ve kavrayamadığını ifade etmektedir. Katılımcı, kendisinin ise okula ilgisiz olduğunu ve okulu sevmediği için okula gitmeyi tercih etmediğini söylemektedir. Yetiştirme yurdunda da beş ve altıncı sınıfa giderken iki yıl kalan katılımcı, dedesinin yetiştirme yurdundan kendisini aldığını ve yatılı okula verdiğini belirtmiştir. Her iki ortamda da derslere devam etmeyen ve barındığı yerden sürekli kaçan katılımcı bu durumun nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

Sigara içiyordum. Bir de arkadaş çevresi çok önemli bir şey. İnşaata gidip çalışıyordum. Hatta Aksaray’da, dökümhanede çalışıyordum. Kartonpiyer döküyorduk yurttan kaçtığım dönemlerde. Okul elbisesiyle sabah yurttan, okuldan kaçıyordum. Dökümhaneye gidip üstümü değiştirip akşama kadar çalışıyordum. Akşam geri okul elbiselerini giyip yurda gidip teslim oluyordum. Sabah gene kaçıyordum.

Okuldan kaçma davranışının her ne kadar ekonomik gelir elde edilmek için yapıldığı düşünülse de bu davranışın maddiyattan kaynaklanmadığı, katılımcının şu anlatımından hareketle çıkartılabilir:

Yani ne bileyim, sevmiyordum yurdu, okulu. Kaçıyordum, çalışıyordum. Hatta benim o çalıştığım dökümhanenin yirmi metre ilerisinde bir kahvehane vardı. Bizim okulun müdür yardımcısı o kahvede takılıyormuş. Onunla denk gelmiştik. Bana dedi “seninle anlaşma yapalım, yurttan kaçma”. “Tamam” dedim. O zaman “kaç para alıyorsun günlük?” dedi. “10 lira alıyorum” dedim. Okuldan kaçmamam için her gün bana on lira veriyordu. Ben gene kaçıyordum ama.

Katılımcının okula karşı ilgisizliğinin nedeni, akranlarından ziyade kendinden büyük kişilerle arkadaşlık ilişkileri kurmasında aranabilir. Bu kişilerin eğitim hayatlarına devam etmemeleri ve farklı suçlara karışmaları, bu kişilere özenen katılımcının de okul hayatını ve davranışlarını olumsuz etkilemiş olabilir.

Katılımcı aile ilişkilerinin kötü olduğunu belirtmiştir. Anne ve babasının ayrıldıktan sonra tekrar bir araya geldiğini, babasının o süreçte resmi nikâhlı olarak başkasıyla evli olduğunu ifade eden katılımcı, ikisinin de ortak bir yanının olmadığını, aynı evde kendi dünyalarında yaşadığını söylemiştir. Anne-babasının evlilik sürecini “Biz dünyaya geldik. İşte o kadar” şeklinde açıklayan katılımcı, kendi beş yaşında iken annesi ve babasının, resmi olarak ayrılmasından sonra dedesiyle büyümüştür. Suç işleyen kişilerle sürekli takılması ve maddi yetersizlikten dolayı yetiştirme yurduna yerleştiğini, orada da yurttan ve okuldan kaçmaya devam ettiği için

dedesinin kendisini iki yıl sonra alarak yatılı okula verdiğini belirtmiştir. Kısa bir süre yatılı okulda kalan katılımcı, daha sonra dedesinin ve babaannesinin yanına tekrardan yerleşmiştir.

Annesiyle ve babasıyla sınırlı bir iletişim kuran katılımcı, iletişimimiz “merhabadan öteye geçmez” demektedir. Dedesi de dâhil tüm aile üyelerinden kopuk bir hayat yaşayan katılımcı, sokakta büyüdüğünü ve sürekli bir arayış içerisinde olduğunu belirtmiştir. Katılımcı, ailesiyle iyi ilişkilere sahip olmasa da hiçbir kardeşiyle iletişimini koparmamış ve hepsine sahip çıkmıştır.

Katılımcı, babaanesi ve dedesiyle yaşadığı süreçteki evin özelliklerini şu şekilde anlatmaktadır:

Çocukken yaşadığımız ev kiraydı. Babaanneler zaten ölene dek aynı evde yaşadı. Üç katlı bir evdi. Altı dairede de anne-babası ayrılmış çocuklar vardı. Sanki bilerek hepsi oraya toplanmış gibi. En büyükleri bendim. İki artı bir idi evler. Eski, çok eski evlerdi. Kapı ve pencereleri ahşap. Kışın dedem naylon muşamba çakardı pencerelere, soğuk gelmesin diye. Kendime ait bir odam olmadı hiç. Sekiz kişiydi evde, kalabalıktı yani. On yedi yaşıma kadar, yetiştirme yurdu ve yatılı okul hariç, bu evde kaldım.

Arkadaşının uyuşturucu yüzünden bir kavga esnasında öldürülmesinden sonra kendisinin de hasımları olduğunu belirten katılımcı, babaannesinin on yedi yaşında, annesinin adresini vererek kendisini Tekirdağ’a gönderdiğini belirtmiştir. Askere gidene kadar, müteahhit olan üvey babasının yanında inşaatta çalıştığını belirten katılımcı, uyuşturucu madde kullanmaya bu süreçte de devam etmiştir. Kaynakçılık mesleğine sahip olduğunu belirten katılımcı, mekanik tesisat, yangın ve doğalgaz gibi alanlarda tüm yetkili belgelere de sahip olmasına rağmen oradan kazanacağı paranın, düşük olduğunu ve bu işi heyecan vermediği için icra etmediğini söylemiştir.

İlk suç deneyimlerine altıncı sınıfa giderken başladığını söyleyen katılımcı, “ben satmadım ama uyuşturucuları bende zula yaparlardı. Polis küçüğüm diye beni aramazdı” demekte, kendisinden yedi-sekiz yaş büyük olan abilerinin verdiği paketleri başka kişilere götürerek para kazandığını belirtmektedir. Katılımcı, arkadaşlık kurduğu kişileri tanımlarken “onlar da on dokuz yirmi yaşındaydı. Ama

Aksaray'a kafa tutuyorlardı. Öyle büyük koşturuyorlardı" diyerek onlara imrendiğini göstermektedir. Yaklaşık on iki yaşından itibaren sigara, esrar ve alkol gibi alışkanlıklar edindiğini ve bunların normal şeyler olduğunu ifade eden katılımcı, "gayrimeşru" işler yaptıkça bu durumun hoşuna gittiğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı, suça sürüklenen birçok arkadaşının kavga, uyuşturucu gibi nedenlerden dolayı vefat ettiğini belirtmiştir.

Arkadaşlarını sevdiğini ve arkadaşları arasında sevilen biri olduğunu belirten katılımcı, tüm arkadaşlarına bir iyiliğinin dokunduğunu ifade etmiştir: "Parayı bulmam her arkadaşıma yaradı. Düğün yapan, ev ya da araba satın alan, iş kuran herkese yardım ettim. Örneğin; Tekirdağ Spor'un maçlarına giderken bilet alır; dört-beş kasa bira getirtirirdim. Paylaşmayı severim. Haram para ne de olsa. Geldiği gibi gidecek". Katılımcının, bu işten edindiği parayı, dinin gerektirdiği kurallara aykırı şekilde kazandığını "haram" kavramıyla vurgulaması ve bu işten gelen paranın bir şekilde gideceğini düşünmesi, arkadaşlarına ve çevresine destek olmasını kolaylaştırmıştır.

Katılımcı, küçüklüğünden beri birçok akrabasından şiddet gördüğünü belirtmiştir. Annesinin babası olan dedesinden maruz kaldığı şiddeti şu şekilde anlatmaktadır:

Karakola ilk girdiğimde, annemin babasını arattırdım. Dedem, eski emniyet adamı, emekli. Dedim "Beni Kurtar". Allah belamı verdi. Nerden arattırdım dedemi. "Ben gelene kadar dövün onu" demiş. Tabii dövmediler. Dedem geldi. Beni bir güzel dövdü nezarete. Sonra babamın babasını arattırdılar. Öbür dedem geldi. Babam geldi. Üç tane amcam geldi. Hepsinden birer posta dayak yedim. Eve gittim. Rahmetli babaannem var. Çok severdim nur içinde yatsın. Bir de o dövdü beni. Yani pişman olmuştum ailemi arattığıma. Keşke dedim arattırmasaydım. Dedem sonra orta yolu buldu. Karşı taraf şikâyetçi olmadı benden. Olay kapandı gitti öyle.

Ailede şiddet ve istismar vakalarının olması, çocukların da suça sürüklenmesinde önemli bir faktör olarak literatürde yer almaktadır. Katılımcı, yaşadığı bu şiddet olaylarının, davranışlarında etkisi olmadığını belirtmektedir. "Dayak yemeseydim

de yapardım aynı şeyleri” diyerek şiddetin, davranışı değıştirici bir etkisi olmadığını söylemiştir. Ayrıca katılımcı yaptığı eylem için değil de ailesini arattığı için pişmanlık duymuştur.

Katılımcının, tutuklanmasına neden olan ilk olay ise şu şekildedir:

İlk karakolluk olduğumda da kavga etmiştik. On beş yaşında filandım herhalde. Bende ince dikiş tutmaz bıçaklar var, bilir misiniz? İnce uzun böyle, onunla vurmuştum. Kalabalık bir gruptuk. On beş-yirmimizi içeri aldılar. Altı aya kadar bir tutukluluk yaşadım. Sonra askere gidene kadar tutuklanmadım. Sicillerim oldu tabii. Ama içeri alıp tutuklamadılar. İnsan tutuklanmayınca da kendine bir özgüveni geliyor.

Katılımcının ilk tutukluluk deneyimi, vücut dokunulmazlığına karşı suçlardan biri kabul edilen “kasten yaralama”dan kaynaklanmaktadır. Özellikle metropollerde yaygın olan bu suç türünü katılımcı, Aksaray’da arkadaşlarıyla gerçekleştirmiştir. Bu tutukluluk sürecinin de davranışlarını değıştirmede herhangi bir etkisinin olmadığı gözükmektedir. Aksine, diğer karıştığı suçlardan sonra herhangi bir yaptırıma maruz kalmamasının, bu suçların sürekliliğinde bir güven aşıladığını ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcı, suça sürüklenme nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

Zaten suça meyilliyiz. Çünkü para hırsı var. Kendini ispatlama çabası var. Ailede, çevrede anne-babası ayrı olan bir biziz. Çevre de balıycilerle gezdiğim, hapçı olduğumu söyleyip duruyor. Bir parayı bulmak telaşesi de var. “Ben büyük bir adam olacağım, büyük paralar bulacağım”. Param olsun, evim olsun, arabam olsun, insanlara kendimi ispatlayayım yani. “Ben başardım”. Bir şekilde ne olursa olsun bir şeyleri başardı yani.

Katılımcının suç sürüklenme nedeni hem bireysel hem de çevresel faktörlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Parçalanmış aile yapısı ve yoksulluk ile hırsın, bu davranışlarında etkili olduğunu ifade eden katılımcı, para kazanmayı başarılı

olmakla ilişkilendirmektedir. Kendi benlik tasarımı, diğerleri tarafından “büyük” olarak kabul edilmenin yolu; ona göre “büyük paralar bulmaktan” geçmektedir ve bu amaca ulaşmak için her yol mubahtır.

Katılımcı, suça sürüklendikten sonra ailesinin tepkisini şu şekilde özetlemektedir:

Kumarhaneci amcam öğrendi benim o suçlara bulaştığımı. Uyuşturucu taşımayı, içmeyi falan. Dövdü beni. “Bir daha görüşmeyeceksin onlarla” dedi. Öbür amcalarım da dövdü. Ama dayak çözüm değil. Fayda etmedi. Ben yine arkadaşlarımın yanına gittim. Bizimkiler katı ve kuralcıydı. Korku salmaya çalışıyorlardı. Ama böyle davranarak da olmuyor tabii.

Ailesi tarafından sözel olarak ikna edilmek gibi farklı yöntemlere başvurulmasından ziyade ailenin “tek yöntem” olarak düşündükleri dayak ile problemleri çözmeye çalışmasının, herhangi bir olumlu etkisinin olmadığı görülmektedir. Ayrıca ailenin baskıcı ve otoriter bir yapıya sahip olduğu da görülmektedir.

Suç ile ilişkisini azaltmaya yönelik ailesinin destek olduğunu belirten katılımcı, bu durumun işe yaramadığını çünkü daha fazla suç işlenen bir ortama dâhil olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

Bir tane amcam vardı; ortanca amcam. Aksaray’da kumarhane işletiyordu. Ben 13 yaşındayken anladı benden bir halt olmayacak. Sağa sola saldırıyorum deli dana gibi. Beni yanına aldı. Kumarhanede garsonluk yapmaya başladım. Okula gitmiyordum. Onun yanında kumarhanede yatıp kalkıyordum. Öldürülen bir arkadaşım vardı. Ondan uzak tutmaya çalışıyordu ama bir yerden kurtarmaya çalışırken daha başka, kötü bir yere sürükledi beni. Hep kumar oynuyorlar; gene bir gayrimeşru, gene bir illegal iş yani. Kumarhanede daha fazla, her çeşit insan görüyordum. Tefecisi geliyor, para satanı geliyor, affedersiniz işte karı satanı geliyor. Kumar oynuyorlar sabaha kadar. Büyük paralar dönüyor ortada; Ankara’dan, Niğde’den büyük insanlar geliyor. Hep insan tanıdım yani, hep yeni insanlar. Onun yanına takıldık; Ankara’ya gittik.

Başkasının yanına gittim. Orada pavyonda çalışmaya başladım. Hep bu tarz oldu benim olaylarım.

Katılımcının fiziki ortamının değiştirilmesi, suç ile ilişkisi olmayan, suça karışan arkadaşlarıyla görüşemeyeceği, suç işleyen kişilerle arkadaşlık kuramayacağı bir yere gönderildiğinde işe yarayabilmektedir. Fakat daha kötü bir ortam, suç davranışlarının tekrar etmesine ve farklı öğretiler edinmeye yardımcı olmaktadır. Katılımcının de benzer bir durum yaşadığı görülmektedir.

Katılımcı askerden döndükten sonra bir arkadaşı aracılığıyla “insan kaçakçılığı” yapmaya başlamıştır. Bu işten kazandığı paralarla on adet lüks araç ve ev aldığını belirten katılımcı, memleketine döndüğünde zengin görüntüsü sayesinde birçok insanın kendisini evinde yatırmaya çalıştığını ve hatta halasının, kızını kendisiyle evlendirmeye çalıştığını ifade etmiştir. Babaannesinin vefatıyla depresyona giren katılımcı, line, kokain gibi madde kullanımlarının etkisiyle de elindeki paranın çoğunu kaybetmiş ve sonrasında beş farklı ile eş zamanlı gerçekleştirilen operasyon ile 2015 yılında tutuklanmıştır. 300 bin dolar, 195 bin Euro, 180 bin TL’yi evde yakalattığını söyleyen katılımcı, ona yakın silaha, eve ve arabalarına da devletin el koyduğunu ifade etmiştir. Bu olay yüzünden on bir ay cezaevinde yatmıştır. Tahliye olduktan on gün sonra yine insan kaçakçılığına başlayan katılımcıya kaçakçılık organize şube ekipleri tarafından baskın düzenlenmiştir. Bu baskın sonucu, katılımcı tutuklanmış ve altı ay cezaevinde kalmış.

Katılımcının, her cezaevine girdiğinde bir daha bu “iş” yapmayacağına dair kendisine söz vermesine rağmen, aynı suçu işlemesinin nedenlerinden birini, kaçakçılığın, bağımlılık yapması olarak ifade ettiği görülmektedir. Katılımcı kaçakçılığı, uyuşturucu bağımlılığına benzetmekte; ne zaman paraya ihtiyaç duysa bu işe sarıldığını söylemektedir. Katılımcının, bu suçu “iş” olarak tanımlaması da oldukça önemlidir. Çünkü bu kavram ile bu olayı, “bir meslek” olarak tanımladığı görülmektedir.

Katılımcı, insan kaçakçılığından başka yaralama suçuna da karışmıştır. Kaçakçılık yapmayı öğrendiği arkadaşından ayrılıp “kendine çalışmak” istemesinden dolayı arkadaşıyla tartışan katılımcı, yaşadığı olayı şu şekilde anlatmaktadır:

Bu iş başına bana beş yüz dolar veriyor ama kendi otuz bin dolar para kazanıyor. Ben işi öğrendim, bütün işi ben yapıyorum. Dedim ki “Ben seneye kendime çalışacağım”. Bana dedi ki “Ne kendine çalışabilirsin ne başkasına, sadece bana çalışabilirsin”. Ben de dedim “Yol orda, orman orda, maçası yiyen gelir”. Onunla hasım düştük bu sefer. Bu benim evime ateş etti; ben onun arabasına ateş ettim. Sonra, meydana denk geldik biz bununla, bu beni ayağımdan vurdu. 7.65’le sağ bacağımdan. Bende de dört artı bir pompalı tüfek vardı; kısa dipçik, arabamda. Ben de pompalı tüfekle Tekirdağ meydana bacağından vurdum onu. Bu olaydan da altı ay yattım. İkimiz de paket olduk.

Katılımcının, gerçekleştirmiş olduğu suçtan dolayı farklı bir suça sürüklendiği görülmektedir. Bu olayı çok sıradan bir olaymış gibi anlatan katılımcı, bölge savaşlarının ve anlaşmazlığa bağlı kişisel tartışmaların, bu suç türü içinde çok sık olarak yaşandığını ifade etmektedir.

Katılımcının toplamda yirmi bir dava dosyası vardır. Yaklaşık dokuz kere tutuklanan katılımcı, toplamda üç buçuk-dört sene cezaevinde yatmıştır. 2015 yılından itibaren her yaz cezaevinde olduğunu belirten katılımcı, bir tek bu yaz cezaevine girmediğini söylemiştir.

Katılımcının damgalamaya ilişkin paylaştıkları şu şekildedir:

Biz etiket olmuşuz abla, yani suça meyilli. Her operasyonda yapmasam bile suça meyilli, yani potansiyel suçlu. Benim adım geçti miydi hemen alırlardı beni. Ben olsam da olmasam da. Artık devletin gözünde potansiyel suçluyum. Devlet böyle görünce, toplum görmez mi? Bir kız arkadaşım vardı. İsteddiğimde, cezaevine girdiğimi öğrendikleri için vermediler. “Benden adam olmazmış”. Neyse ki haklılardı. Akıllanmadım, devam ettim.

Katılımcı, “potansiyel suçlu” olarak etiketlenmesinin, sonraki suçlar için bir neden oluşturmadığını belirtmiştir. Mesleğinin olduğunu, düzenli gelir elde edebileceğini

ama sınırlı parayla yaşamak istemediği için tekrar kaçakçılık yaptığını sık sık vurgulayan katılımcı, “deseler de demeseler de zaten benim yolum buydu” diyerek aslında bu negatif etiketlenmenin suça sürüklenmesinde etkili olmadığını söylemiştir. Katılımcının, “benim yolum buydu” diyerek, bu suçu bir alışkanlık haline getirerek benimsediği ve farklı bir şey yapmak istemediği görülmektedir.

Katılımcı, sadece devlet tarafından değil; yaptığı suçu ilk öğrenen arkadaşları arasından da bazen dışlandığını belirtmiştir. Bu konuda yaşadığı olaylardan biri aşağıdaki gibidir:

Bir arkadaşım vardı. Kamyon şoförlüğü yapıyordu. Ben ilk bu işe başladığımda telefonlarımı açmıyordu. Sürekli arayınca açtı. “Beni arama, senin gibi insan kaçakçıları ile işim olmaz” diye telefonu yüzüme kapattı. Sonra bir ortamda denk geldik. Benim üzerimdekileri gördü; dolarları gördü, altımdaki arabayı gördü. Ertesi gün işi bıraktı. Yakama yapıştı. Beni bırakmadı. Bu iş yapmak istedi. Nitekim yaptı da. Geldi yanıma birlikte yaptık. Hem kamyon şoförlüğünün toplumdaki saygınlığı ne ki?

Bu olay, kişilerin tepkilerinin ve değerlendirmelerinin, sağlanan faydaya bağlı olarak değişebilmesini göstermesi açısından önemlidir. Bu suçtan elde edilen gelir, ekonomik bir çıkış yolu olarak görülmüştür. Uzun vadede yüksek emeğe bağlı elde edilen bir mesleğin yerine kısa yoldan para kazanma isteğine bağlı gerçekleşen bu suç, ikame edilmiştir. Ayrıca “insan kaçakçılığının” toplumsal açıdan daha prestijli olarak açıklandığı görülmektedir. Buradaki toplumsal prestij, emek değil; gelir açısından yorumlanmaktadır.

Katılımcının, kendisini kötü hissetmesini sağlayan diğer bir olay ise şudur:

Ben üç kere aynı hâkime çıktım. Aynı dosyadan: hep göçmen kaçakçılığı. Hâkim “Hadi birincide kandırıldın geldin, ikincide salaktın, kullanıldın. Üçüncüye gene geldin karşıma” dedi. “Göçmenin G’sini duyunca gözünün içi gülüyor” dedi. Yani “Sen bu işi severek yapıyorsun. Meslek haline getirmişsin” dedi bana. İfademi bile almadı. Direkt tutukladı beni.

Katılımcı hâkimin, kendisine neden bunu yaptığını sormasını beklediğini söylemektedir. Hâkimin dediği gibi bu işi, meslek haline getirdiğini kabul eden katılımcı, ifade alınmadan tutuklanmasını sağlayacak bir durumun olmadığını söylemektedir.

Katılımcı, dışlanmaya ilişkin yaşadığı bir diğer olayı şu şekilde anlatmaktadır:

Ben dışarıdayken cezaevine girdiğimde başka bir hâkim dışlamıştı beni. “Sen bu kızı istedin mi?” diye sordu. “Evet, istedim” dedim. “İnsan kaçakçılığında ceza yattığını biliyorlar mıydı?” dedi. “Evet” dedim. “Senin gibi birine nasıl kız verdiler?” dedi. Çok zoruma gitti. Hâkime sinir olmuşum.

Katılımcı, yaptığı eylemi suç olarak tanımlamadığı için gizleme ihtiyacı duymamakta ve bu durumu “kötü” bir davranış olarak görmemektedir. Hâkimin farklı bir bakış açısına sahip olmasından hareketle söylediği “senin gibi birine nasıl kız verdiler” cümlesindeki “senin gibi” benzetmesi, olumsuzluk anlamı taşıdığından katılımcının sinirlenmesine vesile olmuştur.

Katılımcı, kişinin suça sürüklenmenin ön gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır:

*Temel sağlam olacak ya. Temelden bozuk oldu mu ne kadar düzeltmeye çalışırsan çalış, fayda etmiyor. Sen onun tadını almışsın bir kere. O sana **sahte mutluluğu** vermiş. Bir insan zaten ailesiyle, annesinin babasının yanında, onların sevgisi ile yaşadığı mı o sevgiyi dışarıda aramaz. Ee anne baba ayrı. Ben zaten her suça meyilliyim. Özentilik var; çevremizde gördüğümüz insanlardan dolayı. Ben o arkadaşımın yanında takılıyorum. Onlar da kızıyordu benim içmeme ama benim hoşuma gidiyordu. Bir kere o **sahte öpücüğü** almıştım, içiyordum.*

Katılımcının suçu, sahte mutluluk olarak uyuşturucuyu da sahte öpücük olarak tanımladığı görülmektedir. Kullandığı bu metaforlar, geçiciliği vurgulamakta ve hazza odaklanıldığını göstermektedir. Ayrıca katılımcı, sevgi arama arayışında bu eylemleri benimseyerek kendisini iyi hissetmeye ve aile sevgisizliği yerine geçici bir mutluluk ikame etmeye çalışmaktadır.

Katılımcının suç tanımını şu şekildedir:

Benim suç tanımım biraz zorunluluk gibi yani şu anda. Neden, tek bildiğim yol o çünkü. Ben şimdi kalkıp da uyuşturucu satmam hayatta. Kimsenin çoluğunu çocuğunu zehirlemem. Hırsızlık yapmam. Tamam, daha önce ayakkabı çaldım. Elbise çaldım ama bunlar basit suç; zorunlu ihtiyaç, zorundalık.

Katılımcı, suçu “zorunluluk olarak tanımlamakta; çevresel faktörlerin bu zorunluluğu doğurduğunu ifade etmektedir. Katılımcı, giysi ve ayakkabıyı kardeşinin ihtiyacı olduğu için çaldığını belirtmektedir. Kardeşi “Abi ayakkabım su alıyor. Delindi. Giyecek kıyafetim de kalmadı” dediğinde “gözünün karardığını” ve şehri tavaf ederek kapılarda bulduğu ayakkabıları topladığını ifaden eden görüşme0cinin, yoksulluğa bağlı bu eylemi gerçekleştirdiği görülmektedir.

Katılımcı suçluyu ise ailesi olarak tanımlamaktadır:

Bence bendeki suçlular annemle babam. Yani ayrılmasalardı, ben normal bir aile ortamında büyüseydim çok farklı olabilirdim. Ben normal şartlarda çok zeki bir çocuktum. Bir şeyi bir kere göreyim, hemen çözerim. Millet üç senede usta olur; ben dört ayda usta oldum. Demir, plastik, boru, doğalgaz, yangın sistemi, spring, kolektör, hepsini toplayabilirim. Şu an beş bin-beş bin beş yüz lira maaşla işe başlayabilirim. Ben on dokuz yaşımdaydım. Üç bin beş yüz lira maaş alıyordum. Ama şimdi sigortalı işte çalışamıyorum. Dosyalardan biri onandı mı, sigorta demek “gelin beni buradan alın” demek. Devam eden dosyalar var şu anda, birinden biri hükümlüye gitti mi hepsi patlar, gün yüzü göremem bir daha.

Katılımcının suçlu kavramını tanımlarken genel ifadeler üzerinden ilerlemediği, kendi yaşantısından hareketle bir hedef üzerinden tanım yaptığı görülmektedir. Kendisinin zeki olduğunu ve hızla ilerleyebildiğini söyleyen katılımcının, sadece aileye atıf yaparak içine düşündüğü durumu açıklamaya çalışması da suçu kendisi dışında nedenlerde aradığını göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcı tutukluluk süreçlerinin tahliye sonrası etkisini şu şekilde açıklamaktadır:

Cezaevinde oturduğun, yattığın yer sabittir. Yediğini temizlersin; temizlik yaparsın. Evde de aynı şekilde devam ettirdim her şeyi. Kardeşim içtiği kolanın, çayın bardağını tezgâha bıraktığında sinir olurum. Sabah erkenden kalkar; kahvaltı hazırlardım kendime. Bir ara cezaevini özlediğimi hissettim. Keşke çıkmasa mıydın diye sordum kendime. Çünkü orada öğrendiklerimi aynen uyguluyordum dışarıda da. Sonra “kendine gel! Saçmalama” diye kendime kızdım. Hala cezaevinde alıştıklarımı yaparım.

Cezaevi yaşantısını normal yaşamında da sürdüren katılımcı, düzenlilik ve temizlik konusunda cezaevinin kendisine olumlu bir katkı sağladığını düşünmektedir. Tutukluluk ve hükümlülük sürecinin kısıtlı bir zamana kapsamına rağmen, cezaevindeki alışkanlıkları davranış haline gelmiştir.

Katılımcının tahliye sonrası yaşadığı önemli sorunlardan ikisi şudur:

Çalışmak istedim. İnşaata gittim. Bir ay çalıştım. Bunun öncesinde de büyük paralar kazanmıştım. İnşaata gidiyorsun; yüz-yüz elli lira alıyorsun. Akşama kadar kendini zorluyorsun. Aldığım para tatmin etmemeye başlıyorsun seni. “Benim emeğimin karşılığı bu mu?” diyorsun. Aldığım para ile iki paket sigara, iki bira ancak alabilirsin. Bu sefer eski arkadaşların arıyor. Tekrar seni çağırıyor. Para gösteriyor sana, “biz buradaysanız, hızlıyız” diyor. İster istemez ilk otobüsle onların yolunu tutuyorsun.

Katılımcı, çalışarak edindiği paranın ihtiyaçlarını gidermek için yeterli olmadığını belirtmektedir. Ayrıca suçlu arkadaşlarıyla iletişimini koparamamasının, tekrardan

suça sürüklenmede teşvik edici bir role sahip olduğu görülmektedir. Arkadaşları, parayı katılımcının tekrardan aynı suçu işlemesi için bir neden olarak kullanmakta ve katılımcının zaaflarından hareket ederek suça teşvik etmektedirler. Bu durum, suçun tekrarlı işlenmesinde birden fazla nedeninin geçerli olabileceğini göstermektedir.

Katılımcı en önemli ihtiyacının aile sevgisi olduğunu belirtmektedir. “Annem-babam ayrılmasaydı, düzgün bir aile ortamında büyüseydim çok farklı bir insan olabilirdim” diyen katılımcının, sağlıklı bir aile ortamına gereksinim duyduğu görülmektedir.

Katılımcı, cezaevi ortamında farklı suç türlerine sahip kişilerin, farklı yerlerde kalmaları gerektiğini belirtmiştir. Daha önceki süreçte ayrımın olduğunu fakat “FETÖ” davalarından sonra bu ayrıma dikkat edilmediğini ifade eden katılımcı, bu önerisinin nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

Cezaevine kaçaklıktan girmiştım. Ben yüklemeciym. E içeride servisçiyle tanışyorsun; yolcu sahibiyle tanışyorsun; nakliyeciyile tanışyorsun. Sen bu konuda profesyonelsin; o başka konuda profesyonel. Tanıştığın insanlarla çıkınca iş yapmaya başlıyorsun. İçeride işe yaramayan bir ıslah yöntemini benimseyip ağzı süt kokan, yeni masum suçlular üretiyorsun. Ayrıca ben bu durumu yaşadım. Cezaevinde tanıdığım dışarıda da iş yaptığım kişi aslında diş doktoru. İçicilikten girdi içeriye. Yazları gelip benimle burada kaçaklık yapıyor. Yani aynı suç işleyenlere aynı yerde tutabilirler illa içerde tutmak istiyorlarsa.

Farklı suç türlerinin ya da suça ilişkin farklı deneyimlerin, cezaevi ortamında daha kolay öğrenildiğini ifade eden katılımcının, cezaevini iş yaramayan bir ıslah yönteminin yapıldığı, yeni “masum suçlu”ların üretildiği yer olarak tasvir etmesi oldukça ilginçtir. Masum kelimesi suçu bulunmayan kişiler için de kullanılmaktadır fakat katılımcı, bu kavrama farklı bir anlam yükleyerek bu kavramı suça sürüklenen çocuklar için kullanmıştır.

Katılımcının bir diğ er  nerisi Şu Şekildedir:

Cezaevinde insan akıllanabiliyor. Ama k uuk suçlara, büyük cezalar veriyorlar. Ufacık bir suç için yedi-sekiz yıl ceza verirsen, O adam hırs yapmaya, kin gütmeye baŐlar. “ıkınca daha fazlasını daha akıllıca yapmaya baŐlayacađım” der. “Ben bunun bedelini  dedim. ıkınca daha profesyonel olarak bu işi yapmak zorundayım” diyenleri duydum. Yani daha masum cezalar verilebilir.

Kişilerin, hak etmedikleri düşündükleri cezalara maruz kalmaları, sonraki süreçte tekrardan suç iŐlemelerine neden olabilmektedir.

Katılımcının bir diğ er  nerisi, özellikle uyuşturucu madde kullanan kişilerin cezaevinden ziyade dışarıda tedavi edilebilmesine yöneliktir. Katılımcı, bunun için tedavi merkezlerinin sayısının artırılmasını ve bu kişileri zorlayarak değil de ikna ederek bağımlılık yapan maddeden kurtarmanın ıslah yöntemi olarak daha iyi sonuç vereceğini düşünmektedir.

Katılımcının ilk suç deneyimini arkadaşlarıyla yaşadığı, yaralama ve insan kaçakçılığı gibi suç türlerine sürüklendiği görülmektedir. Anne-babasının ayrılmasını ve aileden sevgi görmemesini, suça sürüklenmesinin temel nedeni olarak belirten katılımcının, suça meyilli olması, para kazanma hırsına sahip olması, suça sürüklenen arkadaşlarıyla iletişim kurmaya devam etmesi ve bu durumu sevmesinin suç işlemeye devam etmesine yol açtığı görülmektedir. Katılımcı en önemli problemler olarak iş bulamamayı ve aile tutumlarını ifade etmektedir. Aile sevgisini ve ailenin bir arada olmasını temel ihtiyaı olduğunu ifade eden katılımcı; okul gibi merkezde, kişilerin sosyal ortamd n koparılmadan ıslah edilmesini, cezaevinde suç türlerine göre ayırım yapılmasını, uyuşturucu madde kullanımından ceza alanların dışarıda tedavi görmelerini ve ceza almamalarını önermektedir.

4.2. Suça Sürüklenen Çocukların Cezaevine Girişleri, Cezaevi Yaşantıları ve Sonraki Süreçte Yaşadıkları

Bir önceki bölümde tek tek vakaların betimlemesi yapıldıktan sonra şimdi sıra tüm vakaları ilgilendiren tematiklerin ortak analizine gelmiştir. Bu başlık altında suç davranışının arka planına, çocukların suça sürüklenme nedenlerine ve suç olgusuna yaklaşımlarına, aile, çevre ve arkadaşlarının verdikleri tepkilere, dışlayıcı tutumlara, tahliye sonrası sorunlarına, ihtiyaçlarına ve beklentilerine kendi içerisinde bir sınıflama yapılarak yer verilmeye çalışılacaktır. Bu kriterler çerçevesinde suça sürüklenen gençlerin tipolojilerinin yapılması amaçlanmaktadır.

4.2.1. Suç Davranışının Arka Planı

Suç davranışının arka planında literatürde yer alan yaş, eğitim, aile yapısı, akran etkisi, yoksulluk gibi bireysel, ailesel ve çevresel faktörlere yer verilmiş; katılımcıların yanıtları holistik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İlk tutuklandıkları yaş dikkate alındığında, katılımcıların yarısına yakınının 16 yaşında tutuklandığı görülmektedir. 13 ve 15 yaşında tutuklanan katılımcı sayısı eşittir ve en az bir katılımcının ilk tutuklanma yaşı 17'dir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri, tutukluluk sürecinden önce ve daha küçük yaşta suç davranışları göstermektedir.

Önemli bir toplumsal kurum olan okul, çocuğun olumlu ya da olumsuz davranışlar geliştirmesinde etkili olabilmektedir. Türkiye'de yapılan birçok çalışmada suça sürüklenen çocukların ilkokul ya da daha alt düzeyde eğitime sahip olduğu vurgulanmakta hatta bazı çocukların okuma-yazma dahi bilmedikleri ifade edilmektedir. Fakat yapılan görüşmelerde katılımcılardan sadece biri ilkokul mezunudur. Geriye kalan katılımcıların yarısı üniversite öğrencisidir ya da mezun olmuşlardır; diğer yarısı ise ortaokul mezunudur. Fakat katılımcıların üçte ikisinin okula yönelik ilgisizliği vardır ve bu katılımcılar, düzenli olarak okula gitmediklerini, okuldan kaçma davranışı geliştirdiklerini ve sınıf tekrarı yaptıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların yarısından fazlası ise cezaevindeyken eğitim hayatlarına devam etmiştir. Fakat katılımcıların, okula uyum problemleri yaşadıkları için mi suça sürüklendikleri ya da suça sürüklendikleri için mi okula

yönelik bir ilgisizlik yaşadıklarına dair herhangi bir bulguya rastlanmadığından bu konu bir araştırmannın inceleme konusu olarak önümüzde durmaktadır.

Okul başarısızlığının suç ile ilişkiyi anlamada etkili olabileceği görüşü de literatürde kendine yer edinmektedir. Okulda başarısız olan ve okulu sevmeyen çocukların sapkın davranışlara daha fazla eğilimli olduğu, bu başarısız öğrencilerin, işledikleri suçları daha kolay ifade ettikleri bilinmektedir. Zira katılımcıların üçte ikisinden fazlasının okul başarısının düşük olması ve okulu sevmediklerini belirtmeleri de bu görüşü destekler niteliktedir.

Madde kullanımını da çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olan çevresel faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Çocuğun bizatihi olarak kullandığı madde, suça sürüklenmesinde etkili olabileceği gibi aile ya da arkadaş çevresindeki kişilerin kullandığı madde de çocuğu suçlu davranışlara itebilmektedir. *Literatürde yaygın görüş, uyuşturucu madde kullanan gençlerin ailelerinde de uyuşturucu madde ya da alkol kullanan kişilerin olduğu yönündedir. Fakat katılımcıların aile yapıları incelendiğinde tamamına yakınının ailesinden kimsenin uyuşturucu madde kullanmadığı görülmektedir. Katılımcıların üçte birinin ise ailesinde alkol kullanan biri vardır ve bu kişi genellikle babadır.*

Katılımcıların üçte biri ise uyuşturucu madde kullandıklarını fakat bıraktıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların üçte ikisi, sigara ya da alkol kullanmasına rağmen uyuşturucu madde kullanmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların üçte biri ise şuan uyuşturucu, alkol ve sigara kullanımına devam etmektedir. Literatürde gençlerin çoğunun uyuşturucuya başlamadan önce suç işlediği kabul edilmektedir. Katılımcıların üçte biri, ilk suçunu uyuşturucuyla ilgili işlemiş ya da suç işlemeden önce uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle katılımcıların çoğunun, uyuşturucu kullanmadan önce suç işledikleri, literatürde de yer aldığı üzere ortaya çıkmaktadır.

Aile ve yaşanılan konut yapısı ailesel faktörler içerisinde değerlendirilmektedir. Üye sayısına bağlı olarak değerlendirdiğimizde katılımcıların üçte ikisinden fazlasının suça sürüklenmeden önce çekirdek aile olarak yaşadığı görülmektedir. Çekirdek aile yapısına sahip olan katılımcıların yarısından fazlasının ise suça sürüklenmeden önce ve tahliye sonrasında da evde kendilerine ait bir odalarının olduğu ve aynı zamanda evin fiziksel koşullarının kendilerine bir yaşam alanı

oluşturmaya uygun olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri ise suça sürüklenmeden önce geniş aile olarak farklı aile üyeleriyle aynı evde yaşamıştır. Bu katılımcılar evde; dede, babaanne, anneanne, amca gibi farklı akrabalarla kalmıştır ve kendilerine ait bir odaları olmamıştır. Diğer aile üyeleriyle bir arada yaşamak zorunda kalan katılımcıların tamamı, bu durumun kendilerini sokağa ittiğini belirtmektedir. Genel olarak katılımcıların yarısından fazlası, yaşadığı konutun fiziksel özelliklerinin kendisini dışarıya ittiğini ve ev ile bir bağ geliştirememelerine neden olduğunu ifade etmektedir. Tahliye sonrasında katılımcıların üçte biri ailesiyle yaşamayı tercih etmemiştir.

Literatürde parçalanmış aile yapısı da çocuğun suça sürüklenmesinde bir neden olarak ifade edilmektedir. Parçalanmış ailelerin ve sadece baba ile yaşayan çocukların suça sürüklenme ihtimalinin daha fazla olduğu vurgulanmaktadır. Fakat katılımcıların yarısından fazlası, suça sürüklenmeden önce anne-babasının resmi nikâhlı olarak bir arada yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılardan sadece birinin anne-babasının ayrı olduğu, birinin ise babasının suça sürüklenmeden önce vefat ettiği bilinmektedir. Suça sürüklenmeden önce anne-babası birlikte yaşayan katılımcılardan biri ise cezaevindeyken anne-babasının boşandığını belirtmiştir.

Yapılan bazı çalışmalar sonucu, suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun üç veya daha fazla kardeşe sahip olduğu iddia edilmektedir. Nitekim katılımcıların kardeş sayıları dikkate alındığında üçte ikisi, dört ve daha fazla kardeşe sahiptir. Geriye kalan üçte birinin ise kendileriyle birlikte toplam kardeş sayıları ikidir. Sekiz ya da on kardeşe sahip olan katılımcılar da mevcuttur. Ayrıca yine katılımcıların üçte ikisinin kardeşleriyle iyi ilişkilere sahip olmadığı, sağlıklı ve sürekli bir iletişim kurmadığı görülmektedir. Bu bilgi, kardeş sayısının çok olmasının suça sürüklenmede bir neden olmasına ek olarak kardeşlerle iyi ilişkilere sahip olmayan çocukların da suça sürüklenme ihtimalinin yüksek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca kardeş sayılarının, kardeşlerle iyi ilişkiler kurulmasına herhangi bir etkisi de tespit edilmemiştir.

Ailenin düşük bir ekonomik gelire sahip olmasının da çocuğun suçlu davranışlar göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Zira katılımcıların yarısına yakının ekonomik gelir düzeyi, kişisel ihtiyaçlarını karşılamayacak kadar düşüktür. Katılımcıların yarısı ise gündelik yaşamını devam ettirebilecek gelire sahiptir; ekonomik durumlarını ise “normal” ya da “iyi” olarak tanımlamaktadır. Gelirdeki

bu farklılaşma, sürüklenen suç türlerindeki farklılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Ekonomik yoksulluk yaşayan katılımcılar, hırsızlık, gasp, insan kaçakçılığı, uyuşturucu satıcılığı gibi gelir getiren suçlara sürüklenirken, ekonomik geliri normal ya da iyi olanlar yaralama, cinsel bütünlüğe zarar gibi suçları işlemektedir. Ayrıca katılımcıların, tutukluluk öncesi ve tahliye sonrası ekonomik düzeylerinde herhangi bir farklılaşma olmadığı görülmektedir.

Anne-babanın eğitim seviyesi ile suçluluk arasında ters bir ilişki vardır. Zira katılımcılardan hiçbirinin anne-babası yüksek tahsilat görmemiştir. En yüksek mezun olunan eğitim kademesi lise; diğer bir ifadeyle ortaöğretimdir. Katılımcılardan sadece birinin hem annesi hem de babası lise mezunudur. Katılımcıların yarısına yakınının sadece babasının lise mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlasının ailesinin eğitim düzeyi ilköğretimle sınırlıdır. Ayrıca katılımcılardan birinin anne-babası da okuma yazma bilmemektedir. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyi ya eşleriyle aynı ya da eşlerinden daha düşüktür.

Literatürde ifade edilmese de anne-baba mesleğinin de çocukların suça sürüklenmesinde etkili olduğu kabul edilebilir. Yapılan mesleğin, gelirle de ilişkisi düşünüldüğünde, bu etkinin incelenmesi oldukça önemlidir. Zira katılımcılardan üçte ikisinin annesi ev hanımıdır. Çalışan kadınların çocuklarıyla fazla ilgileyecek zamana sahip olmaması ve bu durumun çocuğun problemleri davranışlara sahip olmasında bir etken olduğu iddiası, günümüzde sıklıkla dile getirilmektedir. Oysaki ev hanımı olan annelerin çocukları da suça sürüklenmektedir. Annenin çalışma yaşamına girmesiyle bu durumun doğrudan bir ilişkiye sahip olmadığı, çalışsın ya da çalışmasın, anne ve babanın çocukla sağlıklı iletişim kurmasının ve çocuğun sevgi ihtiyacını karşılamasının daha önemli olduğu görülmektedir. Çalışan annelerin ise fabrikada işçi olarak ya da tekstil sektörü gibi toplumsal prestiji az ve düşük gelir getiren işlerde istihdam edildiği görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakınının babaları ise özel sektörde işçi olarak çalışmaktadır.

Riskli davranışların önlenmesinde ebeveyn davranışının ve aile değişkenlerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu değişkenlerden biri de ebeveynlerden bir ya da ikisinin ve/veya diğer aile üyelerinden bir ya da birkaçının suç geçmişine sahip olmasıdır. Fakat katılımcıların üçte ikisi, ailesinde herhangi bir sapkın davranışta bulunan kimsenin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların üçte biri içerisinde de

kardeşlerinin yanı sıra amca, hala ve dayı gibi birinci dereceden yakın akrabaları arasında da suça sürüklenen kişiler vardır.

Aileler tarafından cezalandırma yöntemi ya da iletişim biçimi olarak kullanılan şiddetin de çocukların suça sürüklenmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Şiddet geçmişleri incelendiğinde, katılımcıların yarısına yakınının şiddet gördüğü açığa çıkmaktadır. Şiddet, katılımcılar tarafından fiziksel boyutu hesaba katılarak ifade edilmektedir. Şiddet gördüğünü belirtenlerin tamamı, babadan şiddet gördüğünü, yarısı da babaya ek olarak ailenin diğer üyeleri olan amca, dede gibi bireylerden de fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Hiçbir katılımcı maruz kaldığı şiddeti karakola yansıtmamıştır. Katılımcılardan sadece biri, babasının annesine yönelik de şiddet uyguladığını, bu durumun defalarca adli makamlara yansıdığını ve son olarak annesinin şiddet gördüğü için babasından boşandığını ifade etmiştir.

Şiddetle ilgili şu dört husus dikkat çekmektedir: (i) Katılımcılar arasında şiddet görmediğini ya da şiddete hiçbir şekilde tanıklık etmediğini ifade eden katılımcıların sayısı, şiddet gören katılımcılardan daha fazladır. (ii) Şiddet gören katılımcıların tamamı ebeveynleri ya da diğer aile üyeleri tarafından şiddete maruz kalmıştır. (iii) Şiddet gören katılımcıların tamamı, ailesi dışında herhangi bir şekilde şiddet görmediğini ve şiddete tanıklık etmediğini belirtmiştir. (iv) Şiddet gören katılımcılar, şiddet içerikli suçları daha fazla işlemektedir. Örneğin şiddet gördüğünü ifade eden katılımcıların yarısından fazlası, “yaralama” suçunu da işlemiştir.

Çocukların suça sürüklenmesinde akran etkisi de çevresel faktörler içerisinde değerlendirilen önemli bir nedendir. Dışarıdaki ilk deneyimlerini genellikle akran grubu içerisinde öğrenen çocuklar, kendi kimliklerini inşa etmede, kabul ve özsaygılarını kazanmada arkadaşlarının davranışlarına uyum gösterebilmektedir. Katılımcıların tamamına yakını arkadaş çevresinde suça sürüklenen kişilerin olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılardan sadece biri, hiçbir arkadaşının suç geçmişi olmadığını ifade etmiş fakat cezaevi sürecinde tanıştığı kişilerle tahliye sonrası iletişim kurmaya devam ettiğini ve suça sürüklenen arkadaşlarının bu şekilde var olduğunu söylemiştir. Tabii ki suç geçmişi olan arkadaşlarının varlığı, çocuğun suç davranışları göstermesi için tek başına yeterli bir neden değildir. Fakat katılımcıların üçte ikisinin ilk suç deneyimlerini arkadaşlarıyla birlikte yaşaması,

arkadaş davranışlarının yoğun etkisinin olduğunu destekler niteliktedir. Ayrıca suçlulukta akran öğrenmesinin etkisinin incelenmesini de gerekli kılmaktadır.

Literatürde ikamet edilen mekânın ya da yaşanan çevre de suç davranışının devam etmesinde bir neden olarak görülmektedir. Bu etki, yaşanan bölgenin sosyo-ekonomik düzeyiyle ilişkilendirilmektedir. Fakat küçük çocuklar arkadaş edinirken oturduğu konuta yakın arkadaşlıklar kurmaktadır ve mahalle arkadaşları, suç arkadaşlarına dönüşmektedir. Tahliye sonrası kalınan mekânın değiştirilmemesi, çocuğun suça sürüklendiği arkadaşlarla daha kolay iletişim kurmasına neden olabilmektedir. İkamet edilen mekânın etkisinin bu boyutuyla da incelenmeye ihtiyacı vardır. Suça arkadaşları aracılığıyla sürüklenen katılımcıların tamamına yakını, bu arkadaşlarıyla aynı ortamda bulunmanın kendisini farklı suçlara teşvik ettiğini ifade etmiştir. Bu katılımcılardan sadece biri, bu durumun herhangi bir tesiri olmadığını ve kendisi aynı yerde oturmasına ve suça sürüklenen arkadaşıyla görüşmesine rağmen farklı bir suçu deneyimlemediğini belirtmiştir. Burada farklılaştıran nokta, katılımcının suça sürüklendiği arkadaşının da bir daha suç işlememesi olabilir. Genel olarak katılımcıların tamamının, tutukluluk ya da hükümlülük sonrası ikamet ettiği mekânı değiştirmemiştir. Katılımcıların üçte ikisi, tahliye sonrası ikamet edilen mekânın değiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla suç geçmişi olan çocukların, tutukluluk sonrası yaşayacakları mekânın aynı olmaması, suç tekrarının önlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Son olarak göç de çocuğun suçlu davranışlara sürüklenmesinde çevresel olgulardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle büyük kentlere göç eden ailelerin çocuklarının hırsızlık, gasp ya da kap-kaç gibi suçlara sürüklendikleri; topluma uyum problemleri yaşadıkları için yaralama suçunu işleyebildikleri ifade edilmektedir. Ayrıca göç eden ve suç işleyen çocukların tamamına yakınının kentlerde gecekonduda oturduğu vurgulanmaktadır. Katılımcıların de üçte ikisinden fazlasının herhangi bir göç deneyimine sahip olmadığı, doğdukları ilde büyüdükleri görülmektedir. Sadece iki katılımcının göç deneyimi vardır. Her iki çocuk da aileleriyle yaşadıkları yerden çok uzak olan bir metropole taşınmış ve apartman dairesinde ikamet etmişlerdir. Katılımcılardan hiçbiri, suça sürüklendikleri zaman ve sonrasında gecekonduda deneyimine sahip değildir. Sadece bir katılımcı, apartman dairesinde kalmalarına rağmen suça sürüklenmeden önce evin fiziksel koşullarının çok kötü olduğunu belirtmiş ve kaldıkları evin yaşam için uygun bir alan olmadığını

ifade etmiştir. Bu katılımcı de suçta sürüklendikten sonra büyükannesinin isteğiyle yaşadığı ilden göç etmiştir. Ayrıca aileleriyle birlikte büyükşehire yerleşen katılımcıların ikisinin de ilk işledikleri suç, gasptir. Bu durum da göç eden çocukların, gasp, hırsızlık gibi suçlara bulaştığını destekler niteliktedir. Bu katılımcıların sonraki suç deneyimi, uyuşturucu satıcılığıdır. Uyuşturucu satıcılığının gelir getiren bir iş olarak değerlendirilmesi de ekonomik yetersizliğe bağlı bu suçun işlendiği sonucuna varılmasına neden olmaktadır.

Genel olarak katılımcıların suçta sürüklenmelerine neden olabilecek yaş, okul başarısı, uyuşturucu kullanımı, yaşanan konut ve aile yapısı, aile eğitimi ve mesleği, ailenin ekonomik geliri, aileyle iletişim ve kardeş sayısı, suç işleyen arkadaşların varlığı ve göç deneyimi gibi değişkenlerin suçta sürüklenmede tek başına bir gerekçe olmadığı görülmektedir. Katılımcılardan bazılarının suçta “meyilli” olduğunu belirtmesi de yapısal özelliklerin etkisinin de sürece dâhil edilmesinin gerekliliğini açığa çıkarmaktadır.

4.2.2. Suçta Sürüklenme Nedenleri ve Çocukken Tutuklananların Suç Kavramlarına Yaklaşımları

Katılımcıların suçta sürüklenme nedenleri aşağıdaki sınıflandırmalar içerisinde değerlendirilebilir:

- (i) Ekonomik yetersizlik
- (ii) Ailesel faktörler
- (iii) Arkadaş etkisi
- (iv) Psikolojik faktörler
- (v) Şans faktörü

Ailesel faktörler içerisine aile sevgisinden mahrum kalmayı, parçalanmış aileye sahip olmayı, aileden şiddet görmeyi dâhil etmek mümkünken; psikolojik nedenler içerisinde öfke kontrolü yapamama, sosyal çevrede popüler olma, beğenilme ya da takdir görme isteği ile suçta meyilli olduğunu düşünmeye yer verilebilir. Arkadaş etkisi, arkadaşlara uyum gösterme ve arkadaşların teşviki ile özentilik süreçleriyle açıklanabilir. Şansa bağlı nedenler ise tesadüfi olarak gerçekleşmiş, kişinin kontrolü dışında gelişen süreçlerden oluşmuştur. Örneğin reşit olmayanla cinsel birliktelik

suçunda, 18 yaşından küçük iki kişinin rızaya dayalı bir birliktelik yaşamasına rağmen babanın şikâyetine bağlı olarak dava açılması, bu kavramla açıklanabilir. Mağdur olan kişinin yalan beyanda bulunarak ifade vermesi ve sonradan ifadesini değiştirmesine; yanlış beyanda bulunduğunu belirtmesine rağmen ikinci ifadenin sanığı kurtarmaya yönelik olduğu düşünülüp katılımcıya ceza verilmesi ve hukukçular arasındaki çatışmanın verilen cezayı da etkilemesi şans faktörüne ikinci bir örnek şeklinde açıklanabilir.

Katılımcıların yarısından fazlasının ekonomik gerekçelere bağlı olarak suç işlediği görülmektedir. Ekonomik yoksulluk; kaçakçılık, gasp, hırsızlık ve uyuşturucu satıcılığı gibi suç türlerine neden olmaktadır. Katılımcıların yaklaşık dörtte biri sadece tek bir suça sürüklenmiştir. Bu katılımcılardan biri cinsel bütünlüğe zarar, diğeri ise yaralama suçunu işlemiştir. Bu suç türleri haricinde katılımcıların çoğu farklı suç türlerine de sürüklenmiştir. Suça sürüklenmenin nedenlerinden birini psikolojik süreçlerle açıklayan katılımcılardan biri, bulunduğu ortamda lider olabilmek için yaralama, silah bulundurma, ateşli silahlı saldırı gibi suç türlerini de işlediğini belirtirken, “delikanlılık yapmak” istediğini belirten diğerkatılımcı, yaralama suçunu işlemiştir.

Arkadaşlarıyla birlikte suç işlediğini ifade eden katılımcılar, yaralama, gasp, hırsızlık, uyuşturucu satıcılığı, kundaklama, konut dokunulmazlığını ihlal, insan kaçakçılığı gibi suçlar işlemektedir. Suça tek başına sürüklendiğini ifade eden katılımcıların ise gasp, vücut dokunulmazlığını ihlal ve yaralama suçunu ağırlıklı olarak işlediği görülmektedir.

Katılımcılar mikro düzeyde, kendilerinden kaynaklanan nedenlerden; mezo düzeyde aile ve akran grubundan; makro düzeyde ise yoksulluk gibi nedenlere bağlı olarak suça sürüklendiklerini belirtmektedir.

Suç tanımı ise işlenen suça göre değerlendirilmekte ve yorumlanmaktadır. Örneğin suçu “öfkesini kontrol edememesi sonucu gerçekleşen olay” diye tanımlayan bir katılımcı, mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal gibi suçlara sürüklenmiştir. Suçu “delikanlılık, tesadüfi bir süreç” olarak tanımlayan bir katılımcı ise sadece yaralama suçuna karışmıştır. İlk işlenen suçu, cahillik; diğerlerini ise gözü karalık olarak açıklayan katılımcı ise ilk suçu tek başına ve ekonomik gerekçelere bağlı olarak işlemiştir. Bu kişinin arkadaşlarından ya da çevresinden etkilenmediği fakat ihtiyaç temelinde olayı düşündüğü; sonraki suçlar

içerisinde uyuşturucu satıcılığı ya da cinayet gibi ağır suçları işlediği için bu durumu yiğitlikle ilişkilendirdiği görülmektedir.

Esasen katılımcıların ilk işlenen suçu nasıl tanımladıklarına ilişkin şöyle bir sınıflandırma yapılabilir:

- (i) Zorunluluk
- (ii) Dürtüsellik
- (iii) Şanssızlık
- (iv) Hata

Bazı katılımcılar, ekonomik yetersizliğe bağlı olarak suça sürüklendiklerini vurgulamışlardır. Dolayısıyla suçu, zorunluluk ve gereklilik olarak düşünmüşlerdir. Öfkesini kontrol edemediğini belirten, delikanlılık yaptığını söyleyen, süreci cesur olmasıyla açıklayıp cesaret sahibi olduğunu belirten katılımcıların ise ilk suç tanımlamaları “dürtüsellik” kavramına uygun düşmektedir. Şanssızlık ise olay anında tesadüfi olarak orada bulunma ya da olayın bizatihi olarak başlı başına talihsizlik olarak değerlendirilmesidir. Son olarak bu sınıflama içerisinde hata başlığına yer verilmesi, ilk suça sürüklenmenin cahillik dönemindeki bir hata olduğunun ifade edilmesinden ve olayın cahillik olarak yorumlanmasından kaynaklanmaktadır.

İlk işlediği suçu, “delikanlılık”, “cesaret”, “yiğitlik”, “öfke” ile açıklayan katılımcıların, işledikleri suçlar, kundaklama, mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal, yaralama ve cinayet gibi suçlardır. *Bu tarz dürtüsel tepkilere sahip kişiler, ağırlıklı olarak kişiye ya da mala zarar veren suçları işlemektedir.*

Katılımcıların suç işlemeye yönelik yaklaşımları da birbirlerinden oldukça farklılaşmaktadır. Bu yaklaşımlar aşağıdaki gibidir:

- Yaşam tarzı
- İhtiyaç/Zorunluluk
- Cahillik
- Anlık bir eylem
- Bilinçli bir eylem
- Rastlantısal bir eylem
- Suça eğilimli olma

Suç işlemeye yönelik yaklaşımlar, genellikle kişilerin, kendi yapılarından hareketle açıklanmaktadır. Kişinin kendisi dışında çevresel nedenlere burada pek yer vermediği görülmektedir.

Katılımcıların, işledikleri suç değerlendirmeye biçimleri birbirinden farklılaşmakta olup aşağıdaki gibidir:

- Pişmanlık
- Anlık bir hata
- Cahillik
- Öfkeyi kontrol edememe
- Alışkanlık
- Mecburiyet sonucu gerçekleşen eylem/Zorunluluk
- Topluma aykırı davranış
- Çocuğa ve kadına yönelik darp, istismar ve şiddet
- İlk etapta normal bir davranış, sonrasında insanların hayatlarını mahfeden lanet bir şey
- İnsanların ekonomik yetersizliğinden dolayı bir çözüm arayışı

Bu açıklamalar arasında suçun hukuki tanımına yönelik atfın yanı sıra dürtüsellığe yönelik vurgu, normalize etme ve kişiselleştirme de söz konusudur.

Suç tanımlamalarının işlenen suç türüne göre değiştiği görülmektedir. Örneğin suça “yaşam tarzı” olarak yaklaşan ve suçu “pişmanlık” olarak tanımlayan katılımcının, hırsızlık, yaralama ve uyuşturucu satıcılığı gibi suçları işlediği görülmektedir. Ekonomik yoksulluğun devam etmesi, katılımcının bu tarz suçları işlemeye devam etmesine neden olmakta ve katılımcı buradan hareketle artık suçun bir yaşam tarzı haline geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca katılımcı, bu duruma yönelik bir pişmanlık da duymaktadır. “Suçlu”yu “çaresiz insan” olarak tanımlaması, aslında kendisinin çaresizliğine bir vurgu olabilir.

Suçta “anlık bir eylem” olarak yaklaşan katılımcı ise suçu ekonomik yetersizlikten kaynaklı bir çözüm arayışı olarak tanımlamıştır. Diğer bir katılımcı suça “zorunluluk” olarak yaklaşmış ve suçu “mecburiyet sonucu gerçekleşen eylem” olarak tanımlamıştır. Zira bu katılımcı kundaklama, mala zarar verme ve konut dokunulmazlığını ihlal gibi suçları işlemiştir.

Katılımcıların suçlu tanımları da aşağıda yer almaktadır:

- Çaresiz insan
- İlegal işlere bulaşan, topluma aykırı hareket eden kişi
- Kader mahkûmu
- Arkadaş kurbanı
- Kendisini eksik hisseden, dışlanan kişi
- Suç işlemekten başka çaresi kalmayan, mecbur olduğu için suç işleyen kişi
- Suç işlenen ortamlarda bulunmasından dolayı suç işleyen kişi
- İradesine sahip çıkamayan kişi
- Dışsal nedenlere bağlı olarak suç işlemeyen, içinden gelerek suç işleyen kişi
- Kamu tarafından yasaklanan davranışları yapan kişi
- Aile

Genel olarak suçlu tanımlarının yine işlenen suç türleri bağlamında değerlendirilerek yapıldığı; suça yaklaşımları ve suç tanımlarıyla ilişkili olarak ifade edildiği görülmektedir. Örneğin, suça “şanssızlık” olarak yaklaşım suçu “alışkanlık” ve “topluma aykırı davranış” olarak tanımlayan katılımcının, suçluyu iradesine sahip çıkamayan kişi olarak tanımlaması ise ilginçtir. Bu katılımcı; gasp, cinayet, uluslararası uyuşturucu ticareti ve hırsızlık gibi suçlara karışmıştır. Dava dosyaları da düşünüldüğünde, suç işlemeyi kendisinin de bir alışkanlık haline getirdiği görülmektedir. Bu katılımcının ilk suçunu ekonomik gerekçelere bağlı olarak işlemesi ve farklı suç türlerine yönelmesi, iradesine sahip çıkamamasından da kaynaklı olabilir.

Katılımcıların, suçluluk tanımları ise şu şekildedir:

- Psikoloji
- Diğer insanların hissettirdiği his, aşağılık hissi
- Suç sürecinin tamamı
- Bir ruh hali, öznel bir duygu
- Bir süreç
- Düşünce

- Toplum tarafından sevilmeyen, dışlanan, zararlı ya da uygunsuz durum karşısında sizin hissettiğiniz, toplumun size hissettirdiği his.
- Topluma aykırı davranış sürecinin tamamı

Katılımcıların genel olarak suçluluğu bir his (duygu) ve bir süreç olarak tanımladıkları görülmektedir.

Katılımcıların tekrar suç işleme nedenlerine bakıldığında aşağıdaki faktörler ön plana çıkmaktadır:

- Ekonomik gerekçeler
- Dürtüsellik
- Psikolojik süreçler

Ekonomik gerekçeler içerisinde fizyolojik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak kadar gelir elde etme isteği yer almaktadır. Maaş gelirin, ihtiyaçları karşılamak için yetmediğini ifade eden katılımcılar da bu başlık altında değerlendirilmiştir. Ayrıca uyuşturucu temini için gerekli maddi ihtiyaç da suça tekrar sürüklenmede ekonomik gerekçeler başlığı altında değerlendirilebilir. Her ne kadar amaç uyuşturucu kullanımı olsa da satın alabilmek için maddiyat gereklidir.

Dürtüsellik içerisinde öfke kontrolü yapamama, korkusuz olma gibi nedenler yer almaktadır. Son olarak kişilerin tekrar suça sürüklenmesinin arkasında “bulunduğu ortamda popüler olma kaygısı”nın, “para kazanma hırsı”nın ve “kendini ispat çabası”nın da etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenler ise psikolojik süreç içerisinde değerlendirilebilir.

Tekrardan suça sürüklenen katılımcıların tamamında, suça sürüklenme nedenlerinin tekil değil, çoğul nedenlere dayandığı görülmektedir. Genellikle mükerrer suçlarda ekonomik gerekçelere ek olarak psikolojik gerekçelere ya da dürtüsel tepkilere, farklı bir etken olarak yer verilmektedir. Ayrıca ilginç olan nokta, ailelerin çocuklarının tekrarlı olarak suç işlediğini bildiği gerçeğidir. Yaralama suçunun genellikle refleksif tepkiye bağlı olarak gerçekleşmesi, bu suç türünü değerlendirmeye katmamıza neden olmuştur. Sadece yaralama suçunu işlemiş çocukların dışında tekrar suça sürüklenen çocukların tamamının ailesi, işlenen suçları bilmektedir.

Son olarak katılımcıların, cezaevi kavramına da yükledikleri anlamlar farklılaşmaktadır. Bunlar:

- İçeri
- Lanet bir yer
- Suç makinası üretim alanı
- Askeriye
- Okul
- Çalışanların kendini tatmin etme yeri
- İşe yaramayan bir ıslah yöntemi

İçeri kavramını kullanan katılımcı, hırsızlık, yaralama, gasp, silah bulundurma ve ateşli silahla saldırı gibi suçlara sürüklenmiştir. Şiddete dayalı ve farklı suçları işleyen ve sık sık cezaevine girip çıkan bir katılımcının, cezaevini daha yumuşak bir kavram olan “içeri” kelimesiyle tanımladığı görülmektedir. Bu kavram, esasen cezaevinin de benimsendiği çıkarımına varmamızı sağlamaktadır.

Cezaevini, lanet bir yer olarak tanımlayan katılımcının ise dosya sayısının fazla olduğu, dört kere hüküm giydiği ve on kere tutuklandığı görülmektedir. Uyuşturucu satıcılığı ve gasp gibi suçları işleyen bu katılımcı için cezaevi deneyimlerinin iyi bir izlenim barındırmadığı anlaşılmaktadır.

Cezaevini suç makinası üretim alanı olarak görenler aynı zamanda bu uygulamanın işe yaramayan bir ıslah yöntemi olduğunu ifade etmektedir. Kundaklama, gasp, konut dokunulmazlığını ihlal, cinayet gibi suçları işleyen bu katılımcıların, farklı suç tiplerini cezaevinden öğrendikleri ve oradaki tutukluluk sürecinin işe yaramadığı için bu tanımlamaları yaptığı bilinmektedir.

Katılımcılardan biri ise cezaevi personelinin tutumunun rahatsızlık verdiğini, çalışanlarla iyi ilişkilerin kurulmasının mümkün olmadığını ve bu kişilerin, cezaevini kendilerini tatmin etmek için kullandığını belirtmektedir. Bu katılımcı, bir kere yaralama suçundan dolayı tutuklanmış ve farklı bir suç işlememiştir.

Son olarak cezaevini farklı yaşam deneyimlerini öğrenmek için bir okul olarak niteleyenler de bulunmaktadır. Ayrıca cezaevindeki disiplini, askeriyedeki disipline benzeterek ikisi arasında bir ilişki kuranlar da mevcuttur. Okul, bir eğitim kurumu ve bilgi aktarım merkezidir. Katılımcının cezaevini okula benzetmesi, cezaevinde de birçok bilginin ve deneyimin öğrenildiğini düşünmesiyle ilişkilidir.

Katılımcıların cezaevini gelişimleri için pozitivist bir alan olarak görmelerinin yanı sıra askeri disiplini çağrıştıran negatif bir algıya da işaret ettikleri anlaşılmaktadır. Cezaevini, nizamla ve eğitimle ilişkilendiren katılımcıların, sadece yaralama suçunu işlediği görülmektedir.

Genel olarak ilk suç deneyimlerinin farklı gerekçelere bağlı olarak deneyimlendiği, işlenen suç türlerine bağlı olarak suç, suçlu, suçluluk, cezaevi gibi tanımlara yüklenen anlamların değiştiği, tekrar suç işleme nedenleri içerisinde ekonomik gerekçelerin diğerlerine oranla daha ağır bastığı görülmektedir.

4.2.3. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Sürecindeki İmgeleri ve Suçu

Anlamlandırma Girişimleri

Bazı katılımcılar, dikkat çekici bazı metaforlardan hareketle durum analizi yapmışlardır. Bu benzetmeler, yaşadıklarını anlayabilmemiz için bize ışık tutacak niteliktedir. Katılımcılardan biri, çocukların suça sürüklenmesine neden olan mahalle abilerinin yerine uyuşturucunun ikame edildiğini söylemiş; bir nevi uyuşturucuyu mahalle abisine benzeterek ikisinin de suç için teşvik edici özelliğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Bir diğer katılımcı ise sicil kaydını (sabıka kaydı), kötü bir tümör olarak değerlendirmiş ve bir kambur olduğunu vurgulamıştır. Bu katılımcının, sicil kaydından kaynaklı toplumsal hayatta problem yaşadığı, bu durumu bir yük olarak gördüğü ve tüm hayatını olumsuz olarak etkilediği sonucuna varılabilir.

Bir diğer katılımcı ise kendisi mağdur olarak değerlendirerek “kurban”a benzetmiştir. Esasen Allah’a yakınlık sağlamak ve ibadet amacıyla bir hayvanı usulüne uygun öldürülmesi olarak değerlendirilen kurban kavramını, katılımcının mağdur olarak kullandığı görülmektedir.

Bir başka katılımcının ise kullandığı bıçağı, emanete benzetmesi oldukça önemlidir. Emanet kelimesi, bir kişinin koruması gereken herhangi bir eşyaya karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. Emanet bırakılan kişi ise emin olarak ifade edilmektedir. Aslında katılımcı bu tanımla kendisine güvendiğini ve güvenilir olduğunu vurgulamaktadır.

Bir diğerkatılımcının ise işlediğı suç, işe benzetmesi dikkat çekicidir. Katılımcı, işlediğı suç bir meslek olarak görmektedir. Bu değerlendirmesi, bu suç işlemeye devam edeceği kanaatinin oluşmasına vesile olmaktadır.

Katılımcılardan biri de suç, sahte mutluluk; uyuşturucuyu ise sahte öpücük olarak nitelemiştir. Kullandığı bu metaforlar, geçiciliğı vurgulamaktadır ve aynı zamanda hazzı ön plana çıkarmaktadır.

Arkadaşlarına uyum sağlayabilmek için ilk suçunu işlediğini belirten katılımcı ise arkadaşlarını, şeytana benzetmiştir. Arkadaşlarının, şeytan gibi kulağına fısıldadığını belirten katılımcının, ilk günahı işleyen ve kötülükle sembolize edilen şeytan benzetmesi, arkadaşlarına olumsuz bir özellik atfettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Son olarak vurgulanması gereken önemli noktalardan biri, katılımcıların yağma suçunu gasp olarak belirtmesidir. Gasp suçuna sürüklendiğinde belirten katılımcılardan hiçbiri yağma kelimesini kullanmamaktadır. Bu durumun nedeni katılımcıların yağma kelimesine negatif bir anlam yüklemeleri olabilir.

4.2.4. Ailenin Tepkisi ve Katılımcıların Aileye Yönelik Hisleri

Katılımcıların, ilk suça sürüklendiklerinde aileden gördükleri tepkiler birbirinden farklıdır. Bazı aileler olayı kabullenmekteyken bazı aileler dışlayıcı bir tutuma sahip olabilmektedir. Katılımcıların anlattıklarından hareketle anne-baba ve aile üyelerinin verdikleri tepkileri, aşağıdaki başlıklarla sınıflandırmak mümkündür:

- İlgisiz ebeveyn tavrı
- Baskıcı/Otoriter tavır
- Sınır problemi olan aile tavrı
- Kucaklayıcı aile tavrı
  - Kucaklayıcı ve rehabilite edici
  - Kucaklayıcı ve dramatize edici

Bazı katılımcıların ailesi, suç davranışını normalleştirmekte, “oldu ve bitti” gözüyle olayı değerlendirmekte ya da suç davranışı sonrası çocukla arasına mesafe koyabilmektedir. Bu ailelerin ilgisiz bir tavra sahip olduğunu söylemek mümkündür. *Ailesinin ilk suç deneyimini öğrendikten sonra şiddet uyguladığını*

belirten kişilerin aile tutumları ise baskıcı/otoriter tavır içerisinde değerlendirilebilir. Bu kavramsallaştırma, literatürde yaygın bir geçerliliğe sahiptir. Bazı katılımcıların ailelerinin tavırları, her istenilene yapmak yönünde olmuştur. Bu ailelerin ise çocuğuyla arasına sınır koyamadığı görülmektedir. Bu nedenle bu aileler, sınır problemi olan aile tavrı başlığı altında değerlendirilmiştir. Son olarak verilen diğer tepkileri ise kucaklayıcı aile tavrı başlığı altında değerlendirmek mümkündür. Bu tavır ise kendi içerisinde ikiye ayrılabilir. Çünkü kimi aileler, suç edimi sonrası çocuğuna sahip çıkmışlar fakat aynı zamanda çocuklarının duygu ve düşüncelerini, sosyal hayatla olan ilişkilerini, geleceklerini vs. iyileştirme yoluna gitmişlerdir. Çocuklarına sahip çıkan, iletişimlerini devam ettiren kimi aileler ise yaşanan olayı bir “felaket” olarak görmüşlerdir; yaşanan olayı abartılı bir biçimde ortaya koymuşlar ve gerçeklikten daha acıklı bir hale getirmişlerdir. Bu aileleri, olayı dramatize etmelerinden ötürü kucaklayıcı ve dramatize edici aile tipi olarak değerlendirebiliriz.

Bu tanımlardan hareketle, katılımcıların üçte birinin ailesinin tutumunu kurtarıcı ve rehabilite edici başlığı altında değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Kurtarıcı ve dramatize edici ile ilgisiz aile tutumları eşit; kurtarıcı ve rehabilite edici aile tavrından düşüktür. Sınır problemi olan ve baskıcı/otoriter tutumlar, en az gözükten tiplerdir.

Aile tavırları koruyucu ve rehabilite edici olanlar rızaya dayalı cinsel birliktelik, kundaklama ve mala zarar verme, konut dokunulmazlığını ihlal ve yaralama gibi ağırlıklı olarak şiddet içerikli suçlara sürüklenmişlerdir. Koruyucu ve dramatize edici tavra sahip olan ailelerin çocukları, gasp, yaralama ve uyuşturucu satıcılığı suçlarından yargılanmışlardır. Baskıcı bir tavra sahip olan ailelerin çocukları, insan kaçakçılığı, hırsızlık gibi suçları işlerken; ilgisiz ailelerin çocukları, yaralama, silah bulundurma, gasp, hırsızlık, silahla saldırı ve uyuşturucu satıcılığı gibi suçları işlemiştir. Sınır problemi olan ailelerin çocukları ise gasp, cinayet ve uluslararası uyuşturucu satıcılığı suçlarına sürüklenmiştir.

Diğer bir husus ise suça ilk kez sürüklendikten sonra katılımcıların ailesine yönelik hangi hislere sahip olduğudur. Katılımcıların ailelerine yönelik hislerini, aşağıdaki başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür:

- Pişmanlık

- Mahcubiyet
- Üzüntü

Utancı ve sıkılğanlığı, mahcubiyet başlığı altında değerlendirebiliriz. Katılımcılar, bu soruya birden fazla yanıt vermişlerdir. Katılımcıların yarısına yakını üzüntü duyduğunu belirtirken yarısından fazlası mahcubiyet hissine sahip olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların üçte biri ise pişmanlık yaşadığını söylemektedir. Pişman olduğunu belirten katılımcılar de sonraki süreçte suç davranışları göstermeye devam etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle pişmanlığın başka suçlar işlememek için bir gerekçe olmadığı görülmektedir.

Aileye yönelik suç davranışı sonucu oluşan duyguların, tekrar suç işlemekteki etkisini ölçmek kolay değildir. Fakat tek bir suça sürüklenen ve sonraki süreçte suç işlemeyen kişilerin, sadece üzüntü duyduğunu belirttiği görülmektedir. Ayrıca bu hislerin, suç türleriyle herhangi bir ilişkisi bulunamamıştır.

4.2.5. Arkadaş ve Çevrenin Tepkisi

Katılımcıların sadece üçte biri, ilk sürüklendiği suçu tek başına işlemiştir. Sonraki süreçte farklı suçların işlenmesinde arkadaşların etkisi değişebilmektedir. *İlk suçu arkadaşlarıyla birlikte işlediğini belirten katılımcıların, sonraki suçların bir kısmını da arkadaşlarıyla işlemeye devam ettiği görülmektedir.*

Katılımcıların üçte ikisinin ilk suç deneyimini arkadaşlarıyla işlediği, geriye kalan üçte birinin yarısından fazlasının ise daha sonraki süreçlerde farklı suç tiplerini arkadaşlarıyla işlediği görülmektedir. *Genel olarak ifade edildiğinde, katılımcıların tamamına yakını ya ilk suç deneyimini ya da sonrakilerinden bazılarını arkadaşlarıyla yaşamaktadır. Arkadaş çevresinde suça sürüklenen kişilerin olması, suç davranışına da yüklenen anlamı değiştirmekte ve arkadaşların dışlayıcı bir tutuma sahip olmamasına neden olmaktadır. Zira katılımcıların tamamı, arkadaşlarından herhangi bir olumsuz tepki almadığını, onlarla iyi ilişkiler kurduğunu ve düzenli vakit geçirmeye devam ettiğini vurgulamıştır. Hatta katılımcıların yaklaşık üçte biri sosyal ihtiyaçlarını karşılarken arkadaşlarına ekonomik olarak destek olduğunu, suçlu davranış sonucu elde ettikleri parayı, onlar için kullandığını belirtmektedir.*

Yakın ilişkiler kurulmayan kişilerin ise tepkileri farklılaşabilmektedir. En fazla tepkinin, iş başvurularında yaşandığını ifade eden katılımcılar, durumlarını bilen bazı kişilerin bakışlarından rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir. Hatta katılımcıların yaklaşık üçte biri, yeni arkadaşlıklar kurmaktan imtina ettiğini ve arkadaşlarıyla daha sınırlı vakit geçirmeye çaba gösterdiklerini dile getirmiştir.

4.2.6. Dışlanma ve Toplumsal Uyum

Katılımcıların ağırlıklı olarak suça sürüklenen kişilerle arkadaşlık kurması, eski arkadaşları tarafından dışlanmamalarına neden olmuştur. Yeni kurulan arkadaşlık ilişkilerinden imtina eden katılımcıların yanı sıra kendini düzgün bir şekilde ifade ettiği için yeni arkadaşlık kurmada problem yaşamadığını ifade eden katılımcılar da vardır. Ağırlıklı olarak dışlanma ve damgalama tutumlarının, arkadaş ortamından ziyade, uzak çevreden geldiği ve özellikle iş arama sürecinde karşılaşılan bir problem olduğu görülmektedir.

Dışlanmaya neden olan ve damgalama içeren kavramlar şunlardır:

- Suçlu
- Psikopat
- Cahil
- Kendini bilmez
- Suç makinası
- Hırsız
- Çapulcu
- Potansiyel suçlu

Katılımcıların tamamına yakını, genellikle çevreden dışlayıcı tutumlara maruz kaldıklarını ifade etmelerine karşın, üçte biri yukarıdaki kavramlar aracılığıyla etiketlendiklerini beyan etmektedir. *Bu kavramların negatif yüklü çağrışımlara sahip olması, kişilerin özsaygını düşürmeye neden olabilmektedir. Dolayısıyla suç, kişinin kendini gerçekleştirdiği bir alan, diğer bir ifadeyle bir sığınma ya da çıkış noktasına dönüşebilmektedir. Aynı zamanda bu ifadeler, toplumsal katılımı da zorlaştırmakta ya da engellemektedir.*

Katılımcıların çoğu topluma uyum problemi yaşamadığını belirtmektedir. Fakat cezaevi alışkanlarını sonrasında da devam ettirenler, farklı edimler kazananlar ya da kişilerle ilişkilerinin boyutunu değiştirenler de olmuştur. Genel olarak ifade edilenleri aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Normalize olanlar
- Travmatize olanlar

Tutukluluk sürecinin davranışlarında ya da düşüncelerinde kalıcı bir değişikliğe neden olmadığını, bu durumu herkesin başına gelebilecek bir olay olarak kabullendiğini, bir başkasıyla paylaşırken kendisini kötü hissetmesine sağlayacak bir duyguya sahip olmadığını belirtenleri “normalize olanlar” başlığı altında değerlendirmek mümkündür. Travmatize başlığı altında ise cezaevindeki disiplini gündelik hayata entegre ettiğini belirten, alışkanlıklarının ve davranışlarının değiştiğini söyleyen, örneğin ışığı açmadan uyuyamadığını belirten, başkalarıyla sağlıklı bir ilişki kurmakta zorluk yaşadığını belirtenler dahil edilebilir.

4.2.7. Cezaevi Etkisi ve Deneyimleri

Bu deneyimler, kalınan cezaevlerine göre değişmekle birlikte, kişilerin zihinsel ve psikolojik süreçlerine bağlı olarak da farklılaşmaktadır.

Cezaevinin katılımcılar üzerindeki etkisini incelerken iki tip bir yapının ortaya çıktığı söylenebilir:

- Profesyoneller (Suç kariyeri yapanlar)
- İslan olanlar

Katılımcıların üçte ikisinden fazlası, ilk tahliye sonrası farklı suç tiplerine sürüklenmiştir. Bu katılımcıların yarısından fazlası ise farklı suç türlerine ilişkin bilgilerini, tutukluluk sürecinde öğrenmiştir. Cezaevinin “suç makinası üretim alanı” olarak değerlendirilmesi de kişilerin, suç kariyeri oluşturmaya zemin hazırlayan bu öğretme becerisine sahip olmasından kaynaklıdır.

4.2.8. Tahliye Sonrası Sorunlar, İhtiyaçlar ve Beklentiler

Tahliye sonrası açığa çıkan sorunlar, beklentileri ve ihtiyaçları oluşturmaktadır. Örneğin, tahliye sonrası iş bulamama problemi, istihdam edilebilirliği artırmaya yönelik politikaların geliştirilme beklentisini açığa çıkarmaktadır ve iş bulmak, hayatın sağlıklı ve toplumsal kurallara uygun bir şekilde idame ettirilmesi için bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tahliye sonrası beklentileri aşağıdaki başlıklar şeklinde sınıflandırmak mümkündür:

- Aileden beklentiler
  - Sevgi ve şefkat beklentisi
  - Dayanışma beklentisi
- Toplumdan beklentiler
  - Dışlanmama
  - Sosyal kabul
  - Fırsat eşitliği
- Devletten beklentiler
  - İş ile ilgili beklentiler
  - Ekonomik destek beklentisi
  - Barınma ihtiyacının giderilmesine yönelik beklentiler
  - Evliliğe/aile kurmaya ilişkin beklentiler
  - Eğitimle ilgili beklentiler
  - Sosyal rehabilitasyona yönelik beklentiler
  - Suç kaydıma (sicil kaydına) ilişkin beklentiler
  - Hükümlülük sürecine ilişkin beklentiler

Aileden beklentiler genellikle sevgi ve şefkat işlevinin yerine getirilmesine yöneliktir. *Çocuğun önemli bir ihtiyacı olan ve sağlıklı bir kişiliğin gelişmesine katkı sağlayan sevgi ihtiyacının, aile içerisinde karşılanamaması, psikolojik ve davranışsal problemlere neden olabilmektedir.* Katılımcıların yaklaşık yarısından fazlası ailesinin sevgi ve şefkatinden mahrum kaldığı görülmektedir. Bu beklenti, aynı zamanda bir ihtiyaç haline de gelmektedir. Zira yine katılımcıların üçte biri temel ihtiyaçları içerisinde aile sevgisine de yer vermiştir. Dayanışma beklentisi ise

ailenin tutukluluk sonrası kişiyi maddi ve manevi anlamda sahiplenmesiyle ilişkilidir. Katılımcıların yarısına yakını, ailesinin dayanışma içerisinde olmadığını ifade etmektedir.

Toplumdan beklenti ise dışlanmamayı, sosyal kabulü ve fırsat eşitliğini içermektedir. Sosyalleşme ihtiyacının giderilmesi, toplumsal kurum ve kuruluşlar içerisinde mümkün olabilmektedir. Tahliye sonrası eski hükümlü ve tutuklu kişilerin, toplumsal norm ve kuralları benimsemiş kişilerle de bir ilişki kurması, istenilen davranışları görerek öğrenmelerine, taklit etmelerine ve suçlu davranışlardan uzaklaşmalarına yardımcı olabilir. Sosyal kabulün benliği iyileştirici gücünden faydalanmak adına, dışlayıcı tavırlardan ziyade eski tutuklu ve hükümlüleri anlamaya odaklanmalı ve empati kurmaya çalışılmalıdır. Toplumsal bilincin artırılması ise her kategorideki kişilere ilgili eğitimleri vermekle mümkün olabilir. Ayrıca kitle iletişim araçlarıyla örnek davranışlar yaygınlaştırılabilir ve sosyal statüsü yüksek, toplumsal saygınlığı olan kişilerin rol model olması sağlanabilir. Son olarak eski tutuklu ve hükümlülerin, toplumsal yaşama katılımında; örneğin iş ve çalışma yaşamında diğer kişilerle eşit koşullara sahip olmaları ve ayrımcılığa tabii tutulamamaları beklenmektedir.

İş, barınma, evlilik/aile kurma ve eğitimle ilgili beklentilerin devlet tarafından karşılanmasına yönelik talebin olması, bu başlıkların devletten beklentiler içerisinde değerlendirilmesine neden olmuştur. Katılımcıların üçte ikisinin istihdam/iş bulmada destekleyici bir beklentiye sahip olduğu görülmektedir. Geriye kalan katılımcılardan biri ise “öğrendiği yoldan gideceğini” ve işlediği suçu bir meslek haline getirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bir iş arama durumu söz konusu değildir. İş aramayla ilgili problem yaşamayan katılımcılardan biri kuaförlük gibi yeteneğe dayalı serbest bir meslek icra etmektedir. Diğer katılımcının ise ailesinin ekonomik durumdan kaynaklı kendisine destek olduğu ve iş kurmada yardımcı olacağı bilinmektedir. Genel olarak bu belirtilenler dikkate alındığında katılımcıların üçte ikisinin iş bulmada sıkıntı yaşadığı ve özellikle iş arama sürecinde dışlayıcı tepkilerle karşılaştığı görülmektedir.

İş bulmada yaşanan sıkıntının kaynağı, özellikle kişisel ve mesleki gelişimlerini tamamlayabilecekleri bir yaş döneminde, kişilerin cezaevinde olmasıyla, dışarıdaki yaşantıya yönelik bilgi sahibi olmaması ve ileriye öngörememesiyle ilgisi vardır. Cezaevindeki ortamın, dışarıdaki ortam gibi farklı iş becerilerinin gelişmesine

engelleyci özelliği olduğu görülmektedir. Bu nedenlerin etkisiyle de katılımcıların yarısına yakını iş bulmayı en önemli ihtiyaçlardan biri olarak belirtmektedir. Fakat katılımcılar arasında ekonomik destek beklentisinin, iş bulmaya yönelik beklentiden daha yüksek olması dikkat çekicidir.

Maddi destek beklentisi, tahliye sonrası suç ile ilişkinin ekonomik nedenlere bağlı olarak oluşmasını engellemesi açısından talep edilmektedir. Zira bu desteğin, tahliye olan kişilerin geçimlerini sağlayacak gelir elde edebilecekleri bir alanda istihdam edilene kadar devam etmesi istenmektedir.

Barınma ihtiyacının giderilmesine yönelik beklentiler, diğerleri arasında yüksek bir beklenti oluşturmamaktadır. Çünkü katılımcılar, tahliye sonrası ailesi ya da arkadaşıyla birlikte yaşamaktadır. Katılımcıların tamamına yakınının ailesiyle yaşadığı görülmektedir. Sadece bir katılımcı, kız arkadaşıyla birlikte yaşadığını belirtmiştir. Fakat aileyle yaşamamanın bir tercih mi yoksa bir zorunluluk mu olduğu hususu, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Katılımcıların evliliğe yönelik beklentileri, ekonomik gelirleriyle ilgili olarak şekillenmektedir. Evli olmayan katılımcıların tamamı, uygun koşulların oluşması ve ekonomik gelir düzeyinin yeterli olması durumunda evlenmek istediklerini belirtmektedir. Sadece bir katılımcının, evlilik için ön adım attığı ve nişanlandığı görülmektedir. Bu nedenle evlilikle ilgili bir beklentiye sahip olsalar bile ya suç işlemeye devam etmeleri ya gönül bağı kuracakları kişileri bulamamaları ya da ekonomik koşullar, bu beklentinin gerçekleşme ihtimalini zorlaştırmaktadır. Bu hususta ekonomik ihtiyaçlar biraz daha ön plana çıkmaktadır. Zira katılımcıların üçte biri, evliliğe yönelik girişimde bulunabilmeleri için tahliye sonrası ekonomik açıdan desteklenmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcıların, akademik eğitime ilişkin herhangi bir beklentiye sahip olmadığı görülmektedir. Çoğu katılımcının okulla olan ilişkisinin sınırlı ya da problemlili oluşu, gelecekte de bu alanda bir beklentiye sahip olmadıklarını ifade etmelerine neden olabilir. Ayrıca katılımcılar, cezaevi sürecinde dışarıyla iletişimlerini kısmi de olsa sıkı tutabilmek ve “nefes alabilmek” için okulu bir araç olarak görmüş ve cezaevindeyken okumayı tercih etmişlerdir. Tahliye sonrası böyle bir ihtiyacın kalmaması, eğitime yönelik bir planlama yapılmamasına neden olmuştur. Fakat katılımcıların yaklaşık üçte birinin kişisel ve ailesel gelişim için seminer ya da

kurslar yardımıyla ilgi ve yeteneğe uygun eğitimlerin verilmesine yönelik bir beklenti içinde olduğu görülmektedir. Bu beklenti ise yerel yönetimler ya da Halk Eğitim Merkezleri gibi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla karşılanabilmektedir. Ayrıca mesleki eğitimin desteklenmesi için Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)'unun verdiği eğitimler de mevcuttur.

İstihdama ilişkin beklentilere ek olarak devletin ailesel ilişkilerin güçlendirilmesi ve mesleki becerinin artırılmasına yönelik hem hükümlülük sürecinde hem de tahliye sonrası ilgi ve ihtiyaca yönelik kursların sayısının artırılması ve olanların ise içerik olarak geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Açık cezaevindeki hükümlülere faydalanabilecekleri farklı konularda kurslar verilmektedir. Fakat hem cezaevi ortamından kaynaklı hem de nitelik olarak kursların verimli geçmediği ifade edilmektedir. *Kursların mümkün olduğu kadar küçük gruplarla ya da birebir verilmesi, uygulamaya ağırlık verilmesi, tahliye sonrası da devletin yönlendirdiği bir alanda istihdam sağlaması katılımcılar tarafından beklenmektedir.* Katılımcıların üçte birine yakını mesleki becerinin artırılmasında devlete önemli bir rol yüklemiştir.

Bir diğer beklenti rehabilitasyona yöneliktir. Suça sürüklenen çocukların bir kısmının uyuşturucu kullanması ya da uyuşturucuya bağlı suçlardan birini işlemesi, hem uyuşturucu hem de suçla olan ilişkilerini devam ettirmelerine neden olmaktadır. Geleneksel ceza sisteminin, çocuğun bu alışkanlığını bırakmasına yönelik iyileştirici önlemler almadığı bilinmektedir. *Çocuğun cezaevinde ıslahından ziyade rehabilitasyon merkezlerinde tedavisine daha fazla ağırlık verilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Ayrıca bu konuda destek olan merkezlerin sayısının da artırılması önemlidir.* Çünkü var olan rehabilitasyon merkezlerinden sıra almanın zorluğunu, dile getiren katılımcılar mevcuttur. Bu konuda sadece bakanlıklara bir sorumluluk yüklemekten ziyade özel sektörün de rehabilitasyon merkezi açması hususunda teşviki söz konusu olabilir.

Katılımcıların yarısından fazlası, sicil kaydına ilişkin bir düzenleme yapılmasını beklemektedir. Sicil kaydının, iş bulma ihtiyacının karşılanmasının önündeki en büyük engel olduğunu ifade eden katılımcılar, bu durumun damgalanmaya neden olduğunu söylemektedir. Fakat 18 yaşından önce işlenen suçların, çocuğun yüksek yararını korumak için sicil kaydında yer almadığı bilinmektedir. Katılımcıların tamamına yakını tekrarlı olarak 18 yaşından sonra da suç geçmişine sahip oldukları

için bu beklentiği genel bir beklenti olarak ifade etmektedir. Bu noktada birçok katılımcının önerisi, belirli suçlar dışında kalan (örneğin çocuk istismarı, cinsel bütünlüğe zarar gibi) suçlara sicil kaydında yer verilebileceği yönündedir.

Katılımcıların üçte biri ise hükümlülük sürecinde yenilen cezaevinde yemek ücretlerinin ve dosya masraflarının devlet tarafından karşılanmasını beklemektedir. Zira devlete ekonomik bir külfet olmaması için bir katılımcı, mahkûmların açık cezaevinde ürettiği ürünlerin satışından elde edilen gelire bu ödemenin yapılmasını önermektedir. Tahliye sonrası ekonomik sıkıntı çeken kişilerin, bu masrafları ödemek zorunda bırakılması, ödenmediği takdirde faiz uygulanması ve bu olaydan tekrardan cezaevine dönme ihtimali de katılımcıların sıkıntı yaşadıkları hususlardan biridir.

Cezaevindeki yiyecek bedellerinin tahliye sonrası ödenmesine ilişkin yaşanan probleme biraz daha değinilmesi yerinde olabilir. Mahkeme binaları inşasında alınacak harçları ve yiyecek bedellerinin mahkûmlara ödetilmesine ilişkin 30.06.1934 tarihinde kabul edilen “Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun”una göre her mahkûm cezaevinde bulunduğu müddetçe yiyecek bedelini ödemeye mecburdur (m. 2). Ödettirilecek yiyecek bedelinin ekmek ve gıda fiyatları üzerinden her yıl hesaplanacağı (m. 4) ve iş yurtlarında çalıştırılanlar ve ödeme güçlüğü olanlardan bu bedellerin alınmayacağı (m. 2) belirtilmiştir. Ödeme güçlüğü derken neyin kastedildiği ise ifade edilmemiştir. Çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir neden olan yoksulluğun, özellikle tahliye sonrası derinleşerek devam etmesi ve ücret bedelinin ise bu yoksulluğu derinleştirdiği görülmektedir. Bu nedenle bu kanunun tekrardan düzenlenmesi, ödeme gücü olmadığı anlaşılanlardan kimlerin kast edildiğini belirtilmesi, ödemeyenlere alacaklara ilişkin cezai bir müeyyide de bulunulmaması ve hatta mümkünse ücretlerin kaldırılması ya da azaltılması yönünde girişimlerde bulunulması önemlidir.

Son olarak hükümlülük sürecinde meydana gelen şiddet ve istismarın engellenmesi de devletten beklentiler arasında sayılmaktadır. Çocuğun fizyolojik ve psikolojik yapısını olumsuz etkileyen ve hayatı boyunca travmaya neden olabilecek bu davranışların engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca cezaevinde farklı suç türlerine

sahip olanların aynı ortamda barınmaması da farklı suçları öğrenmenin engellenmesi için gerekli olarak görülmektedir.

Tahliye sonrası beklentilerin fazla olması, bu başlık altında ilk etapta beklentilere yer verilmesine neden olmuştur. Beklentilere ek olarak katılımcılar, tahliye sonrası temel ihtiyaçlarının neler olduğunu da belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçları aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür:

- Fizyolojik ihtiyaçlar
- Aile sevgisi ve şefkati
- Psikolojik destek
- Ekonomik destek
- İstihdam desteği

Bu ihtiyaçların belirlenmesi Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi üzerinden değerlendirilebilir. Abraham Maslow, ihtiyaçlara beş basamak içerisinde yer vermiştir. İlk basamak fiziksel ihtiyaçlardır. Bunlar: yeme-içme, hava, uyuma, cinsellik, boşaltım ve barınma gibi gereksinimlerdir. İkinci basamak; güvenlik ihtiyacıdır ve bunun içerisinde güvenli bir ortamda çalışma, tehditlerden uzak durarak yaşama isteği, sağlık ve mülkiyet güvenliği vardır. Üçüncü basamak ise ait ve sevgi ihtiyacı olup sevmeye, sevilme, bir yere ait olma gibi sosyal gereksinimleri içermektedir. Bir diğer basamak ise değer ihtiyacıdır ve prestij, başarı, benimsenme ya da takdir edilme isteğini kapsamaktadır. Son ve beşinci basamak, piramidin en üstünde yer alan kendini gerçekleştirme gereksinimidir. Kendini gerçekleştirme, kişinin kendi kapasitesinin farkında olması ve kişisel tatmin sağlamasıdır. Her bir ihtiyacın karşılanması, önceki basamaktaki ihtiyacın karşılanmasıyla mümkün olmaktadır (Cao ve arkadaşları, 2013).

Burada belirtilen fizyolojik ihtiyaçlar içerisinde barınma, giyim gibi ihtiyaçlar yer almaktadır. Katılımcıların, yaklaşık üçte biri, bu ihtiyaçların karşılanmasına gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık yarısından fazlası ise aileden sevgi görmeye ihtiyacı olduğunu ve tahliye sonrası beklentilerinden birinin de sevgi, şefkat ve aileyle verimli vakit geçirmek olduğunu ve aynı zamanda bu durumun bir ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir. *Aile sevgi ve şefkatinin, fizyolojik ihtiyaçlardan daha fazla dile getirilmesi, sevgi ve şefkat ihtiyacına*

diğerlerine oranla daha fazla gereksinim duyulduğunu düşündürmektedir. Toplumsal hayata adaptasyon sağlanması için tahliye sonrası psikolojik destek ihtiyacı da dile getirilen bir husustur. Fakat tahliye sonrası psikolojik destek ihtiyacının, diğer ihtiyaçlar içerisinde biraz daha geri plana atıldığı görölmektedir.

Ekonomik ihtiyaçların içerisinde maddi yaptırımların kaldırılmasını bir ihtiyaç olarak değerlendirenlere de yer verebiliriz. Katılımcıların yarısından fazlası, en önemli ihtiyaçlarından birini maddi ihtiyaçlar olarak ifade etmiştir. Maddi ihtiyaçların, fizyolojik ihtiyaçlar kategorisinde de değerlendirilmesi mümkündür. Fakat burada, temel ihtiyaçlarını karşılamak için gelir elde etmekten ziyade yüksek refah düzeyine sahip olmaktan bahsedilmektedir.

Son olarak istihdam edilebilirlik de önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine katılımcıların yarısından fazlası, iş bulmayı önemli bir gereksinim olarak değerlendirmekte ve devletin istihdam edilebilirliği kolaylaştırıcı uygulamalara yer vermesini beklemektedir. İş bulmak da fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için istenmektedir. Ama Maslow'un hiyerarşisinde ikinci basamakta yer alan güvenlik gereksinimi içinde yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle yemek yeme, barınma gibi gereksinimlerin giderilmesi, çalışmaya/istihdam edilmeye bağlıdır ve bu gereksinimlerin giderilmesi için şarttır. *Bu çalışma kapsamında verilen yanıtların suça sürüklenen çocukların tahliye sonrası ihtiyaçlarının belirlenmesinde Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine uygun bir beklentiye sahip olmadıkları görölmektedir. Sonuç olarak bu piramidin, suça sürüklenen çocukların ihtiyaçlarını belirlemede geçerli olmadığı düşünölmektedir.*

Genel olarak tahliye sonrası sorunların ise ihtiyaçlara ve beklentilere bağlı olarak oluştuğu söylenebilir. İş bulmada zorluk yaşanması, ekonomik gelir sıkıntısı, mesleki beceri açısından yeterli donanıma sahip olamama, barınma ihtiyacının karşılanamaması, sicil kaydının damgalamayı kolaylaştırması, aile içi iletişim problemleri, cezaevindeki yemek ücretinin ve dosya masraflarının ödenme zorunluluğu, en önemli problemler içerisinde değerlendirilmektedir.

Katılımcılar, yaşadıkları sıkıntıları azaltmak için bazı önerileri de dile getirmişlerdir. Bu öneriler şunlardır:

- Cezaevindeki kişilerin kendilerini nasıl geliştireceklerine ilişkin oryantasyon çalışmalarının, belirli aralıklarla düzenli olarak yapılması,

- Cezaevinde kalınan yerin, suç türlerine bağlı olarak keskin bir ayrıma tabii tutulması,
- Cezaevinde mahkûmlar aracılığıyla üretilen ürünlerin yine mahkûmların giderleri için kullanılması ve mahkûmlara yaptıkları işler için ödenen ücretin artırılması,
- İlk kez suça sürüklenen çocukların cezaevinde ıslahından ziyade sosyalleşebileceği, akademik ve mesleki gelişim sağlayabilecekleri, her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağı ve toplumsal norm, kural ve değerleri oyunlar aracılığı öğrenebileceği merkezlerin açılması,
- Madde kullanan kişilerin cezaevinde ıslah edilmemesi ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısının artırılarak bu kuruluşlardan hizmet almasının sağlanması,
- Sabıka kaydındaki bilgilerin suç türüne bağlı olarak işlenilmesi ve toplumun genelinin rahatsız olduğu konular dışındaki suçların sabıka kaydından silinmesi,
- Çocuklar için suça bağlı ceza sürelerinin düşürülmesinin planlanması,
- Tahliye sonrası kişileri çalışmaya teşvik edebilmek ve hayvancılığı geliştirebilmek için eski tutuklulara hayvanların ücretsiz olarak hibe edilmesi,
- Tahliye sonrası sadece eski tutukluların psikolojik destek alabileceği ücretsiz birimlerin kurulması.

Katılımcıların ihtiyaç ve beklentileri, yaşadıkları sorunlar temelinde şekillenmekte ve önerilerin, bu sorunların giderilmesine yönelik oluşturulduğu görülmektedir. Bazı önerilerin işlerlik kazanması, ancak uygun sosyal politikaların oluşturulmasıyla mümkün olabilir. Önleyici tedbirlerin yeteri kadar alınmaması, bu sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamış; sonrası için iyileştirici ve tedavi edici uygulamalara ağırlık verilmesini de göstermektedir.

Elli kişiden fazla çalışanı olan özel sektör firmalarının belirli bir oranda hükümlü çalıştırma zorunluluğu, 5763 sayılı “İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile 2008 yılında kaldırılmıştır. Kamu işyerlerinde yüzde iki eski hükümlünün, mesleki, beden ve ruhi durumlarına uygun olarak işçi

olarak çalıştırılması devam etmektedir (m. 2). Zira eski hükümlü alıştırma zorunluluğunun, istihdam sayının artırılmasına katkının sonlandırılması, iş bulmada sıkıntı yaşayan eski hükümlüler için de bir dezavantaj oluşturmuştur.

4.2.9. Bir Tipolojilendirme Girişimi

Bazı kriterler temel alınarak, suça sürüklenen gençlerin bir tipolojisi yapılabilir. Sosyolojide Max Weber'in ideal-tipik kavramlaştırması, verili bir toplumsal olgunun belirli özelliklerini vurgulamak için oluşturulan, gerçekliğin hiçbir yerinde varolması gerekmeyen bir "saf tip"i ifade eder (Giddens, 2000, s. 628). Bu tür saf tiplerden hareket edilirse, Türkiye toplumunda suçlular ve tutuklular için iki ideal tipik örnek kurgulamak mümkündür. İdeal tipin bir ucunda "kader mahkûmları" vardır ki, bunlar suçun işlenmesinde hiçbir zgr iradesi olmayan ve tamamen aşkın bir g (Tanrı, sistem, kader, vs.) tarafından suça sürüklenen kişilerdir. Diğer ucunda ise akıllı ve organizeli bir biçimde suç işleyen profesyonel "suç makinaları" bulunmaktadır. Bunlar suç işlemek için dünyaya gelmişlerdir ve suç işlemeyi meslek olarak icra etmektedirler. Diğer bir ifadeyle bu kişileri "suç bağımlıları" kavramıyla da açıklamamız mümkündür. Fakat bu kavram da damgalayıcı niteliktedir.

Bizim alışmamızda yer alan ve çoğunlukla "suça sürüklenen çocuklar" olarak ifade ettiğimiz kişiler, ne "kader mahkûmları" ne de "suç makinaları"dırlar. Bunların dışında üçüncü bir profil var mıdır? Varsa nasıl isimlendirme yapılabilir?

Bu araştırmadaki çoğunluk kendilerini kader mahkûmu olarak görmektedir. Bunlar suçu "Tanrı vergisi", "kader" veya "yoksulluk kaynaklı" kaçınılmaz birer olgu olarak tanımlamaktadır ve kendi iradelerinin dışında suça srklediklerine inanmaktadır. Bu katılımcılar, her Şeyin değişmeyecek bir Şekilde önceden dzenlendiklerine vurgu yapmakta ve eylemlerinin sonucuna yönelik takdiri Allah'a bırakmaktadır. Bu katılımcılar, suçlu tanımlarında "kurban" ve "mağdur" kavramlarını kullanmaktadır.

Suç makinası kavramı ise dışlanmaya ve damgalanmaya neden olan bir kavram olarak ifade edilmesine rağmen suçlu tipolojileri için de kullanılabilir. Çünkü suçu bir alışkanlık ve bir iş haline getiren kişiler, suç işlemeyi profesyonel olarak gerçekleştirmektedir. Bu kişiler, suç alanında kendilerine bir kariyer yapmışlar ve

bir meslek olarak bu işi icra etmeye devam etmişlerdir. Bu kişilerin ıslahında, cezaevleri bir çözüm olarak görünmemektedir. Farklı suç tiplerini işleyen kişilerle aynı ortamda bulunulması, diğer suçların işlenme inceliklerinin, diğer bir ifadeyle detaylarının öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Zira bu nedenledir ki katılımcılardan bazıları, cezaevine “suç makinası üretim alanı” şeklinde bir anlam yüklemektedirler. Çünkü cezaevi deneyimi yaşamış kişiler, eğer “hamurları bozursa” “gözlerini cezaevinde açacak” ve farklı suç tiplerini öğrenerek işleyecektir.

Suçta sürüklenen çocukların tiplerini belirlemede ve ayırt etmede kader mahkûmu ve suç makinasına ek olarak üçüncü bir sınıflandırma da yapmak mümkündür. “Şans mahkûmları” olarak isimlendirebileceğimiz bu tipler ne insanlık bilincinin dışında bir şey ne de suç, özellikle eğitime dayalı bir meslek grubunu ifade etmede kullanılan kariyer olarak değerlendirilir. Suçta sürüklenen bazı katılımcılar, tamamen rastlantısal olaylar sonucu suç ile ilişki kurduklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar, suç işlenen mahalde bulunmayı şans (tesadüf) olarak açıklamakta ya da dışarıdan beklenmedik bir müdahale sonucu suçlu olduklarını söylemektedirler. Bu nedenle bu katılımcılar, “suçlu”yu da “şanssız kişi” olarak tanımlamaktadır. Aslında şans kavramı, kişinin özgür iradesi dışında suçta sürüklenmesi gibi düşünülse de, burada, tesadüfi olarak olay yerinde bulunma ya da olayın bizatihi olarak başlı başına talihsizlik olarak değerlendirilmesi sonucu kullanılmaktadır. Şans mahkûmları, hem fail hem de münfail konumundadırlar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Çocuk suçluluğunun nedenlerini öğrenmek ile çocuk yaşta suça sürüklenenlerin tahliye sonrası hangi sorunları yaşadığı, hangi ihtiyaçlara sahip olduğu ve geleceğe yönelik beklentilerinin neler olduğunun araştırıldığı bu çalışmada, suça sürüklendiği yaş itibarıyla 12-17 yaş aralığında olan belirli bir tutukluluk ya da hükümlülük sürecinden sonra tahliye olmuş kişilerle görüşülmüştür. Sembolik etkileşimcilik teorisinden hareket edilmiş; literatür analizi ve yaşam öyküsü yöntemi kullanılmıştır. Kuramsal olarak katılımcıların neye, nasıl bir anlam yükledikleri ve bunun sonucu olarak nasıl davrandıkları sürekli dikkat edilen bir nokta olmuştur. Bu yaklaşımın gereği olarak katılımcıların yaşam öykülerini anlatmaları istenmiş ve bu öyküler temelinde analizler yapılmıştır. Her bir yaşam öyküsüne ayrı ayrı yer verilmiş ve ailenin tepkisi, katılımcıların suç sonrası aileye yönelik hisleri, arkadaş ve çevrenin tepkisi, suç olgusuna yaklaşımları, dışlanma ve toplumsal uyum ile cezaevi etkisi gibi bazı temalar oluşturulmuştur. Açığa çıkan bilgiler ile alanyazınında pek de yer almayan çocukların tahliye sonrası sorunları, gereksinimleri ve beklentileri konusu belirlenmeye çalışılmış; çocukların suça sürüklenme nedenlerinin açığa çıkması sağlanarak bu nedenlerin önlenmesi için bazı politikaların geliştirilmesine zemin hazırlanmak istenmiştir. Literatüre özgün bir katkı sağlamayı amaçlayan bu çalışmanın belki de en önemli yanı; dezavantajlı bu çocukların refah seviyelerinin artırılmasında sosyal hizmetin rol ve sorumluluklarına vurgu yapılmasıdır. Ayrıca tipolojileendirme oluşturma girişimiyle alana özgün bir katkı yapmak bir diğer önem ve amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın bir diğer önemini ise tahliye olan eski tutuklu çocukların toplumsal yaşama katılımlarını zorlaştıran veya engelleyen sorunları belirlemek, ihtiyaçlarının karşılanarak gelecek beklentilerini olumlu yönde geliştirebilecek bu alandaki yasal düzenlemeler, tahliye sonrası denetimli serbestlik çalışmaları, sosyal hizmet uygulamaları ve mesleki çalışmalara bilimsel bir katkı sağlamaktır.

Elde edilen bilgilere, bulgular kısmında detaylı olarak yer verilmiş ve sonuçlar, tartışılmıştır.

Literatürde bireysel, ailesel ve çevresel faktörler, çocukların suçlu davranışlara sürüklenmesinde bir neden olarak gösterilmektedir. Yapılan görüşmeler dikkate alındığında, bu faktörler içerisinde yer alan yaş, eğitim, psikolojik düzey, aile ilişkileri, ailenin refah düzeyi, oturulan konut, ikamet edilen mekân, madde kullanımı gibi bazı değişkenler, suçlu davranışlarda ortak noktayı oluşturabilmekte ya da suç türünde farklılaşmaya neden olabilmektedir. Bu doğrultuda sözü edilen değişkenlere bağlı olarak katılımcıların genel durumları izah edilmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların yaklaşık üçte birinde, tutukluluk sürecinden önce ve daha küçük yaşta suç davranışları gözlemlenmektedir. Katılımcıların yarısına yakınının 16 yaşında tutuklanması, literatürde çocuk suçluluğunun en yaygın olduğu 14-18 yaş bant aralığını destekler niteliktedir.

Okulla olan ilişkinin çocuğun suçlu davranışları konusunda bilgi verdiği düşünülmektedir. Suça sürüklenen çocukların ilkökul ya da daha alt düzeyde eğitime sahip oldukları düşünülmekte ve hatta okuma yazma bilmedikleri vurgulanmaktadır. Fakat katılımcıların sadece birinin ilkökul mezunu olduğu, geriye kalanların yarısının ise üniversite öğrencisi ya da mezunu oldukları görülmektedir. Bu durum, genel kanının aksini göstermektedir. Fakat katılımcıların yarısına yakınının okula yönelik ilgisizliği olduğu da bir gerçektir. Bazı katılımcıların, cezaevi ortamından uzaklaşmak için akademik eğitimi tercih ettiği; bir açıdan eğitimi, cezaevinden uzaklaşmak için bir çıkış yolu, bir kurtarıcı olarak gördüğü söylenebilir.

Okula devam edilse bile okuldaki başarısızlık da sapkın davranışlara eğilim hakkında fikir vermektedir. Katılımcıların üçte ikisinden fazlasının akademik başarısının düşük olması da bu bilgiyi destekler niteliktedir.

Madde kullanımı da çocuğu suça sürükleyen çevresel nedenler içerisinde değerlendirilmektedir. Literatürde yaygın görüş, uyuşturucu madde kullanan gençlerin ailelerinde de uyuşturucu madde ya da alkol kullanan kişilerin olduğu yönündedir. Fakat aile yapıları incelendiğinde katılımcıların tamamına yakınının ailesinden kimsenin uyuşturucu madde kullanmadığı görülmektedir. Uyuşturucu

madde kullanımında aile etkisinden ziyade akran etkisinin daha yoğun olduğu açığa çıkmaktadır.

Katılımcıların üçte biri, ilk suçunu uyuşturucuyla ilgili işlemiş ya da suç işlemeyen önce uyuşturucu kullanmaya başlamıştır. Diğer bir ifadeyle katılımcıların çoğunun, uyuşturucu kullanmadan önce suç işledikleri, literatürde de yer alan görüşü destekler nitelikte ortaya çıkmaktadır.

Üye sayısı bakımından geniş aile yapısına sahip çocukların daha fazla suça sürüklendiği belirtilmektedir. Fakat katılımcıların üçte ikisinden fazlasının suça sürüklenmeden önce çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca literatürde parçalanmış aile yapısı ve sadece baba ile yaşamının çocukların suça sürüklenmesi için bir neden olduğu ifade edilmektedir. Fakat katılımcıların üçte ikisinden fazlasının suça sürüklenmeden önce anne-babasıyla aynı evde kaldığı, tamamına yakınının çekirdek aile modeline sahip olduğu; aile yapısından ziyade ailenin çocukla iletişiminin daha önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü katılımcıların yarısından fazlası en önemli ihtiyaçlarından birinin aile sevgisi olduğunu vurgulamaktadır.

Yapılan bazı çalışmalar sonucu, suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun üç veya daha fazla kardeşe sahip olduğu iddia edilmektedir. Nitekim katılımcıların kardeş sayıları dikkate alındığında üçte ikisinin, dört ve daha fazla kardeşe sahip olduğu görülmüştür. Bu bilgi, literatürü doğrulamaktadır.

Düşük ekonomik gelir, diğer bir ifadeyle yoksulluk, çocuğun suçlu davranışlar göstermesini kolaylaştırıcı bir neden olarak görülmektedir. Katılımcıların yarısına yakınının ise kişisel ihtiyaçlarını karşılamayacak kadar düşük gelire sahip olduğu açığa çıkmıştır. Zira tahliye sonrası önemli ihtiyaç ve beklentilerden biri, geliri artırıcı ekonomik destek ve teşvikin sağlanmasına yöneliktir. Ayrıca düşük gelir seviyesi, çocukların yöneldiği suç türlerini de belirlemektedir. Ekonomik geliri düşük olanların, malvarlığına karşı işlenen suçlara daha fazla yöneldiği, ailesinin gelirinin ise iyi olduğunu belirtenlerin yaralama gibi vücut bütünlüğüne zarar veren ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçları işlediği tespit edilmiştir.

Ailenin eğitim düzeyi dikkate alındığında ise hiçbir görüşmenin anne-babasının üniversite ya da üstü düzeyde eğitime sahip olmadığı görülmektedir. Anne-babanın eğitim seviyesi ile suçluluk arasında ters bir ilişki vardır.

Literatürde yaygın olarak ifade edilmese bile anne-baba mesleği de çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Mesleğin sadece gelirle ilişkisi yoktur; meslek, yaşam tarzını şekillendirmekte ve belirlemekte, ilişkileri etkilemekte ve sosyal çevrenin kimlerden oluşacağına yön vermektedir. Katılımcılardan üçte ikisinin annesi ev hanımıdır. Çalışan annelerin ise fabrikada işçi olarak ya da tekstil sektörü gibi toplumsal prestiji az ve düşük gelir getiren işlerde istihdam edildiği görülmektedir. Katılımcıların tamamına yakınının babaları ise özel sektörde işçi olarak çalışmaktadır. Toplumsal tabakalaşma ve sınıf teorilerinin de iddia ettiği gibi düşük statülü mesleklere sahip olan ebeveynlerin çocuklarının daha fazla suç davranışı gösterdiği görülmektedir.

Riskli davranışların önlenmesinde ebeveyn davranışının ve aile değişkenlerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu değişkenlerden biri de ebeveynlerden bir ya da ikisinin ve/veya diğer aile üyelerinden bir ya da birkaçının suç geçmişine sahip olmasıdır. Fakat katılımcıların üçte ikisi, herhangi bir sapkın davranışta bulunan kimsenin ailesinde yer almadığını belirtmiştir. Katılımcıların üçte ikisinin arkadaşı ya da arkadaşlarıyla suça sürüklendiği, tamamına yakınının ise çevresinde suça sürüklenen arkadaşlarının olduğunu belirttiği düşünüldüğünde akran etkisinin suça yönlendiriciliğinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Aileler tarafından cezalandırma yöntemi ya da iletişim biçimi olarak kullanılan şiddetin de çocukların suça sürüklenmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Şiddet geçmişleri incelendiğinde, katılımcıların yarısına yakınının şiddet gördüğü açığa çıkmaktadır. Şiddet, katılımcılar tarafından fiziksel boyutu öne çıkarılarak ifade edilmektedir. Şiddet gördüğünü belirten katılımcıların tamamı, babadan şiddet görmektedir. Babaya ek olarak amca ve dede gibi diğer aile üyeleri de şiddet sürecine dâhil olmaktadır. Hiçbir katılımcının gördüğü şiddeti karakola yansıtmaması; ya hastaneye yansıyacak kadar yoğun şiddet görmediklerini ya da şiddet görmeyi normalleştirdiklerini düşündürmektedir. Şiddet, sosyal öğrenme kuramcılarının belirttiği üzere öğrenilmektedir. Çünkü şiddet görenlerin yarısından fazlası, yine şiddet içeren bir eylem olan ve fiziksel bir güç gösterisi gibi düşülen

yaralama suçunu işlemiştir; diğer bir ifadeyle kendilerinin maruz kaldığı bedensel bütünlüğe zarar verici müdahaleyi, başka bir insan üzerinde uygulamışlardır.

Katılımcıların belirttiklerinden hareketle şiddetle ilgili genel olarak dört başlığa değinmek mümkündür: (i) Katılımcılar arasında şiddet görmediğini ya da şiddete hiçbir şekilde tanıklık etmediğini ifade eden katılımcıların sayısı, şiddet gören katılımcılardan kısmi de olsa daha fazladır. (ii) Şiddet gören katılımcıların tamamı, ebeveynleri ya da diğer aile üyeleri tarafından şiddete maruz kalmıştır. (iii) Şiddet gören katılımcıların tamamı, ailesi dışında herhangi birinden şiddet görmediğini ve şiddete tanıklık etmediğini belirtmiştir. (iv) Şiddet gören katılımcılar, şiddet içerikli suçları daha fazla işlemektedir.

Literatürde ikamet edilen mekân ya da yaşanan çevre de suç davranışının devam etmesinde bir neden olarak görülmektedir. Bu etki, yaşanan bölgenin sosyo-ekonomik düzeyiyle ilişkilendirilmektedir. Küçük çocuklar arkadaş edinirken oturduğu konuta yakın arkadaşlıklar kurmaktadır ve mahalle arkadaşları, suç arkadaşlarına dönüşmektedir. Tahliye sonrası kalınan mekânın değiştirilmemesi, çocuğun suça sürüklendiği arkadaşlarıyla daha kolay iletişim kurmasına neden olabilmektedir. İkamet edilen mekânın etkisinin bu boyutuyla da incelenmeye ihtiyacı vardır. Ayrıca suça arkadaşlarıyla sürüklenen katılımcılardan tekrar suça sürüklendiğini belirtenlerin yarısından fazlasının, arkadaşlarıyla da suç işlemeye devam ettiğini belirtmesi, tahliye sonrası arkadaş ortamının ve ikamet edilen mekânın değiştirilmesinin önemini göstermektedir.

Katılımcıların üçte ikisinden fazlasının herhangi bir göç deneyimine sahip olmaması, suçlulukta önemli bir neden olarak belirtilen göçün etkilerinin, yoğun olarak hissedilmediğini düşündürmektedir. Ayrıca göç sonrası oluşan ekonomik yoksunluğun ya da adaptasyon probleminin suçlulukta etkisi olduğu düşünülse de bireysel ve ailesel faktörler, bu etkiyi azaltmakta ya da artırmaktadır.

Özetle suça sürüklenmelerine neden olabilecek yaş, okul başarısı, uyuşturucu kullanımı, yaşanan konut ve aile yapısı, aile eğitimi ve mesleği, ailenin ekonomik geliri, aileyle iletişim ve kardeş sayısı, suç işleyen arkadaşların varlığı ve göç deneyimi gibi değişkenler, suça sürüklenmede tek başına bir gerekçe değildir.

Birçok farklı faktör, bir arada cereyan etmekte, suça yüklenen anlam, çocuğun suç ile ilişkisini şekillendirebilmektedir.

Sembolik etkileşimcilik teorisine göre ifade edilecek olunursa suça ilişkin kavramlara yüklenen anlamların öznel bir nitelik kazandığı söylenebilir. Bu farklılaştırmanın suça tekrar sürüklenmede önemli bir etkisi vardır. Zira suç, suçlu, suçluluk gibi kavramlara negatif anlamlar yükleyenlerin tekrardan suça sürüklenmedikleri görülmektedir. Fakat bu kavramlara ilişkin tanımları, kendi dışında nedenlere bağlı olarak açıklayan katılımcılar, suç işlemeye devam etmiştir. Bu durum, mantığa bürüme ya da diğer bir ifadeyle rasyonelleştirme çabalarının suça sürüklenmede etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarır.

Ayrıca suç, suçlu ve suçluluk gibi kavramlara, sürüklenen ilk suç türünün nedeni dikkate alınarak yanıt verildiği görülmektedir. Kurban ve mağdur kavramlarının ön plana çıktığı, bazı katılımcıların suçu bir meslek olarak gördüğü, sahte mutluluk gibi kavramlarla suçta geçiciliği ve hazzı ön plana çıkaran metaforları kullandığı görülmektedir.

Bulgular kısmında gerekçelerine yer verilmiş olmakla birlikte suça sürüklenme nedenlerini şu şekilde sınıflamak mümkündür: (i) ekonomik yetersizlik, (ii) ailesel faktörler, (iii) arkadaş etkisi, (iv) psikolojik faktörler ve (v) şans faktörü. Şans faktörü, yapılan bu çalışma sonucu, daha önce literatürde belirtilen nedenlere ek olarak açığa çıkartılmıştır ve daha önce atıf yapıldığına rastlanılmamıştır.

İlk işlenen suçların tanımlarını ise dört başlıkta toplamak mümkündür: (i) zorunluluk, (ii) dürtüsellik, (iii) şansızlık ve (iv) hata. Bu sınıflandırma da, verilen yanıtların kategorize edilmesiyle oluşturulmuştur. Dürtüsellik kavramı; öfke, delikanlılık gibi kişinin içinden gelen ve kişinin rasyonel bir şekilde karar vermesini engelleyen duygulara aynı kavramsallaştırma altında yer vermek için kullanılmıştır. Bu kavram, güdüye bağlı suça sürüklenme nedenlerini izah edecek mahiyettedir.

Katılımcıların üçte ikisinden fazlasının tekrar suça sürüklendiği ve suç davranışları göstermeye devam ettiği dikkat çekmektedir. Zira literatürde kişilerin tahliye sonrası ilk bir yıl içerisinde cezaevine dönmesinin yaygın olarak görüldüğü belirtilmektedir. Tekrar cezaevine girme konusunda bir yıl gibi standartlaşan bir süre olmasa da katılımcıların şimdiki yaşları da düşünüldüğünde, bu durumun

gençliğe bağlı bir hata olarak değerlendirilemeyeceği, nedeni değişmesine rağmen normalleştirildiği ve bir alışkanlık haline geldiği ifade edilebilir.

Literatürde yaygın olarak ifade edilen bazı ebeveyn tutumları mevcuttur. Bu çalışma kapsamında suça sürüklenen çocuklara, ailelerinin verdikleri yanıtların izahında belirtilenlere ek olarak yeni kavramlardan destek alınmaya çalışılmıştır. Bu tavırlar; (i) ilgisiz ebeveyn tavrı, (ii) baskıcı/otoriter tavrı, (iii) sınır problemi olan aile tavrı, (iv) kucaklayıcı aile tavrı olarak belirtilebilir. Kucaklayıcı aile tavrı kendi içerisinde ikiye ayrılmış; 1) kucaklayıcı ve rehabilite edici, 2) kucaklayıcı ve dramatize edici aile tavrı olarak incelenmiştir.

Katılımcıların ilk suç işledikten sonra ailelerine yönelik tavırları da pişmanlık, mahcubiyet ve üzüntü başlıkları altında toparlanmıştır. Utanma ve sıkılganlık, mahcubiyet kavramı altında değerlendirilmiştir. Ağırlıklı duygunun üzüntü olduğu görülmektedir. Fakat bu duygunun da suça sürüklenenlerin tekrardan suç davranışı göstermesinde herhangi bir engelleyici etkiye sahip olduğu tespit edilememiştir.

Suça sürüklenen çocukların çevrelerinde genellikle suç işleyen akranlarının bulunmasının özellikle arkadaşları arasında dışlanmalarına neden olduğu görülmüştür. Fakat suç geçmişi olan kişilerin yeni arkadaşlık kurmakta zorlandığı, özellikle resmi ilişkiler kurarken yaşadıkları durumu anlatmada çekincelere sahip olduğu ifade edilebilir. Bu durumun nedeninin toplumsal damgalamadan kaynaklı olduğu söylenebilir. Suçlu, potansiyel suçlu, çapulcu, psikopat, suç makinası, kendini bilmez, cahil ve hırsız gibi kavramlarla etiketlendiğini düşünen katılımcıların, sürüklendikleri suçların faili olarak değerlendirilerek dışlanması, tekrar suçlu davranışları sergilemelerine neden olabilmektedir. Esasen katılımcıların en yoğun dışlayıcı tutuma iş arama sürecinde maruz kaldığı açığa çıkmıştır.

Cezaevi yaşantısının tutuklu ve hükümlüler üzerindeki tahliye sonrası etkisini ikili bir ayrımla açıklamak mümkündür: Normalize olanlar ve travmatize olanlar. Kişiler, tahliye sonrası cezaevinde yaşadıklarını normal olarak kabul ederek gündelik hayatlarına eskisi gibi devam etmenin yanı sıra içerideki yaşantılarını unutmayıp alışkanlıklarını yaşadıkları travmalar üzerinden şekillendirebilmektedir.

Cezaevi sürecinin ise tutuklular üzerinde etkisi de iki tip üzerinden incelenebilir: Suç kariyeri yapan profesyoneller ve ıslah olanlar. Islah olduğunu belirtenler, diğer bir ifadeyle tekrar suç eyleminde bulunmayanlar, ilk suçlarını “şans” ya da “hata” faktörüne bağlı olarak açıklayanlardır. Cezaevini yaşantısının kendileri için kötü bir deneyime ve algıya sahip olmasının, o ortamda bulunmak istemediklerini belirtmeleri ve suça sürüklenen diğer birçok kişiyi negatif kavramlardan hareketle değerlendirmeleri, tekrardan suç işlememelerine neden olmaktadır. Esasen cezaevine girişlerini ailesel, çevresel ve sistemsal problemler etrafında açıklayanların, cezaevi yaşantısının tekrar suç işlememelerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı da görülmektedir. Bu durum, geleneksel ceza anlayışının işlevselliğini kaybettiği yönündeki eleştirileri destekler niteliktedir.

Suçta sürüklenen çocukların, tahliye sonrası sorunlarının, ihtiyaçlarını ve beklentilerini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu sorunların giderilmesine ilişkin bazı önerilere yer vermeden önce, en fazla belirtilen hususlardan biri olarak beklentilere yer vermek yerinde olacaktır. Bu noktada kimlerden ne beklenildiği ayrı ayrı belirlenmiştir.

Eski tutukluların, devlete ek olarak aileden ve toplumdan da bazı beklentilere sahip olduğu açığa çıkmıştır. Hem tahliye öncesi hem de tahliye sonrası aileden en fazla beklenti, sevgi, şefkat ve dayanışma beklentisidir. Bir nevi bu kişilerin aileleri tarafından tekrar kabul edilmek istendiği ve önemli bir eksiklik olarak görülen duygusal tatmini, aileleri aracılığıyla yaşamak istedikleri görülmektedir. Ayrıca ailelerden bir diğer beklenti ise dayanışmadır. Bu beklenti ise hem maddi hem de manevi anlamda sahiplenilmeyi içermektedir.

Toplumdan ise beklentiler içerisinde dışlanmama, sosyal kabul ve fırsat eşitliği hususlarına değinilmiştir. Fırsat eşitsizliğinin en fazla iş arama sürecinde yaşandığının belirtilmesi, suça sürüklenenlere yönelik damgalayıcı tutumların değiştirilmesi ve empati becerisinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Dışlanmanın ise bazı kavramlardan hareketle etiketlenme yoluna gidilerek yapılması söz konusudur. Kuramlar başlığı altında belirtilen etiketleme teorisinin, negatif etiketlerin, suçlu davranışların devam etmesinde itici etkisi de düşünüldüğünde, olumsuz etiketlenmenin topluma kabulü zorlaştırdığı söylenebilir. Toplumsal kabul ise sadece damgalama yoluyla ötekileştirmemeyi içermemektedir.

Toplumsal hayatın her aşamasında suça sürüklenenlerin, diğer kişiler gibi algılanması sağlanmalı; bu kişiler, yetki ve sorumluluk konusunda teşvik edilmelidir.

Devletten beklentilerden biri, evlilik/aile kurmaya ilişkindir. Bu beklentiye ifade eden katılımcılar, düşük bir orana sahiptir. Beklentilerin ağırlıklı noktası suç kaydının silinmesine, ekonomik ve iş bulmada destek sağlanmasına yöneliktir. Suç kaydının, etiketlemeyi artırdığı vurgulanmaktadır ve ayrıca kişilerin özsayıgılarını azaltarak sürüklendiği suçları, sırtlarında “bir kambur” olarak hissetmelerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca sosyal refahı artırıcı bir iş bulamamanın, ekonomik yetersizliğe bağlı işlenen suçları artırdığı görülmektedir. Tabii burada dikkat çeken husus, sosyal refahın sağlanması hususudur. Asgari ücretli bir kişinin hayatını idame ettirmede sıkıntı yaşaması, sadece suça sürüklenenler için değil; bu ücretle çalışan herkes için geçerlidir. Öyleyse ekonomik gelir, kimileri için suça sürüklenmede bir gerekçe olurken diğerleri için neden itici bir güç oluşturmamaktadır? Diğer bir ifadeyle ekonomik yoksulluk yaşayan herkes, neden suç davranışına sahip değildir? Esasen bu sorunun yanıtı yukarıda saklıdır. Yoksulluk kadar diğer faktörler de suç davranışının açığa çıkmasına neden olmaktadır. Suçun oluşumunu, tek bir nedenle açıklamak mümkün değildir. Bireysel ve ailesel faktörlerin, yoksulluk kadar önemli olduğu da verilen yanıtlardan hareketle görülmektedir.

Bazı kişilerin, suçlu davranışlardan uzaklaşma isteğine de sahip olduğu görülmektedir. Nitekim özellikle dürtüsellikten hareketle (öfke kontrolü yapamama, delikanlılık yaptığını düşünme gibi) suça sürüklenenlerin, uygun psikolojik ve sosyal rehabilitasyonla tedavi edilme ihtiyaç ve beklentisine sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca özellikle uyuşturucu kullanımına bağlı olarak suça itilenlere yönelik de tedavi merkezlerin açılması/sayılarının artırılması vurgulanmıştır. Bu durum, koşulların iyileştirilmesi ve rehabilitasyon çalışmalarına ağırlık verilmesiyle suçlu davranışların azaltılabileceğini düşündürmektedir.

Devletten bir diğer beklenti, cezaevlerindeki yemek ücretlerinin karşılanması yönündedir. Özellikle ekonomik gerekçelerden ötürü suça sürüklenen kişiler, bu ücretin karşılanması için tekrardan suç işleyebilmekte ve bu durum, kısır bir döngüye neden olmaktadır. Bu ücretlerin devlete bir yük olmaması için de

cezaevinde üretim sürecine dâhil olanların ürettikleri üründen edilen kârlar bu yönde kullanılabilir.

Son olarak önemli bir diğer beklentinin ise cezaevindeki şiddet ve istismarın engellenmesine yönelik olduğu söylenebilir. Zorbalık ve istismarın, travmaya neden olduğu ve kişilerin hayatlarında düzeltilemeyecek yıkımlara sebep olduğu bilinmektedir.

İhtiyaçlar arasında en yaygın ifade edilen ise iş bulma/istihdam desteği ile ekonomik destektir. Bu ihtiyaçları aile sevgisi ve şefkati ile fizyolojik ihtiyaçlar takip etmektedir. En az gereksinim duyulan ise psikolojik destektir. Bu sıralama, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi dışında kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle Maslow'un ihtiyaçlar piramidi, suça sürüklenen çocukların tahliye sonrası gereksinimlerinin belirlenmesinde birebir uyuma sahip değildir. Çünkü iş bulma/istihdam desteği ile ekonomik destek sadece fizyolojik ihtiyaçların karşılanması için değil, aynı zamanda psikolojik tatmin yaratacak ürünlere ve yüksek statüye sahip olmak açısından talep edilmektedir.

Sorunların ise iş bulmaya, ekonomik gelire, mesleki beceriye, barınacak yer bulmaya, sicil kaydına, aile içi iletişim problemlerine, cezaevindeki yemek ücretine ve dosya masraflarının ödenmesine bağlı olarak açığa çıktığı görülmektedir. Bu sorunların giderilmesi, ihtiyaçların giderilmesi ve beklentilerin karşılanmasıyla mümkün olabilir.

Tahliye sonrası sürecin iyileştirilebilmesinde bazı öneriler de sunulabilir. Cezaevindeki kişilerin kendilerini nasıl geliştireceklerine ilişkin oryantasyon çalışmasının ve suç türlerine bağlı keskin bir ayırım yapılması getirilen öneriler arasındadır. Ayrıca mahkûmlar aracılığıyla üretilen ürünlerin, yine mahkûmların lehine kullanılması, mümkünse cezaevindeki yemek ücretinin bu gelirden karşılanması önerilebilir. Çocukların cezaevinde ıslahından ziyade sosyalleşebileceği, akademik ve mesleki bilgi ile becerisini artırabileceği, norm, kural ve değerleri oyunlar aracılığıyla öğrenebileceği merkezler kurulabilir. Sadece tahliye sonrası madde kullanan kişilere ayrılan rehabilitasyon merkezlerinin açılması/sayısının artırılması, sabıka kaydındaki bilgilerin bazı suç türleri haricinde silinmesi düşünülebilir. 18 yaş altındaki çocukların, yüksek yararını korumak ve

damgalanmalarını engellemek için suçlara sicilde yer verilmediği ifade edilmektedir. Fakat bu çocukların mükerrer olarak suça sürüklenmeleri bu önermeyi dile getirmelerine neden olmuştur. Tabii bu durumun, suçu artırıcı bir etkisi de olabilir. Kişilerin, toplumsal baskıyı hissetmek zorunda kalmamaları, suç işlemeyi bir meslek haline getiren kişilerin herhangi bir caydırıcılıkla karşılaşmadan daha fazla suç işleme ihtimalini artırabilir. Bu arttırıcı etkisi, cezaevi koşullarının iyileştirilmesinden hareketle de düşünülebilir. Çünkü bazı katılımcılar, cezaevi disiplininden bahsetmiş, cezaevinin katı kurallara sahip olduğunu ve kendilerini kötü hissetmelerini sağladığını, bir daha bu ortama dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bu değerlendirmelerin, kişilerin suça sürüklenmesinden ne düzeyde bir etkiye sahip olduğu farklı çalışmaların konusu haline getirilebilir.

Çalışmada bir tipolojilendirme girişimine de yer verilmiştir. Suça sürüklenen çocukların tiplerini belirlemede ve ayırt etmede kader mahkûmu ve suç makinasına ek olarak üçüncü bir sınıflandırma “şans mahkûmları” kavramı ile yapılmıştır. Şans mahkûmları, suçu, ne insanlık bilincinin dışında bırakmışlardır ne de eğitime dayalı bir meslek grubunu ifade etmek için kullanmışlardır. Bu katılımcılar, suç ile ilişkilerini rastlantısal olarak yorumlamışlardır. Şans mahkûmları hem fail hem de münfail konumundadırlar.

Bu çalışmanın, özellikle çocuklarda suçluluğa neden olacak faktörler başta olmak üzere geneli sosyal hizmet mantığına uygun olarak yürütülmeye çalışıldığı söylenebilir. Adli sosyal hizmet başlığı altında kendisine yer bulan suç olgusu anlamlandırılmaya çalışılmış ve suça sürüklenen çocukların, bireysel yapı ve psikolojik tepkilerinin yanı sıra çevresi içinde değerlendirilmesine özen gösterilmiştir. Bu çocukların yaşadıkları süreç, akran ve arkadaş grupları ya da göç ve yoksulluk gibi olgular bağlamında incelenmiştir. Bu minvalde çalışmanın problemi ve alt problemleri olarak belirlenen her soruya yanıt verilmiştir.

Son olarak çocukların tahliye sonrası yaşam koşullarının iyileştirilmesinde sosyal hizmetin önemine değinilmiş ve bazı sorumlulukları ifade edilmeye çalışılmıştır. Resmi kurum ya da kuruluşlar aracılığıyla yerine getirilecek sosyal hizmet temelindeki bu sorumluluklar ve öneriler şu şekildedir: Okul sosyal hizmet uygulamalarının yaygınlaştırılması, önleyici hizmetler kapsamında mentörlük uygulamasının yapılması ve çocuk ile aile arasında sosyal bağların güçlendirilmesi

gerekmektedir. Ailelerin, çocuk gelişimi, aile içi ilişkiler, ailenin rolü ve sorumlulukları gibi konularda sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar ve çocuk gelişimci gibi meslek elemanları aracılığıyla bilgilendirilecekleri aile okullarının kurulması, boş zamanlarının etkin kullanılması için sadece çocuklara yönelik sosyal hizmet binalarının açılması önemlidir. Tahliye sonrası destek ve rehberlik hizmetleri, sosyal çalışmacılar tarafından organize edilmeli; tahliye sonrası çocuklara yönelik yardım ve koruma hizmetleri, talebe bağlı olmaktan ziyade zorunlu hale getirilmelidir. Risk grubunda olan çocuklara, psikolojik destek yine sosyal çalışmacıların koordinasyonu ile sağlanmalıdır. Ayrıca topluma uyumu kolaylaştırmada denetimli serbestlik uygulamalarının süreleri artırılmalı ve toplumsal damgalanmanın önüne geçmek için bireylerin empati becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Sunulacak tüm hizmetler, il bazında ve suçta sürüklenen çocuk oranları dikkate alınarak bölgesel olarak planlanmalı, önleyici çalışmalara ek olarak iyileştirici ve değiştirici-geliştirici çalışmalara da ağırlık verilmelidir. Bu bulgular ve öneriler kapsamında sosyal politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi mümkündür. Ayrıca bu alanda çalışma yürütecek kişilere, özellikle cezaevi deneyim sürecine yer vererek oradaki yaşantıların tahliye sonrası süreci ne şekilde etkilediğini araştırması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abanoz, İsmet Nezih. 2012. *Ekonomik Kriz, Kapitalizm ve Suç*. İstanbul: Pegem Yayınları.,
- Acar, Gülşah, Aynur Demir, Dicle Görmez, ve İlkay Keser. 2015. «Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi.» *Hacettepe University Faculty Of Health Sciences Journal* 1: 651-656.
- Ada, Şükrü. 2007. «Suçlu Çocukların Türkiye Profili.» *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* içinde, düzenleyen: Adem Solak, 297-319. Ankara: Pegem Yayınları.
- Adalet Bakanlığı, 2018. Adli İstatistikler. *Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü*. Erişildi: 08 08, 2019 <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr>.
- Akbaba, Türkan. 2011. «Kartal-Kadıköy Bölgesi Çocuk Suçluluğu Profili.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akçay, Bülent Devrim ve Duygu Akçay. 2017. *Adölesanlarda Medya Kullanımının Saldırganlığa Etkisinin Değerlendirilmesi*. 3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi.21-22 Nisan. ss. 148-149.
- Akduman, Gülümser Gültekin, Barış Akduman ve Gürol Cantürk. 2007. «Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi.» *Türk Pediatri Arşivi* 42 (4): 156-161.
- Akers, Ronald L. 1990. Rational Choice, Deterrence and Social Learning Theory in Criminology: The Path Not Taken. 83(3). *The Journal of Criminal Law&Criminology*. 653-676.
- Akers, Ronald L. 2012. *Criminological Theories, Introduction and Evaluation*. Second Edition. London: Routledge.
- Aksoy, Alper ve Kültegin Ögel. 2004. «Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerle İlgili Yapılan Tezlerin Özetleri. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel

Müdürlüğünün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Projesi İhtiyaçların Belirlenmesi Çalışması.» Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.

Akyüz, Emina. 2000. *Ulusal ve Uluslar Arası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Akyüz, Emine. 2012. *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Akyüz, Emine. 2018. *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*. 6. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Aladağ, Gani. 2016. «Kent, Yoksulluk ve Göç Bağlamında Çocuk Suçluluğu, Diyarbakır Örneği.» Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Altuner, Durdu, Nalan Engin, Cüneyt Gürer, İlkay Akyay, ve Arif Akgül. 2009. «Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma.» *Tıp Araştırmaları Dergisi* 2 (7): 87-94.

Ariès, Philippe. 1962. *Centuries Of Childhood: A Social History Of Family Life*. New York: Alfred A. Knopf.

Artuk, M. Emin ve Alşahin M. Emin. 2017. *Kriminoloji*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Avcı, Müjdat. 2008. «Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri.» *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11 (1): 49-73.

Bandura, Albert. 1978. Social Learning Theory of Aggression. *Journal of Communication*. 28 (3). 12-29.

Bağış, Radiye Canan. 2019. Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-Humanitas*. 7(14): 203-221.

Bartollas, Clemens ve Frank Schmalleger. 2017. *Çocuk Suçluluğu*. Çeviren: Didem Yücel ve Burak Gönültaş. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Bartollas, Clemens ve Frank Schmalleger. 2019. *Juvenile Delinquency*. 10. Baskı. New York: Pearson.

- Basut, Ebru ve Gülsen Erden. 2005. «Suça Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Belirtileri ve Stresle Başa Çıkma Örüntüleri Yönünden İncelenmesi.» *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 12 (2): 48-55.
- Bayındır, Nida. 2010. «Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler.» *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2): 1-9.
- Bayındır, Nida, Ali Özel ve Emrah Köksal. 2007. «Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği.» *Polis Bilimleri Dergisi* 9 1 (4): 95-108.
- Baykara Acar, Yüksel, ve Elif Gökçearslan Çiftçi. 2011. «Çocuk Suçluluğunda Aileyle İlgili Risk Faktörleri ve Ailenin Güçlenmesinin Önemi.» *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı* içinde, düzenleyen: Yasemin Özkan, 51-71. Ankara: Maya Akademi.
- Baysan Arabacı, Leyla ve Gülsenay Taş. 2017. «Çocuklarda Suça Sürüklenen Faktörler, Ruhsal Problemler ve Hemşirelik Bakımı.» *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 8 (2): 110-117.
- Becker, Howard S. 1963. *Outsiders, Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Bilgin, Rıfat. 2009. «Diyarbakır'da Sokakta Çalışan Çocuklar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 8 (27): 232-244.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. 1989. «Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.» *Türkiye Barolar Birliği-Çocuk Hakları Komisyonu*. Erişildi: 08 16, 2019.
http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmi-smilletler.pdf.
- Blumer, Herbert. 1986. *Symbolic Interactionism Perspective and Method*. California: University of California Press.
- Boran, Behice. 1941. Micrim Mahalleler. *Yurt ve Dünya Dergisi* 2(7).
- Bottomore, Tom. 2002. Marksist Düşünce Sözlüğü. Der. Mete Tunçay, 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bozkurt, Veysel. 2018. *Değişen Dünyada Sosyoloji -Temeller, Kavramlar, Kuramlar*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Brown, Stephen E., Esbensen, Finn-Aage., and Geis, Gilbert. (2012). *Criminology: Explaining Crime and Its Context*. Seventh Edition. Anderson Publishing.
- Carroll, Annemaree, John Hattie, Kevin Durkin ve Stephen Houghton. 2001. «Goal-Setting And Reputation Enhancement: Behavioural Choices Among Delinquent, At-Risk And Not At Risk Adolescents.» *Leg. Criminol Psychol* 165-184.
- Cao, Huanhuan, Jinhu Jiang, Lih-Bin Oh, Hao Li, Xiuwu Liao ve Zhiwu Chen. 2013. A Maslow's Hierarchy of Needs Analysis of Social Networkin Services Continuance. 24 (2): 170-190.
- Cevher, Murat. 2007. «Suça Sürüklenen Çocuklar.» *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* içinde, düzenleyen: Adem Solak, 19-35.
- Ceza Muhakemesi Kanunu (5271 S.K). 2004. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Erişildi: 09 05, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>.
- Ceza ve Tevfikeyleri Genel Müdürlüğü. 2020. Ceza İnfaz Kurumlarımız-Genel Bilgi. Erişildi: 10 05, 2020. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>.
- Cottle, Cindy C., Rıa J. Lee, ve Kirk Heilbrun. 2001. «The Prediction of Criminal Recidivism in Juveniles: A Meta-Analysis.» *Criminal Justice and Behavior* 28 (3): 367-394.
- Çakıcı, Mehmet, Emel Paşa, ve Anıl Görkem. 2012. «Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Çocuk Suçluluğunun Yaygınlığı ve Risk Faktörleri. Eurasian J Educ Res. 2012;183–198.» *Eurasian Journal of Educational Research* 183-198.
- Çeliköz, Nadir; Zarife Seçer ve Tuğba Durak. 2008. «Suç İşleyen ve İşlemeyen Çocukların Düşünme Becerileri ve Ahlaki Yargılarının İncelenmesi.» *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (25): 335-350.
- Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Göreve ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (2253 S.K). 1979. *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. 7 11. Erişildi: 09 05, 2019.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302253.pdf.

Çocuk Koruma Kanunu (5395 S.K). 2005. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Erişildi: 08 15, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>.

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu. 2010. *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Erişildi: 11 14, 2019. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/cocuk_ve_genclik.pdf

Çoğan, Onur. 2006. «Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Edirne Ceza Mahkemelerinde Açılan Davaların Bu Yönde İncelenmesi.» Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Disiplinler Arası Adli Tıp Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Danış, Mehmet Zafer ve İbrahim Şahbikan. 2014. «Suça Sürüklenmiş Çocukların Yeniden Toplumsallaşma Sürecinde ve İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmet Yaklaşımlarının Yeri ve Önemi.» *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 7 (18): 627-651.

Demirbaş, Timur. 2016. *Kriminoloji*. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dinç, Aybike. 2013. «Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü.» Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Dolu, Osman. 2012. *Suç Teorileri, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Dönmezer, Sulhi. 1984. *Kriminoloji*. 7. baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Dönmezer, Sulhi. 1994. *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Yayınları.

Durkheim, Emile. 1995. *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*. Çev. Cemal Bali Akal. İstanbul: Engin Yayıncılık.

Eitle, David. 2006. «Parental Gender, Single-Parent Families, And Delinquency: Exploring The Moderating Influence Of Race/Ethnicity.» *Social Science Research* 35 (3): 727–748.

- Ellwood, Charles A. 1912. "Lombroso's Theory of Crime." *Journal of the American Institute of Criminal Law and Criminology*. 716-723.
- Engels, Friedrich. 1997. İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu. Çev. Yurdakul Fincancı. Ankara: Sol Yayınları.
- Erbay, Ayhan. 2017. «Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri.» *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi* 3 (1): 23-33.
- Ereş, Figen. 2009. «Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi.» *Aile ve Toplum* 5 (17): 88-96.
- Erkan, Rüstem ve M. Yüksel Erdoğan. 2006. «Göç ve Çocuk Suçluluğu.» *Aile ve Toplum Dergisi* 9 (9): 79-90.
- Erkunt, Adonis Çiğdem. 2011. «Öldürme ve Cinsel İçerikli Suç İşlemiş Erkek, Kadın ve Çocuk Hükümlülerde Fail, Olay Yeri ve Mağdur İlişkisi.» Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Eryılmaz, Ali. 2009. «Ergenlik Döneminde Stres ve Başa Çıkma.» *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6 (2): 20-37.
- Eyilik, Oğuzhan. 2012. «Suça Sürüklenen Çocukların Hakkında verilen Hükümlerin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fergusson, David, Nicola Swain-Campbell N, ve John Horwood. 2004. «How Does Childhood Economic Disadvantage Lead To Crime?» *Journal of Child Psychology Psychiatry* 45 (5): 956-966.
- Ferri, Enrico. 1913. *The Positive School of Criminology: Three Lectures*, Trans. by Ernest Untermann. Chicago. Charles H. Kerr & Company.
- Freud, Sigmund. 1989. *The Ego and Id*. WW Norton and Company.
- Gandier, Mary, ve Gardiner Harry W. 1993. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Çeviren Bekir Onur. Ankara: İmge Yayınları.
- Giddens, Anthony. 2000. *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları

- Giddens, Anthony. 2005. Sosyoloji. Hazırlayan: Cemal Güzel. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Goddard, Henry Herbert. 1926. Feeble-Mindedness, Its Causes and Consequences. New York: The Macmillan Company.
- Gorman-Smith, Deborah, Patrick H. Tolan, Arnaldo Zelli, ve L. Rowell Huesmann. 1996. «The Relation Of Family Function To Violence Among Inner-City Minority Youths.» *Journal Of Family Psychology* 10 (2): 115-129..
- Gökalp, Kübra; Süha Gökalp ve Hatice Durmaz. 2017. *İnternet Bağımlılığı ve Şiddet*. 3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi.21-22 Nisan. ss.275-276.
- Gökpınar, M. 2007. "Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu." *TBB Dergisi* (72).
- Gölbaşı, Serkan. 2008. *Kentleşme ve Suç, İstanbul'un Kentleşme Süreci İle Suçluluk Arasındaki İlişkinin Kuramsal Değerlendirmesi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Gönültaş, B. 2016a. "Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları: Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Bazlı Yaklaşım." *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale* kitabı içinde Ed. Didem Yücel ve Burak Gönültaş. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Gönültaş, B. 2016b. "Adli Sosyal Hizmet, Adalet Mekanizmasındaki Yeri ve Önemi." *Adli Sosyal Hizmet: Yaklaşım ve Müdahale* kitabı içinde Ed. Didem Yücel ve Burak Gönültaş. Ankara: Nobel Kitabevi.
- Gönültaş, M. Burak. 2011. "Çocuk Suçluluğu, Çocuk Suç Failleri ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine Yönelik Öneriler: Adana Örneği." *Suçla Mücadelede Çağdaş Yaklaşımlar, Toplum Destekli Polislik Teori ve Uygulamaları* kitabı içinde. Ed. Muhittin Karakaya ve Sebahattin Gültekin. ss. 243-260. Ankara: Polis Akademisi Yayınları
- Gönültaş, M. Burak ve Görkem Kelebek. 2017. "Metropollerde Önemli Bir Realite: Göç, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet Odağında Çözüm Önerileri." *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (2): 142-155.

- Gördeles, Beşer, Nalan Leyla Baysan Arabacı ve Gülçin Uzunoğlu. 2016. «Türkiye'de Bir Bölge Psikiyatri Hastanesinde Tedavi Olan Suça İtilmiş Çocuk Profilleri.» *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 17 (4): 317-324
- Güngör, Mehmet. 2008. «Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar.» *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1): 25-43.
- Güngör, Mehmet. 2013. «Risk Altındaki Çocukların Aile Yapıları ve Suça Yönelimleri: Mersin İli Örneği.» *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9 (2): 21-434.
- Gürbüz, Sait ve Faruk Şahin. 2015. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Felsefe-Yöntem-Analiz*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gürkan, Ayça. 2017. *Okulda Suç ve Şiddeti Önleme, Güvenli Okul*. 3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi. 21-22 Nisan. ss. 102-104.
- Gürler, Adem. 2008. «Yoksulluk ve Suç.» *Yoksulluk ve Sosyal Hizmet içinde*, yazarın Bülent Şen ve Mustafa Özcan Taşkesen, 83-105. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Hacıoğlu, Burhan Caner. 1998. «Yeni Türk Ceza Kanun Tasarısının Çocuk ve Küçük Ceza Hukukuna İlişkin Hükümleri.» *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi* 4 (1).
- Haralambos, Micheal ve Martin Holborn. 1991. *Sociology: Themes and Perspectives*. Third Edition. London: Harper Collins.
- Hirschi, Travis. 1969. *Causes of Delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hirschi, Travis. 2017. *Causes of Delinquency*. Routledge.
- Işıktaç, Yasemin. 1999. «Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye'de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi.» *Mezvuat Dergisi* 2 (13): 198-217.
- İçli, Tülin. 1992. *Türkiye'de Suçlular Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- İçli, Tülin. 2007. *Kriminoloji*. 7. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- İçli, Tülin Gülşen, Ali Altay, Taner Başpınar, ve Murat Bahtiyar. 2011. *Türkiye'de Hükümlü Profili: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- İnan, Ali Naim. 1980. «Çocuğun Korunması ve Polis.» *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 37 (1): 243-250.
- İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Çocuk Merkezi. 2012. *Türkiye'de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi*. Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi. t.y. *İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi*. Erişildi: 08 22, 2019. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/124-cocuk-haklarna-dair-sozlesme/>.
- İş Kanunu (4857 S.K). 2003. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Erişildi: 09 05, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4857.pdf>.
- Kalaycı, Sami. 2015. *Okul Şiddetinin ve Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Sosyal Hizmetin Rolü*. Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu kitabının içinde. Ed. Adem Solak ve Öner Solak. Ankara: Hermes Ofset.
- Kara, Bülent. 2018. Niğde İli Örneğinde Çocuk Suçluluğu. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (39), 46-64.
- Karaca, Özlem. 2010. «Tahliye Sonrası Gelecek Beklentileri ve Kişilik Özellikleri Temelinde Hükümlülerin Psikolojik Sorunları: Ebeveyn Olmanın ve Tahliyeye Kalan Sürenin Önemi.» Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakurt, Nurgül; Hatice Durmaz ve Eda Ay. 2017. *Çocuk Şiddeti Nasıl Öğreniyorlar? Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'na Genel Bir Bakış*. 3. Uluslararası Farklı Şiddet Boyutları ve Toplumsal Algı Kongresi. 21-22 Nisan. ss. 271-272
- Karataş, Zeki. 2016. «Çocuk Adalet Sistemi Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamaların Nitel Analizi.» Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Kelley, B. T; D. Huizinga, T. P. Thornberry ve R. Loeber. 1997. *Epidemiology of Serious Violence*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention
- Kıyak, Y. (Kord.) (2012); Samsun İli Sosyal Risk Haritasının Oluşturulması Projesi(Sorhop) Raporu -Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri-, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı
- Lombroso, Cesare. 1918. *Crime, Its Causes and Remedies*. Little, Brown.
- Macit, Ruken. 2017. «Uyuşturucu Satıcıları: Damgalanmışların Suç ve Ceza Anlayışı.» *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 20 (2): 173-199.
- Malik, H. A. 1931. *Türkiye'de Suçlu Çocuk Hakimiyeti*. Ankara: Milliye Matbaası.
- Marsh, İ., Melville, G., Morgan, K., Norris, G. ve Walkington (Ed.), Z. 2006. *Theories of Crime*. New York: Routledge.
- Matsueda, Ross L. 1992. Reflected Appraisals, Parental Labeling and Delinquency: Specifying a Symbolic Interactionist Theory. *American Journal of Sociology*, 97(6), 1577-1611.
- Nijhof, Karin S., Raymond A.T. de Kemp, ve Rutger C.M.E. Engels. 2009. «Frequency And Seriousness Of Parental Offending And Their İmpact On Juvenile Offending.» *Journal of Adolescence* 32 (4): 893–908.
- Odacı, Hatice. 2007. «Çocuk Suçları ve Şiddet Olayları.» *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu* içinde, ed. Adem Solak, 56-76. Ankara: Hegem Yayınları.
- Oktik, Nurgün. 2013. *Suçun Sosyolojisi*. Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi/Temel Kacramlar ve Tartışmalar kitabı içinde. Ed. Güncel Önkal ve Özgür Sarı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özada, Ayşe. 2011. «Annelerinin Gözüyle Tutuklu/Hükümlü Çocukların Suça Yönelme Nedenleri.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özalp, Ahmet. 2015. «Çocuk Suçluluğu.» *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Bilgiler* içinde, düzenleyen: Adem Öcal, 95-120. Ankara: Pegem Akademi.
- Özaşçılar, Mine. 2016. "Şiddet Davranışının Nedenlerini Açıklamada Biyolojik Temelli Kuramların Rolü." *Türk Psikoloji Yazıları*. 19, 16-28.

- Öztürk Çopur, Ebru; Nilgün Ulutaşdemir, ve Habip Balsak. 2015. «Çocuk ve Suç.» *Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi "Erken Müdahale"*. Ankara: Hacettepe University Faculty Of Health Sciences Journal. 120-124.
- Paetsch, Joanne J., ve Lorne D Bertrand. 1997. «The Relationship Between Peer, Social, And School Factors, And Delinquency Among Youth.» *Journal Of School Health* 67 (1): 27-32.
- Park, Robert E. 1915. The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment. *American Journal of Sociology*. 20(5): 557-612. Chicago: The University of Chicago Press.
- Polat, Oğuz. 2000. *Adli Tıp*. İstanbul: Der Yayınları.
- Postman, Neil. 1995. *Çocukluğun Yokoluşu*. 1. Baskı. Çev. Kemal İnal. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Regnerus, Mark D. 2003. Moral Communities and Adolescent Delinquency: Religious Contexts and Community Social Control. *Sociological Quarterly*, 44(4): 532-554.
- Rennison, Nick. 2001. Freud and Psychoanalysis. Pocket Essentials.
- Ritzer, George. 1992. *Sociological Theory*. Third Edition. Signapore: McGraw-Hill.
- Ritzer, George. 2011. *Sosyoloji Kuramları*. Çev. Himmet Hülür. 8. Baskı. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Saldırım, Mustafa. 1999. «Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Açısından Suça İtilmiş Çocuğun Haklarına Bir Bakış ve Bir Öneri.» *Adalet Dergisi* 1-151.
- Saltık, Deniz. 2011. «Ankara Sincan Çocuk Eğitim Evinde Kalan Çocuk Hükümlülerin Aile İlişkileri, Aile Yapısı ve Akran Etkisinin Suça Etkisi.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sargın, Sevil ve Kadir Temurçin. 2011. *Türkiye'nin Suç Coğrafyası*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

- Saruç, Semra. 2013. «Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler.» Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Seyhan, Derya, ve Handan Zincir. 2009. «Tutuklu/Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Aile Özelliklerinin İncelenmesi ve Aralarındaki Korelasyonun Belirlenmesi.» *Aile ve Toplum Dergisi* 5 (19): 7-24.
- Short, James F. 2002. Criminology, The Chicago School and Sociological Theory. *Crime, Law and Social Change*. 37: 107-115.
- Sığırı, Ünsal. 2018. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Siegel, Larry J. 2010. *Criminology: Theories, Patterns and Typologies*. Tenth Edition. Canada: Nelson Education.
- Siegel, Larry J. and Welsh, Brandon C. 2017. Juvenile Delinquency, Theory, Practice and Law. Thirteenth Edition. America: Cengage Learning.
- Simons, Ronald L., Christine Johnson, ve Conger Rand D. 1994. «Harsh Corporal Punishment versus Quality Of Parental Involvement As Explanation Of Adolescent Maladjustment.» *Journal Of Marriage And Family* 56 (3): 591-607.
- Sokullu Akıncı, R. Füsün. 2016. *Kriminoloji*. 12. Baskı. İstanbul: Beta.
- Solak, Adem. 2009. *Çocuk Suçluluğu ve Aile*. Ankara: Hegem Vakfı Yayınları.
- Soytürk, Selma. 2013. «Hükümlü ve Tutukların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, Figen ve Ufuk Beyazova. 2001. «Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı.» *Milli Eğitim Dergisi* (151): 90-94.
- Şentürk, Şener. 2018. «Suça Sürüklenmiş Çocuklarda Ana-Baba Tutumları ve Suçun Nedenleri.» *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2 (3): 38-48.
- Taşkın, Eyyüp Ensar. 2018. Çocuk Suçluluğu, Suça Sürüklenmiş Çocukların Tahliye Sonrası Süreçlerinin İncelenmesi (Isparta Örneği). Ceza İnfaz

- Sisteminde Sivil Toplum Derneği ve Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi. Erişildi: 08 05, 2020. http://cisst.org.tr/cocuk_suclulugu.pdf
- Taylor, Claire. 2001. The Relationship Between Social and Self-Control: Tracing Hirschi's Criminological Career. *Theoretical Criminology*, 5(3): 369-388.
- Tittle, Charles R., David A. Ward, ve Grasmick Harold. 2003. «Gender, Age And Crime Deviance: A Challenge To Self-Control Theory.» *Journal of Research In Crime and Delinquency* 40 (4): 426–453.
- Tolan, Barlas. 1981. *Çağdaş Toplum Bunalımı, Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticaret Akademisi.
- Topçuoğlu, Tuba. 2014. «Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-Odaklı) Suç Önleme.» *Kmü Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I): 217-226.
- Triplett, Ruth and Upton, Lindsey. 2016. “Labeling Theory: Past, Present and Future.” *The Handbook of Criminological Theory*. Ed. Alex R. Piquero. 4: 271-289.
- Turner, Jonathan H., Leonard Beeghley, ve Charles H. Powers. 2005. *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*. Çeviren Ümit Tatlıcan. Bursa: Sentez Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. 2019. *Çocuk Tanımı*. Erişildi: 08 15, 2019. <http://sozluk.gov.tr/>.
- Türk Medeni Kanunu (4721 S.K). 2001. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Erişildi: 08 15, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.
- Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.). 2004. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. Erişildi: 08 15, 2019. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- Türkiye Barolar Birliği Çocuk Hakları Komisyonu. 1985. «Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları (Pekin (Beijing) Kuralları).» *Türkiye Barolar Birliği-Çocuk Hakları Kurulu*. Erişildi: 08 16, 2019. http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. 2010. "Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu. Erişildi: 08 10, 2019.

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/cocuk_ve_genclik.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. t.y. *Avrupa Konseyi-Uluslararası Örgüt Künyesi*. Erişildi: 08 23, 2019. http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. *Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye*. Erişildi: 08 23, 2019. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>

—. t.y. *Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye*. Erişildi: 08 23, 2019. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>.

Tüzün, Birgül, İmdat Elmas ve Erdem Akkay. 1996. «11-15 Yaş Grubu Çocuklarda Cinsel Suçlar.» *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 5 (2): 79-83.

Uygur, Niyazi, Solmaz Türkcan ve Pakize Geyran. 1994. "Adli Psikiyatride Çocuk ve Ergen Suçları." *Düşünen Adam*. 7 (3): 20-24.

Uluslararası Çalışma Örgütü. t.y. *ILO'nun Görevi ve Hedefleri*. Erişildi: 08 23, 2019. https://www.ilo.org/ankara/about-us/wcms_372872/lang--tr/index.htm.

United Nations Office On Drugs And Crime. 2007. *Module For Prison Intervention: South Asia*. New Delhi: UNODC Regional Office For South Asia.

Ünal, Halime. 2008. «Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşler? Ayırıcı Birleşimler ve Sosyal Kontrol Teorileri.» *Toplumbilim* 23 (Aralık): 51-62.

Walsh, A., ve Ellis, L. (2007). *Criminology*. London: Sage Publication

Whitehead, John T., ve Steven P. Lab. 1989. «A Meta-Analysis Of Juvenile Correctional Treatment.» *Journal of Research in Crime and Delinquency* 26 (3): 276-295.

Wiatrowski, Micheal D., Griswold, David B. and Roberts Mary K. 1981. Social Control Theory and Delinquency. *American Sociological Review*. 525-541.

Worker, K.v., Roberts, A, Springer, D. W. and Brownell, P. 2008. *Forensic social work: Current and emerging developments*. (Eds. Bruce A. Thyer),

Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare. John Wiley and Sons: USA

- Yağbasan, Yusuf. 2010. «Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu.» Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Hakan A. 2012. Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci. *TBB Dergisi*. 100, 317-342
- Yavuzer, Haluk. 1981. *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yavuzer, Haluk. 1996. *Çocuk ve Suç*. 8. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, Haluk. 2001. *Anne-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilkayalı, Emel ve Selda Meydan. 2017. "Bir Ortaokul Özelinde Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacının Belirlenmesi". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S. 53: 206-221.
- Yılmaz, Aytekin. 2011. *Eski Mahpusların Toplumaya Yeniden Katılımı*. İstanbul: Mahsus Mahal.
- Yörükoğlu, Atalay. 2000. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yücel, Mustafa T. 2016. "Adli Sosyal Hizmet Anlayışında Gerçekçi Yaklaşım" *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (4): 3715-3734.
- Yücel, Özge. 2011. *Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Zimmermann, Grégoire. 2006. «Delinquency An Male Adoles-Cents: The Role Of Alexithymia And Family Structure.» *Journal of Adolescence* 29 (3): 321-332.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/05/2020-E.1156

Sayı : 20292139-050.01.04
Konu : Etik Kurul Kararları

Sayın Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Bilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi

Kurulumuz 30.04.2020 tarihinde online platformda toplanarak, "Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Hükümlüler: Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri" başlıklı doktora tezi niteliğindeki çalışmamızda kullanmak üzere kurula sunmuş olduğumuz Etik Kurul başvurunuzun uygun olduğuna oy birliği ile karar vermiştir. Ancak içinde bulunduğumuz Covid-19 salgını dolayısıyla alınan tedbirler kapsamında çalışmalar uzaktan yürütüldüğünden ıslak imzalar alınamamış ve belgeniz hazırlanamamıştır. Çalışmanızın etik kurul onay formu tarafınıza daha sonra tebliğ edilecektir. Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Nasuh USLU
Kurul Başkanı

10/05/2020 Raportör

: Zeyneb Funda TEZ

Mevcut Elektronik İmzalar

Evrakın Doğrulanması İçin : <https://obya.izu.edu.tr/en/Vision/Doğrulama/NDZTU>

NASUH USLU (Etik Kurulu Başkanlığı - Kurul Başkanı) 11/05/2020 08:36

Adres : Halkalı Caddesi No: 281 Kaçıköy/Şişli/İstanbul
Telefon No : 444 97 98 Faks No : +90 (212) 693 82 29
E-Posta : bilgi@izu.edu.tr İnternet Adresi: www.izu.edu.tr
Kep : izu@hs01.kep.tr

Ayrıntılı Bilgi : Zeyneb Funda TEZ
Unvan : Raportör
Tel : 2126929606

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Ek 2: Mülakat İzin Talebi

T.C.
İSTANBUL ANADOLU
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
Bakanlık Muhabere Bürosu
(Ceza ve Tevkifevleri Masası)

Sayı : 2020/8061 -1-CTE
Konu: Mülakat İzin Talebi

17.07.2020

İSTANBUL ANADOLU DENETİMLİ SERBESTLİK MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi:15/05/2020 tarih ve 2020/1748 Muh. sayılı yazınız.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER'in "Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Hükümlüler; Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri" konulu doktora tez çalışması kapsamında, Müdürlüğünüzde denetimli serbestlik tedbiri uygulanan 18 yaşından küçükken mahkumiyet yaşamış fakat tahliye edilmiş reşit 35 (otuz beş) kişi ile birebir görüşme tekniğini kullanarak mülakat yapma talebine ilişkin ilgi sayılı yazınıza istinaden,

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün 16.07.2020 tarih ve 46985942-789-E.258/85881 sayılı cevabi yazısı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereği rica olunur.

20.07/2020 Muh.
20.07-2020
Volkan EREN
Müdür Yardımcısı
- Gereğ. için personel kalemine

Ihsan Kamil AKÇADIRCI -38189
Cumhuriyet Başsavcısı Vekili

Kişisel ve resmi işleri için
Kullanılabilir

Ek: Evrak

Not: Cevabi yazılarınızın, Cumhuriyet Başsavcılığımız B.M. sayısının ilgi tutularak gönderilmesi önemle arz/rica olunur.

*Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanarak DYS ortamında gönderilmiştir.

Ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir. Z.K.ELES

Bilgi için: 0216 303 33 33 Dahili: 3431 & ab136435@haber1

CamScanner

ile tarandı

UTAP Bilgi Sistemleri'ni destekleyen http://www.utas.com.tr adresinden T5UDV2H - EXFORMATI - uP9QwC8 - UX+Z2Q= ile oluşturulan

Ek 3: İzin Talebinin Kabul Edilmemesine İlişkin Gelen Yazı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 46985942-789-E.258/85881
Konu : Mülakat İzin Talebi

16.07.2020

İSTANBUL ANADOLU CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 01/06/2020 tarihli ve B.M. 2020/8061 1-CTE sayılı yazı.

İlgi yazı ile; İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER'in "Sosyal Hizmet Perspektifinden Çocuk Hükümlüler; Tahliye Sonrası Sorunları, Gereksinimleri ve Beklentileri" konulu doktora tez çalışması kapsamında İstanbul Anadolu Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde denetimli serbestlik tedbiri uygulanan 18 yaşından küçükken mahkumiyet yaşamış fakat tahliye edilmiş reşit 35 (otuz beş) kişi ile birebir görüşme tekniğini kullanarak mülakat yapma talebinde bulunduğu bildirilmiştir.

Bu kapsamda ilgi yazı ve ekleri incelenmiş olup; denetimli serbestlik müdürlüğünde alınan COVID-19 tedbirleri nedeniyle söz konusu talep uygun bulunmamış olup, COVID-19 tedbirlerinin kaldırılmasından sonra talep edilmesi durumunda bahsi geçen mülakat izin talebi yeniden değerlendirilecektir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Alperen ÖZTÜRK
Tetkik Hâkimi

* Bu evrak elektronik imza ile imzalanmış ve DYS üzerinden gönderilmiştir. Ayrıca fiziki olarak gönderilmeyecektir.

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı
Koruma Kurulları ve Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü
Hacı Bayram Mahallesi Ağah Efendi Caddesi
No:70/1 Altındağ /Ankara
Telefon: (0312) 507 07 48 Faks: (0312) 223 97 44

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Mehmet YILDIRIM

e-posta: ds.kkmdhsm@adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.cte.adalet.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Roza SÜLEYMANOĞLU DİNÇER

A. EĞİTİM

Doktora: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 2015, İstanbul.

Yüksek Lisans: Balıkesir Üniversitesi, Sosyoloji, 2015, Balıkesir.

Lisans: Balıkesir Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2012, Balıkesir.

İstanbul Üniversitesi, Çocuk Gelişimi, Devam Etmekte, İstanbul.

B. AKADEMİK DENEYİM

Öğretim Görevlisi, Doğu Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Programı, 2017 tarihinden itibaren.

C. YAYINLARI

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler:

Kurtuluş Bora, Süleymanoğlu Dinçer Roza (2020). Bölüm Memnuniyetini ve Mesleki Beklentiyi Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler. Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi (Yayın No: 6292761).

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında Basılan Bildiriler:

Süleymanoğlu Dinçer Roza, Kurtuluş Bora (2019). Ön lisans ve Lisans Programlarının Tercihlerinde Sosyo-Ekonomik Nedenlerin İncelenmesi: Doğu Üniversitesi Örneği. VIII. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 3, 194-205. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:5321566).

Süleymanoğlu Dinçer Roza, Uyar Fatma (2018). Meslek Yüksekokullarında Öğrenci Merkezli Yaklaşımın Mesleki Gelişime Etkisi. 7. Uluslararası Meslek

Yüksekokulları Sempozyumu (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4988490)

Yazılan Ulusal/Uluslararası Kitap Bölümleri:

Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Yetkinlik Tamamlayıcı El Kitabı, Bölüm adı: (Araştırma Yöntemleri) (2020)., SÜLEYMANOĞLU DİNÇER ROZA, Hiper Yayın, Editör: YALÇIN Yusuf, SÜLEYMANOĞLU DİNÇER Roza, Basım sayısı:1, ISBN:978-605-281-618-9, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6042701).

Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik El Kitabı, Bölüm adı:(Sağlık Kurumlarında İnsan İlişkileri: Sağlık İletişimi) (2020)., SÜLEYMANOĞLU DİNÇER ROZA, Hiper Yayın, Editör: Yalçın Yusuf, Süleymanoğlu Dinçer Roza, Basım sayısı:1, ISBN:978-605-281-602-2, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6042676).

Maskeli, Mesafeli ve Kırılgan, Modernitenin Pandemik Halleri. Bölüm adı: (COVID-19 Pandemisinde Alınan Bazı Önlemlerin Damgalanma ve Ayrımcılık Süreçlerine Etkileri) (2020). SÜLEYMANOĞLU DİNÇER ROZA, Nobel Akademi, Editör: Çakı Fahri. Basım Sayısı: 1, ISBN: 978-625-406-433-3, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 2957).

Diğer Yayınlar:

SÜLEYMANOĞLU DİNÇER ROZA (2018). John Rawls: Bir Adalet Teorisi. Yetkin Düşünce, 1(2), 245-248. (Ulusal) (Hakemsiz) (MAKALE Kitap Kritiği) (Yayın No: 5172229).

SÜLEYMANOĞLU DİNÇER ROZA (2016). Keynesçi Refah Devleti'nin Gelişimi, Dönüşümü ve Sosyal Hizmet Bağlamında Değerlendirilmesi. Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4(8-9), 271-301. (Ulusal) (Hakemli) (MAKALE Derleme Makale) (Yayın No: 3594311).

D. VERDİĞİ DERSLER

Sosyolojiye Giriş (Lisans, 2020)

Sosyal Sorunlar (Ön lisans, 2018-2020)

Yaşlı ve Hasta Bakım Hizmetleri (Ön lisans, 2018-2020)

Özel Gereksinimli Bireyler (Ön lisans, 2018-2019)

Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları (Ön lisans, 2020)

Sosyal Politika (Ön lisans, 2017-2019)

Sosyal Hizmet Mevzuatı (Ön lisans, 2017-2019)

Türkiye'nin Toplumsal Yapısı (Ön lisans, 2019-2020)

Genel İletişim (Ön lisans, 2017-2019)

